

# ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

ΤΟΜΟΣ

Α

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν  
Τόμος πρῶτος  
Μετάφραση Ἀντ. Γ. Γαλίτη

© Γ. Ἀ. Γαλίτης, Ἴω. Σέχου 4, 115 24 Ἀθήναι

Α' ἔκδοση 1984

Γ' ἔκδοση 1989

Ἐκδόσεις «ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ»  
Πρασακάκη 9, 546 22 Θεσσαλονίκη, τηλ. 283.805

# ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν

Μετάφραση

Ἀντώνιος Γ. Γαλίτης (†)

Γενική ἐπιμέλεια

Γεώργιος Ἀντ. Γαλίτης

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Εἰσαγωγή - Σχόλια

Θεόκλητος μοναχὸς Διονυσιάτης

Φιλολογική ἐπιμέλεια

Ἰγνάτιος Σακαλῆς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	9
Εισαγωγή.....	11
Προοίμιο.....	17
Άγιος Αντώνιος ό Μέγας.....	25
Συμβουλές για τό ήθος τών ανθρώπων και τήν ενάρετη ζωή, σέ 170 κεφάλαια.....	28
Άγιος Ησαΐας ό Αναχωρητής.....	54
' 27 κεφάλαια περί τηρήσεως τοῦ νοῦ.....	57
Μοναχός Εύάγγριος ό Ποντικός.....	63
Μοναχική ύποτύπωση.....	66
Κεφάλαια περί διακρίσεως παθών και λογισμών.....	73
Νηπτικά κεφάλαια.....	87
Άγιος Κασσιανός ό Ρωμαίος.....	88
Πρός τόν επίσκοπο Κάστορα, περί τών οκτώ λογισμών της κα- κίας.....	91
Πρός τόν ηγούμενο Λεόντιο, για τους αγίους πατέρες τής Σκή- της και για τή διάκριση.....	112
Άγιος Μάρκος ό Ασκητής.....	126
Τά 200 κεφάλαια περί τοῦ πνευματικού νόμου.....	129
Τα 226 κεφάλαια περί αυτών πού νομίζουν διτι δικαιώνονται α- πό τά Ιργα τους.....	143
Επιστολή προς τόν μονάζοντα Νικόλαο.....	163
"Άγιος Ησύχιος ό Πρεσβύτερος.....	177
Πρός τό Θεόδουλο, λόγος περί νήψεως και αρετής χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια.....	180
Άγιος Νείλος ό Ασκητής.....	216
Περί προσευχής 153 κεφάλαια.....	219
Λόγος ασκητικός.....	235
Άγιος Διάδοχος επίσκοπος Φωτικής.....	282
Όροι.....	285
Λόγος ασκητικός χωρισμένος σέ 100 πρακτικά κεφάλαια πνευ- ματικής γνώσεως και διακρίσεως.....	286

"Άγιος Ιωάννης ό Καρπάθιος.....	326
100 παρηγορητικά κεφάλαια προς τούς μοναχούς της Ινδίας.	329
Λόγος παρηγορητικός.....	351
Ευρετήρια.....	357

## Πρόλογος

Μέ τήν χάρη του Θεού παραδίδεται στήν κυκλοφορία ό πρώτος τόμος τής Φιλοκαλίας, σέ μετάφραση τοῦ αιμινήστου πατέρα μου\*, προς ψυχικήν ωφέλεια τών ευσεβών χριστιανών.

Οί «φιλοκαλικοί» πατέρες, τους οποίους ανθολόγησε ό μέγας άγιος τών νεωτέρων χρόνων, ό Αγιορείτης Νικόδημος, ασχολούνται λιγότερο μέ θέματα πίστεως και περισσότερο και κυρίως μέ θέματα πνευματικής «θεωρίας», ασκητικά, ήσυχαστικά, νηπτικά. Και απευθύνονται μεν κυρίως τά θέματα αυτά στους μοναχούς, αφορούν όμως και κάθε πιστό, πού θέλει νά μορφώσει μέσα του τόν Χριστό και νά φτάσει στήν τελειότητα, «είς μέτρον ηλικίας τού πληρώματος τού Χριστού» (Έφ. 4,13). Γι' αυτό οί νηπτικοί πατέρες τής Φιλοκαλίας υπήρξαν πάντοτε τό έντρύφημα και οί αυθεντικοί οδηγοί τής πνευματικής ζωής για γενεές γενεών, και διέπλασαν τό ήθος τών θεουμένων, υποδεικνύοντας τους τις πρακτικές μεθόδους και τους τρόπους μέ τους οποίους θά φτάσουν στήν κάθαρση και στό φωτισμό και θά αξιωθούν νά ατενίσουν τό άκτιστο φώς τής θείας δόξας. Και έθεολόγησαν έτσι, όχι μιá στείρα σχολαστική θεολογία, αποκομμένη από τό Πνεύμα και γι' αυτό νεκρή, αλλά μιá θεολογία πυρπολουμένη από τή ζωή, μιá θεολογία νήψεως και προσευχής: «Εί θεολόγος ε!, προσεύξη αληθώς και εί αληθώς προσευχή, θεολόγος εί» (Εύάγγελιος Ποντικός, ΡΟ 79, 1180B). Αυτή τή θεολογία έχει σήμερα δυο ποτέ άλλοτε ανάγκη ό σύγχρονος άνθρωπος, ό άνθρωπος τού άγχους και τών τεχνητών παραδείσων, ό άνθρωπος πού κατέκτησε τή σελήνη αλλά έχασε τόν εαυτό του, ό «απελευθερωμένος», κι όμως δούλος στήν τεχνολογία και στις δυοιες θεωρίες πού επαγγέλλονται τή σωτηρία «άπ' ανθρώπων» και «δι' ανθρώπων».

Η χρονική απόσταση από τους πατέρες και ή συνακόλουθη δυσκολία τής γλωσσικής προσπελάσεως, ήταν ένα σημαντικότερο εμπόδιο για νά γίνει ή Φιλοκαλία κτήμα τού φιλοχρίστου λαού. Τό εμπόδιο αυτό θέλησε νά εξομαλύνει ό μεταφραστής, ό όποιος από τήν παιδική του ηλικία γαλουχήθηκε μέ τούς νηπτικούς πατέρες και τούς κατείχε δυο λίγοι. Γι' αυτό ανέλαβε τόν άθλο νά μεταφέρει δηλ τή Φιλοκαλία στή σύγχρονη ελληνική γλώσσα. Από τό 1974 μέχρι τό 1978 ήταν ή μοναδική του απασχόληση. Ό Κύριος τής ζωής τόν άφησε νά ολοκληρώσει τό έργο τής μεταφράσεως πριν τόν καλέσει κοντά Του. Ό θεός θέλησε νά αναλάβει μετά έξη χρόνια ό εκδοτικός οίκος «Τό Περιβόλι τής Παναγίας» τόν μόχθο και τά έξοδα τής εκδόσεως. Ό διακεκριμένος φιλόλογος, γενικός επιθεωρητής Μ.Ε. κ. Ιγνάτιος Σακαλής είχε τή γενική φιλολογική επιμέλεια και ό σοφός γέροντας π.

\* Η Φιλοκαλία θά ολοκληρωθεί σέ πέντε τόμους. (Σ.Ε.).

θεόκλητος Διονυσιάτης προθυμοποιήθηκε νά γράψει τήν εισαγωγή και τα σχόλια.

Ὡς δείγμα της διαθέσεως, μέ τήν οποία προσήγγιζε τά φιλοκαλικά κείμενα ὁ μεταφραστής, ας επιτραπεί νά παραθέσομε αποσπάσματα ἀπό μιὰ προσευχή, πού συντάξε δταν επρόκειτο νά αρχίσει τήν εργασία αὐτή:

«*Ἄγιε Θεέ, Τρισυπόστατε Δημιουργέ, φώτισαν τόν νουν χαί τήν καρδίαν μου χαί στρέψον με δλον πρός Σέ... Ἴδε τήν ταπεινώσιν μου χαί βοήθησαν μοι, ἵνα διαπλεύσω τό πέλαγος της θεολογίας των ἡγαπηότων Σε χαί διά γραφής παραδοσάντων ἡμῖν τήν ἐξήγησιν των δικαιωμάτων Σου. Ἡμῖν μόνον τό θέλειν παράχεται, οὐχί χαί τό δύνασθαι. Ἄλλα χαί τό θέλειν ἐχ Σοῦ της ἀενάου πηγῆς των αγαθών πηγάζει. Ὁ ἐναρξάμενος χαί τελείωσαν. Ἁγια Τριάς ὁ Θεός, ὁ δούς μοι τήν ἐφεαν, δός χαί τό τέλος.*

*Μεγάλα, ἐνδοξα χαί δυνατά τά τών ἁγίων Σου, Θεέ Δημιουργέ. Καί τις ἐχδιηγῆσεται ταῦτα; Πώς εἰς βάθη ὄχεανού τῆς υψηλῆς πράξεως χαί τῆς ἐνθέου θεωρίας τών ἁγίων Σου νά διάπλευση τις;... Ἄλλά πάντα παρά Σοῦ χαί παρά Σοι ἐστι. Αἰίπομαι σοφίας, δός μοι ταύτην, ἡ Παν ἐνδοξος Σοφία. Αἰίπομαι δυνάμεως, ἐχτεινον ὦ Δυνατέ τήν ἀμαχόν Σου χεῖρα και βοήθησον.*

*Κύριε Ἰησοῦ, Τίε τοῦ Θεοῦ χαί Θεέ ἀληθινέ, δρεξόν μοι χεῖρα ἵνα γελλίσω τά δικαιώματα Σου. Αἰεπάρθενε Πάναγνε Θεοτόκε Μαρία, ἀντιλαβοῦ μου ἐν τῷ ἐπιχειρεῖν τά τοῦ Υἱοῦ Σου διαλέγεσθαι. Ὅσοι πατέρες και ἅγιοι Μάρτυρες, οἴτε παλαιοί και οἱ ἐπ' ἔσχατων τό αἶμα υμῶν υπέρ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐχχέαντες, δότε ἰσχύν τη ασθένεια μου».*

Τελειώνοντας πρέπει νά ὑπομνήσομε, πώς κανένα 2ργο ἀνθρώπινο δέν εἶναι τέλειο. Ἡ παρούσα μετάφραση δέν μπορεῖ ἀσφαλῶς νά ξεφύγει ἀπό τόν κανόνα αὐτό. Παρά τις δποιες ἀτέλειες της δμως, Ἰνα εἶναι βέβαιο: δι ἐγινε ἀπό μιὰ καρδιά «νήφουσα» και φλεγόμενη ἀπό τήν ἐπιθυμία νά καταστήσει τήν ἐντρύφηση στή Φιλοκαλία δυνατή στό ευρύ κοινό και τήν ὁδό πρός τήν νήψη προσιτή, μέσω τῆς μυστικῆς ἐμπειρίας τών ἁγίων νηπτικῶν πατέρων, σ' αὐτούς πού ἐπιθυμοῦν τόν ἡσύχιο βίο, εἴτε ἔχοντας διαλέξει τήν μακάρια ἐρημική ζωή πού πτεροῦται ἀπό τό θεῖο Ἰρωτα, εἴτε δντας υποχρεωμένοι νά ζοῦνε μέσα στήν ἀνήσυχη και πολύβουη ματαιότητα τοῦ κόσμου, προκρίνοντας τή μωρία τοῦ κηρύγματος ἀπό τήν ἀσοφη σοφία τοῦ αἰῶνος τούτου.

Αὐτή τήν ἱερή πρόθεση και τή φλόγα ἄς δει ὁ θεός και ας ἀνταμείψει τό μόχθο τοῦ αἰμνήστου μεταφραστή, ἀναπαύοντας τήν ψυχή του «ἐν χώρα ζώντων» και «ἐν σκηναῖς δικαίων».

Γ. Α. Γαλίτης  
Καθηγητής Πανεπιστημίου

## Εισαγωγή

Λέγουν οί άγιοι Πατέρες, διι ό Θεός ετοιμάζει «πόρρωθεν» τά μεγάλα έργα Του. Πραγματικά, προνοεί και παρασκευάζει τή γνωριμία δύο καταλλήλων «σχευών» τοῦ Πνεύματος, γιά νά προσφέρει στό λαό Του τήν αποθησαυρισμένη άγιοπνευματική σοφία τών εκλεκτών τέκνων Του, πού κινδύνευε νά αφανιστεί μέσα στις «κονιοβριθεΐς» και «σητόβρ^τες» χειρόγραφες βιβλιοθήκες τών ιερών Μοναστηριών.

Πρόκειται γιά τή γνωριμία, φιλία και συνεργασία μεταξύ τού άγίου Μακαρίου Κορίνθου και τοῦ άπό τής νήσου Νάξου άγίου Νικόδημου τοῦ Αγιορείτη, πού αποτελεί ευλογημένο σταθμό γιά τήν εκκλησιαστική γραμματεία, χάρη στόν εμπλουτισμό τής Εκκλησίας μέ Ινα μεγάλο αριθμό πολυτίμων συγγραμμάτων, πού προέκυψαν άπό τήν συνεργασία τής ιερής αυτής «ξυνωρίδος».

"Όπως προκύπτει άπό τό βίο τού άγίου Νικόδημου\*, υστέρα άπό διετή παραμονή στή Μονή τοῦ άγίου Διονυσίου, αναχώρησε τό 1777 γιά τις Καρυές τοῦ Αγίου Όρους, όπου συναντήθηκε μέ τόν άγιο Μακάριο επισκοπο Κορίνθου, έκθρονισθέντα άπό τούς Τούρκους γιά τή συμμετοχή τής βυζαντινής προελεύσεως οικογενείας του τών Νοταράδων, στήν εξέγερση τού 1770. Έκεϊ τοῦ παρέδωσε χειρόγραφα άπό ανθολογίες πατερικών κειμένων (μοναστικών, ασκητικών, ήσυχαστικών, θεολογικών) γιά νά τά επεξεργαστεί πρὸς έκδοση.

Τά κείμενα άντεγράφησαν προφανώς άπό χειρόγραφους κώδικες τών Μοναστηριών τοῦ Αγίου Όρους, αλλά δέν υπάρχουν στοιχεία πού νά διαφωτίζουν, άν άπό τά επιλεγέντα άφαιρέθησαν ή προσετέθησαν άπό τόν άγιο Νικόδημο. Πάντως, ό θείος Νικόδημος, αφού διόρθωσε φιλολογικώς τά κείμενα, τά παρέβαλε κριτικώς μέ άλλους κώδικες, παρέθεσε στά παρασέλιδα μερικές παρατηρήσεις του, έγραψε τό Προοίμιο και τις σύντομες βιογραφίες τών συγγραφέων και παρέδωσε τό δλο έργο υστέρα άπό μία διετία στόν άγιο Μακάριο. Αυτός στή συνέχεια, κατέφυγε στόν γνωστό «καλόν κάγαθόν» πρίγκιπα τής Μολδοβλαχίας Ιωάννη Μαυρογορδάτο, πού συνάντησε στή Σμύρνη, ό όποιος ανέλαβε τις δαπάνες τής εκδόσεως.

Στά κείμενα αυτά, πού στό σύνολο τους εκφράζουν τήν αγάπη τοῦ κάλου μέ πνευματική έννοια, πού ταυτίζεται μέ τό αγαθό, δόθηκε ό τίτλος «Φιλοκαλία», μέ τήν επεξηγηματική δήλωση, διι ή φιλία αυτή τοῦ καλού, εις αυτά τά υψηλά πνευματικά επίπεδα, ανήκει στους «Ιερούς Νηπτικούς»,

\* «Άγιος Νικόδημος ό Αγιορείτης —Ό βίος και τά έργα του», Μονάχου θεολόγου Διονυσιάτου. Β' εκδοσις, Αθήναι 1978, σελ. 92-93.



δηλαδή στους ασκητικούς εκείνους αγίους Πατέρες, πού έφτασαν στή θεία κατάσταση τής αδιάλειπτης νήψεως και έγρηγόρσεως του θεωθέντος νου τους. Και σέ ένα τόμο μεγάλου σχήματος είδε ή Φιλοκαλία τό φως τής δημοσιότητας στή Βενετία τό 1782, πού έλαμψε σάν τηλαυγής πνευματικός φάρος σέ ολη τήν ελληνόφωνη Όρθοδοξία.

Αργότερα, ό γνωστός Ρώσος ιερομόναχος Παΐσιος Βελισκόφσκυ μετέφρασε ολόκληρη τή Φιλοκαλία στή Σλαβονική, πού έγινε τό ένττύφημα των Όρθοδόξων Μοναχών και Σλαβικών λαών. Τον Παΐσιο ακολούθησε ό Θεοφάνης του Ταμπώφ, κατά τό 1877, αλλά καινοτόμησε ό μεγάλος αυτός ασκητής, μέ τήν αφαίρεση ολοκλήρου του έργου του ιερομάρτυρος Πέτρου του Δαμασκηνού, των Κεφαλαίων του Καλλίστου Καταφυγίτου και των Πρακτικών Κεφαλαίων του αγίου Γρηγορίου του Παλαμά, τή θέση των οποίων κάλυψε μέ πρακτικότερα κείμενα των αγίων Έφραΐμ του Σύρου, Βαρσανουφίου, Ιωάννου τής Κλίμακος και Κατηχήσεων του Θεοδώρου του Στουδίτου.

Τήν Φιλοκαλία, βάσει τής εκδόσεως του 1782, τύπωσε στήν Αθήνα σέ δύο τόμους ό Παναγ. Τζελάτης τό 1893, προσθέσας και τά «περί Προσευχής Κεφάλαια» του πατριάρχου αγίου Καλλίστου. Μετά τον β' παγκόσμιο πόλεμο μεταφράζονται στή Δύση αποσπάσματα τής Φιλοκαλίας στά Γερμανικά, Αγγλικά και Γαλλικά, ενώ στή Ρουμανία μεταφράζεται ολόκληρο τό μέγα αυτό έργο από τον γνωστό θεολόγο π. Δ. Στανιλοάε, διανθίσαντα μέ θεολογικά σχόλια τά μεταφρασθέντα κείμενα πού τυπώθηκαν σέ 10 τόμους.

Επίσης, για βιβλιογραφική ενημέρωση, πρέπει να λεχθεί, ότι εξέδωσαν στήν Αγγλική γλώσσα δύο τόμους από τή ρωσική έκδοση, μέ κατ' επιλογήν κείμενα από τή Φιλοκαλία οι Ε. ΚβουϊλονδιΐΥ και Ο.Ε.Η. ΡβίπιβΓ, όπως παραλλήλως ό π. ^ειη ΟΟΗΠ&ΓΟ' εξέδωσε ανθολογία, μέ θέματα αναφερόμενα στή νοερά προσευχή, μάλλον καρδιακή προσευχή, στή Γαλλική μέ τον τίτλο «Ρεΐΐτε ΡΗΐοο&Ιΐβ άβ 1& ΡηβΓβ άι οοβιι», δλα παρμένα από τό ελληνικό πρωτότυπο, πού απετέλεσαν αφορμή να γίνει τόσο ή νοερά προσευχή, όσο και ή ασκητική και μυστική παράδοση τής Όρθοδοξίας πιο γνωστές στό Δυτικό κόσμο, ώστε να καλλιεργείται σήμερα θερμό ενδιαφέρον για τήν ορθόδοξη πνευματική ζωή.

Στις εκδόσεις τής Φιλοκαλίας στήν ελληνική, πρέπει να προστεθεί και ή έκδοση από τον εκδοτικό οίκο «Αστήρ», των αδελφών Άλ. και Εύαγ. Παπαδημητρίου. Πρόκειται για ένα αληθινό εκδοτικό άθλο αγάπης και προσφοράς, πού πρέπει να αναγνωρισθεί ως μία σημαντική προσφορά προς τον λαό του Θεού τής ελληνόφωνης Όρθοδοξίας σέ μία εποχή γεμάτη πνευματική σύγχυση από τήν εισβολή δυτικών ρευμάτων στον ορθόδοξο χώρο.

Πρό εικοσαετίας σχεδόν ό έν λόγω εκδοτικός οίκος, ένθαρρυνόμενος από παράγοντες τής Εκκλησίας, αποφάσισε τήν έκδοση, σύμφωνα μέ τά κεί-

μενα της Βενετίας τοῦ 1782. Ἄλλα ἢ ἐκδοση ἐκεῖνη εἶχε ἀτέλειες, κυρίως στη στίξη, σέ τυπογραφικά ἀβλεπτήματα, ἀλλά δέν ἦταν ἀπαλλαγμένη καί ἀπό ελάχιστα συντακτικά καί λεκτικά λάθη. Επιστρατεύθηκε ὁ τότε διάκονος π. Ἐπιφάνιος Θεοδωρόπουλος καί ἀνέλαβε τήν ευθύνη τοῦ ἐπιμελητή τῆς ἐκδόσεως. Ἐτσι ἡ Φιλοκαλία ἀναδύθηκε «ίματισμένη», ἀπαλλαγμένη ἀπό τά ποικίλα λάθη, ἀριθμήθηκαν τά κείμενα πού δέν εἶχαν παραγράφους καί τό κυριώτερο, ἀνιχνεύθηκαν μέ πληρότητα σχεδόν οἱ ἀναφορές στις θείες Γραφές καί καταχωρήθηκαν οἱ σχετικές παραπομπές. Ἡ Φιλοκαλία ἐκτοτε προσφέρεται σέ πέντε κομψούς τόμους, καλαισθητους, μέ διχρωμία, ὠραῖα βυζαντινά κοσμήματα, βινιέτες, τούς ἀγίους συγγραφείς ἀποδιδόμενους σέ γραμμικές ἰχνογραφήσεις καί στόν πέμπτο τόμο παρατίθεται ἐκτεταμένο ευρετήριο. Ἢδη ἡ Φιλοκαλία τοῦ «Ἀστέρος» ἀριθμεῖ τέσσερες ἐκδόσεις, γεγονός πού δίνει τό μέτρο τῆς ἀπληξήσεώς της στόν ὀρθόδοξο λαό μας·

Ἄλλὰ ὁ χρόνος, οἱ συνθήκες ἀκολουθοῦν τή νομοτέλεια τους, πού συνοδεύεται ἀπό ἀλλαγές καί μεταβολές. Εἰδικότερα, ἔντονος μεταβολές ἔχουν σημειωθεῖ στή γλώσσα. Επόμενο λοιπόν εἶναι, ἡ γλώσσα τῆς Φιλοκαλίας νά δημιουργεῖ πρόβλημα κατανοήσεως της, ἠπιότερο πρό εικοσαετίας, οξύτερο τώρα καί οξύτατο ἀργότερα. Ἀπό πολλά χρόνια εἶχε κατανοηθεῖ, δι τὰ πατερικά κείμενα θά ἔπρεπε νά καταστούν προσιτά στόν πολύ ὀρθόδοξο λαό, μέ μιὰ γλωσσική ἀπλουστευση, πράγμα πού συνεκίνησε ἀρκετούς γιά ἓνα τέτοιο ἔργο καί συγκεκριμένως γιά ὀλόκληρη τή Φιλοκαλία. Ἄλλὰ τό ἔργο ἀπαιτοῦσε καί χρόνο καί ικανότητα καί μιὰ συγγενή γεύση πρὸς τις πατερικές ἐμπειρίες. Εκείνος πού ἀναδέχθηκε τόν μόχθο τοῦ ἀθλήματος, ἦταν ὁ ἤδη μακαρίτης Εφέτης Ἀντώνιος Γ. Γαλίτης, πατέρας τοῦ πανεπιστημιακοῦ καθηγητῆ τῆς θεολογίας κ. Γεωργίου Γαλίτη, ὁ ὅποιος μέ αἴσθησι εὐθύνης, μέ ἀγάπη καί γεύση τῶν ἀγιοπνευματικῶν κειμένων, ἔφερε σέ αἴσιο πέρασ τό μέγα αὐτό ἔργο. Ὁ υποφαινόμενος εἶχε τήν ευκαιρία νά διαβάσει πρό οκταετίας τήν θαυμάσια μεταφραστική ἐργασία τοῦ ἀνωτέρου δικαστικοῦ, τόν ὅποιο καί προσωπικῶς ἐγνώρισε, ἀλλά καί νά ἐξηγήσει, πῶς ἓνας λειτουργός τῆς Θέμιδος κατόρθωσε νά προσεγγίσει τόν νοῦ τῶν ἁγίων Πατέρων καί νά ἀποδώσει μέ τόση ἀκρίβεια τά λεπτότατα ἐκ πνευματικῆς ἐμπειρίας νοήματα τους. Ὁ μακαρίτης ἦταν ἀπό τή νεότητα του φιλομόναχος καί ἐντρυφούσε πάντοτε στή Φιλοκαλία. Αὐτό τό στοιχεῖο, μαζί μέ τήν δεδομένη ὀρθόδοξη αἴσθησι του, πού τοῦ δωροφόρησε ὁ χριστιανικός πνευματικός του βίος, ἐξηγοῦν τήν ἐπιτυχημένη ἀπόδοση τῶν φιλοκαλικῶν κειμένων σέ μιὰ σῶφρονα ομιλούμενη γλώσσα, πού ἐπιχείρησε ἀπό ἀρκετά χρόνια, ἀπό τήν ἐπιθυμία τῆς μεταδόσεως στό ευρύτερο ὀρθόδοξο κοινό τῶν ἀγιοπνευματικῶν θησαυρῶν τῶν Πατέρων.

Ὁ Θεός, στή συνέχεια, οἰκονόμησε καί γιά τήν ωφέλεια τῶν πιστῶν,

δια της εκδόσεως της μεταφρασμένης σέ απλούστερο γλωσσικό ιδίωμα Φιλοκαλίας. Την έτοιμη πλέον για τήν δημοσιότητα αυτή εργασία, ανέλαβε ό σχετικώς νέος έκδοτης βιβλίων κ. Νικόλαος Χίτογλου. Ό όποιος από θείο ζήλο κινούμενος, θέλησε να προσφέρει τό μνημειώδες αυτό απαύγασμα τών υψηλότερων έν Άγίω Πνεύματι εμπειριών, στόν ελληνόφωνο ορθόδοξο λαό μας, χωρίς εμπορικό υπολογισμό. Κι έτσι τό μέγα αυτό έργο, πού για τούς πολλούς αδελφούς αποτελεί «κήπον κεκλεισμένον και πηγήν έσφραγισμένην», λόγω γλώσσας, θά γίνει κτήμα από τό ευρύτερο κοινό.

\* \* \*

Ός πρός τή σημασία τών ανθολογημένων έργων τών ιερών Νηπτικών, θά επαναλάβουμε, μαζί μέ τόν άγιο Νικόδημο τόν "Αγιορείτη, δι τή Φιλοκαλία είναι «...ταμείο τής νήψεως, φυλακτήριο τοῦ νοῦ, μυστικό σχολείο τής νοεράς προσευχής, εξαίρετη ύποτύπωση τής πρακτικής αγωγής, απλανής οδηγός τής πνευματικής θεωρίας, ό πατερικός Παράδεισος, ή χρυσή αλυσίδα τών αρετών, ή συνεχής ενασχόληση μέ τό όνομα τοῦ Ιησού, ή σάλπιγγα πού επαναφέρει τή χάρι και τό μυριοπόητο δργανο τής θεώσεως...».

Οί χαρακτηρισμοί αυτοί αναφέρονται κυρίως στη νοερά προσευχή. Και δπως καταφαίνεται από δλο τό Προοίμιο τοῦ αγίου Νικόδημου, σκοπός τών έκδοτων τής Φιλοκαλίας ήταν ή προβολή τής προσευχής αυτής, πράγμα πιστούμενο δχι μόνον από άλλα έργα τοῦ αγίου Νικόδημου, αλλά και από τήν αδιάλειπτη νοερά προσευχή, πού ασκούσαν οί δύο αυτοί Όσιοι σέ δλο τό βίο τους. Έτσι βλέπουμε σέ αυθεντικές εικόνες τοῦ αγίου Μακαρίου, νά τόν αποδίδουν, παρ' δι τήν ιεράρχης, μέ μοναχική αμφίση, μέ τό κομβοσχοίνι στό χέρι και μέ ελαφρώς στραμμένη τήν όσια κεφαλή του πρός τά αριστερά, δπως συνηθίζουν οί εργάτες τής νοεράς προσευχής. Ό δέ άγιος Νικόδημος, στις τελευταίες στιγμές τής επίγειας ζωής του, έπανελάμβανε τήν μονολόγιστη ευχή έκφώνως, γιατί δέν μπορούσε πλέον νά τήν λέγει μυστικά, επειδή ό νους του είχε εξασθενήσει, δπως έλεγε.

Όμως ή Φιλοκαλία δέν αποτελεί μόνο διδασκαλία τής νοεράς προσευχής, αλλά και τό σύνολο τής πνευματικής εμπειρίας τών αγίων Πατέρων, σέ δλες τις διαστάσεις τών κινήσεων τοῦ νοῦ και τής καρδιάς. Και αντιφεγγίζει τις αστραπές και τις έλλάμψεις τοῦ Αγίου Πνεύματος επάνω στις καθάρές ψυχές τών Αγίων, ως «καρπός τοῦ Πνεύματος», δπως και τά άπηχηματα τών πολέμων μέ τούς άόρατους δαίμονες, τά ψεκτά πάθη και τις γοητείες τοῦ κόσμου.

Άν ή Φιλοκαλία, ως συλλογή πατερικών κειμένων, δέν εξαντλεί δλο τόν πλούτο τής πατερικής γραμματείας, γίνεται φανερό, δι αποτελεί ένα μόνο μέρος της και από ορισμένους μόνον αγίους Πατέρες. Άλλά πάντως εκπροσωπεί σέ δλη τήν πληρότητα τους τις ποικίλες πνευματικές, άσκητι-

κές, ήσυχαστικές και θεολογικές εμπειρίες τών θείων Πατέρων της Ὁρθοδοξίας, πού διακρίνονται για την ενότητα στα ουσιώδη και τήν ιδιοτυπία τους, χάρη στήν ιδιοπροσωπεία ἑκάστου ᾗ γι' αυτό και εμφανίζονται κάποιες ιδιομορφίες στά ασκητικά μέσα, στους τρόπους πνευματικής εργασίας, στόν τονισμό ορισμένων αρετῶν και στήν πνευματική και θεωρητική εμβέλεια ἑκάστου.

Πραγματικά, στό χώρο τών αγίων Πατέρων διαπιστώνουμε διακρίσεις, οφειλόμενες στή διαφορά φυσικής καταβολής, παιδείας, χαρακτήρα, δεκτικότητας χαρισμάτων, πού προσδιορίζουν τις ιδιοτυπίες, ἀφού, ὅπως λέγει ὁ Ὁμολογητής Μάξιμος, «τό Ἅγιον Πνεῦμα ενεργεῖ κατά τήν υποκειμένη διάθεση στήν ψυχή» και ὅτι, «οὔτε σοφία ενεργεῖ, οὔτε λόγο στό μή δεκτικό σοφίας και λόγου νου», γεγονός πού σημαίνει ὅτι αφήνει ἀνέπαφη τήν ελευθερία τῆς ψυχῆς και ὅτι τό Ἅγιο Πνεῦμα ενεργεῖ ἀνάλογα πρός τά προϋπάρχοντα φυσικά και ἐπίκτητα στοιχεία ἑκάστου.

Ἦδη αὐτά ἐξηγοῦν τήν ποικιλία, τις ιδιοτυπίες και τις διαφόρου αποκλίσεως κινήσεις τοῦ νοῦ τών αγίων Πατέρων, ὅπως καταφαίνεται στή Φιλοκαλία και σέ μή περιληφθέντα στό σώμα αὐτό κείμενα. Τό Πνεῦμα τό Ἅγιο γιά τήν οἰκοδομή τῆς Εκκλησίας ἐπιμερίζει τά χαρίσματα κατά τήν ἀναλογία τῆς δεκτικότητας τών φορέων τους και τών ιδιοτυπιῶν τους, ὅπως ἐλέχθη, χωρίς νά αἰρεται ἡ ενότητα τῆς διδασκαλίας τους στά ουσιώδη, ἐνώ παραλλήλως «ἀθλοῦν νομίμως», μέ νηστείες, αγρυπνίες και προσευχές, μέ βαθεῖα ταπείνωση, μέ δάκρυα μετάνοιας και ἀγάπης και «τοις ἐκ βάθους στεναγμοῖς».

Ὁ γνησίως ορθόδοξος αὐτός τρόπος ασκητικῆς ἀγωγῆς και πνευματικῆς ἀθλήσεως παράγει «γνώση» ἀληθινή, γιατί ἐπάνω στη καθαιρόμενη ψυχή ἀναλάμπει τό φῶς τῆς χάριτος τοῦ αγίου Βαπτίσματος και σκηνώνει ὁ Παράκλητος, πού ενεργεῖ τις ἐλλάμψεις και τήν μυστική ἐνωση μετά τοῦ Θεοῦ. Και ἐπειδή τό Πνεῦμα εἶναι ἐνοποιόν, «διαιροῦν τά χαρίσματα», ἡ ενότητα στή διδασκαλία τών αγίων Πατέρων εἶναι ψηλαφητή και διαφαίνεται και μέσα ἀπό τήν ποικιλία τών χαρισμάτων και τών προσωπικῶν ιδιοτυπιῶν.

Θά ἐπρεπε ἐδώ νά σημειωθεί, ὅτι ἡ πνευματική ενότητα τών Αγίων, ἡ λεγόμενη «συμφωνία τών Πατέρων», ἀποτελεῖ τό υπέρτατο κριτήριο τῆς ἀλήθειας, μέ τό ὅποιο ἐλέγχονται οἱ παραχαράξεις, οἱ ἡμιαλήθειες, πού εἰσάγουν στόν περίβολο τῆς Εκκλησίας «οἱ ἔχοντες τήν μὀρφωσιν τῆς ευσέβειας, τήν δέ δύναμιν αὐτῆς ἡρνημένοι» (β' Τιμ. 3,5) και προκαλοῦν σύγχυση μεταξύ τών πιστῶν, πού ἀκόμη δέν ἔχουν «τά αἰσθητήρια γεγυμνασμένα πρός διάκρισιν τοῦ καλοῦ». Ἡ μεγάλη και παντοτεινή πληγή γιά τήν Εκκλησία, εἶναι ὁ λανθάνων ορθολογισμός, οἱ αυθαίρετες φαντασίες, οἱ ψυχικοί συλλογισμοί, πού δέν προήλθαν ἀπό τήν «νόμιμη ἀθληση», δηλαδή ἀπό τήν «πράξη», πού ἀποτελεῖ τήν προϋπόθεση τῆς «ἐπιβάσεως» στή θεωρία. Και ἡ

«αχαλίνωτος θεωρία ώσειεν αν κατά κρημνών» λέγει ό Θεολόγος Γρηγόριος.

Άπό τήν άποψη αυτή ή Φιλοκαλία, σάν κωδικοποιημένη διδασκαλία τών θείων Πατέρων σέ δλες τις διαστάσεις τής πνευματικής ζωής και θεολογίας, είναι μία αληθινή ευλογία του Θεού, γιατί φρονηματίζει θεοφρόνως, ελέγχει όσίως, δακτυλοδεικτεϊ τον «μετασηματιζόμενον εις άγγελον φώτος», χαρίζει τήν βεβαιότητα τής αλήθειας «έν χάριτι», οδηγεί στή μετάνοια, προκαλεί τήν ταπείνωση, καλλιεργεί τή διπλή αγάπη, καθαρίζει τήν ψυχή, έλλάμπει τήν καρδιά, θεώνει τόν νοϋ και ενώνει τόν άνθρωπο μέ τον Θεό σέ μιá ερωτική άλληλοπεριχώρηση κατά τόν λόγο του Χριστού: «εγώ έν υμίν και υμεις έν έμοί» (Ίω. 14, 20).

Ίσως παρατηρηθεί διτι ή Φιλοκαλία απευθύνεται κυρίως σέ μοναχούς, αλλά θά άντιπαρατηρήσουμε διτι είναι προσιτή και ωφέλιμη και σέ μη μοναχούς. Γιατί συντελεί στή διαμόρφωση τής ψυχής όρθοδόξως, κι επομένως τήν προστατεύει από ήθικισμούς, πού γεννούν αυτάρκεια «έν τοις έλαχίστοις» και μάταιη οίηση· αλλά επιπλέον παρέχει και πλούσια πνευματικά στοιχεία για βίωση μέσα στο κόσμο, άφου είναι δεδομένη ή ιεράρχηση κατά τό «Φώς μέν μοναχοίς άγγελοι· φώς δέ λαϊκοίς μοναχοί».

Άξιο και δίκαιο είναι νά κλείσουμε τις γραμμές αυτές μέ τά λόγια του αγίου Νικόδημου: «...Ελάτε δλοι οί ορθόδοξοι, λαϊκοί και μοναχοί, δσοι τρέχετε νά βρείτε τή βασιλεία του Θεού, πού υπάρχει μέσα σας, και τόν θησαυρό, πού είναι στον άγρό τής καρδιάς σας, δηλαδή τόν γλυκό Ιησού Χριστό· μέ τό σκοπό δπως, άφου ελευθερωθεί ό νους σας από τήν αιχμαλωσία στα γήινα και από τήν άτακτη περιφορά του και καθαρθεί από τά πάθη ή καρδιά μέ τήν αδιάλειπτη και φοβερή επίκληση του Κυρίου μας Ίησού Χριστού, μέ τή συνεργεία τών άλλων αρετών, πού διδάσκονται στο βιβλίο αυτό, ενωθείτε πρώτα μέ τόν εαυτό σας και διά του έαυτου σας μέ τόν Θεό, σύμφωνα μέ τήν παράκληση του Κυρίου Ιησού προς τόν Πατέρα, πού είπε: «ίνα ώσιν έν, ως ημείς έν έσμεν». Κι έτσι, ενωμένοι μέ τό Θεό και τελείως αλλοιωμένοι από τήν ενέργεια και έκσταση του θείου έρωτα, θεωθείτε στο πιο υψηλό επίπεδο, μέ νοερή αίσθηση και αδίστακτη βεβαιότητα, επανερχόμενοι στον πρώτο σκοπό του Θεού —πού ήταν ή θέωση του ανθρώπου— νά δοξάζετε τόν Πατέρα, τόν Τίο και τό Άγιο Πνεύμα, τή μία θεαρχικότατη Θεότητα, στήν οποία πρέπει κάθε δόξα, τιμή και προσκύνηση στους αιώνες τών αιώνων. Αμήν».

Θεόκλητος Μοναχός Διονυσιάτης

## Προοίμιο\*

Θεός, ή μακάρια φύση, ή υπερτέλεια τελειότητα, όλων τών καλών και όλων τών ωραίων ή Ποιητική Αρχή, ή πάνω από τό καλό και πάνω από τό ωραίο, έχοντας προορίσει από πάντοτε κατά τή θεαρχική Του ιδέα νά κάνει τόν άνθρωπο Θεό και έχοντας θέσει γι' αυτόν από τήν αρχή μέσα στό νοῦ Του πριν από κάθε τι άλλο αυτόν τό σκοπό, τόν δημιούργησε όταν Εκείνος έκρινε καλό. Και αφού έλαβε τό σώμα από τήν ύλη και τού έβαλε από τόν εαυτό Του ψυχή, φτιάχνει σάν ένα κόσμο, μεγάλο στό πλήθος τών δυνάμεων και στήν υπεροχή μέσα στό μικρό σώμα, νά βλέπει εποπτικά τήν αισθητή κτίση και νά διδάσκεται τή νοητή, κατά τόν πολύ στήν θεολογική γνώση Γρηγόριο. Τί άλλο βέβαια παρά πραγματικό άγαλμα και θεόφτιαχτη εικόνα γεμάτη μέ δλες τις χάρες; Κι έπειτα αφού τού έδωσε και τό νόμο τής εντολής —σάν μιά δοκιμασία τού αυτεξουσίου του— αποφάσισε δι έπρεπε στό έξης νά υποχωρήσει σ' αυτόν και, λέει ό Σειράχ, τόν άφησε στή διάθεση τής κρίσεως του<sup>1</sup> νά εκλέγει κατά τή γνώμη του δ,τι τού παρουσιαζόταν. Έπαθλο γιά τήν τήρηση τής εντολής θά έπαιρνε τήν πραγματική χάρη τής θεώσεως, θά γινόταν Θεός και θά καταφωτιζόταν στους αιώνες μέ τό αληθινό φώς. Άλλά, ώ πονηρή ραδιουργία τού φθόνου! Ο αρχικός εισηγητής τής κακίας δέ βάσταξε νά τά δει αυτά πραγματοποιημένα. Γέμισε φθόνο κατά τού Πλάστη και τού πλάσματος, δπως λέει ό ιερός Μάξιμος. Τού ενός, γιά νά μή γίνει καταφάνερη στήν πράξη ή πανύμνητη δύναμη τής Αγαθότητας νά θεοποιεί τόν άνθρωπο· τού άλλου, γιά νά μήν παρουσιαστεί μέτοχος αυτής τής υπερφυσικής δόξας κατά τή θέωση. Αφού μέ τούς δόλους του ό δολερός καταεξαπάτησε τόν δόλιο άνθρωπο, τόν έκανε μέ τις καλοπροαίρετες τάχα συμβουλές του νά παραβεί τήν εντολή πού θά τόν έκανε Θεό. Κι αφού τόν απομάκρυνε από τή θεία δόξα, φανταζόταν ό ανάρτης πώς ήταν κανένας Όλυμπιονίκης, επειδή μπόρεσε νά διακόψει τήν εκπλήρωση τής προαιώνιας βουλής τού Θεού.

Άλλά, γιά νά μιλήσω κατά τις θείες εξαγγελίες, τό σχέδιο τού Θεού γιά τή θέωση τής ανθρώπινης φύσεως παραμένει στόν αιώνα και οι βαθείς λογισμοί Του σέ δλες τις γενεές πού θά έρθουν<sup>2</sup>. οι λόγοι δηλαδή τής πρόνοιας και τής κρίσεως πού αποβλέπουν σ' αυτό τό σκοπό, προχωρούν αμετάβλητοι και κατά τόν παρόντα αιώνα και κατά τό μελλοντικό, κατά τήν ανάπτυξη τού ιερού Μαξίμου. Γι' αυτό ευδόκησε στις έσχατες ήμερες ό ίδιος ό θεαρχικότατος Λόγος τού Πατέρα από ευσπλαχνία νά αθετήσει τά θελή-

\* Αγίου Νικόδημου (μετάφρ. Ίγν. Σακαλή).

1. Σ. Σειρ. 15, 14.

2. Ψαλμ. 32, 11.

ματα των αρχόντων του σκότους, και νά φέρει εις πέρας και νά πραγματοποιήσει τήν αρχαία και αληθινή βουλή πού είχε κάνει. Με τήν ευαρέσκεια λοιπόν τοῦ Πατέρα και τή συνεργία τοῦ Αγίου Πνεύματος σαρκώθηκε, προσέλαβε δηλ τή δική μας φύση κι αφού τή θέωσε, μας έδωσε έπειτα και τις σωτήριες και θεοποιητικές εντολές Του. Μέ τό βάπτισμα έγκατέσπειρε μέσα στις καρδιές μας σάν θεϊκό σπόρο τήν τέλεια χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος Του και μάς έδωσε, κατά τό θείο ευαγγελιστή, εξουσία, ώστε και τις ζωοποιούς Του εντολές σύμφωνα μέ τις αλλαγές τής πνευματικής μας ηλικίας νά εφαρμόζομε και μέ τήν εκτέλεση τους νά διατηρήσομε άσβηστη μέσα μας τή χάρη. Τέλος νά δώσομε καρπούς, νά μάς κάνει τέκνα Θεού<sup>3</sup> και Θεούς και νά καταστήσομε σέ άνδρα τέλειο, στήν πνευματική ηλικία για τήν πληρότητα τών δωρεών τοῦ Χριστού<sup>4</sup>. Τοῦτο ήταν, συγκεφαλαιώνοντας, ή κατάληξη και τό συμπέρασμα τής δλης οικονομίας για μάς τοῦ Λόγου.

Άλοιμόνο! Είναι χρήσιμο έδώ νά στενάξομε πικρά, κατά τό θείο Χρυσόστομο. Τόση χάρη απολαύσαμε και τόση ευγένεια αξιωθήκαμε, ώστε ή ψυχή μας καθαρμένη από τό Πνεύμα κατά τό Βάπτισμα νά λάμπει περισσότερο από τόν "Ήλιο, κι αφού οί ανόητοι δεχτήκαμε αυτή τή θεϊκότατη λαμπρότητα, τόσο από τήν άγνοια και, περισσότερο, σκοτισμένοι από τή ζάλη τών βιοτικών φροντίδων, παραχώσαμε σέ τέτοιο βαθμό τή χάρη κάτω από τά πάθη, ώστε κινδυνεύει νά σβήσει τελείως μέσα μας τό Πνεύμα τοῦ Θεού. Καί θά πάθομε σχεδόν δ,τι και αυτοί πού αποκρίθηκαν στόν Παῦλο και τοῦ είπαν: «Άλλά ούτε αν υπάρχει Πνεύμα Άγιο ακούσαμε»<sup>5</sup>, για νά συμβεί σ' εμάς στ' αλήθεια δπως ήταν στήν αρχή, κατά τόν προφήτη<sup>6</sup>, δταν δέ μάς κυβερνούσε ή χάρη. Άλοιμόνο στήν αδυναμία μας- μακάρι νά εξαφανιζόταν ή κακία και ό πέρα από τό πρέπον αγώνας μας για τά αισθητά. Καί τό άξιο απορίας είναι τοῦτο\* άν ακούσομε νά ενεργεί ή χάρη σέ άλλους, τους φθονούμε και τούς διαβάλλομε και ούτε πού πιστεύομε άν υπάρχει καν ή χάρη στόν αιώνα αυτόν. Καί έπειτα; Τό Πνεύμα φωτίζει τούς σοφούς στά θεία Πατέρες και ως πρός τήν αδιάκοπη νήψη και τήν προσοχή σέ δλα και τή φυλακή τοῦ νοῦ και τούς αποκαλύπτει τρόπο για νά ξαναβρουν τή χάρη, τρόπο αληθινά θαυμαστό και επιστημονικότατο. Αυτός ήταν ή αδιάκοπη προσευχή στόν Κύριο μας Ιησού Χριστό, τόν Υιό τοῦ Θεοῦ. Όχι απλώς μέ τό νοῦ μόνο και τά χείλη (τοῦτο είναι προφανές σέ δλους ανεξαιρέτως δσοι διάλεξαν τήν ευσέβεια και εύκολο στόν πρώτο από αυτούς) αλλά στρέφοντας ολόκληρο τό νοῦ στόν μέσα άνθρωπο, πού είναι και τό θαυμαστό. Έτσι μέσα τους, στά ίδια τά βάθη τής καρδιάς επικαλούνται τό πανάγιο δνομα τοῦ Κυρίου, ζητούν μ' επιμονή τό έλεος Του, προσέχουν αποκλειστικά και μόνο στά λόγια τής προσευχής, τίποτε άλλο δέ δέχονται ούτε από μέσα ου-

3. 1ω. 1, 12.

4. Έφ. 4, 13.

5. Πράξ. 19, 2.

6. Ήσ. 63, 16.

τε από έξω και διατηρούν τή διάνοια τους ολότελα ασχημάτιστη και καθαρή. Της εργασίας αυτής τις αφετηρίες και —θα έλεγε κανείς— και τήν ύλη, τα πήραν από τήν ίδια τή διδασκαλία του Κυρίου. Κάπου μάς λέει: «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρίσκεται μέσα σας»<sup>7</sup>. κι ἄλλου: «Υποκριτή, καθάρισε πρώτα τό εσωτερικό τοῦ ποτηριοῦ και τῆς πιατέλας, και τότε θά εἶναι καθαρό και τό εξωτερικό τους»<sup>8</sup>. Αυτά δέν λέγονται γιά τό αισθητό μέρος τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλά αναφέρονται στόν μέσα μας ἀνθρώπο. Και ὁ Ἄπόστολος Παῦλος γράφει στους Ἐφεσίους ἔτσι: «Γιά τοῦτο λυγίζω τά γόνατα μου ἐμ-πρός στόν Πατέρα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ νά δώσει νά κραταιωθεῖτε μέ τό Πνεῦμα Του στόν μέσα ἀνθρώπο, γιά νά κατοικήσει ὁ Χριστός μέ τό Πνεῦμα Του μέσα στή καρδιά σας»<sup>9</sup>. Τί θά μπορούσε νά γίνει σαφέστερο ἀπό τή μαρτυρία αὐτή; Σέ ἄλλο σημεῖο λέει: «Τραγουδώντας και ψάλλον-τας στόν Κύριο μέσα στήν καρδιά σας»<sup>10</sup>. Ἄκουῦς; Μέσα στήν καρδιά λέει. Ἄλλά τοῦτο τό επιβεβαιώνει και ὁ κορυφαῖος Πέτρος, λέγοντας: «Ὡσπου νά φέξει ἡ μέρα και ὁ αυγερινός ανατεῖλει στις καρδιές σας»<sup>11</sup>. Ὅτι τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητο γιά κάθε ευσεβή, τό διδάσκει τό Πνεῦμα τό Ἅγιο και σέ μύριες ὄσες ἄλλες σελίδες τῆς Νέας Διαθήκης. Αὐτό μπορούν νά τό διαπιστώσουν ὄσοι σκύβουν σ' αὐτές προσεκτικά.

Ἀπό αὐτήν τήν πνευματική και επιστημονική εργασία, συνοδευμένη και μέ τήν ἐφικτή ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν και τῶν λοιπῶν ἠθικῶν ἀρετῶν, ἐξαιτίας τῆς θερμῆς πού δημιουργεῖται στήν καρδιά και τῆς πνευματικῆς ἐνέργειας ἀπό τήν ἐπίκληση τοῦ παναγίου Ὄνόματος, τά πάθη καταναλίσκονται· γιατί ὁ Θεός μας εἶναι φωτιά και μάλιστα φωτιά πού κατατρώνει τήν κακία<sup>12</sup>. Στή συνέχεια ὁ νους και ἡ καρδιά λίγο-λίγο καθαίρονται κι ἐνώ-νονται μεταξύ τους· κι δταν καθαρθοῦν κι ἐνωθοῦν τό ἓνα μέ τό ἄλλο, ἀπό τότε κατορθώνονται ἐυκολότερα οἱ σωστικές ἐντολές, ἀπό τότε ξαναανατέλ-λουν στήν ψυχή οἱ καρποί τοῦ Πνεύματος και ἐπιδαφιλεύεται στόν ἀνθρώπο ὄλο τό πλήθος τῶν ἀγαθῶν. Και γιά νά πώ μέ συντομία, ἀπό ἐδῶ εἶναι δυνατό νά ἐπανέλθουμε στήν τέλεια χάρι τοῦ Πνεύματος πού μάς δωρήθηκε ἀπό τήν ἀρχή κατά τό Βάπτισμα, και πού υπάρχει βέβαια μέσα μας, ἀλλά τά πάθη τήν ἔχουν καταχώσει, ὄπως ἡ στάχτη τή σίθια\* θά ξαναλάμψει σκορπώντας τις λάμψεις της ὡς πέρα, θά τή θεαστοῦμε, θά φωτιστοῦμε στό νοῦ και στή συνέχεια θά τελειοποιηθοῦμε και θά θεωθοῦμε μέ κατάλληλο τρόπο.

Οἱ περισσότεροι τώρα Πατέρες ἀναφέρουν σποραδικά στά συγγράμματα τους τήν εργασία αὐτή, μέ τήν ἰδέα ὅτι ἀπευθύνονται σέ ἀνθρώπους πού γνωρίζουν τό πράγμα. Μερικοὶ ὄμως, ἐπειδή κατάλαβαν ἴσως τήν ἀγνοία και μαζί και τήν ἀδιαφορία τῆς γενεάς μας σχετικά μέ αὐτή τή σωτηριώδη

7. Λουκ. 17, 21.

9. Ἐφ. 3, 14-17.

11. Β' Πέτρ. 1, 19.

8. Ματθ. 23, 26.

10. Ἐφ. 5, 19.

12. Δευτ. 4, 24.



μελέτη, ἀφοῦ ἐρμήνευσαν λεπτομερῶς τὴν πρακτικὴ τῆς εφαρμογῆς μὲ κάποιες φυσικὲς μεθόδους, τὴν παράδωσαν πρόθυμα σ' ἐμὰς τὰ παιδιὰ τους. Τὴν ἐπαίνεσαν μὲ πάμπολλους χαρακτηρισμοὺς, τὴν εἶπαν ἀρχὴ κάθε θεοφιλοῦς ἐργασίας, σωρεία τῶν αγαθῶν, ολοκάρηρο γνῶρισμα μετάνοιας, νοερὴ πρᾶξις πού ἀποτελεῖ στεφάνωμα τῆς ἀληθινῆς θεωρίας· καὶ μὰς προτρέπουν δλους σὺ χρησιμῶτατο αὐτὸ ἔργο. Ἄλλα τώρα θρηνώ, καὶ τὸ πάθος διακόπτει τὸ λόγο μου. Ὅλα τὰ βιβλία πού φιλοσοφούν γιὰ τὴν ἀληθινὰ καθαρτικὴ καὶ φωτιστικὴ καὶ τελειοποιητικὴ —γιὰ νὰ πῶ τοὺς λόγους τοῦ Ἀρεοπαγίτη— ἐργασία, ἀλλὰ καὶ δσα ἄλλα ονομάζονται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς Νηπιτικά, ἐπειδὴ μιλούν γιὰ τὴν προσοχὴ καὶ τὴ νήψη, δλα μαζὶ αὐτὰ πού εἶναι σάν κάποια ἀπαραίτητα μέσα καὶ ὄργανα πού συντελοῦν στὴν ἴδια ὑπόθεση καὶ ἔχουν ἓνα σκοπὸ, νὰ κάνουν δηλαδὴ Θεὸ τὸν ἄνθρωπο, δλα αὐτὰ ἔχουν σχεδὸν χαθεὶ ἐξαιτίας τῆς ἀπὸ χρόνια παλιὰ συγγραφῆς τους, τῆς σπανιότητος, ἀλλὰ —γιατί δχι;— καὶ ἐπειδὴ δέν ἔχουν ποτὲ ἐκδοθεῖ μὲ τὸν τύπο. Ἄν ἔχουν ἀπομείνει κάπου μερικὰ, καὶ αὐτὰ εἶναι σκοροφαγωμένα καὶ ολότελα κατεστραμμένα καὶ ἴδια σάν νὰ μὴν ἔχουν υπάρξει ποτὲ. Θὰ προσθέσω καὶ τοῦτο\* ἐπειδὴ καὶ οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ τοὺς δικοὺς μας δείχνουν ἀμέλεια καὶ τυρβάζονται γιὰ τὰ πολλὰ, ἐνώ τισ σωματικὲς καὶ πρακτικὲς ἀρετῆς, ἢ, γιὰ νὰ πῶ τὸ πιο ἀληθινὸ, μόνον γιὰ τὰ ἐργαλεῖα τῶν ἀρετῶν, καὶ ξοδεύουν σ' αὐτὰ τὴ ζωὴ τους, ἐνὼ γιὰ τὸ ἓνα, τὴ φυλακὴ δηλαδὴ τοῦ νοῦ καὶ τὴν καθαρὴν προσευχὴν, δέν ξέρω πῶς, ἀδιαφοροῦν χωρὶς καμιά γνῶση. Καὶ κινδυνεύει αὐτὴ ἡ σύντομη καὶ γλυκύτατη ἐργασία νὰ χαθεὶ ολότελα, καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ θαμπώσει καὶ νὰ σβῆσει ἡ χάρις καὶ μαζὶ μ' αὐτὴ νὰ διαφύγει καὶ ἡ ἔνωση μας μὲ τὸ Θεὸ καὶ ἡ θέωσὴ μας. Καὶ ἔχομε πει πῶς αὐτὸ ἦταν τὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ πού εἶχε βάλει σ' ἐνέργεια ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μὲ δλη τὴ θέληση Του. Αὐτὸ εἶναι ἡ τελικὴ κατάληξις δπου ἀφοροῦν καὶ ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ ἡ σχετικὴ μ' ἐμὰς οἰκονομία τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία καὶ τὴ ζωὴ μας στὴν αἰωνιότητα καὶ γενικὰ δλα δσα ἔχουν γίνε μὲ θεϊκὸ τρόπο μέσα στὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη.

Ὅπου πρωτύτερα πολλοὶ, καὶ κοσμικοὶ καὶ βασιλιᾶδες καὶ ἀπὸ δσους ζοῦσαν μέσα σὲ ἀνάκτορα καὶ κάθε μέρα τάλαιπωροῦνταν μὲ μύριες ἀσχολίες καὶ φροντίδες βιοτικὲς, εἶχαν ἓνα καὶ κύριο ἔργο τὴν ἀδιάλειπτη μέσα στὴν καρδιά προσευχὴ —καὶ συναντούμε πολλοὺς μέσα στῆς διηγήσεις—, τώρα ἀπὸ ἀμέλεια καὶ ἀγνοία, δχι μόνον ἀνάμεσα σὲ δσους ζοῦνε στον κόσμον ἀλλὰ καὶ στους ἴδιους τοὺς μοναχοὺς πού μονάζουν στὴν ἠσυχία, τὸ πρᾶγμα ἐγίνε σπανιῶτατο, πρὸς μεγάλη ζημία, καὶ ἐξαιρετικὰ δυσεῦρετο. Καὶ ἐπειδὴ στεροῦνται αὐτὸ τὸ δπλο, μολονότι ἀγωνίζεται κατὰ τὸ δυνατό καθένας τὸν ἀγῶνα του καὶ ὑπομένει τοὺς κόπους γιὰ τὴν ἀρετὴν, δέν κάνουν κανένα καρπὸ, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατο νὰ καρποφορήσει κανένας χωρὶς τὴν ἀδιάλειπτη θύμησι τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἀπότοκο τῆς καθαρότητος τῆς καρδιάς

και τοῦ νοῦ ἀπό κάθε πονηρή σκέψη· «Χωρίς ἔμενα, λέει, δέν μπορείτε να κάνετε τίποτε», και ἄλλου: «Ὅποιος μένει σ' ἔμενα, αὐτός κάνει πολύ καρπό»<sup>13</sup>.

Ἄπό αὐτό τό γεγονός συμπεραίνω διτι δέν υπάρχει ἄλλη αἰτία πού τόσο πολύ ἔλειψαν ὄσοι διαπρέπουν στήν αγιότητα και ζοῦνε και μετά τό θάνατο τους, και τόσο πολύ λιγόστεψαν ὄσοι μποροῦν νά σωθοῦν στον καιρό μας, παρά αὐτή μονάχα· διτι δηλαδή παραμελήσαμε αὐτό τό ἔργο πού ανυψώνει στή θέωση\* και χωρίς τή θέωση τοῦ νοῦ, εἶπε κάποιος, διχι ν' αγιαστεί, ἄλλα οὔτε νά σωθεῖ ὁ ἄνθρωπος δέν εἶναι ενδεχόμενο. Αὐτό και στό ἄκουσμα του μόνο εἶναι φρικτότατο, γιατί ὁ αγιασμός και ἡ σωτηρία εἶναι ἓνα και τό αὐτό κατά τήν ἐξήγηση πού δίνουν οἱ σοφοί. Ἄλλά και κάτι ἀκόμα πού εἶναι και τό κυριότερο, διτι ἔχομε ἔλλειψη ἀπό τά βιβλία πού καθοδηγοῦν σ' αὐτό. Χωρίς αὐτά ὄμως εἶναι τών αδυνάτων νά ἐπιτύχομε τό σκοπό μας.

Νά, ὄμως, ὁ σέ δλα καλός κάγαθος, ὁ πραγματικά φίλος τοῦ Χριστοῦ κύριος Ἰωάννης Μαυρογορδάτος· σέ κανένα ἀπολύτως δέν παραχωρεῖ τά πρωτεία, ὄσα αναφέρονται στήν ἐλευθεριότητα, στή φιλοπρωχία, στή φιλοξενία και στήν ὑπόλοιπη χορεία τών ἀρετῶν. Πυρπολεῖται πάντοτε ἀπό τον ἔνθεο ζήλο νά ωφελήσει τό κοινό.

Αὐτός λοιπόν, αὐτός ἐμπνευσμένος ἀπό τή χάρη τοῦ Χριστοῦ, πού θέλει νά σωθοῦν και νά θεωθοῦν ὄλοι οἱ ἄνθρωποι, μεταβάλλει τό θρήνο μας σέ χαρά βγάζοντας μας ἀπό τό ἀδιέξοδο. Ἐκθέτει μπροστά στό κοινό τό μέσο τῆς θεώσεως μέ δλη του τήν ψυχή και, γιά νά πώ ἔτσι, βοηθά μέ χέρια και πόδια και συνεργεῖ μέ κάθε τρόπο, στό σημεῖο τοῦτο, στό προαιώνιο —ὄπως εἰπώθηκε— σχέδιο τοῦ Θεοῦ. Αὐτό εἶναι δόξα και μεγαλείο. Ἰδού, αὐτά πού οὐδέποτε εἶχαν ἐκδοθεῖ στά προηγούμενα χρόνια. Ἰδού, αὐτά πού κοίτονταν στή γωνιά, ἐν κρυπτῶ και παραβύστω, περιφρονημένα και σκοροφαγωμένα, παραριγμένα και σκορπισμένα ἐδώ κι ἐκεῖ. Ἰδού, αὐτά πού μάς χειραγωγοῦν συστηματικά στήν καθαρότητα τῆς καρδιάς, στή νήψη τοῦ νοῦ, στήν ἀνάκληση τῆς μέσα μας χάρης, και πρόσθεσε, και τῆς θεώσεως, ἀφού τά συγκέντρωσε δλα μαζί χωρίς νά λογαριάσει καθόλου τή δαπάνη, τά παραδίδει στό μεγάλο και περίλαμπρο φῶς τῆς τυπογραφίας. (Ἐπρεπε, ναί, αὐτά πού μιλοῦν γιά τό θεῖο φωτισμό, νά ἀξιωθοῦν κι αὐτά τό φῶς τοῦ τύπου). Μ' αὐτή τήν ἀπόφαση ἀπαλλάσσει ἀπό τούς κόπους τῆς αντιγραφῆς αὐτοῦς πού γνωρίζουν και διεγείρει συνάμα και ὄσους δέ γνωρίζουν στόν ἔρωτα νά τά ἀποκτήσουν και ἀκόμα νά τά εφαρμόσουν στήν πράξη. Ἐχεις λοιπόν στό ἔξης, φίλτατέ μου ἀναγνώστη, διά μέσου τοῦ σέ δλα ἀριστου κυρίου Ἰωάννη ἀκοπα και μέ λίγα χρήματα αὐτό ἐδώ τό πνευματικό βιβλίο. Βιβλίο πού εἶναι τό ταμεῖο τῆς νήψεως, τό φυλαχτό τοῦ νοῦ, τό μυστικό σχολεῖο τῆς

νοερής προσευχής. Βιβλίο πού είναι ή εξαιρετη ύποτύπωση τής πρακτικής αρετής και ή αλάθητη οδηγία τής θεωρίας, ό παράδεισος τών πατέρων, ή χρυσή σειρά τών αρετών. Βιβλίο πού είναι ή πυκνή διδασκαλία του Ίησού, ή σάλπιγγα πού ανακαλεί τή χάρη, και μέ δύο λόγια, αυτό τό ίδιο τό όργανο τής θεώσεως, τό πάνω άπό δλα μυριοπόθητο πράγμα, πού χρόνια τό μελετούσαμε και δέν τό βρίσκαμε. Γι' αυτό και θά ήταν για σένα χρέος αναπόφευκτο και οφειλή σύμφωνη μέ κάθε απαίτηση του δικαίου νά ικετεύεις τό Θεό μέ μακρές προσευχές για χάρη του ευεργέτη και τών συνεργών, για νά επιτύχουν κι αυτοί σέ ίσο βαθμό τή θέωση, και επειδή κοπίασαν γι' αυτό, πρώτοι νά απολαύσουν και τούς καρπούς.

Άλλά τώρα πού έχομε φτάσει σ' αυτό τό σημείο του λόγου, θά παρατηρήσει ίσως κάποιος, λέγοντας διι δέν είναι θεμιτό νά κοινοποιούμε στις ακοές τών πολλών μερικά μυστικά του βιβλίου, επειδή θά ήταν παράξενα γι' αυτές· γιατί, λέει, παραμονεύει και κάποιος κίνδυνος από αυτά. Του απαντούμε μέ λίγα λόγια: ούτε έμεις, αγαπητέ φίλε, δέν αναλάβαμε αυτό τό εγχείρημα ακολουθώντας δικές μας σκέψεις, άλλα περισσότερο τό παράδειγμα άλλων. Άπό τό ένα μέρος, τής Ιερής Γραφής πού δίνει εντολή σ' δλους απεριόριστα τούς ευσεβείς νά προσεύχονται χωρίς διάλειμμα και νά έχουν πάντοτε μπροστά τους τόν Κύριο<sup>14</sup>. ένώ είναι κατά τον Μέγα Βασίλειο ασέβεια νά λέμε διι περιέχεται κάτι απαγορευμένο ή αδύνατο στά παραγγέλματα του Πνεύματος· από τό άλλο μέρος τής γραπτής παραδόσεως τών Πατέρων. Ό Γρηγόριος π.χ. ό Θεολόγος δίνει σ' δλο τό λαό πού ποιμαίνει τήν υποθήκη μάλλον νά μνημονεύουν τό Θεό παρά νά αναπνέουν. Και ό θείος Χρυσόστομος γράφει τρεις ολόκληρους λόγους για τήν αδιάλειπτη και νοερή προσευχή και σέ άπειρα σημεία τών λοιπών λόγων του προτρέπει δλους μαζί στη συνεχή προσευχή. Και ακόμη, ό θαυμάσιος εκείνος Γρηγόριος ό Σιναίτης γυρίζοντας σέ διάφορες πόλεις, δίδασκε τήν ίδια σωτήρια εργασία. Άλλά κι αυτός ό Θεός στέλνοντας τόν Άγγελο του μέ θαύμα από τόν ουρανό, επισφράγισε αυτή τήν αλήθεια, άποστομώνοντας τό μοναχό πού έφερνε αντιρρήσεις, δπως φαίνεται στό τέλος του βιβλίου αυτού. Άλλά δέν έχω ανάγκη από λόγους γι' αυτό. Οί ίδιοι οί άνθρωποι του κόσμου κι αυτοί πού ζούνε στά ανάκτορα, έχοντας δπως είπαμε αδιάκοπο έργο τή μελέτη αυτή, επικυρώνουν αληθινά τό λόγο και είναι ικανοί από τόν εαυτό τους ν' άποστομώσουν τούς αντίθετους. Άν τώρα μερικοί κάποτε ξέφυγαν λίγο, τί τό παράξενο; Αυτό τό έπαθαν τις πιό πολλές φορές από οίηση, κατά τό Γρηγόριο τό Σιναίτη. Έγώ όμως νομίζω διι τό βασικό και κύριο αίτιο τής παρεκκλίσεως αυτής είναι τό διι δέν στοίχησαν ακριβώς σέ δλα τά σημεία μέ τή διδασκαλία τών Πατέρων για τήν εργασία αυτή, και διι παρά τήν εργασία αυτή, για δνομα του Θεου. Είναι αγία ή εργασία αυτή και διά μέ-

14. Α' Θεσ. 5, 17- Ψαλμ. 15, 8.

σου αυτής έχομε μεγαλύτερη ανάγκη ν' απαλλαγούμε από δλη τήν πλάνη, επειδή και ή εντολή τοῦ Θεοῦ μέσα στό νόμο πού οδηγεί στή ζωή, «βρέθηκε, λέει ό Παῦλος, νά κοστίξει γιά μερικούς τό θάνατο». Τούτο όμως δέν έγινε εξαιτίας της εντολής. Και πώς νά γίνει, άφοῦ αυτή είναι και αγία και δίκαιη και αληθινή<sup>13</sup>; Ἐγινε εξαιτίας τής μοχθηρίας εκείνων πού τήν έπραξαν κάτω από τήν κυριαρχία τής αμαρτίας. Τί πρέπει νά γίνει γι' αυτό; Νά καταδικάσουμε τή θεία εντολή γιά τήν αμαρτία μερικών; Και νά παραμελήσουμε και μιá τέτοια σωτηριώδη εργασία εξαιτίας τής παρεκκλίσεως μερικών; Μέ κανένα τρόπο. Ούτε τή μιá ούτε τήν άλλη. Ἄλλά μάλλον έχοντας θάρρος σ' Εκείνον πού εἶπε: «Ἐγώ εἶμαι ή οδός και ή αλήθεια»<sup>16</sup>, μέ κάθε ταπεινοφροσύνη και διάθεση πένθους άς έπιχειρήσουμε τό έργο. Γιατί μέ δποιον είναι απαλλαγμένος από τήν οίηση και τήν άνθρωπαρέσκεια, ακόμα κι άν ολόκληρη ή στρατιά τών δαιμόνων συγκρουσεί μαζί του, μήτε νά τον πλησιάσει δέ θά μπορέσει, σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τών Πατέρων.

Ἔτσι είναι αυτά και τό βιβλίό αυτό, από δσα είπαμε, είναι φανερό δι προβάλλει τήν αφεγάδιαστη εργασία από κάθε σημείο, σέ κάθε σημείο και μέ κάθε τρόπο. Θά ήταν λοιπόν εξαιρετικά επίκαιρο νά χρησιμοποιήσουμε τήν πρόσκληση εκείνη τής Σοφίας<sup>17</sup> γιά τό δείπνο και νά συγκαλέσουμε μέ ύψηλόφωνο κήρυγμα στό πνευματικό τραπέζι τοῦ βιβλίου αυτού τούς πάντες, δσοι δέν μισούν τά θεία δείπνα, ούτε προβάλλουν ως προφάσεις τά χωράφια και τά βόδια και τις γυναίκες κατά τούς ευαγγελικούς καλεσμένους<sup>18</sup>. Ελάτε λοιπόν, εμπρός ελάτε, φάτε τό ψωμί τής γνώσεως και τής σοφίας και πιείτε τό κρασί πού ευφραίνει νοητά τήν καρδιά και απομακρύνει από δλα τά αισθητά και νοητά εξαιτίας τής θεώσεως πού προκαλεί αυτή ή έκσταση και μεθύσετε από μέθη πραγματικά νηφάλια. Ελάτε δλοι δσοι είστε μέτοχοι στήν ορθόδοξη κλήση, μαζί λαϊκοί και μοναχοί, δσοι επιδιώκετε νά βρείτε τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ πού είναι μέσα σας και τό θησαυρό τόν κρυμμένο στον άγρό τής καρδιάς σας<sup>19</sup>. Κι αυτός είναι ό γλυκύς Ιησούς Χριστός. Ἔτσι ελεύθεροι από τήν αιχμαλωσία τοῦ κόσμου τούτου και τήν περιπλάνηση τοῦ νού σας και μέ καθαρμένη από τά πάθη τήν καρδιά, μέ τήν αδιάκοπη φοβερή επίκληση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ και τις άλλες συνεργούς αρετές, πού διδάσκει τό βιβλίό αυτό, θά ενωθείτε μεταξύ σας κι έτσι ενωμένοι θά ενωθείτε δλοι μαζί μέ τό Θεό, κατά τήν παράκληση τού Κυρίου μας προς τόν Πατέρα πού έλεγε: «Γιά νά είναι ένα, δπως εμεῖς είμαστε ένα»<sup>20</sup>. Και έτσι ενωμένοι μαζί Του και ολότελα αλλαγμένοι από τήν κατοχή και τήν έκσταση πού δημιουργεί ό θεός έρωτας, νά θεωθείτε πλούσια μέ αίσθηση νοερή και μέ ασφαλή πληρότητα γνώσεως και νά επανέλθετε πρός τόν πρώτο σκοπό τού Θεοῦ, δοξάζοντας τόν Πατέρα, τόν ἴίο και τό

15. Ρωμ. 7, 11-12.

17. Παροιμ. 9, 1-6.

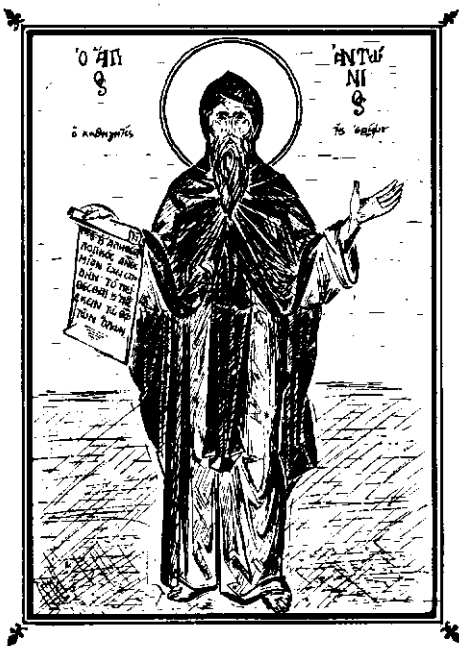
19. Λουκ. 17, 21· Ματθ. 13, 44.

16. Ἰω. 14, 6.

18. Λουκ. 14, 18-20.

20. Ἰω. 17, 11.

Άγιο Πνεύμα, τή μία θεαρχικότατη Θεότητα. Σ' Αυτήν αρμόζει κάθε δόξα, τιμή και προσκύνηση στους αιώνες τών αιώνων. Αμήν.



ΑΓΙΟΣ  
ΑΝΤΩΝΙΟΣ  
Ο  
ΜΕΓΑΣ

### Σύντομη βιογραφία

Ὁ μέγας πατέρας μας Αντώνιος, ὁ κορυφαῖος τοῦ χοροῦ τῶν ἀσκητῶν, εἶχε ακμάσει διὰν βασιλεῦε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, γύρω στό ἔτος 330 μ.Χ. Ἦταν σύγχρονος τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος καί ἐγράψε λεπτομερώς τό βίό του. Ἐφτάσε στόν ὑψιστο βαθμό τῆς ἀρετῆς καί ἀπάθειας, καί ἐνό ἦταν ἀγράμματος καί ἀπλός ἀνθρώπος, εἶχε οὐράνιο δάσκαλο τή σοφία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ ὁποία φωτίζει τοὺς αἰεῖς καί τοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους. Μέ τό φωτισμό τῆς διδάξε πολλές καί διάφορες ἱερές καί πνευματικές συμβουλές πάνω σέ διάφορα θέματα καί ἔδωσε σοφότερες ἀπαντήσεις γεμάτες ψυδική

ωφέλεια σέ όσους τόν ερωτούσαν, όπως σέ πολλά μέρη τοῦ Γεροντικῆς βλέπομε. Ἐκτος ἀπό αυτές, ὁ ἀοιδιμος μας ἀφησε χαϊ τά 170 κεφάλαια πού περιέχονται σ' αὐτό τό βιβλίο. Ὅτι αὐτά εἶναι γνήσιο γέννημα τῆς Θεοειδοῦς διάνοιας του, επικυρώνει και ὁ ἅγιος ὁσιομάρτυρας Πέτρος ὁ Δαμασκηνός. Ἀλλά και αὐτός ὁ τρόπος τῆς συνθέσεως και τῆς ἐκφράσεως διώχνει κάθε ἀμφιβολία και σχεδόν φωνάζει σ' ἐκείνους πού μέ προσοχή τά μελετοῦν, ὅτι ἀνήκουν στήν ιερή ἐκείνη ἀρχαιότητα.

Δεν εἶναι θαυμαστό λοιπόν ἀν ἡ ομιλία κλίνει προς τό ἀπλούστερο και ἀρχαιότροπο και παραμελημένο τῆς φράσεως ἀλλά τό θαυμαστό εἶναι τό ὅτι μέ τόσην ἀπλότητα, τόση σωτηρία και ωφέλεια ἐπέρχεται σ' ἐκείνους πού τά μελετοῦν, τό πόσο πειστικά εἶναι, πόση γλυκύτητα στάζουν. Και γενικά πόσο πέφτει σάν βροχή ἀπό αὐτά, τό ἐνάρετο ἦθος και ἡ ἀκριβεία τῆς εὐαγγελικῆς ζωῆς. Θά γνωρίσουν δέ πάντως τήν πνευματική ἠδονή, ὅσοι γευτοῦν τά κεφάλαια αὐτά μέ τό νοητό φάρυγγα τῆς διάνοιας τους.

## Εἰσαγωγικά σχόλια

Τά κεφάλαια πού ἀποδίδονται στόν Μ. Αντώνιο, ἀσφαλῶς ἀνήκουν σέ ἄλλον πατέρα. Οἱ ἀνθολόγοι τῶν φιλοκαλικῶν κειμένων, ἅγιοι Μακάριος Νοταράς και Νικόδημος Ἀγιορείτης, δέν θά εἶχαν ἀντίρρηση νά δεχτοῦν τήν ἀποψη μας, ἀφοῦ ἄλλωστε ἀμφιβολία τῆς πατρότητας τῶν διατυπῶνουν οἱ ἴδιοι, μέ τήν ἐπίκληση τῆς ἀσθενούς μαρτυρίας του ἁγίου Πέτρου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Πρόκειται γιά κείμενα πού ἀνήκουν στήν ὀρθόδοξη πνευματική παράδοση, μέ ἔξαρση τοῦ ἠθικοῦ και λογικοῦ παράγοντα, γεγονός πού οδηγεῖ στή σκέψη δι ἀνήκουν σέ κάποιον χριστιανό, πού θῆτευσε στήν κλασσική γραμματεία και συγκεκριμένα στή στωική φιλοσοφία.

Ὁ πατέρας τῶν παραινήσεων «περί ἠθους ἀνθρώπων και χρηστής πολιτείας», κοσμημένος προφανῶς μέ κλασσική παιδεία, κατόρθωσε νά τήν ἀναχωνεῖ στις ἐν Χριστῷ πνευματικές ἐμπειρίες του, χωρίς νά ἀρνηθεῖ τελικά τόν εαυτό του, σάν μαθητή τῆς Στοάς, τῆς ὁποίας τά ἴχνη ἔχουν ἐντονότατα ἀποτυπωθεῖ στα κεφάλαια.

Ἀπό τό περιεχόμενο τῶν κειμένων δέν προκύπτει ἀν ὁ συγγραφέας ἦταν μοναχός ἢ λαϊκός ἢ και κληρικός. Πιθανότερον εἶναι δι ἐξῆσε στόν κόσμο και ἀπευθύνεται στόν κόσμο, γι' αὐτό και ἀσκητικές και μοναχικές πράξεις και ἀγωγές δέν φαίνονται στά κείμενα, ἐνώ συνεχῶς συνιστάται ἡ ἐπιμέλεια τοῦ βίου και ἡ ἐλλογή ζωῆς.

Ὁ λόγος, ἢ λογική, τό κατά λόγον, ἀποτελοῦν τόν ρυθμιστικό κανόνα τῆς ἐνθεῆς ζωῆς και θυμίζουν συνεχῶς τά συνθήματα τῆς Στοάς, «κατά λόγον ζῆν» και «κατά φύσιν ζῆν». Ὁ λόγος εἶναι τό μοναδικό ὄργανο, ἀλλά και τό ἀλάθητο κριτή-

ριο της κατά Χριστόν ζωής, μέ συνέπεια νά αποτελεί και τεκμήριο εύαρεστήσεως τού Θεού.

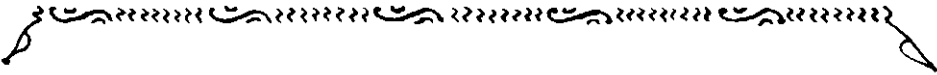
Φυσικά ἐδώ δέν πρόκειται γιά ένα κακώς εννοούμενο ρασιοναλισμό, ένα υλιστικό ορθολογισμό ή γιά μια φιλοσοφική ἀρχή περί τού αγαθού. Τό γεγονός διό ὁ ἄγνωστος συγγραφέας είναι χριστιανός και μάλιστα Ὁρθόδοξος, μέ υψηλή πνευματική αἴσθηση και ψηλαφητή πίστη, εντάσσει τις «παραινέσεις» στό χώρο της ζωής της Εκκλησίας, ἡ οποία θέλει τά τέκνα της λογοποιημένα, ζώντας και ενεργώντας «κατά λόγον», ἀλλά λόγο χριστιανικό, λόγο πνευματικό.

Ἡ διάκριση τού χριστιανικού λόγου ἀπό τόν φιλοσοφικό, αὐτό κυρίως διασώζει τήν χριστιανικότητα των «παραινέσεων», ἀφοῦ ὅλοι οἱ χρησιμοποιούμενοι δροί, ἡ ἠθική και ἡ ἀρετολογία τους, είναι αποκλειστικώς χριστιανικά ἀνθη. Κάθε κεφάλαιο αποτελεί και μία ψηφίδα ἠθικής τάξεως, πού αντιπροσωπεύει τό δέον της ἔλλογης ζωής. Ὅλα μαζί τά εκατόν εβδομήντα, συναρμολογούν τήν εικόνα τού ἀληθινού χριστιανού στή σκέψη, στήν πράξη, στό δόγμα. Γι' αὐτό βλέπουμε τά πάντα νά ανακρίνονται μέ τόν λόγο, ἀλλά μέσα στό χώρο τῆς πίστεως. Και παρ' διό απουσιάζουν ασκητικά στοιχεία, ὁμως διαφαίνονται και προϋποτίθενται, ἀφοῦ οἱ «παραινέσεις» δέν ἔχουν στατικό, ἀλλά δυναμικό χαρακτήρα και οδηγούν στήν ἐνωση μέ τό Θεό και τή θέωση.

Τό ἴδιο μπορεί νά λεχθεῖ και γιά τή λειτουργική ζωή και τήν ευχαριστιακή πράξη. Δέν γίνεται μέν λόγος, ἀλλά ἐξυπακούονται, ἔστω και ασθενώς, ἀφοῦ ὁ ἄγνωστος συγγραφέας είναι χριστιανός, πού δέν ἔχει ἀπαλλαγεί ἀπό τις ἐπιδράσεις τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας, χωρίς φυσικά τις δογματικές πλάνες τῆς εἰμαρμένης και τού πανθεϊσμοῦ. Ἀντιθέτως μάλιστα, ἡ μέν ἠθική του είναι χριστιανική, ἡ δέ δογματική διδασκαλία του είναι ορθόδοξη, ὅσο και αν, παρασυρόμενος ἀπό τις παλιές δοξασίες του, χρησιμοποιεῖ και δρους φιλοσοφικούς και ἀντί αναφοράς στόν Σαρκωμένο Λόγο επικαλεῖται συνεχώς τόν Θεό.

Τέλος, θά μπορούσε νά λεχθεῖ διό οἱ «παραινέσεις» είναι ἐξαιρετικά ωφέλιμες, θέτουν τόν χριστιανό σέ μία διηνεκή δοκιμασία, ἐλέγχουν μέ τήν ανατομική μάχαιρα τού λόγου τή ζωή μας και μάς οδηγούν —πάλι διά τού λόγου— σέ επίπεδα υψηλῆς πνευματικῆς ζωής.





## Συμβουλές για τὸ ἦθος τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἐνάρετη ζωὴ, σὲ 170 κεφάλαια

**Ο**ἱ ἄνθρωποι λέγονται λογικοὶ καταχρηστικά. Δέν εἶναι λογικοὶ ἐκεῖνοι πού ἔμαθαν τοὺς λόγους καὶ τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων σοφῶν, ἀλλὰ ὁσοὶ ἔχουν λογικὴ ψυχὴ καὶ μποροῦν νά διακρίνουν ποιό εἶναι τὸ καλὸ καὶ ποιό εἶναι τὸ κακὸ- καὶ ἔτσι ἀποφεύγουν τὰ κακὰ καὶ ψυχοβλαβή, μελετοῦν ὅμως σοβαρά τὰ καλὰ καὶ ψυχοφελή καὶ τὰ πράττουν με μεγάλη εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεό. Μόνο αὐτοὶ πρέπει ἀληθινὰ νά λέγονται λογικοὶ ἄνθρωποι.

2. Ὁ ἀληθινὰ λογικὸς ἄνθρωπος μιὰ μόνο φροντίδα ἔχει, νά υπακούει καὶ νά εἶναι ἀρεστός στο θεό, τὸν Κύριο τῶν δλων, καὶ σὲ τοῦτο καὶ μόνο νά ἀσκεῖ τὴν ψυχὴ του, πὼς νά γίνεῖ ἀρεστός στο θεό, εὐχαριστώντας Τον γιὰ τὴ μεγάλη καὶ ἐξαιρετικὴ πρόνοια Του καὶ τὴν κυβέρνησι δλου τοῦ κόσμου, ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ θέση του στὴ ζωὴ. Γιατί εἶναι παράλογο, νά εὐχαριστοῦμε τοὺς γιατροὺς δταν μᾶς δίνουν τὰ πικρά καὶ ἀηδιαστικά φάρμακα γιὰ χάρι τῆς υγείας τοῦ σώματος μας, νά εἴμαστε ὁμως ἀχάριστοι στο θεό γιὰ ὅσα φαίνονται σ' ἐμᾶς δυσάρεστα καὶ νά μὴν ἀναγνωρίζομε ὅτι τὰ πάντα γίνονται ὅπως πρέπει καὶ πρὸς τὸ συμφέρον μας σύμφωνα μὲ τὴν πρόνοια Του. Γιατί ἡ ἀναγνώρισι αὐτὴ καὶ ἡ πίστι στο θεό εἶναι ἡ σωτηρία καὶ ἡ τελειότητα τῆς ψυχῆς.

3. Ἡ ἐγκράτεια, ἡ ἀνεξικακία, ἡ σωφροσύνη, ἡ ἐγκατέριση, ἡ υπομονή καὶ οἱ παρόμοιες μέγιστες καὶ ἐνάρετες δυνάμεις μᾶς δόθηκαν ἀπὸ τὸ θεό καὶ εἶναι ἀντίθετες καὶ ἀντιστέκονται καὶ μᾶς βοηθοῦν στις ἀντίστοιχες πρὸς αὐτὲς κακίες. "Ἄν γυμνάζομε αὐτὲς τις δυνάμεις καὶ τις ἔχομε πάντοτε πρόχειρες, τότε νομίζομε ὅτι δε μᾶς συμβαίνει πιά τίποτε δύσκολο ἢ θλιβερό ἢ ἀβάσταχτο- γιατί σκεφτόμαστε ὅτι ὅλα εἶναι ἀνθρώπινα καὶ τὰ νικοῦν οἱ ἀρετὲς πού ἔχομε. Αὐτὰ δὲν τὰ ἔχουν ὑπόψι τους οἱ ἀνόητοι ἄνθρωποι. Οὕτε σκέφτονται ὅτι τὰ πάντα γίνονται σωστά καὶ ὅπως πρέπει γιὰ τὸ συμφέρον μας, γιὰ νά λάμψουν οἱ ἀρετὲς μας καὶ νά στεφανωθοῦμε ἀπὸ τὸ θεό.

4. Τὴν ἀπόκτησι τῶν χρημάτων καὶ τὸ πλούσιο ξόδεμά τους νά τὰ θεωρεῖς μόνο σάν φαντασία πού δὲν κρατᾶ παρά λίγο καιρό, καὶ ξέροντας ὅτι ἡ ἐνάρετη καὶ θεάρεστη ζωὴ διαφέρει ἀπὸ τὸν πλοῦτο. Ὅταν τὸ μελετᾶς αὐτὸ σταθερά, οὔτε θά ἀναστενάξεις, οὔτε θά κραυγάσεις, οὔτε θά κατηγορήσεις κανένα, ἀλλὰ θά εὐχαριστεῖς τὸ θεό γιὰ ὅλες τις εὐεργεσίες πού σοῦ δίνει, βλέποντας ὅτι οἱ χειρότεροι ἀπὸ σένα στηρίζονται στὰ λόγια καὶ ἀτὰ

χρήματα. Γιατί ή επιθυμία, ή δόξα και ή άγνοια είναι τά πιο κακά πάθη τής ψυχής.

5. Ό λογικός άνθρωπος, προσέχοντας ό ίδιος στον εαυτό του, εξετάζει τί πρέπει νά πράξει και τί τον συμφέρει, καθώς και ποιά ταιριάζουν στήν ψυχή και τήν ωφελούν και ποιά δέν τής ταιριάζουν. Και έτσι αποφεύγει εκείνα πού βλάπτουν τήν ψυχή, ώς ξένα και γιατί τον χωρίζουν από τήν αιώνια ζωή.

6. Όσο πιο λίγη περιουσία έχει κανείς, τόσο ευτυχέστερος είναι. Γιατί δέν φροντίζει για πολλά πράγματα, για υπηρέτες, καλλιεργητές, απόκτηση ζώων. Όταν αφοσιωνόμαστε σ' αυτά κι ύστερα μάς συμβαίνουν εξαιτίας αυτών δυσκολίες, κατηγορούμε τό Θεό. Μέ τήν αυθαίρετη επιθυμία μας τρέφομε τό θάνατο και έτσι μένομε στο σκοτάδι τής αμαρτωλής ζωής, μέσα στήν πλάνη, χωρίς ν' άναγνωρίζομε τον πραγματικό εαυτό μας.

7. Δέν πρέπει κανένας νά λέει διι δέν είναι δυνατό νά κατορθώσει ό άνθρωπος τήν ενάρετη ζωή, αλλά νά λέει διι αυτό δέν είναι εύκολο. Ούτε μπορούν νά κατορθώσουν τήν αρετή οί τυχόντες. Τήν ενάρετη ζωή τήν πραγματοποιούν όσοι άνθρωποι είναι ευσεβείς και έχουν νού πού αγαπά τό Θεό. Γιατί ό νούς τών πολλών είναι κοσμικός και μεταβάλλεται· κάνει σκέψεις άλλοτε καλές, άλλοτε κακές· μεταβάλλεται στή φύση και γίνεται ύλικότερος. Ό νους όμως πού αγαπά τό Θεό, τιμωρεί τήν κακία ή οποία έρχεται εκούσια στους ανθρώπους από τήν αμέλεια τους.

8. Οί ψυχικά ακαλλιέργητοι και αμαθείς θεωρούν γελοίο πράγμα τούς λόγους και δέν θέλουν νά τούς ακούν επειδή ελέγχεται ή κατάσταση τους και θέλουν νά είναι δλοι δμοιοι μέ αυτούς. Επίσης και εκείνοι πού είναι παραδομένοι σέ σαρκικά αμαρτήματα φροντίζουν νά είναι δλοι οί άλλοι χειρότεροι τους, νομίζοντας οί δυστυχείς διι επειδή θά είναι πολλοί οί άμαρτάνοντες, θά εξασφαλιστούν οί ίδιοι από τήν κατηγορία. Ή χαλαρή ψυχή χάνεται και σκοτίζεται εξαιτίας τής κακίας, γιατί έχει μέσα της άσωτεία, υπερηφάνεια, απληστία, θυμό, αυθάδεια, μανία, φόνο, στενοχώρια, φθόνο, πλεονεξία, αρπαγή, πόνο, ψεύδος, ηδονή, ραθυμία, λύπη, δειλία, ασθένεια, μίσος, φιλοκατηγορία, αδυναμία, πλάνη, άγνοια, άπατη, λησμοσύνη τού Θεού. Μέ τέτοιες κακίες και παρόμοιες τιμωρείται ή άθλια ψυχή πού χωρίζεται από τό Θεό.

9. Εκείνοι πού θέλουν νά ζούν τήν ενάρετη και ευλαβή και τιμημένη ζωή, δέν πρέπει νά διακρίνονται από τούς επίπλαστους τρόπους και τήν ψεύτικη ζωή· αλλά δπως οί ζωγράφοι και οί άγαλματοποιοί, νά δείχνουν και αυτοί μέ τά έργα τους τήν ενάρετη και θεοφιλή ζωή τους. Και δλες τις κακές ηδονές νά τις αποστρέφονται σάν παγίδες.

10. Ό πλούσιος και ευγενής πού δέν έχει ψυχική καλλιέργεια και ενάρετη ζωή, θεωρείται δυστυχής από εκείνους πού κρίνουν ορθά τά πράγματα.

Αντίθετα ό φτωχός και δοϋλος κατά την τάξη, αν έχει ψυχική καλλιέργεια και είναι στολισμένος μέ αρετή, είναι ευτυχής. Και δπως οί ξένοι σε έναν τόπο χάνουν τό δρόμο τους, έτσι και εκείνοι πού δέ φροντίζουν για τήν ενάρητη ζωή, πλανιούνται έδώ κι εκεί παρασυρόμενοι από τις κακές επιθυμίες τους και χάνονται.

11. Εκείνος πού μπορεί νά εξημερώσει τά ήθη τών ανθρώπων και νά τούς κάνει νά αγαπήσουν τούς λόγους και τήν παιδεία, πρέπει νά λέγεται άνθρωποποιός. Κατά τον ίδιο τρόπο και εκείνοι πού μεταστρέφουν τούς παραδομένους στις σαρκικές ηδονές προς τήν ενάρητη και θεάρεστη ζωή, πρέπει νά λέγονται και αυτοί άνθρωποποιοί, επειδή είναι σάν νά ξαναπλάθουν τούς ανθρώπους. Γιατί ή πραότητα και ή εγκράτεια είναι ευτυχία και δίνουν καλή ελπίδα στις ψυχές τών ανθρώπων.

12. Πρέπει πραγματικά οί άνθρωποι νά επιμελούνται τά ήθη τους και νά ζούν δπως πρέπει. Όταν αυτό τό κατορθώσουν, τότε εύκολα μπορούν νά γνωρίσουν και τά θεία· γιατί οποιός μέ δλη του τήν καρδιά και τήν πίστη του σέβεται τό Θεό, έχει τή βοήθεια Του νά δαμάξει και νά κρατεί τό θυμό και τήν επιθυμία του. Επειδή αιτία δλων τών κακών είναι ή επιθυμία και ό θυμός.

13. Άνθρωπος λέγεται ή εκείνος πού χρησιμοποιεί όρθά τό λογικό του, ή εκείνος πού δέχεται συμβουλή για τή διόρθωση του. Ό αδιόρθωτος δέ λέγεται άνθρωπος, αλλά απάνθρωπος. Κι αυτό είναι τό γνώρισμα τών απάνθρωπων και οί άνθρωποι αυτοί πρέπει ν' αποφεύγονται. Γιατί εκείνοι πού ζούν μέ τήν κακία δεν είναι δυνατό νά αποκτήσουν τήν αθάνατη ζωή.

14. Όταν κάνομε καλή χρήση τού λογικού μας, τότε είμαστε άξιοι νά λεγόμεστε άνθρωποι. Αντίθετα, όταν δέν κάνομε καλή χρήση τού λογικού, τότε μόνον κατά τό σώμα και τή φωνή διαφέρομε από τά άλογα ζώα. Άς αναγνωρίσει λοιπόν ό συνετός άνθρωπος διτι είναι αθάνατος και τότε θα μισήσει κάθε αισχρή επιθυμία, ή οποία γίνεται αιτία θανάτου στους ανθρώπους.

15. Όπως κάθε τέχνη διαμορφώνοντας τήν υλη φανερώνει τήν αξία της, π.χ. ό ένας δουλεύει τό ξύλο κι ό άλλος τό χαλκό κι άλλος τό χρυσό και τό ασήμι, έτσι κι εμείς άκούοντας για τήν καλή και ενάρητη και θεάρεστη ζωή, όφείλομε νά φαινόμεστε διτι είμαστε πραγματικά άνθρωποι για τή λογική ψυχή μας και διχι για τή διάπλαση μόνο τού σώματος μας. Η ψυχή πού είναι αληθινά λογική και αγαπά τό Θεό, γνωρίζει αμέσως δλα δσα συμβαίνουν στή ζωή. Και εξιλώνει τό Θεό μέ διάθεση αγάπης και Τον ευχαριστεί πραγματικά, κατευθύνοντας προς Αυτόν δλη τήν όρμη και τό νού της.

16. Οί καπετάνιοι κατευθύνουν μέ προσοχή τό πλοίο για νά μή προσκρούσει πάνω σέ σκόπελο ή σέ ύφαλο. Έτσι και εκείνοι πού επιθυμούν νά

ζήσουν τήν ενάρετη ζωή, άς εξετάζουν με επιμέλεια ποια πρέπει να κάνουν και ποια πρέπει νά αποφεύγουν και να πιστεύουν διτι οί αληθινοί και θείοι νόμοι τούς συμφέρουν, κόβοντας τις πονηρές ενθυμήσεις και επιθυμίες άπό τήν ψυχή τους.

17. Όπως οί πλοίαρχοι και οί άμαξηλάτες μέ τήν προσοχή και τήν επιμέλεια πετυχαίνουν τό σκοπό τους, έτσι πρέπει και δσοι φροντίζουν νά ζούν τή σωστή και ενάρετη ζωή, νά μελετούν και νά φροντίζουν πώς νά ζούν διπως πρέπει και αρέσει στο Θεό. Εκείνος πού θέλει νά ζήσει έτσι και έχει καταλάβει διτι μπορεί, μέ τήν πίστη προχωρεί προς τήν αφθαρσία.

18. Ελεύθερους νόμιζε διχι δσους έτυχε νά είναι ελεύθεροι, αλλά εκείνους πού έχουν τή ζωή και τούς τρόπους ελεύθερους. Δέν πρέπει πράγματι νά όνομάζομε ελεύθερους τούς άρχοντες πού είναι πονηροί και ακόλαστοι, γιατί είναι δούλοι τών παθών και της ύλης. Ελευθερία και ευτυχία τής ψυχής είναι ή πραγματική καθαρότητα και ή καταφρόνηση τών πρόσκαιρων.

19. Νά υπενθυμίξεις στον εαυτό σου διτι πρέπει ακατάπαυστα νά αποδεικνύεις τον χρηστό και ενάρετο βίο σου άπό τά ίδια τά έργα σου· έτσι και οί άρρωστοι ονομάζουν και αναγνωρίζουν σωτήρες και ευεργέτες τούς γιατρούς, διχι άπό τά λόγια τους αλλά άπό τά έργα τους.

20. Η λογική και ενάρετη ψυχή αναγνωρίζεται άπό τό βλέμμα, τό βάδισμα, τή φωνή, τό γέλιο, άπό τό πού συχνάζει και μέ ποιους συναναστρέφεται. Όλα αυτά έχουν αλλάξει σ' αυτήν και έγιναν κοσμιότερα. Γιατί ό νούς πού αγαπά τό Θεό, σάν προσεκτικός θυρωρός απαγορεύει τήν είσοδο στις κακές και αισχρές ενθυμήσεις.

21". "Αν παρακολουθείς τον εαυτό σου και τον δοκιμάζεις, θά δεις διτι οί άρχοντες και τά αφεντικά έχουν εξουσία μόνο τού σώματος, διχι και τής ψυχής. Και νά τό θυμάσαι αυτό πάντοτε. Γι' αυτό, αν διατάζουν φόνους ή τίποτε άτοπα ή άδικα και ψυχοβλαβή, δέν πρέπει νά ύπακούμε σ' αυτούς και άν μάς βασανίζουν ακόμη. Γιατί ό Θεός δημιούργησε τήν ψυχή ελεύθερη και αυτεξούσια σέ δλα δσα κάνει, καλά ή κακά.

22. Η λογική ψυχή φροντίζει μέ κάθε τρόπο νά ξεφύγει άπό δσα δέν οδηγούν πουθενά, τήν οίηση, τήν υπερηφάνεια, τήν άπατη, τό φθόνο, τήν αρπαγή και τά παρόμοια, δσα δηλαδή είναι έργα δαιμονικά και κακής προαιρέσεως. Όλα κατορθώνονται μέ επιμέλεια και επίμονη προσοχή και μελέτη άπό εκείνον τον άνθρωπο, τού οποίου ή επιθυμία δέν τρέχει στις κακές ηδονές.

23. Εκείνοι πού ζούν μετρημένη και περιορισμένη ζωή, και άπό κινδύνους γλυτώνουν, και δέν έχουν ανάγκη άπό φύλακες. Μέ τό νά νικούν τήν επιθυμία σέ δλες τις περιπτώσεις, βρίσκουν τό δρόμο προς τό Θεό εύκολα.

24. Οί άνθρωποι πού τούς οδηγεί τό λογικό, δέν χρειάζεται νά μοιράζουν τήν προσοχή τους σέ πολλές συντροφίες, αλλά μόνο στις ωφέλιμες και

μάλιστα σ' εκείνες δπου πρυτανεύει τό θέλημα τού Θεού. Μέ τόν τρόπο αυτό οί άνθρωποι προχωρούν πάλι στήν κατά Θεό ζωή και τό αιώνιο φώς.

25. Πρέπει εκείνοι πού επιδιώκουν τήν ενάρετη και θεοφιλή ζωή, νά είναι απαλλαγμένοι από οίηση και κάθε κούφια μαιτιοδοξία και νά φροντίζουν μέ δλη τή δύναμη τους νά διορθώνουν τή ζωή τους και τήν εσωτερική τους διάθεση προς τό καλύτερο. Επειδή νούς πού αγαπά τό Θεό και δέν μεταβάλλεται από τήν καλή κατάσταση του, είναι ανύψωση και δρόμος προς τό Θεό.

26. Καμιά ωφέλεια δέν προκύπτει από τό νά γνωρίζει ό άνθρωπος τά θεία λόγια, αν απουσιάζει ή ευσεβής ζωή πού αρέσει στο Θεό. Αίτια δλων τών κακών είναι ή πλάνη, ή άπατη τού κόσμου και ή άγνοια τού Θεού.

27. Ή σπουδή τού αρίστου βίου και ή επιμέλεια τής ψυχής δημιουργεί τούς καλούς ανθρώπους πού αγαπούν τό Θεό. Γιατί εκείνος πού ζητά τό Θεό, Τόν βρίσκει, αν νικά τήν επιθυμία σέ δλες τις περιπτώσεις και άν δέν σταματά τήν προσευχή. Ένας τέτοιος άνθρωπος δέν φοβάται τούς δαίμονες.

28. Όσοι ξεγελούνται από τις ελπίδες τους σέ βιοτικά πράγματα και περιορίζουν τή γνώση τους για τήν άσκηση τού αρίστου βίου μόνο ατά λόγια, μοιάζουν μέ εκείνους πού έχουν φάρμακα και ιατρικά όργανα αλλά δέν ξέρουν ούτε φροντίζουν νά τά χρησιμοποιήσουν. Επομένως για τις αμαρτίες μας ας μήν κατηγορούμε τόν τρόπο πού έγιναν, ούτε τούς άλλους αλλά τούς εαυτούς μας. Γιατί άν ή ψυχή αδιαφορήσει μέ δική της θέληση, δέν μπορεί νά μείνει ανίκητη.

29. Εκείνος πού δέν ξέρει νά ξεχωρίζει ποιό είναι τό καλό και ποιο είναι τό κακό, δέν επιτρέπεται νά κρίνει τούς καλούς και τούς κακούς. Γιατί ό άνθρωπος πού γνωρίζει τόν Θεό είναι αγαθός. Άν δμως δέν είναι αγαθός, ούτε γνωρίζει τό Θεό, ούτε θά Τόν γνωρίσει ποτέ· γιατί ό τρόπος νά γνωρίσει κανείς τό Θεό, είναι τό αγαθό.

30. Οί καλοί άνθρωποι πού αγαπούν τό Θεό, ελέγχουν τούς ανθρώπους για τις κακές πράξεις τους κατά πρόσωπο δταν είναι παρόντες. Όταν δμως δέν είναι παρόντες δέν τούς κατηγορούν, αλλά ούτε και στους άλλους επιτρέπουν νά τούς κατηγορήσουν.

31. Στις συναναστροφές μέ τούς άλλους, μακριά κάθε βαναυσότητα. Γιατί οί λογικοί και ευσεβείς άνθρωποι είναι στολισμένοι μέ ντροπή και φρόνηση περισσότερο από τις παρθένες. Και τούτο, γιατί ό νους πού αγαπά τό Θεό είναι φώς πού τυλίγει μέ τή λάμψη του τήν ψυχή, δπως ό ήλιος περιλάμπει τό σώμα.

32. Πάντοτε δταν σέ προσβάλλει κανένα πάθος τής ψυχής, νά θυμάσαι διτι οί άνθρωποι πού όρθοφρονοϋν και θέλουν νά εξασφαλίσουν σωστά τή ζωή τους, δέν θεωρούν ευχάριστη τήν πρόσκαιρη απόκτηση χρημάτων, αλλά τις ορθές και αληθινές ιδέες. Αυτές τούς κάνουν ευτυχείς. Γιατί ό πλου-

τος και κλέβεται και από δυνατότερους αρπάζεται· ή αρετή όμως τής ψυχής, αυτή μόνο είναι απόκτημα και ασφαλισμένο και πού δέν μπορεί να κλαπεί, και μετά τό θάνατο παρέχει τήν σωτηρία σέ δσους τήν έχουν αποκτήσει. Έτσι οί φρόνιμοι δέν παρασύρονται από τή φαντασία τοῦ πλούτου και των άλλων ηδονών.

• 33. Δέν πρέπει οί άστατοι και απαιδευτοι νά αύθαδιάζουν σέ αξιόλογους ανθρώπους. Καί αξιόλογος άνθρωπος είναι εκείνος πού αρέσει στο Θεό και πού συνήθως σωπαίνει ή λέει λίγα και αναγκαία και αρεστά στο Θεό.

34. Εκείνοι πού προσπαθούν νά ζουν τήν ενάρετη και θεοφιλή ζωή, φροντίζουν για τις αρετές σάν κτήματα τους και σάν αφορμή αιώνιας απολαύσεως. Τά πρόσκαιρα τά απολαμβάνουν όπως τύχει και όπως δίνει και θέλει ο Θεός, και τά χρησιμοποιούν μέ μεγάλη χαρά και ευχαριστία προς τό Θεό και άν ακόμη αυτά είναι μετριότητα. Γιατί οί πολυποικιλεις τροφές τρέφουν τά σώματα ως υλικά, ενώ ή γνώση τοῦ Θεού, ή εγκράτεια, ή αγαθότητα, ή αγαθοεργία, ή ευσέβεια και ή πραότητα θεώνουν τήν ψυχή.

35. Όσοι άρχοντες εξαναγκάζουν νά διαπραχθούν άτοπες και ψυχοβλαβείς πράξεις, δέ γίνονται ωστόσο κύριοι και τής ψυχής, ή οποία έχει δημιουργηθεί αυτεξούσια. Δεσμεύουν τό σώμα, όχι όμως και τήν προαίρεση πού κύριος της είναι ο λογικός άνθρωπος, εξαιτίας τοῦ δημιουργού του Θεού, ο Όποιος είναι ισχυρότερος από κάθε εξουσία και ανάγκη και κάθε δύναμη.

36. Εκείνοι πού νομίζουν δυστυχία τό νά χάσουν χρήματα ή παιδιά ή δούλους ή ένα άλλο στοιχείο τής περιουσίας τους, ας γνωρίζουν διτι πρώτα πρέπει νά αρκούνται σ' εκείνα πού δίνει ο Θεός. Καί όταν πρέπει νά τά δώσουν πίσω, νά είναι πρόθυμοι και νά τό κάνουν μέ αγαθή γνώμη και νά μή στενοχωρούνται διόλου για τή στέρηση ή μάλλον για τήν επιστροφή τους. Γιατί αφού έκαναν χρήση ξένων πραγμάτων, τά έδωσαν πάλι πίσω.

37. Ό ενάρετος άνθρωπος δέν πρέπει νά πουλά τήν ελεύθερη γνώμη του προσέχοντας πόσα χρήματα θά πάρει, και άν ακόμη είναι πολλά δσα τοῦ δίνουν. Γιατί τά πράγματα τής ζωής αυτής είναι δμοια μέ όνειρο, και ή φαντασία πού προέρχεται από τον πλούτο και άγνωστο είναι πού θά καταλήξει και λίγο καιρό μόνο κρατάει.

38. Εκείνοι πού είναι αληθινοί άνθρωποι, άς φροντίζουν μέ δλη τή δύναμη τους νά ζούν μέ αγάπη Θεοῦ και μέ αρετή, ώστε νά λάμπει ή ενάρετη ζωή τους μεταξύ των άλλων ανθρώπων όπως γίνεται μέ τήν πορφύρα: ένα μικρό κομμάτι μπαίνει πάνω στά λευκά φορέματα και τά στολίζει. Έτσι κι αυτοί νά λάμπουν και νά ξεχωρίζουν, γιατί έτσι καλλιεργούν ασφαλέστερα τις αρετές τής ψυχής.

39. Οί φρόνιμοι άνθρωποι πρέπει νά ξεετάζουν τή δύναμη τους και τό βαθμό τής αρετής τους και έτσι νά προετοιμάζονται και ν' αντιστέκονται

στα πάθη, σύμφωνα με την κατά φύση δύναμη πού τούς έχει χαρίσει ο Θεός. Δύναμη για την αντιμετώπιση της σωματικής ομορφιάς και κάθε κακής επιθυμίας είναι ή εγκράτεια· τών θλίψεων και τής φτώχειας, ή καρτερία· τών ύβρεων και τοῦ θυμού, ή ανεξικακία. Έτσι και για τὰ υπόλοιπα.

40. Τό νά γίνει κανείς αγαθός και σοφός ξαφνικά, είναι αδύνατο. Γίνεται ωστόσο με τήν κοπιαστική μελέτη, με τή συννααστροφή με ενάρητους ανθρώπους, με τήν πείρα, με τον καιρό, με τήν άσκηση και με τήν επιθυμία τών καλών έργων. Ο αγαθός άνθρωπος πού αγαπά τό Θεό και Τον γνωρίζει αληθινά, δέν παύει νά κάνει πλούσια δλα δσα αρέσουν σ' Αυτόν. Άλλά τέτοιοι άνθρωποι είναι σπάνιοι.

41. Εκείνοι πού δέν είναι προικισμένοι με ευφυΐα, δέν πρέπει νά απελπίζονται και νά αμελούν τή θεοφιλή και ενάρητη ζωή και νά τήν καταφρονούν, σάν νά είναι τάχα ακατόρθωτη γι' αυτούς και ακατανόητη. Αντίθετα, πρέπει νά εξασκούν δση δύναμη έχουν και νά επιμελούνται τον εαυτό τους· γιατί κι άν ακόμη δέν μπορούν νά αποκτήσουν τήν τέλεια αρετή και τή σωτηρία, εντούτοις με τήν προσπάθεια και τήν επιθυμία τού αγαθού γίνονται καλύτεροι ή τουλάχιστον δέν χειροτερεύουν. Και αυτό δέν είναι μικρή ωφέλεια τής ψυχής.

42. Ο άνθρωπος ως λογικός πού είναι, συγγενεύει με τήν άρρητη και θεία δύναμη, τό Θεό. Ως προς τό σωματικό πάλι μέρος, συγγενεύει με τὰ ζώα. Είναι όμως λίγοι εκείνοι πού δντας τέλειοι και λογικοί άνθρωποι, φροντίζουν νά διατηρούν τό φρόνημα και τή συγγένεια τους σύμφωνη με τό Θεό και Σωτήρα, και νά τό αποδεικνύουν αυτό με τὰ έργα τους και τήν ενάρητη ζωή τους. Οί περισσότεροι άνθρωποι, με τήν ανόητη ψυχή τους, έχουν εγκαταλείψει τή θεϊκή και αθάνατη υϊκή σχέση με τό Θεό και έχουν στραφεί προς τή νεκρή και δύστυχη και σύντομη συγγένεια τού σώματος· σάν άλογα ζώα κυβερνούνται μόνο από τό σαρκικό φρόνημα και έρεθιζόμενοι από τις ηδονές χωρίζονται από τό Θεό και κατεβάζουν τήν ψυχή από τούς ουρανούς στόν όλεθρο εξαιτίας τών κακών θελημάτων της.

43. Ο λογικός άνδρας έχοντας στο νού του τή μέθεξη και τή συνάφεια του με τό Θεό, ουδέποτε θά αγαπήσει τίποτε τό επίγειο και χαμηλό, αλλά έχει τό νού του στά ουράνια και αιώνια. Και γνωρίζει δι τού θέλημα τού Θεού είναι νά σωθει ό άνθρωπος, γιατί ό Θεός είναι ή αιτία δλων τών καλών και πηγή τών αιωνίων αγαθών για τούς ανθρώπους.

44. Όταν σοῦ τύχει κανείς πού φιλονεικεϊ και πολεμά τήν αλήθεια και τό προφανές, πάψε τήν φιλονεικία και άφησε τον, γιατί έχει απολιθωθεί ή διάνοια του. Όπως και τό καλύτερο κρασί τό διαφθείρει τό βλαβερότατο νερό, έτσι και οί κακές συννααστροφές διαφθείρουν τούς ενάρητους κατά τή ζωή και τό φρόνημα.

45. Άν μεταχειριζόμαστε κάθε φροντίδα και μέσο για νά άποφύγομε

τόν θάνατο τοῦ σώματος, πολύ περισσότερο ὀφείλομε νά φροντίζομε ν' ἀποφύγομε τό θάνατο τῆς ψυχῆς. Γιατί σ' εκείνον πού θέλει νά σωθεῖ, δέν υπάρχει ἄλλο ἐμπόδιο ἐκτός ἀπό τήν ἀμέλεια καί τήν οκνηρία τῆς ψυχῆς.

46. Ὅσοι δυσκολεύονται νά ἐννοοῦν τό συμφέρον τῆς ψυχῆς τους καί ἔσα ὀρθά τούς λέγονται, αυτοί θεωροῦνται ἀρρωστοί. Ἐνώ ἔσοι ἐννοοῦν τήν ἀλήθεια καί ἐντούτοις χωρίς ντροπή τήν ἀμφισβητοῦν καί φιλονεικοῦν, αὐτῶν ἡ διάνοια ἐχει νεκρωθεῖ καί ἀρμόζει σέ θηρία ἡ συμπεριφορά τους· δέν γνωρίζουν τό Θεό καί ἡ ψυχῆ τους δέν ἐχει φωτιστεῖ.

47. Τά διάφορα γένη τῶν ζῶων τά δημιούργησε ὁ Θεός γιά διάφορες ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου μέ τό λόγο Του· ἄλλα γιά τροφή τοῦ ἀνθρώπου καί ἄλλα γιά νά τόν υπηρετοῦν. Τόν ἀνθρώπο ἔμως τόν δημιούργησε θεατή τῶν ζῶων καί τῶν ἔργων τους καί ἐυγνώμονα ἐρμηνευτή δλων αὐτῶν. Γι' αὐτό ἄς φροντίζουν οἱ ἀνθρώποι, μήπως χωρίς ν' ἀντικρύσουν καί χωρίς νά ἐννοήσουν τό Θεό καί τά ἔργα Του, πεθάνουν ἔπως τά ἄλογα ζῶα. Καί πρέπει νά γνωρίζει ὁ ἀνθρώπος ἔτι ὁ Θεός εἶναι παντοδύναμος καί τίποτε δέν εἶναι ἀντίθετο σ' Αὐτόν ἀλλά ἀπό τήν ἀνυπαρξία ἔσα θέλει δημιούργησε καί δημιουργεῖ μέ τό λόγο Του γιά τή σωτηρία τῶν ἀνθρώπων.

48. Τά ἐπουράνια εἶναι ἀθάνατα ἐξαιτίας τῆς ἀγαθότητας τους, ἐνώ τά ἐπίγεια ἐγιναν θνητά, γιατί φωλιάζει μέσα τους ἡ κακία πού τή διάλεξαν καί πού ἐρχεται στους ἀνόητους ἐξαιτίας τῆς οκνηρίας τους καί τῆς ἀγνοίας τοῦ Θεοῦ.

49. Ὁ θάνατος, ἔταν κατανοηθεῖ ἀπό τούς ἀνθρώπους, εἶναι ἀθανασία. Δέν τόν κατανοοῦν ἔμως οἱ ἀμαθεῖς· γι' αὐτούς εἶναι θάνατος. Καί ὁπωσδήποτε δέν πρέπει νά φοβόμαστε τούτο τό θάνατο, ἀλλά τήν ἀπώλεια τῆς ψυχῆς, πού εἶναι ἡ ἀγνοία τοῦ Θεοῦ. Αὐτό εἶναι τό φοβερό γιά τήν ψυχῆ.

50. Ἡ κακία εἶναι πάθος πού οφείλεται στή φύση τῆς ὕλης. Επομένως δέ γίνεται νά υπάρξει σῶμα χωρίς κακία. Ἡ λογική ψυχῆ πού τό ἐννοεῖ αὐτό, ἀποβάλλει τό βάρος τῆς ὕλης, δηλαδή τήν κακία· καί καθῶς ἐλευθερώνεται ἀπό αὐτό τό βάρος, γνωρίζει τό Θεό τῶν δλων καί προφυλάγεται ἀπό τό σῶμα σάν ἀπό ἐχθρό καί ἀντίπαλο καί δέν υποτάσσεται σ' αὐτό. Καί ἔτσι στεφανώνεται ἀπό τό Θεό ἡ ψυχῆ ὡς νικήτρια τῶν παθῶν τῆς κακίας καί τῆς ὕλης.

51. Ὅταν ἡ ψυχῆ γνωρίσει τήν κακία, τή μισεῖ σάν βρωμερότατο θηρίο. Ἀλλά ἔταν κανεῖς δέν τήν γνωρίζει, τήν ἀγαπά· καί αὐτή τόν παίρνει αἰχμάλωτο τῆς καί μεταχειρίζεται σάν σκλάβο τόν ἐραστή τῆς. Καί ὁ δυστυχισμένος καί ἀθλιος ἀνθρώπος οὔτε τό συμφέρον του βλέπει, οὔτε τό καταλαβαίνει, ἀλλά νομίζει γιά στόλισμα του τήν κακία καί χαίρεται γι' αὐτό.

52. Ἡ καθαρῆ ψυχῆ, ἐπειδή εἶναι ἀγαθή, φωτίζεται μέ μεγάλη λάμψη ἀπό τό Θεό. Καί τότε ὁ νοῦς νοεῖ τό ἀγαθό καί γεννά λόγια θεάρεστα. Ὅ-



ταν όμως ή ψυχή γεμίσει από τή βρωμερή λάσπη τής κακίας, τότε επειδή ό Θεός τήν αποστρέφεται ή μάλλον επειδή ή ψυχή χωρίζεται μόνη της από τό Θεό, πονηροί δαίμονες μπαίνουν στή διάνοια τοῦ ἀνθρώπου και παρακινούν τήν ψυχή σέ βδελυρές πράξεις: μοιχείες, φόνους, άρπαγες, ιεροσυλίες και δ-λα τά παρόμοια δαιμονικά έργα.

53. Εκείνοι πού γνωρίζουν τό Θεό, γεμίζουν από κάθε καλή έννοια και επειδή επιθυμούν τά ουράνια, καταφρονούν τά βιοτικά. Αυτοί οί άνθρωποι ούτε αρέσουν στους πολλούς, ούτε και αυτοί αρέσκονται μέ τούς πολλούς. Και γι' αυτό δχι μόνο τούς μισούν αλλά και τούς περιγελούν οί πιο πολλοί ανόητοι. Υπομένουν δσα τούς φέρνει ή φτώχεια επειδή γνωρίζουν διτ εκεί-να πού οί πολλοί θεωρούν κακά, σ' αυτούς είναι καλά. Γιατί εκείνος πού στοχάζεται τά επουράνια, πιστεύει στον Θεό γνωρίζοντας διτ δλα είναι έργα τής θελήσεως Του. Εκείνος όμως πού δέ τά στοχάζεται, δέν πιστεύει ποτέ διτ ό κόσμος είναι έργο τού Θεού και διτ δημιουργήθηκε γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου.

54. Εκείνοι πού είναι γεμάτοι από κακία και μεθούν από τήν άγνοια, δέν γνωρίζουν τό Θεό· ή ψυχή τους είναι ζαλισμένη και δέν έχουν ξεκάθαρο μυαλό. Τό Θεό μπορεί νά τόν εννοήσει κανείς. Και ναι μέν δέν είναι ορατός, είναι όμως φανερότατος μέσα στά ορατά, όπως ακριβώς ή ψυχή μέσα στό σώμα μας. Και αν σώμα χωρίς ψυχή είναι αδύνατο νά υπάρξει, έτσι και δ-λα τά δντα και βλεπόμενα είναι αδύνατο νά υπάρχουν χωρίς τό Δημιουργό Θεό.

55. Για ποιο λόγο δημιουργήθηκε ό άνθρωπος; Για νά βλέπει τά έργα τού Θεού και μέσω αυτών νά γνωρίσει τό Θεό και νά Τόν δοξάσει πού τά δημιούργησε γιά χάρη τού ἀνθρώπου. Ό νους πού ελκύει τήν αγάπη τού Θεού, είναι ένα αόρατο αγαθό πού τό χαρίζει ό Θεός στους άξιους γιά τήν διαγωγή τους πού τήν κυβερνά ή χρηστότητα.

56. Ελεύθερος είναι δποιος δέν σκλαβώνεται στις ηδονές αλλά κυριαρχεί μέ φρόνηση και εγκράτεια πάνω στό σώμα του και αρκείται μέ μεγάλη ευχαριστία σέ διτ τού δίνει ό Θεός, έστω και άν είναι πολύ λίγα. Γιατί δ-ταν βρεθούν σύμφωνοι ό νους πού αγαπά τό Θεό και ή ψυχή, τότε ειρηνεύει δλο τό σώμα, ακόμη και χωρίς νά θέλει. Όταν ή ψυχή θέλει, τότε κάθε αμαρτωλή σωματική κίνηση σβήνεται.

57. Εκείνοι πού δέν αρκούνται σ' αυτά πού χρειάζονται γιά νά ζουν αλλά επιθυμούν περισσότερα, υποδουλώνουν τόν εαυτό τους στά πάθη πού ταράζουν τήν ψυχή και τής φέρνουν λογισμούς και φαντασίες διτ τό νά θέ-λουν λίγα ή πολλά είναι τό ίδιο. Και όπως τά ρούχα πού είναι μεγαλύτερα από τό σώμα εμποδίζουν εκείνους πού τρέχουν στό αγώνισμα τού δρόμου, έτσι και ή επιθυμία τού ἀνθρώπου νά έχει περισσότερα από δσα πρέπει, ε μ-ποδίζει τις ψυχές και δέν τις αφήνει νά αγωνίζονται ή νά σωθούν.

58. Όταν βρίσκεται κανείς ακουσίως και χωρίς νά τό θέλει κάπου, τό αισθάνεται σάν φυλακή και τιμωρία. Νά είσαι λοιπόν ευχαριστημένος μέ τήν κατάσταση σου· γιατί αν τήν υπομένεις μέ δυσαρέσκεια, θά τιμωρήσεις χωρίς νά τό αισθάνεσαι τόν εαυτό σου. Ένας δρόμος υπάρχει γι' αυτό, ή καταφρόνηση των βιοτικών πραγμάτων.

59. Όπως έχομε τήν όραση πού μάς έδωσε ό θεός γιά νά βλέπομε τά ορατά και νά ξεχωρίζομε ποιό είναι τό άσπρο και ποιο είναι τό μαύρο, έτσι μάς έδωσε ό θεός και τό λογικό γιά νά διακρίνομε εκείνα πού συμφέρουν στήν ψυχή μας. Ή επιθυμία, δταν αποσπασθεί από τό λόγο, γεννά ήδονή και δεν επιτρέπει στήν ψυχή νά σωθεί ή νά ενωθεί μέ τό Θεό.

60. Αμαρτήματα δέν είναι δσα γίνονται κατά φύση, αλλά πονηρά είναι εκείνα πού γίνονται από τήν προαίρεση τού άνθρωπου. Π.χ. δέν είναι αμαρτία τό νά τρώει ό άνθρωπος, αλλά τό νά μήν τρώει μέ ευχαριστία, κοσμιότητα και εγκράτεια ώστε να κρατά τό σώμα του στή ζωή χωρίς κανένα πονηρό υπολογισμό. Ούτε τό νά βλέπεις αθώα είναι αμαρτία, αλλά τό νά βλέπεις μέ φθόνο, υπερηφάνεια και απληστία. Επίσης τό νά μήν ακούς υπομονετικά, αλλά μέ όργή και θυμό\* τό νά μήν καθοδηγείς τή γλώσσα σου σέ ευχαριστία προς τό Θεό και προσευχή, αλλά νά κατηγορείς τους άλλους· και τό νά μήν απασχολείς τά χέρια σου στήν ελεημοσύνη, αλλά σέ φόνους και άρπαγες. Έτσι κάθε μέλος τού σώματος άμαρτάνει μέ τό νά εργάζεται παρά τό θέλημα τού Θεού και μέ τή θέληση τού άνθρωπου τά πονηρά.

61. Αν αμφιβάλλεις διτι κάθε τι πού κάνομε τό βλέπει ό Θεός, τότε παρατήρησε διτι έσύ πού είσαι άνθρωπος και φτιαγμένος από χώμα, μπορείς σέ μιá στιγμή νά σκέφτεσαι και νά συλλογίζεσαι πολλούς και διάφορους τόπους συγχρόνως. Πόσο μάλλον ό Θεός πού βλέπει τά πάντα σάν ένα σπόρο σιναπιού, πού δίνει ζωή στά πάντα και τά τρέφει δπως Εκείνος θέλει;

62. Όταν κλείσεις τις πόρτες τού σπιτιού σου και είσαι μόνος, νά γνωρίζεις διτι είναι μαζί σου ό άγγελος πού έχει οριστεί γιά κάθε άνθρωπο από τό Θεό· αυτός πού οί Έλληνες ονόμαζαν «οικείο δαίμονα». Αυτός, ό όποιος δέν κοιμάται ποτέ και δέν κάνει ποτέ λάθος, είναι πάντοτε κοντά σου· βλέπει τά πάντα χωρίς νά τόν εμποδίζει τό σκοτάδι. Μαζί μέ αυτόν είναι σέ κάθε τόπο και ό Θεός, γιατί δέν υπάρχει τόπος ή πράγμα δπου δέν υπάρχει ό Θεός, άφού είναι μεγαλύτερος άπ' όλα και κρατά όλους μέσα στο χέρι Του.

63. Αν οί στρατιώτες μένουν πιστοί στόν Καίσαρα επειδή τούς δίνει τις τροφές, πόσο μάλλον πρέπει νά φροντίζομε νά ευχαριστούμε ακατάπαυστα μέ άσίγητα στόματα τό Θεό και νά είμαστε αρεστοί σ' Αυτόν, ό Όποιος τά πάντα δημιούργησε γιά τόν άνθρωπο;

64. Ή ευγνωμοσύνη στο Θεό και ή ενάρετη ζωή είναι καρποφορία τού άνθρωπου πού είναι αρεστή στό Θεό. Οί καρποί τής γής δέν γίνονται μέσα

σέ μία ώρα, άλλα μέ τον καιρό, μέ βροχές και μέ καλλιέργεια. Όμοια και ή καρποφορία των ανθρώπων στολιζεται μέ τήν άσκηση, μέ τη μελέτη, μέ τό χρόνο, μέ τήν καρτερία, τήν εγκράτεια και τήν υπομονή. Και άν μέ αυτά μερικοί σέ θεωρούν ευλαβή, έσύ μήν έχεις εμπιστοσύνη στον εαυτό σου δσο βρισκεσαι στή ζωή και μή νομίζεις για κανένα άπ' δσα κάνεις διτ αρέσει στο Θεό. Γιατί πρέπει νά γνωρίζεις διτ δέν είναι εύκολο στον άνθρωπο νά φυλάξει μέχρι τό τέλος τήν άναμαρτησία.

65. Τίποτε δέν είναι πιο πολύτιμο στον άνθρωπο, δσο ό λόγος. Ό λόγος είναι τόσο δυνατός, ώστε μέ τον λόγο και τήν ευχαριστία μας λατρεύομε τό Θεό, ενώ μέ τον άχρηστο και δυσφημιστικό λόγο προκαλούμε τήν καταδίκη τής ψυχής μας. Είναι αναισθητος ό άνθρωπος πού κατηγορεί τή γέννηση του ή κάτι άλλο για τις αμαρτίες του, αφού μέ τήν ελεύθερη θέληση του μεταχειρίζεται λόγο ή έργο πονηρό.

66. Άν φροντίζομε νά θεραπεύομε τις σωματικές ατέλειες για νά μή μάς ειρωνεύονται δσοι μάς βλέπουν, πολύ περισσότερο είναι μεγάλη ανάγκη νά φροντίζομε νά θεραπεύομε τά πάθη τής ψυχής, αφού μέλλομε νά κριθούμε μπροστά στο Θεό· μή βρεθούμε άτιμοι ή καταγέλαστοι. Έχοντας τό αυτεξούσιο, μπορούμε νά μήν πραγματοποιήσομε τις πονηρές πράξεις πού επιθυμούμε, άν τό θελήσομε· είναι στήν εξουσία μας νά ζούμε μέ τρόπο πού αρέσει στο Θεό· και κανείς ποτέ δέ θά μάς εξαναγκάσει νά κάνομε χωρίς τή θέληση μας κάτι κακό. Έτσι άν αγωνιζόμαστε, θά είμαστε άνθρωποι άξιοι τού Θεού και θά ζήσομε σάν άγγελοι στους ουρανούς.

67. Άν θέλεις, είσαι δούλος τών παθών άν θέλεις, είσαι ελεύθερος και δέν θά υποκύψεις στά πάθη. Γιατί ό Θεός σέ έκανε αυτεξούσιο. Και οποιός νικά τά πάθη τής σάρκας στεφανώνεται μέ τήν αφθαρσία. Άν δέν υπήρχαν τά πάθη, δέν θά υπήρχαν αρετές, ούτε στεφάνια πού χαρίζονται από τό Θεό στους άξιους.

68. Εκείνοι πού δέν βλέπουν τό συμφέρον τους άν και γνωρίζουν τό αγαθό, έχουν τυφλή τήν ψυχή τους και έχει πωρωθεί ή διακριτική δύναμη τους. Αυτούς δέν πρέπει νά τούς προσέχομε, για νά μήν πέσομε κι εμείς στά πάθη τους από απρονοησία μας, σάν τυφλοί.

69. Εναντίον εκείνων πού άμαρτάνουν δέν πρέπει νά θυμόνομε και άν ακόμη διαπράττουν εγκλήματα άξια τιμωρίας. Για χάρη τού ίδιου τού δικαίου δμως πρέπει νά έπαναφέρομε δσους σφάλλουν και νά τούς τιμωρούμε άν τύχει, είτε μόνοι μας είτε μέσω άλλων, άλλα δέν πρέπει νά οργιζόμαστε, γιατί ή όργή ενεργεί σύμφωνα μέ τό πάθος· δέν κρίνει σωστά και δέ βλέπει τό δίκαιο. Γι' αυτό ούτε κι εκείνους πού δείχνουν υπερβολική ευσπλαχνία προς δσους σφάλλουν πρέπει νά τούς παραδεχόμαστε· άλλα οί κακοί πρέπει νά τιμωρούνται για τό καλό και τή δικαιοσύνη και δχι σύμφωνα μέ τό πάθος μας τής οργής.

70. Μόνο δ,τι αποκτά ή ψυχή είναι σίγουρο και αναφαίρετο. Και αυτό είναι ή ενάρετη και αρεστή στο Θεό ζωή και ή γνώση και τά καλά έργα. Ένώ ό πλούτος είναι τυφλός οδηγός και ανόητος σύμβουλος· οδηγεί στην απώλεια τήν αναίσθητη ψυχή του εκείνος πού μεταχειρίζεται τον πλούτο με κακό και φιλήδονο τρόπο.

71. Πρέπει οί άνθρωποι ή τίποτε τό περιττό νά μήν αποκτούν, ή άν έχουν, νά γνωρίζουν μέ βεβαιότητα διτι όλα τά πράγματα τής ζωής αυτής είναι από τή φύση τους φθαρτά και εύκολα αφαιρούνται και πετιούνται και κομματιάζονται. Επομένως δέν πρέπει νά θλίβονται μέ δσα συμβαίνουν.

72. Γνώριζε διτι οί σωματικοί πόνοι είναι φυσικοί για τό σώμα, αφού είναι φθαρτό και υλικό. Πρέπει λοιπόν σ' αυτές τις περιπτώσεις ή παιδαγωγημένη ψυχή νά προβάλλει ευχαρίστως καρτερία και υπομονή και νά μή κατηγορεί τό Θεό γιατί έπλασε τό σώμα.

73. Εκείνοι πού αγωνίζονται στους ολυμπιακούς αγώνες δέν παίρνουν τό στεφάνι όταν νικήσουν τον πρώτο ή τό δεύτερο ή τον τρίτο, αλλά όταν νικήσουν όλους τούς συναγωνιζόμενους. Έτσι και όποιος θέλει νά στεφανωθεί από τό Θεό, πρέπει νά γυμνάζει τήν ψυχή του στή σωφροσύνη· διτι μόνο σέ δ,τι έχει σχέση μέ τό σώμα, αλλά και ατά σχετικά μέ τά κέρδη και τις άρπαγες και τό φθόνο και τις τροφές και τή ματαιοδοξία και τις κατηγορίες και τούς θανάτους και όλα τά παρόμοια.

74. Νά μήν ακολουθούμε τήν ενάρετη και θεάρεστη διαγωγή για νά μας επαινέσουν οί άνθρωποι, αλλά για τή σωτηρία τής ψυχής ας προτιμήσομε τήν ενάρετη ζωή. Γιατί κάθε ήμερα ό θάνατος είναι μπροστά στά μάτια μας και τά ανθρώπινα είναι αβέβαια και σκοτεινά.

75. Στην εξουσία μας είναι νά ζήσομε μέ σωφροσύνη· τό νά γίνομε δμως πλούσιοι δέν είναι στην εξουσία μας. Τί λοιπόν; Πρέπει νά καταδικάσομε τήν ψυχή μας για χάρη μιάς λιγόκαιρης φαντασίας τού πλούτου πού δέν είναι στην εξουσία μας νά αποκτήσομε; Και νά είναι ό πλούτος τό μόνο πού επιθυμούμε; Πόσο ανόητα τρέχομε χωρίς νά γνωρίζομε διτι πρώτη από όλες τις αρετές είναι ή ταπεινοφροσύνη, όπως και πρώτο από όλα τά πάθη είναι ή γαστριμαργία και ή επιθυμία τών υλικών πραγμάτων!

76. Πρέπει νά έχομε υπόψη ακατάπαυστα οί φρόνιμοι άνθρωποι διτι μέ τό νά ύποφέρομε μικρούς και λιγόκαιρους κόπους στή ζωή, πολύ μεγάλη χαρά και ευχαρίστηση απολαμβάνομε μετά τό θάνατο. Γι' αυτό εκείνος πού πολεμά κατά τών παθών του και θέλει νά στεφανωθεί από τό Θεό, άν πέσει σέ αμαρτία, άς μή χάσει τό θάρρος του και μείνει στην πτώση του απελπισμένος, αλλά νά σηκωθεί και ν' αρχίσει πάλι νά αγωνίζεται και νά φροντίσει νά στεφανωθεί. Και άν ξαναπέσει, πρέπει μέχρι τήν τελευταία αναπνοή νά σηκώνεται. Γιατί οί σωματικοί κόποι είναι δίπλα και μέσα για ν' αποκτήσομε τις αρετές και σώζουν τήν ψυχή.

77. Οί θλίψεις και τα λυπηρά πού συμβαίνουν στη ζωή, γίνονται αφορμή στους ανδρείους και άξιους αγωνιστές νά στεφανωθούν από τό Θεό. Γι' αυτό πρέπει στή ζωή τους νά γίνουν σάν νεκροί για δλα τά βιοτικά πράγματα· γιατί ό νεκρός δέν θά φροντίσει ποτέ για τίποτε αυτού τοῦ κόσμου.

78. Δέν πρέπει ή λογική και αγωνιζόμενη ψυχή, ευθύς αμέσως νά φοβάται και νά δειλιάζει απέναντι στά πάθη, γιατί έτσι θά θεωρηθεί δειλή και θά περιφρονηθεί. Γιατί ή ψυχή πού ταράζεται από τις φαντασίες τής ζωής, απομακρύνεται από τά πρέποντα. Στά αιώνια αγαθά προηγούνται οί αρετές τής ψυχής μας, ενώ στις αιώνιες κολάσεις αιτία είναι οί θεληματικές κακιές τών ανθρώπων.

79. Ό λογικός άνθρωπος πολεμείται διά μέσου τών αισθήσεων από τά ψυχικά πάθη. Πέντε είναι οί αισθήσεις τού σώματος: δράση, όσφρηση, άκοή, γεύση, άφή. Υποκύπτοντας μέσω τών αισθήσεων αυτών στά τέσσερα πάθη αιχμαλωτίζεται ή άθλια ψυχή. Κι είναι αυτά τά τέσσερα, πάθη τής ψυχής: κενοδοξία, χαρά, θυμός, δειλία. Όταν λοιπόν ό άνθρωπος μέ τή φρόνηση και τήν επανειλημμένη σκέψη σάν καλός στρατηγός γίνει κύριος τών παθών και τά νικήσει, δέν πολεμείται πλέον από αυτά, άλλα έχει ειρήνη στήν ψυχή του και στεφανώνεται από τό Θεό ως νικητής.

80. Από εκείνους πού διανυκτερεύουν στά πανδοχεία, μερικοί βρίσκουν κρεβάτια· άλλοι δέν έχουν κρεβάτι· κοιμούνται στο πάτωμα και εντούτοις ροχαλίζουν δπως κι εκείνοι πού κοιμούνται σέ κρεβάτι. Κι όταν περάσει ή νύχτα, πρωί-πρωί αφήνουν τό κρεβάτι τους και τό πανδοχείο και φεύγουν δλοι μαζί, έχοντας μόνο τά πράγματα τους. Κατά τον ίδιο τρόπο και δλοι δσοι γεννιούνται σ' αυτόν τόν κόσμο, και οί φτωχοί και οί πλούσιοι και επίσημοι, βγαίνουν από τή ζωή σάν από πανδοχείο, χωρίς νά παίρνουν μαζί τους τίποτε από τις απολαύσεις τού βίου και από τά πλούτη τους, παρά μόνον τά έργα τους, καλά ή κακά, δσα έκαναν στή ζωή τους.

81. Ά ν κατέχεις καμιά υψηλή εξουσία, μή φοβηρίσεις εύκολα κανέναν μέ θάνατο, έχοντας υπόψη σου διτ και σύ φυσικώς είσαι υποκείμενος στό θάνατο και διτ ή ψυχή βγάζει από πάνω της τό σώμα σάν τελευταίο ένδυμα. Αυτό έχοντας υπόψη σου νά εξασκείσαι πάντοτε στήν πραότητα και νά ευεργετείς, ευχαριστώντας πάντοτε τό Θεό. Γιατί εκείνος πού δέν εϋσπλαχνίζεται τούς άλλους δέν έχει αρετή πάνω του.

82. Τό θάνατο, είναι αδύνατο και δέν υπάρχει τρόπος νά τόν αποφύγουμε. Αυτό τό γνωρίζουν οί πραγματικά στοχαστικοί άνθρωποι και γυμνασμένοι στις αρετές και στις θεάρεστες σκέψεις, και δέχονται τό θάνατο χωρίς στεναγμούς και φόβο και υπερβολική λύπη, έχοντας υπόψη διτ δέν μπορούν νά τόν αποφύγουν και διτ μ' αυτόν γλυτώνουν από τά κακά και δυσάρεστα τού βίου.

83. Εκείνους πού έχουν λησμονήσει ολότελα τήν ενάρετη ζωή πού είναι

αρεστή στο Θεό και δεν πιστεύουν τις σωστές και θεάρεστες διδασκαλίες, δέν πρέπει να τούς μισούμε άλλα μάλλον νά τούς συμπονούμε, γιατί είναι βλαμμένη ή διακριτική δύναμη τής ψυχής τους και είναι τυφλή ή καρδιά και ή διάνοια τους. Αυτοί χάνονται γιατί από άγνοια δέχτηκαν τό κακό ως καλό και δέν γνωρίζουν τό Θεό οί τρισάθλιοι και μοροί.

84. Νά αποφεύγεις νά μιλάς γιά τήν αρετή και τήν ευσέβεια στους πολλούς. Δέν τό λέω αυτό από, φθόνο, άλλα γιατί κατά τήν γνώμη μου θά φανείς γελοίος στους ανόητους. Τό δμοιο χαίρεται μέ τό δμοιό του. Οί λόγοι γιά τήν αρετή και τήν ευσέβεια έχουν λίγους ακροατές και ίσως εντελώς μετρημένους. Καλύτερα νά μήν μιλάς, παρεκτός μόνο εκείνα πού θέλει ό Θεός γιά τή σωτηρία τού άνθρωπου.

85. Η ψυχή πάσχει μαζί μέ τό σώμα, ενώ τό σώμα δέν πάσχει μαζί μέ τήν ψυχή. Λόγου χάρη, δταν κόβεται τό σώμα, υποφέρει και ή ψυχή. Όταν τό σώμα είναι δυνατό και γερό, συνευχαριστείται τό παθητικό μέρος τής ψυχής. Όταν δμως σκέφτεται ή ψυχή, δέν σκέφτεται και τό, σώμα, άλλα μένει μόνο του κατά μέρος, γιατί ή σκέψη είναι ιδιότητα τής ψυχής. Όπως και ή άγνοια, ή υπερηφάνεια, ή απιστία, ή πλεονεξία, τό μίσος, ό φθόνος, ή όργή, ή αδιαφορία, ή κενοδοξία, ή επιθυμία τής τιμής, ή διχόνοια και ή αίσθηση τού καλού αυτά δλα τά ενεργεί ή ψυχή.

86. Έχοντας τό νού σου στο Θεό, νά είσαι ευσεβής, δηλαδή χωρίς φθόνο, αγαθός, εγκρατής, πράος, νά δίνεις δσο μπορείς, νά είσαι κοινωνικός, ειρηνικός και τά παρόμοια. Γιατί αυτή είναι ή αναφαιρέτη περιουσία τής ψυχής, τό νά είσαι αρεστός στο Θεό μέ τις παραπάνω αρετές· μέ τό νά μήν κρίνεις κανένα, ούτε νά λες διτι ό τάδε είναι κακός και αμαρτήσε, άλλα καλύτερα νά αναζητείς τά δικά σου αμαρτήματα και νά εξετάζεις τή ζωή σου αν είναι αρεστή στο Θεό. Τί μάς ενδιαφέρει αν ό άλλος είναι κακός;

87. Ό αληθινός άνθρωπος φροντίζει νά είναι ευσεβής. Και ευσεβής είναι εκείνος πού δέν επιθυμεί τά ξένα πράγματα. Ξένα γιά τον άνθρωπο είναι δλα τά κτίσματα, και σάν εικόνα τού Θεού πού είναι, δλα τά περιφρονεί. Γίνεται ό άνθρωπος εικόνα τού Θεού δταν ζει όρθά και θεάρεστα. Αυτό δέν μπορεί νά γίνει, αν δέν απομακρυνθεί ό άνθρωπος από τις μέριμνες τής ζωής. Εκείνος πού έχει νού πού αγαπά τό Θεό, γνωρίζει πόση ψυχική ωφέλεια και ευλάβεια προέρχεται από αυτό. Ό θεοσεβής άνθρωπος δέν κατηγορεί κανένα γιά τις αμαρτίες του παρά μόνο τον εαυτό του. Και αυτό είναι σημάδι σωτηρίας τής ψυχής.

88. Όσοι φροντίζουν νά αποκτήσουν τά πρόσκαιρα αγαθά ακόμη και μέ τή βία, και αγαπούν τά έργα τής κακίας αψηφώντας τό θάνατο και τήν απώλεια τής ψυχής τους, χωρίς νά βλέπουν οί άθλιοι τό συμφέρον τους, τούτοι δέ λογαριάζουν τί υποφέρουν οί άνθρωποι μετά τό θάνατο από τήν κακία.

89. Ἡ κακία εἶναι πάθος πού βρίσκεται στην ὕλη. Της κακίας δμως δέν εἶναι αἴτιος ὁ Θεός. Αυτός ἔδωσε ατοὺς ανθρώπους γνώση και ἐπιτηδειότητα και την ιδιότητα να διακρίνουν τό καλό ἀπό τό κακό και αὐτεξουσιότητα. Αυτό πού γεννά δλα τά πάθη της κακίας εἶναι ἡ ἀμέλεια και ἡ σκνηρία τῶν ανθρώπων ὁ Θεός δέν φταίει διόλου σ' αυτό. Ἀπό την κακή τους προαίρεση οἱ δαίμονες ἔγιναν πονηροί, δπως και οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι.

90. Ὁ ἄνθρωπος πού εἶναι ἀχώριστος ἀπό τήν ευσέβεια, δέν επιτρέπει νά εισχωρήσει κρυφά ἡ κακία στήν ψυχή του. Ὅταν ἀπουσιάζει ἡ κακία, τότε ἡ ψυχή οὔτε κίνδυνο ἔχει, οὔτε βλάπτεται ἀπό τίποτε. Τέτοιους ἀνθρώπους οὔτε ἀπαίσιος δαίμονας, οὔτε κακή μοῖρα τούς κυριεύει, γιατί ὁ Θεός τούς γλυτώνει ἀπό κινδύνους και ζούν χωρίς νά υποστούν βλάβη, θεῖοι και ἔξοχοι. Και αν κανεῖς ἐπαινέσει ἕνα τέτοιο ἀνθρώπο, αὐτός γελά μέσα του γι' αὐτούς πού τον ἐπαινούν. Και αν κανεῖς τον κατηγορεῖ, δέν δικαιολογείται σέ δσους τον κατηγοροῦν οὔτε κἀν ἀγανακτεῖ γιά δ,τι τοῦ λένε.

91. Ἡ κακία ἀκολουθεῖ τήν ἀνθρώπινη φύση δπως ἡ σκουριά τό χαλκό και ἡ ἀκαθαρσία τό σῶμα. Ἄλλά οὔτε ὁ χαλκουργός ἔκανε τή σκουριά, οὔτε οἱ γονεῖς τήν ἀκαθαρσία. Ἐτσι οὔτε τήν κακία τήν ἔκανε ὁ Θεός. Ἐδωσε γνώση στον ἀνθρώπο και δύναμη νά διακρίνει γιά νά ἀποφύγει τό κακό, γνωρίζοντας διτι βλάπτεται ἀπό τό κακό και τιμωρεῖται. Πρόσχε λοιπόν μήπως δεις κανένα νά εἶναι εὐτυχῆς μέσα σέ ἐξουσία και πλοῦτο και τον καλοτυχίσεις, παρασυρόμενος ἀπό τον δαίμονα. Ἄλλά εὐθύς νά βάλεις τό θάνατο μπροστά στά μάτια σου και ποτέ δέν θά ἐπιθυμήσεις κανένα κακό ἡ γήινο.

92. Ὁ Θεός μας στά ἐπουράνια χάρισε τήν ἀθανασία και τά ἐπίγεια τά ἔβαλε μέσα στή μεταβολή. Στο σύμπαν δώρισε ζωή και κίνηση. Ὅλα αὐτά γιά χάρη τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτό νά μήν παρασύρεσαι ἀπό τά ἐξωτερικά φαινόμενα τοῦ βίου πού υποβάλλει στο νού σου ὁ διάβολος —γιατί αὐτός εἶναι πού υποβάλλει στήν ψυχή τις πονηρές ἐνθυμήσεις—, ἀλλά εὐθύς νά θυμάσαι τά ουράνια ἀγαθά και νά λές στον εαυτό σου: «Ἄν θέλω, μπορώ νά νικήσω κι αὐτό τό πάθος. Δέ θά νικήσω δμως ἀν θέλω νά πετύχω τή δική μου δρεξη». Ἐτσι λοιπόν νά ἀσκεῖσαι, γιατί ἔτσι μπορεῖς νά σώσεις τήν ψυχή σου.

93. Ζωή εἶναι ἡ ἐνωση και σχέση τοῦ νού, της ψυχῆς και τοῦ σώματος. Ὁ θάνατος δέν εἶναι καταστροφή αὐτῶν πού ἐνώθηκαν, ἀλλά διάλυση τῆς γνώσεως τους. Γιατί μέσα στο Θεό διατηροῦνται δλα και μετά τή διάλυση τους.

94. Ὁ νούς δέν εἶναι ψυχή, ἀλλά δωρεά τοῦ Θεοῦ πού σώζει τήν ψυχή και προηγείται και τή συμβουλεύει — δηλαδή ὁ νους πού εἶναι εὐάρεστος στο Θεό. Τή συμβουλεύει λοιπόν, τά πρόσκαιρα και υλικά και φθαρτά νά τά καταφρονήσει και νά ἐρωτευθεῖ τά αἰώνια και ἀφθαρτα και ἄυλα ἀγαθά.

Και ενώ θά ζει με τό σώμα στη γη, νά κατανοεί με τό νού και νά θεωρεί δ-λα τά ουράνια και τά σχετικά μέ τό Θεό. Ό θεοφιλής νους λοιπόν είναι ευεργέτης και σωτηρία τής ψυχής του άνθρωπου.

95. Ή ψυχή όταν ενωθεί μέ τό σώμα, ευθύς από τή λύπη και τήν ηδονή σκοπίζεται και χάνεται. Και είναι ή λύπη και ή ηδονή σάν τούς χυμούς του σώματος. Ό νους πού αγαπά τό Θεό κάνει τό αντίθετο- στενοχωρεί τό σώμα και σώζει τήν ψυχή, σάν γιατρός πού κατακόβει και καυτηριάζει τά σώματα;

96. Όσες ψυχές δέν έχουν ηνίοχο τό λογικό και δέν κυβερνιούνται από τό νού, γιά νά σφίγγει και νά αναχαιτίζει και νά κυβερνά τά πάθη τους, δηλ. τή λύπη και τήν ηδονή, αυτές οί ψυχές χάνονται σάν τά άλογα ζώα, μέ τό νά παρασύρεται ή λογική δύναμη τής ψυχής από τά πάθη σάν τόν ηνίοχο πού νικήθηκε από τά άλογα του αμαξιού.

97. Πολύ μεγάλη ασθένεια τής ψυχής και αφανισμός και καταστροφή είναι τό νά μή γνωρίζει τό Θεό, πού δλα τά δημιούργησε γιά τόν άνθρωπο και του δώρισε τό νού και τό λογικό, μέ τά όποια πετώντας ό άνθρωπος, ενώνεται μέ τό Θεό και Τόν εννοεί και Τόν δοξάζει.

98. Ή ψυχή βρίσκεται μέσα στο σώμα, στήν ψυχή βρίσκεται ό νους και μέσα στο νού βρίσκεται τό λογικό. Μέ αυτά στοχαζόμαστε και δοξολογούμε τό Θεό, ό Όποιος παρέχει στήν ψυχή τήν αθανασία, τήν αφθαρσία και τήν αιώνια απόλαυση. Επειδή ό Θεός σέ δλα τά δντα, μόνο από αγαθότητα, χάρισε τήν ύπαρξη.

99. Ό Θεός άφού έκανε τόν άνθρωπο αυτεξούσιο, ως πλουσιόδωρος και αγαθός πού είναι, του έδωσε και τή δύναμη, άν θέλει, νά γίνεται αρεστός σ' Αυτόν. Και αρέσει στό Θεό τό νά μή υπάρχει κακία στους ανθρώπους. Άν τώρα οί άνθρωποι επαινούν τά καλά έργα και τις αρετές τής αγίας ψυχής πού αγαπά τό Θεό και κατηγορούν τις αισχρές και πονηρές πράξεις, πόσο μάλλον ό Θεός, ό Όποιος θέλει τή σωτηρία του άνθρωπου;

100. Τά αγαθά από τόν αγαθό Θεό τά παίρνει ό άνθρωπος- γι' αυτό τό σκοπό και δημιουργήθηκε από τό Θεό. Τά κακά επισύρει ό άνθρωπος ό ίδιος στον εαυτό του εξαιτίας τής κακίας, τής επιθυμίας και τής αναισθησίας του.

101. Ή άσυλλόγιστη ψυχή, ενώ είναι αθάνατη και κυριαρχεί πάνω στο σώμα, γίνεται δούλη του σώματος μέ τις ηδονές και δέν εννοεί διτ ή σωματική απόλαυση είναι βλάβη τής ψυχής. Πέφτοντας σέ αναισθησία και μωρία, φροντίζει μόνο γιά τις απολαύσεις του σώματος.

102. Ό Θεός είναι αγαθός, ό άνθρωπος είναι πονηρός. Κανένα κακό δέν υπάρχει στον ουρανό, κανένα καλό δέν υπάρχει πάνω στη γη. Ό λογικός άνθρωπος διαλέγει τό καλύτερο και γνωρίζει τό Θεό των δλων και Τόν ευχαριστεί και Τόν υμνει\* και δσο ζει αποστρέφεται τό σώμα του και δέν



επιτρέπει στον εαυτό του να εκτελέσει τις πονηρές επιθυμίες του, γιατί γνωρίζει ότι έχουν τή δύναμη νά οδηγήσουν τον άνθρωπο στην απώλεια.

103. Ό πονηρός άνθρωπος αγαπά την πλεονεξία και περιφρονεί τή δικαιοσύνη και τήν αρετή· και ούτε τήν αβεβαιότητα και τήν ακαταστασία και τό λιγόχρονο τής ζωής συλλογίζεται, ούτε τον θάνατο πού είναι αναπόφευκτος και δέν μπορεί κανείς μέ δώρα νά τον δελεάσει. Αν είναι γέροντας αισχρός και άσυλλόγιστος, τότε είναι σαν τό σάπιο ξύλο πού δέν μπορεί νά χρησιμοποιηθεί σέ τίποτε.

104. Όταν έχομε πρώτα δοκιμάσει εκείνα πού μάς λυπούν και μάς στενοχωρούν, τότε αισθανόμαστε τή χαρά και τήν ηδονή. Λόγου χάρη, δέν πί-νει κανείς ευχάριστα αν δέν διψάσει, ούτε τρώει ευχάριστα αν δέν πεινάσει, ούτε κοιμάται μ' ευχαρίστηση αν δε νυστάξει πάρα πολύ, ούτε χαίρεται πραγματικά αν πρωύτερα δέ λυπηθεί. Έτσι ούτε τά αιώνια αγαθά θά απολαύσομε αν δέν καταφρονήσομε τά πρόσκαιρα και λιγόκαιρα.

105. Τό λογικό είναι υπηρέτης του νοῦ. "Ό,τι θέλει ό νούς, εξηγεί και εκφράζει τό λογικό.

106. Ό νούς βλέπει τά πάντα, ακόμα και τά επουράνια· τίποτε δέν τον σκοτεινιάζει παρά μόνο ή αμαρτία. Στον καθαρό νού τίποτε δέν είναι ακατανόητο, όπως και γιά τον λόγο τίποτε δέν υπάρχει πού νά μήν μπορεί νά τό εκφράσει.

107. Ό άνθρωπος εξαιτίας τού σώματος είναι θνητός, αλλά εξαιτίας τού νού και τού λογικού είναι αθάνατος. Ένώ σωπαίνεις σκέφτεσαι, κι όταν σκεφτείς μιλάς, γιατί μέσα στή σιωπή ό νούς γεννά τό λόγο. Ευχάριστος λόγος πού προσφέρεται στο Θεό, είναι σωτηρία τού ανθρώπου.

108. Εκείνος πού μιλάει τά άσυλλόγιστα δέν έχει νού, γιατί δέ μιλά έπειτα από σκέψη. Άλλά σκέψου και κοίταξε τί συμφέρεi νά κάνεις γιά τή σωτηρία τής ψυχής σου.

109. Ό λόγος πού βγαίνει από τό νού έπειτα από σκέψη και είναι ψυχωφελής, είναι δωρεά τού Θεού. Αντίθετα, ό λόγος πού είναι γεμάτος φλυαρία και συζητεί γιά τό μέγεθος και τις διαστάσεις τού ουρανού και τής γής και πόσο μεγάλος είναι ό ήλιος και τά άστρα, είναι εφεύρημα άνθρωπου πού ματαιοπονεί. Γιατί ζητά εκείνα πού δέν ωφελούν, κομπάζοντας μάταια, σαν νά θέλει νά αντλήσει νερό μέ τό κόσκινο. Αυτά όμως δέν είναι δυνατό νά τά βρουν οι άνθρωποι.

110. Κανένas δέ βλέπει τον ουρανό και δέν μπορεί νά εννοήσει δσα αυτός περιέχει, παρά μόνο ό άνθρωπος πού φροντίζει νά ζεί ενάρετα και συλλογίζεται και δοξάζει Εκείνον πού τον έπλασε γιά νά τον σώσει και νά του χαρίσει τή ζωή. Γιατί γνωρίζει αυτός ό άνθρωπος πού αγαπά τό Θεό δι-χωρίς τό Θεό τίποτε δέν υπάρχει. Ό Θεός είναι σέ κάθε τόπο και σέ κάθε πράγμα, επειδή είναι απεριόριστος.

111. Όπως βγαίνει ό άνθρωπος από την κοιλιά της μητέρας του, έτσι βγαίνει γυμνή και ή ψυχή από τό σώμα. Άλλη καθαρή και φωτεινή, άλλη λερωμένη από τά σφάλματα και άλλη μαύρη από τις πολλές αμαρτίες της. Γι' αυτό ή ψυχή πού χρησιμοποιει όρθά τό λογικό της και αγαπά τό Θεό, βάζει στο νοϋ της και συλλογίζεται τά μετά θάνατον κακά και ζει με ευσέβεια για νά μήν καταδικαστεί και πέσει μέσα σ' αυτά. Έκείνοι πού άπιστοϋν, ζουν με ασέβεια και άμαρτάνουν, περιφρονώντας οί ανόητοι τά μετά θάνατον.

112. Όπως δταν βγει ό άνθρωπος από τήν κοιλιά τής μητέρας του δέν θυμάται τίποτε από τή ζωή πού είχε εκεί, έτσι και δταν βγεις από τό σώμα δέν θυμάσαι τά τού σώματος.

113. Όπως οταν βγεις από τήν κοιλιά τής μητέρας σου, γίνεται καλύτερο και μεγαλύτερο τό σώμα σου, έτσι δταν βγεις από τό σώμα καθαρός και χωρίς κηλίδες, θά είσαι καλύτερος και άφθαρτος διαμένοντας στους ουρανούς.

114. Όπως δταν τελειοποιηθεί τό έμβρυο μέσα στην κοιλιά τής μητέρας, είναι ανάγκη νά γεννηθεί, έτσι και ή ψυχή δταν συμπληρώσει μέσα στο σώμα τό δριο πού έχει θέσει ό Θεός, είναι ανάγκη νά βγει από τό σώμα.

115. Όπως μεταχειριστείς τήν ψυχή σου δσο βρίσκειται στο σώμα σου, κατά τόν ίδιο τρόπο θά σέ μεταχειριστεί και αυτή δταν βγει από τό σώμα. Εκείνος πού περιποιήθηκε τό σώμα του πλούσια και τρυφηλά, προξενεί κακό στον εαυτό του μετά τό θάνατο, γιατί καταδίκασε τήν ψυχή του ως ανόητος.

116. Όπως τό έμβρυο δταν βγει από τήν κοιλιά τής μητέρας του πρόωρα δέν μπορεί νά επιβιώσει, έτσι και ή ψυχή δταν βγει από τό σώμα χωρίς νά έχει φτάσει στή γνώση τού Θεού με τήν ενάρτη ζωή της, δέν μπορεί νά σωθεί ή νά ενωθεί με τό Θεό.

117. Τό σώμα δταν ενώνεται με τήν ψυχή, βγαίνει από τό σκοτάδι τής κοιλιάς στο φώς. Και ή ψυχή δταν ενώνεται με τό σώμα, δεσμεύεται από σκοτάδι τού σώματος. Γι' αυτό πρέπει νά μισούμε και νά παιδεύομε τό σώμα σάν εχθρό και αντίπαλο τής ψυχής. Γιατί τά άφθονα και ορεκτικά φαγητά διεγείρουν τά πάθη τής κακίας στους ανθρώπους· ενώ ή εγκράτεια στο φαγητό μετριάξει τά πάθη και σώζει τήν ψυχή.

118. Η δράση τού σώματος είναι τά μάτια ενώ ή δράση τής ψυχής είναι ό νοϋς. Και δπως τό σώμα χωρίς μάτια είναι τυφλό και δέ βλέπει τόν ήλιο πού φωτίζει τή γή και τή θάλασσα, έτσι και ή ψυχή πού δέν έχει καλό και φρόνιμο νοϋ και ενάρτη ζωή, είναι τυφλή και δέν κατανοεί τό Θεό, τό δημιουργό και ευεργέτη τών δλων, ούτε Τόν δοξάζει, ούτε μπορεί νά απολαύσει τήν αφθαρσία Του και τά αιώνια αγαθά.

119. Αναισθησία και μωρία τής ψυχής είναι ή άγνοια τού Θεού. Γιατί

τό κακό γεννιέται από τήν άγνοια, ενώ τό αγαθό έρχεται στους ανθρώπους από τή γνώση του Θεού και σώζει τήν ψυχή. Άν λοιπόν δέν προσπαθείς νά πραγματοποιείς τά δικά σου θελήματα, αλλά παραμένεις άγρυπνος και γνωρίζεις τό θέλημα του Θεού, τότε έχεις τό νοϋ σου προσηλωμένο στις αρετές. Άν όμως φροντίζεις νά κάνεις τις κακές σου επιθυμίες για χάρη τής ηδονής, τότε είσαι σαν μεθυσμένος από τήν άγνοια του Θεού και χάνεσαι σαν τά άλογα ζώα, γιατί δέν συλλογίζεσαι τις μετά θάνατον τιμωρίες.

120. Πρόνοια είναι εκείνα που γίνονται κατά θεία φυσική αιτία, όπως ή ανατολή και δύση του ηλίου καθημερινά και ή καρποφορία τής γής. Έτσι και νόμος λέγεται εκείνο που γίνεται σύμφωνα με μία ανθρώπινη φυσική ανάγκη. Όλα έγιναν για χάρη του ανθρώπου.

121. Όσα κάνει ο Θεός, επειδή είναι αγαθός, τά κάνει για χάρη του ανθρώπου. Όσα κάνει ο άνθρωπος είτε καλά είτε κακά, τά κάνει για χάρη του εαυτού του. Και για νά μη θαυμάξεις τήν ευτυχία των κακών ανθρώπων, έχει υπόψη σου διτι και οι πόλεις διατηρούν και τρέφουν τους δήμιους χωρίς νά τους επαινούν για τήν κακή τους ιδιότητα, αλλά με αυτούς τιμωρούν τους κακοποιούς. Έτσι και ο Θεός επιτρέπει στους κακούς νά φέρονται δυναστικά στους άλλους, ώστε με αυτούς νά τιμωρούνται οι ασεβείς. Στο τέλος κι αυτούς τους καταδικάζει, επειδή τυράνησαν τους ανθρώπους διχώς ως υπηρέτες του Θεού, αλλά ως δούλοι τής δικής τους κακίας.

122. Άν οι ειδωολάτρες γνώριζαν τί σέβονται, δέν θά πλανιόνταν οι άθλιοι μακριά από τήν αληθινή πίστη, αλλά βλέποντας τήν ευπρέπεια και τήν τάξη και τήν πρόνοια εκείνων που έκανε και κάνει συνεχώς ο Θεός, θά γνώριζαν Εκείνον που έκανε όλα αυτά για χάρη του ανθρώπου.

123. Ο άνθρωπος σαν κακός και άδικος που είναι, μπορεί και νά σκοτώσει άνθρωπο. Ο Θεός όμως δέν παύει νά χαρίζει ζωή στους ανάξιους. Ως πλουσιόδωρος και αγαθός από τή φύση Του, θέλησε νά γίνει ο κόσμος και έγινε. Και αυτό γίνεται για χάρη του ανθρώπου και για τή σωτηρία του.

124. Άνθρωπος είναι εκείνος που εννόησε τί είναι τό σώμα, διτι δηλαδή είναι φθαρτό και λιγόχρονο. Ένας τέτοιος άνθρωπος εννοεί και τήν ψυχή διτι έχει θεϊκή καταγωγή, διτι είναι αθάνατη και πνοή του Θεού και διτι για δοκιμασία και θέωση συνδέθηκε με τό σώμα. Εκείνος που εννόησε τί είναι ή ψυχή, ζει με σωστό και θεάρεστο τρόπο και δέν υπακούει στο σώμα του, αλλά βλέποντας νοερά τό Θεό, σκέφτεται και τά αιώνια αγαθά που χαρίζει ο Θεός στην ψυχή.

125. Ο Θεός ως αγαθός και πλουσιόδωρος, έδωσε στον άνθρωπο τό δικαίωμα και τήν ελευθερία νά κάνει τό καλό ή τό κακό. Του έδωσε ακόμη και γνώση για νά παρατηρεί τον κόσμο και τά δημιουργήματα και νά γνωρίσει Εκείνον που όλα τα δημιούργησε για χάρη του ανθρώπου. Στο βέβη-

λο όμως και ασεβή, επιτρέπεται νά θέλει και να μὴν εννοεῖ τὸ Θεό. Μπορεῖ δηλαδή και νά ἀπιστεῖ και νά μὴν κατορθώνει νά μάθει τὴν ἀλήθεια και νά φρονεῖ ἀντίθετα προς αὐτή. Τόση ἐξουσία ἔχει ὁ ἄνθρωπος πάνω στο καλό και στό κακό.

126. Προσταγή του Θεοῦ εἶναι, ὡσο μεγαλώνει τὸ σῶμα, νά γεμίζει ἡ ψυχὴ ἀπὸ νοῦ, γιὰ νά βλέπει ὁ ἄνθρωπος τὸ καλό και τὸ κακό και νά διαλέξει. Ἡ ψυχὴ όμως πού δεν διαλέγει τὸ καλό, δὲν ἔχει νοῦ. Επομένως δλα τὰ σώματα ἔχουν ψυχὴ, δλες οἱ ψυχές όμως δὲν ἔχουν νοῦ. Γιατί ὁ νους πού ἀγαπᾶ τὸ Θεό ὑπάρχει στους φρόνιμους και δσιους και δίκαιους και καθαρούς και ἀγαθούς και ἐλεήμονες και ευσεβεῖς. Και ἡ παρουσία τέτοιου νοῦ βοηθᾶ τον ἄνθρωπο νά πλησιάσει τὸ Θεό.

127. Ἐνα πράγμα μόνο δὲν εἶναι δυνατὸ στον ἄνθρωπο, τὸ νά εἶναι ἀθάνατος (δηλαδή κατὰ τὸ σῶμα, ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη· ἀλλὰ και τὸ σῶμα μετὰ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν θά γίνει ἀθάνατο). Νά ἐνωθεῖ όμως μέ τὸ Θεό τού εἶναι δυνατὸ, ἂν καταλάβει διτι μπορεῖ νά ἐνωθεῖ. Γιατί ὁ ἄνθρωπος πού θέλει και στοχάζεται και πιστεῦει και ἀγαπᾶ, μέ τὴν ἐνάρτη ζωὴ του γίνεται ἀχώριστος σύντροφος τού Θεοῦ.

128. Τὸ μάτι τού ἄνθρωπου μόνο τὰ φαινόμενα και ορατὰ βλέπει. Ὁ νους παρατηρεῖ και ἐννοεῖ τὰ ἀόρατα. Γιατί ὁ νους πού ἀγαπᾶ τὸ Θεό εἶναι φῶς τῆς ψυχῆς· και δποιος ἔχει νοῦ θεοφιλή, εἶναι φωτισμένη ἡ καρδιά του και βλέπει τὸ Θεό νοερά.

129. Κανένας ἀγαθὸς ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀισχρός. Ἀλλὰ ἐκεῖνος πού δὲν εἶναι καλός, εἶναι ὡποσδήποτε κακός και φίλος τού σώματος. Πρώτη ἀρετὴ τού ἄνθρωπου εἶναι ἡ περιφρόνηση τῆς σάρκας. Γιατί ὁ ἀποχωρισμός ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα και φθαρτὰ και υλικὰ, πού γίνεται μέ τὴ θέληση μας και δι ἐξαιτίας τῆς φτώχειας, μάς κάνει κληρονόμους τῶν αἰωνίων και ἀθανάτων ἀγαθῶν.

130. Ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει νοῦ γνωρίζει τόν εαυτό του τί εἶναι, διτι δηλαδή ὡς ἄνθρωπος εἶναι φθαρτός. Εκεῖνος πού γνωρίζει τόν εαυτό του, γνωρίζει διτι δλα εἶναι δημιουργήματα τού Θεοῦ και δημιουργήθηκαν γιὰ τὴ σωτηρία τού ἄνθρωπου. Εἶναι σπὴν ἐξουσία τού ἄνθρωπου νά ἐνοήσει τὰ πάντα και νά πιστέψει σωστά. Και γνωρίζει ἀσφαλῶς ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος διτι ἐκεῖνοι πού περιφρονοῦν τὰ βιοτικὰ πράγματα ἐλάχιστα κοπιάζουν, ἐνῶ κερδίζουν ἀπόλαυση και ἀνάπαυση αἰώνια ἀπὸ τὸ Θεό μετὰ τὸ θάνατο.

131. Ὅπως τὸ σῶμα χωρίς τὴν ψυχὴ εἶναι νεκρό, ἔτσι και ἡ ψυχὴ χωρίς τὴν ἐπιτηδειότητα νά νοεῖ, εἶναι ἀκαλλιέργητη και ἀχρηστη και δὲν μπορεῖ νά γίνει κληρονόμος τού Θεοῦ.

132. Ἀπ' δλα τὰ δημιουργήματα ὁ Θεός ἀκούει μόνο τόν ἄνθρωπο, μόνο στον ἄνθρωπο φανερώνεται. Φιλάνθρωπος εἶναι ὁ Θεός δπου και ἂν εἶναι και φέρεται πάντοτε ὡς Θεός. Μόνον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀντάξιος προ-

σκυνητής τού Θεοῦ. Για χάρη τού ἄνθρωπου ὁ Θεός μεταμορφώνεται.

133. Ὁ Θεός γιά χάρη τού ἄνθρωπου ἐπλασε τά πάντα, τον ουρανό μέ τά ουράνια σώματα πού τον στολίζουν, δπως και τη γή πού οἱ ἄνθρωποι καλλιεργοῦν γιά τον εαυτό τους. Εκείνοι πού δέν αισθάνονται την τόσο μεγάλη πρόνοια τού Θεοῦ, εἶναι ἀνόητοι.

134. Τό καλό δε φαίνεται, δπως και τά ουράνια. Τό κακό εἶναι φανερό, οπως και τά ἐπίγεια. Καλό εἶναι εκείνο πού δέν συγκρίνεται μέ τίποτε. Ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει φρόνηση διαλέγει τό καλύτερο. Γιατί μόνον ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά ἐνοήσει τό Θεό και τά δημιουργήματα Του.

135. Ὁ νους φανερώνεται μέσα στήν ψυχή, ἐνώ ἡ υλική φύση φανερώνεται στο σώμα. Ὁ νους φέρνει σέ θέωση τήν ψυχή, ἐνώ ἡ υλική φύση τού σώματος διαλύεται. Και σέ κάθε σώμα ὑπάρχει υλική σύσταση, δέν ὑπάρχει δμως και σέ κάθε ψυχή φρόνηση. Γι' αὐτό τό λόγο και δέν σώζεται κάθε ψυχή.

136/Ἡ ψυχή εἶναι στον κόσμο, γιατί εἶναι γεννημένη, ἐνώ ὁ νους εἶναι παραπάνω ἀπό τον κόσμο, γιατί εἶναι ἀγέννητος. Ἡ ψυχή δμως πού ἀντιλαμβάνεται τά πράγματα τού κόσμου και ἐπιθυμεῖ νά σωθεῖ, κάθε στιγμή ἔχει ἕνα νόμο ἀπαράβατο και συλλογίζεται δι τῶρα εἶναι ὁ ἀγώνας, τῶρα δίνει ἐξετάσεις και δέν ἐπιτρέπεται νά διακόψει τον κριτή· σκέφτεται δι τή ψυχή σώζεται ἢ χάνεται γιά μιά μικρή και αισχρή ἡδονή.

137. Στή γή δημιουργήθηκε ἀπό τό Θεό γέννηση και θάνατος, ἐνώ στον ουρανό πρόνοια και τό ἀμετάβλητο. Και δλα ἐγιναν γιά χάρη τού ἄνθρωπου και γιά τή σωτηρία του. Γιατί ὁ Θεός ἐνώ δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό τίποτε, δημιούργησε γιά τούς ἀνθρώπους τον ουρανό και τή γή και τά στοιχεῖα τού κόσμου, προσπαθώντας νά τούς ἐξασφαλίσει μ' αὐτά τήν ἀπόλαυση κάθε ἀγαθοῦ.

138. Τά θνητά εἶναι κατώτερα ἀπό τά ἀθάνατα. Ἄλλά τά ἀθάνατα υπηρετοῦν τά θνητά· μέ ἄλλα λόγια τά στοιχεῖα τῆς φύσεως ἐγιναν γιά τον ἄνθρωπο, ἐξαιτίας τῆς φιλανθρωπίας και τῆς φυσικῆς ἀγαθότητος τού Δημιουργοῦ Θεοῦ.

139. Ὅποιος ἐγινε φτωχός και δέν μπορεῖ νά βλάψει, δέν λογαριάζεται ὡς ευσεβῆς στήν πράξη. Εκείνος τῶρα πού μπορεῖ νά βλάψει και δμως τή δύναμη του δέν τήν μεταχειρίζεται γιά τό κακό, ἀλλά λυπάται τούς ἀνθρώπους πού στέκουν χαμηλότερα, ἐξαιτίας τῆς ευσέβειας του προς τό Θεό, αὐτός δέχεται ἀμοιβές ωφέλιμες στή ζωή και μετά τό θάνατο.

140. Πολλοί εἶναι οἱ δρόμοι τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἀπό φιλανθρωπία τού Θεοῦ. Γίνονται δρόμοι ἐπιστροφῆς τῶν ψυχῶν πού τις ἀνεβάξουν στους ουρανοῦς. Και οἱ ψυχές τῶν ἀνθρώπων παίρνουν μετά τό θάνατο ἀμοιβές γιά τήν ἀρετή τους και τιμωρίες γιά τά ἀμαρτήματα τους.

141. Ὁ ἴσιος εἶναι μέσα στον Πατέρα, τό Πνεῦμα μέσα στον Τίό και ὁ

Πατέρας μέσα στον Υιό και τό Πνεύμα. Και μέ τήν πίστη γνωρίζει ό άνθρωπος δλα τα αόρατα και νοητά. Πίστη είναι ή θεληματική συγκατάθεση της ψυχής.

142. Εκείνοι πού για κάποιους λόγους ή δύσκολες περιστάσεις αναγκάζονται νά κολυπήσουν και στα μεγαλύτερα ποτάμια, αν είναι προσεκτικοί σώζονται· γιατί κι αν τα ρεύματα τυχαίνει νά είναι ορμητικά και μπορούν νά τους καταπιούν, πιάνονται από ό,τιδήποτε φυτρώνει στην δχθη και σώζονται. Όσοι όμως βρέθηκαν μεθυσμένοι (δταν παρουσιάστηκε ή ανάγκη νά πέσουν στο ποτάμι), ακόμη και αν έχουν σπουδάσει άπειρες φορές στην εντέλεια τό κολύμπι, βουλιάζουν κάτω από τό ρεύμα και βγαίνουν από τόν κύκλο τών ζωντανών. Έτσι και ή ψυχή δταν πέσει μέσα στον παρασυρμό και τόν παραδαρμό τών ρευμάτων του βίου, αν δεν ξεζαλιστεί από τήν κακία τών υλικών πραγμάτων και δε σκεφτεί καλά διτι ενώ είναι θείκη και αθάνατη συνδέθηκε μέ τό λιγόχρονο και πολύπαθεο και θνητό σώμα για νά δοκιμαστεί, τραβιέται προς τά κάτω από τις σωματικές ηδονές στην απώλεια. Και περιφρονώντας τόν εαυτό της και μεθυσμένη από τήν άγνοια του Θεού και μή Ιχοντας συναίσθηση του εαυτού της, χάνεται και βγαίνει από τόν κύκλο εκείνων πού σώζονται. Γιατί τό σώμα πολλές φορές σαν ποτάμι μας συμπαρασύρει σέ άτοπεο ηδονές.

143. Η λογική ψυχή πού είναι στερεωμένη πάνω στην καλή της προαίρεση, διευθύνει σαν καλός ηνίοχος τό συναίσθημα και τήν επιθυμία, τά παράλογα πάθη της, και αφού τά νικήσει και τά συγκρατήσει και κυριαρχήσει πάνω σ' αυτά, στεφανώνεται και αξιώνεται του επουράνιου τρόπου ζωής, παίρνοντας τον ώο αμοιβή της νίκης από τό Δημιουργό της Θεό.

144. Η πραγματικά λογική ψυχή, δταν βλέπει διτι οί πονηροί είναι ευτυχείο και οί ανάξιοι καλοπερνούν, δεν θορυβείται δπως κάνουν οί απερίσκεπτοι άνθρωποι. Γιατί γνωρίζει καλά διτι ή τύχη είναι άστατη και ό βίοο είναι αβέβαιος και σκοτεινός και ή ζωή λιγόχρονη και ή θεία δίκη άδωροδόκητη. Και πιστεύει μιá τέτοια ψυχή διτι δεν τήν έχει παραμελήσει ό Θεός, αλλά της χορηγεί τήν τροφή πού χρειάζεται.

145. Η σωματική ζωή και ή απόλαυση του βίου μέ εξουσία και πολύ πλούτο, γίνονται θάνατοο της ψυχής. Ένώ ό κόποο και ή υπομονή και ή στέρηση μέ ευχαριστία προς τό Θεό και ό θάνατοο του σώματοο, είναι ζωή και αιώνια απόλαυση της ψυχής.

146. Η λογική ψυχή περιφρονεί τά υλικά και τήν λιγόχρονη ζωή και στή θέση τους προτιμά τήν ουράνια απόλαυση και τήν αιώνια ζωή, πού τήν παίρνει από τό Θεό μέ τήν ενάρετη ζωή.

147. Όσοι φορούν ρούχα λερωμένα μέ βρωμερή λάσπη, λερώνουν εκείνοο πού τουο πλησιάζουν. Παρόμοια οί κακοπροαίρετοι άνθρωποι πού δέ ζουν μέ ευσέβεια, δταν συναναστρέφονται μέ απλούο και άκακούο ανθρώ-

πους, μολύνουν τήν ψυχή τους μέ τά βρωμερά και άπρεπα λόγια τους.

148. Άρχή τής αμαρτίας είναι ή επιθυμία, μέ τήν οποία χάνεται ή λογική ψυχή. Και άρχή σωτηρίας και βασιλείας ουρανών είναι ή αγάπη.

149. Ό χαλκός δταν τον παραμελήσομε, εξαιτίας τού χρόνου και τής αχρησίας σαπίζει από τή σκουριά και γίνεται άχρηστος και άσχημος. Κατά τον ίδιο τρόπο και ή ψυχή δταν μένει άργή και δέν φροντίζει για έναρκτη ζωή και επιστροφή στό Θεό, χωρίζεται μέ τις κακές πράξεις από τή φύλαξη και τή βοήθεια τού Θεού και εξαιτίας τής κακίας πού προέρχεται από τήν αμέλεια και τή φροντίδα πού έχει μόνο για τό σώμα, σάν τό χαλκό καταστρέφεται από τή σκουριά και γίνεται άσχημη και άχρηστη και ακατάλληλη για σωτηρία.

150. Ό Θεός είναι αγαθός και απαθής και αμετάβλητος. Άν κανείς αυτό τό θεωρεί εύλογο και αληθές, απορεί δμως πώς ό Θεός για τούς αγαθούς χαίρεται ενώ τούς κακούς τούς αποστρέφεται, και εναντίον εκείνων πού άμαρτάνουν οργίζεται, ενώ δταν υπηρετείται και λατρεύεται γίνεται ευμενής, πρέπει νά τού πούμε διτι ό Θεός ούτε χαίρεται ούτε οργίζεται· γιατί ή λύπη και ή χαρά είναι πάθη· ούτε μέ δώρα κολακεύεται, γιατί αυτό θά σημαίνει διτι νικιέται από τήν ηδονή. Δέν πρέπει νά κρίνομε τό Θεό μέ ανθρώπινα κριτήρια. Εκείνος είναι αγαθός και ωφελεί μόνο και ουδέποτε βλέπει, αλλά είναι πάντοτε ό ίδιος απαθής. Ένώ έμείς εφόσον είμαστε αγαθοί ενωνόμαστε μέ τό Θεό. Κι δταν είμαστε κακοί χωριζόμαστε από Αυτόν, επειδή είμαστε ανόμοιοι. Όταν ζούμε μέ αρετή ακολουθούμε τό Θεό, δταν δμως γινόμαστε κακοί, κάνομε εχθρό μας Εκείνον πού δέν οργίζεται χωρίς λόγο· γιατί τά αμαρτήματα δέν αφήνουν τό Θεό νά μάς φωτίζει εσωτερικά, αλλά μάς ενώνουν μέ τιμωρούς δαίμονες. Άν μέ προσευχές και ελεημοσύνες κερδίζομε τήν άφεση τών αμαρτιών μας, δέν κολακεύομε και δέ μεταβάλλομε τό Θεό, αλλά μέ τά καλά έργα μας και τήν επιστροφή μας σ' Αυτόν γιατρεύομε τήν κακία μας και άπολαμβάνομε πάλι τήν αγαθότητα τού θεού. Όστε τό νά λέμε διτι ό Θεός αποστρέφεται τούς κακούς είναι σάν νά λέμε διτι ό ήλιος κρύβει τό φώς του από τούς τυφλούς.

151. Η ευσεβής ψυχή γνωρίζει τό Θεό τών δλων. Επειδή τίποτε άλλο δέν είναι ή ευσέβεια παρά νά κάνει κανείς τό θέλημα τού Θεού (και αυτό είναι γνώση τού Θεού), νά μήν έχει δηλ. φθόνο, νά έχει σωφροσύνη, νά είναι πράος, ευεργετικός δσο μπορεί, κοινωνικός, ειρηνικός και δλα δσα αρέσουν στό θέλημα τού Θεού.

152. Η γνώση και ό φόβος τού Θεού θεραπεύουν τά πάθη πού προξενεί στην ψυχή ή ύλη. Όταν ή ψυχή δέν γνωρίζει τό Θεό, τά πάθη μένουν αθεράπευτα και προκαλούν τό σάπισμα τής ψυχής. Σάν νά έχει χρόνια αγίατρευτη πληγή ή ψυχή σαπίζει από τήν κακία, πράγμα για τό οποίο είναι

ανεύθυνος ό Θεός, γιατί έχει δώσει γνώση, εμπειρία και έπιτηδειότητα στους ανθρώπους.

153. Τον άνθρωπο τον έχει γεμίσει ό Θεός από γνώση, εμπειρία και έπιτηδειότητα, γιατί φροντίζει νά τον καθαρήσει από τά πάθη και τη θεληματική κακία και επειδή θέλει νά μεταβάλλει τή θνητότητα σέ αθανασία λόγω τής αγαθότητας Του.

154. Ό νούς πού κατοικεί μέσα στήν καθαρή και φιλόθεη ψυχή βλέπει τό Θεό πραγματικά, τόν άγέννητο και άόρατο, τόν ανέκφραστο, τόν μόνο καθαρό για όσους είναι καθαροί στήν καρδιά.

155. Στεφάνι αθανασίας και αρετή και σωτηρία τοῦ ανθρώπου είναι νά υποφέρει μέ χαρά και ευχαριστία τις συμφορές πού τοῦ τυχαίνουν. Τό νά κυριαρχεί στό θυμό, τή γλώσσα, τήν κοιλιά και νά απέχει από ηδονές, αυτά γίνονται μεγάλη βοήθεια στήν ψυχή.

156. Ή πρόνοια τοῦ Θεοῦ είναι πού συγκρατεί τόν κόσμο. Και δέν υπάρχει κανένας τόπος στόν κόσμο άπ' όπου νά απουσιάζει ή πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Πρόνοια είναι αυτοδύναμος λόγος τοῦ Θεοῦ ό όποιος διαμορφώνει τήν ὕλη πού έρχεται στόν κόσμο και είναι ό δημιουργός και τεχνίτης όλων των γίνονται. Γιατί ή ὕλη δέν μπορεί νά τακτοποιηθεί χωρίς τή δημιουργική δύναμη τοῦ λόγου, πού είναι εικόνα και νούς και σοφία και πρόνοια τοῦ Θεοῦ.

157. Ή επιθυμία πού προέρχεται από τις ενθυμήσεις είναι ή ρίζα των σκοτεινών παθών. Και ή ψυχή όταν είναι μέσα στήν κακή επιθυμία αγνοεί τόν εαυτό της, δι είναι «πνοή» τοῦ Θεοῦ, και έτσι οδηγείται στήν αμαρτία, χωρίς νά συλλογίζεται ή ανόητη τις μετά θάνατον τιμωρίες.

158. Πολύ μεγάλη και αγιάτρευτη ασθένεια τής ψυχής και καταστροφή της, είναι ή αθεΐα και ή φιλοδοξία. Γιατί ή επιθυμία τοῦ κακοῦ στερεί τήν ψυχή από τό αγαθό. Αγαθό είναι τό νά κάνει ό άνθρωπος πλουσιοπάροχα όλα τά καλά, όσα είναι αρεστά στό Θεό των όλων.

159. Μόνο ό άνθρωπος είναι δυνατό νά δεχτεί τό Θεό. Επειδή μόνο στόν άνθρωπο μιλά ό Θεός, τή νύχτα μέ δνεια, τήν ήμερα μέ τό νού. Και μέ όλα τά μέσα προλέγει και προμηνύει τά μέλλοντα αγαθά σ' εκείνους τους ανθρώπους πού είναι άξιοί Του.

160. Τίποτε δέν είναι δύσκολο σ' εκείνον πού πιστεύει και θέλει νά εννοήσει τό Θεό. "Αν τώρα θέλεις επιπλέον νά Τόν δεις, βλέπε τήν ευπρέπεια και ευταξία και τήν πρόνοια όλων όσα έγιναν και γίνονται διά μέσου τοῦ λόγου Του. Και όλα για χάρη τοῦ ανθρώπου.

161. "Αγιος ονομάζεται εκείνος πού είναι καθαρός από κακίες και αμαρτήματα. Γι' αυτό είναι πολύ μεγάλο κατόρθωμα τής ψυχής και αρέσει στό Θεό, νά μήν υπάρχει κακία στόν άνθρωπο.



162. Ὄνομα εἶναι τό διακριτικό σημεῖο ενός ἀπό τα πολλά. Γι' αὐτό εἶναι ανοησία να νομίζομε διτι ενώ ὁ Θεός εἶναι Ἕνας και μόνος, ἔχει και ἄλλο ὄνομα. Γιατί ἡ λέξη Θεός σημαίνει τόν Ἄναρχο, πού δημιούργησε τά πάντα γιά τόν ἄνθρωπο.

163. Ἄν γνωρίζεις διτι ἔχεις κάνει πονηρές πράξεις, ἀπόκοψε τις ἀπό τήν ψυχή σου, μέ τήν ἐλπίδα διτι θά κάνεις καλές πράξεις. Γιατί ὁ Θεός εἶναι δίκαιος και φιλόανθρωπος.

164. Γνωρίζει τό Θεό και γνωρίζεται ἀπό τό Θεό, ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος πού προσπαθεῖ νά εἶναι ἀχώριστος ἀπό τό Θεό. Και ἀχώριστος τοῦ Θεοῦ γίνεται αὐτός πού εἶναι σέ δλα ἐνάρετος και ἀπέχει ἀπό κάθε ἡδονή, διτι γιατί δέν ἔχει τά μέσα νά τήν ἀπολαύσει, ἀλλά γιατί τό θέλει ὁ ἴδιος ἀπό ἐγκράτεια.

165. Κάνε καλό σ' ἐκεῖνον πού σέ ἀδικεῖ και θά ἔχεις φίλο τό Θεό. Σέ κανένα μήν κατηγορεῖς τόν ἐχθρό σου. Κάνε πράξη μέ ἐπιμέλεια τήν ἀγάπη, τή σωφροσύνη, τήν υπομονή, τήν ἐγκράτεια και τά παρόμοια. Αὐτή εἶναι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ· νά Τόν ἀκολουθεῖς μέ ταπεινοφροσύνη και τά ὁμοια. Αὐτά δέν εἶναι ἔργα τών τυχόντων ἀλλά τών στοχαστικῶν ψυχῶν.

166. Γιά ἐκείνους πού τολμοῦν μέ ἀσέβεια νά λένε ἐμψυχα τά φυτά και τά λάχανα, γράφω τό παρόν κεφάλαιο, γιά τούς ἀπλούστερους προς πληροφωρία τους. Τά φυτά ἔχουν ζωή φυσική, ἀλλά δέν ἔχουν ψυχή. Λογικό ζῶο λέγεται ὁ ἄνθρωπος, γιατί ἔχει νοῦ και μπορεῖ νά δεχτεῖ τήν ἐπιστήμη και τή γνώση. Τά ἄλλα ζῶα, δσα ζοῦν ἀτή γή ἢ στόν αέρα, ἔχουν φωνή, γιατί ἀναπνέουν, και ἔχουν ζωή. Και δλα δσα μεγαλώνουν, πεθαίνουν εἶναι ζῶα, ἐπειδή ζοῦν και μεγαλώνουν, ἀλλά ψυχή δέν ἔχουν. Τέσσερα εἶδη ζῶων ὑπάρχουν. Ἄλλα ἀπό αὐτά εἶναι ἀθάνατα και ἐμψυχα, δπως οἱ Ἄγγελοι. Ἄλλα ἔχουν νοῦ και ψυχή και πνοή, δπως οἱ ἄνθρωποι. Ἄλλα ἔχουν πνοή και ψυχή, δπως τά ζῶα. Ἄλλα ἔχουν μόνο ζωή, δπως τά φυτά. Και ἡ ζωή προκειμένου γιά φυτά νοεῖται χωρίς ψυχή και πνοή και νοῦ και ἀθανασία. Ἐνώ δλα τά ἄλλα χωρίς ζωή δέν μποροῦν νά υπάρξουν. Κάθε ψυχή ἀνθρώπινη κινεῖται ἀδιάκοπα ἀπό τόπο σέ τόπο.

167. Ὄταν σοῦ ἔρθει στο νοῦ μιά φαντασία ἡδονῆς, πρόσεχε νά μή σέ παρασύρει ἀμέσως· κάνε μιά μικρή ἀναβολή και θυμήσου τό θάνατο και διτι καλύτερο εἶναι νά ἔχεις τή συνείδηση διτι νίκησες αὐτή τήν ψεύτικη ἡδονή.

168. Ὄπως ἡ γέννηση τοῦ ἀνθρώπου συνοδεύεται ἀπό τό πάθος —γιατί διτι γίνεται στή ζωή συνοδεύεται ἀπό τή φθορά— ἔτσι και στο πάθος ὑπάρχει ἡ κακία. Μήν πεις λοιπόν διτι δέ μποροῦσε ὁ Θεός νά κόψει τήν κακία. Αὐτά τά λένε οἱ ἀναίσθητοι και μωροί. Δέν ἦταν λοιπόν ἀνάγκη νά ἀποκόψει ὁ Θεός τήν ὕλη· γιατί τά πάθη αὐτά εἶναι πάθη τῆς ὕλης. Και ὁ Θεός ἀποβλέποντας στό συμφέρον ἀπέκοψε τήν κακία ἀπό τούς ἀνθρώπους και

δώρισε τό νοῦ και τή σοφία και γνώση και διάκριση τοῦ καλοῦ, για να γνωρίζομε ,δι τι ή κακία μας ζημιώνει και να την αποφεύγομε. Ὁ άσυλλόγιστος δμως άνθρωπος ακολουθει την κακία και καυχιέται γι<sup>1</sup> αυτην και αγωνίζεται πιασμένος άπό αυτην δπως σέ δίχτια. Ποτέ δέν μπορεί νά σηκώσει πάνω τό κεφάλι του και νά δει και νά γνωρίσει τό Θεό, ό Ὅποιος τά πάντα δημιούργησε για τή σωτηρία και θέωση τού άνθρωπου.

169. Τά θνητά λυπούνται επειδή προγνωρίζουν δι τι θά πεθάνουν. Και ή αθανασία, επειδή είναι αγαθό, πηγαίνει στις δσιες και ενάρετες ψυχές. Ἐνώ ό θάνατος, επειδή είναι κακό, πηγαίνει στην ανόητη και άθλια ψυχή.

170. Ὅταν μέ ευχαριστία πλαγιάσεις στο στρώμα σου, τότε φέροντας μπροστά σου τις ευεργεσίες και τήν τόση πρόνοια τού Θεού, γεμίζεις άπό καλές σκέψεις και χαίρεσαι περισσότερο και ευφραίνεσαι. Και γίνεται ό ύπνος τού σώματος, νηφαλιότητα και αγρυπνία τής ψυχής και τό κλείσιμο τών ματιών σου, αληθινή δράση τού Θεού και ή σιωπή σου, κυοφορώντας τό αγαθό, προσφέρει ολόψυχα, μέ πνευματική αίσθηση, δόξα πού ανυψώνεται στο Θεό τών δλων. Γιατί όταν λείπει ή κακία, ή ευχαριστία και μόνη της αρέσει στο Θεό παραπάνω άπό κάθε πολυτελή θυσία. Σ' Αυτόν ανήκει ή δόξα ατούς αιώνες τών αιώνων. Αμήν.



# ΑΓΙΟΣ ΗΣΑΪΑΣ Ο

## ΑΝΑΧΩΡΗΤΗΣ

### Σύντομη βιογραφία

Ὁ ὁσίος πατέρας μας Ἡσαΐας ὁ Ἀναχωρητὴς ἐξῆσε γύρω στὸ 310 μ.λ. Ἦταν σύγχρονος τοῦ ἁββά Μακαρίου τοῦ Μεγάλου. Μελετώντας νύχτα καὶ ἡμέρα τις θείες Γραφές, ἀντλήσε ἀπὸ τις σωτήριες πηγές τους πλούσιο τὸ νερὸ τῆς πνευματικῆς σοφίας καὶ ἐγράψε πολλοὺς καὶ πάρα πολὺ καλοὺς λόγους πάνω σὲ διάφορα ψυχοφελῆ θέματα, ὥστε ν' ἀποτελοῦν ολόκληρο βιβλίο. Ἀπὸ αὐτοὺς παραθέτομε ἐδῶ αὐτὸν τὸν μικρὸ λόγο, γιὰ χάρις ἐκεῖνων πού ἐπιθυμοῦν νὰ προσέχουν καὶ νὰ φυλάγουν τὸ νοῦ τους. Ὁ λόγος αὐτὸς διδάσκει μὲ συντομία πὼς νὰ ἀποκρούομε τις προσβολές τῶν πονηρῶν λογισμῶν,

*γιά νά μή μάς κατηγορεί ή συνείδηση, πώς νά μελετούμε τά θεία και πώς νά διατηρούμε καθαρά τά τρία μέρη της ψυχής με κάθε αταραξία και έπιτηδειότητα.*

## Εισαγωγικά σχόλια

Ασκητής τής εποχής τού πρωτογενούς μοναχισμού τής Αιγύπτου, ό δσιος Ησαΐας ό Αναχωρητής, μεταξύ τών άλλων έργων του παρήγαγε και τά είκοσι επτά κεφάλαια, τά όποια οί έκδοτες τής Φιλοκαλίας, ως ωφελιμότατα, ενσωμάτωσαν σ' αυτήν.

Πρόκειται για μιá δέση πνευματικών και ασκητικών εμπειριών ενός μεγάλου ήσυχαστή, πού ή άξ(α τους αυξάνεται από τό γεγονός τής πρωτοτυπίας τους, άφού αποτελούν άνθη τού πρώιμου μοναχισμού και έχουν γραφεί χωρίς τή βοήθεια τής ανύπαρκτης ακόμη ήσυχαστικής παραδόσεως.

Βέβαια, τού οσίου Ησαΐα προηγήθηκαν ελάχιστα μέν, πλήν μεγάλα αναστήματα τής Έρημου, πού, ως ταπεινός, επωφελήθηκε τής πείρας τους και διασταύρωσε τήν πνευματική του γνώση. Άλλά ό ίδιος συνεισέφερε τό μεγαλύτερο μέρος από τήν προσωπική του εμπειρία, κατά τους πολέμους μέ τόν διάβολο και τά πάθη, αλλά και από τή μελέτη τών Γραφών, δπως προκύπτει από δλο τό έργο του και τά κεφάλαια «περί τηρήσεως τού νοός», μέ τις συχνές αναφορές στις ιερές Γραφές.

Τό απόσπασμα αυτό απευθύνεται σέ μονάχους, κυρίως ήσυχαστές, αλλά είναι ωφελιμότατο και για τούς λαϊκούς χριστιανούς, άφού και τά ψεκτά πάθη είναι κοινά, κοινή ή ανθρωπολογική σύνθεση, κοινή ή πίστη, κοινή ή χάρη και κοινοί οί πόλεμοι από τόν κόσμο, τόν διάβολο και τά πάθη.

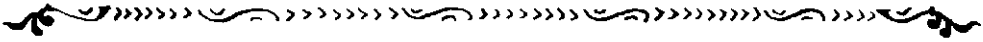
Στά είκοσι έπτά κεφάλαια γίνεται αισθητή ή προσωπική εμπειρία τού Όσίου, πού αποτελεί και τό βασικό κριτήριο τής διδασκαλίας του, σέ συνδυασμό μέ τις Γραφικές μαρτυρίες. Εξάιρει, σάν παράγοντα αντιστάσεως στις προκλήσεις τών παθών και στις προσβολές τών δαιμόνων, τόν θυμό. Δηλαδή τήν εξέγερση τού θυμοειδούς μέρους τής ψυχής, προκειμένου νά κινηθεί ή ψυχή μέ ανδρεία κατά τής επιτιθεμένης αμαρτίας. Και είναι γνωστό, άπ' δλη τήν ασκητική γραμματεία, διι ό κυρίως σκοπός τού θυμοειδούς είναι ή ρωμαλέα αντίσταση και ή ορμητική επίθεση μόνο κατά τής αμαρτίας.

Στή συνέχεια αποκαλύπτει τις μεθοδικές άπατες τών δαιμόνων, τις όποιες ή ψυχή πρέπει νά αντιμετωπίζει μέ τήν προσοχή, τις ασκητικές πράξεις και τήν προσευχή. Κι αυτά δλα είναι δσα οφείλονται νά γίνουν από τήν ανθρώπινη πλευρά. Τή νίκη δμως μόνον ό Κύριος θά δώσει σπήν ταπεινή ψυχή, τήν όποία συνεχώς βοηθεί, υπό τόν δρο διι διαμένει σπήν ταπείνωση και τήν αύτομεμψία της.

Βέβαια, είναι αυτονόητο, διι ό δσιος Ησαΐας θέλει τούς μοναχούς και τούς λαϊκούς σέ συνεχή κατάσταση έγρηγόρσεως, άφού ή σύσταση τού Κυρίου: «Γρηγορείτε», επαναλαμβάνεται συχνά και από τόν Ιδιο και τούς Αποστόλους. Εννοείται, διι ή εγρήγορση είναι απαραίτητη δσο ή ψυχή είναι ασθενής και ενεργείται ά-

πό τα πάθη. Ὄταν δμως, μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ, νικήσει τά πάθη και φθάσει στήν μακάρια ἀπάθεια, διά της ενοποιήσεως ψυχῆς, σώματος και πνεύματος, τότε ἡ «ἀπάθεια ἀπολέμητός ἐστιν». Πρόκειται για τήν ἴδια ἀποψη πού διατυπώνει ὁ ἀββάς Ἰσαάκ, γιά τήν εἰρήνη «τῆς ἐν σοι τριάδος», και ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμάς πού λέγει· «Ὄταν τό ἐνιαῖον τῆς ψυχῆς γένηται τρισσόν μένον ἐνιαῖον...». Ἄλλα τοῦ τελευταίου ἡ ἀποψη εἶναι κάπως διαφορετική, ἀφοῦ «τρισσόν» ἐννοεῖ τήν οὐσία τοῦ νοῦ, τήν ἐνέργεια του και τήν βούληση. Πάντως πρόκειται περί κοινών ἐμπειριῶν μέ διαφορετική διατύπωση.

"Ὀλόκληρο τό κείμενο τοῦ οσίου Ἡσαΐα ἀποτελεῖ μια ἀσκητική ὑποτύπωση μέ προσωπική γεύση τῆς διδασκαλίας, ἡ οποία, μαζί μέ τά ἄλλα ἔργα του, τόν ἀνέδειξε σ' ἓνα σημαντικό Γέροντα τοῦ ἀρχαίου μοναχισμοῦ, πού ἐπηρέασε αποφασιστικά τή διαμόρφωση τῆς ἀσκητικῆς και ἡσυχαστικῆς παραδόσεως. Μέ τά κεφάλαια του ἀρχαίου αὐτοῦ ἀγωνιστή τῶν Ἐρημῶν, βεβαιώνεται δι τή «νόμιμη ἀθλήση» ὁδηγεῖ στις κοινές, δσο και ιδιότυπες, σάν προσωπικές, ἐμπεριρίες και ἔτσι πραγματοποιεῖται ἡ ἀκαταμάχητη «συμφωνία τῶν Πατέρων», πού ἀποτελεῖ τό ὑψιστο κριτήριο ἀλήθειας και τήν οποία ἀπεργάζεται τό Ἰνα και ἐνοποιό Ἅγιο Πνεῦμα.



**Η** όργη είναι φυσική ιδιότητα τού νοῦ. Καί χωρίς όργή οὔτε στήν καθαρότητα φτάνει ó άνθρωπος, άν δέν οργιστεί εναντίον δλων τών πονηρών λογισμών πού σπέρνει μέσα του ó διάβολος. Καί δταν τόν βρήκε ó Ίώβ, έβρισε τούς εχθρούς του μ' αυτά τά λόγια: «Ατιμοί καί έξαχρειωμένοι, πού δέν έχετε κανένα καλό πάνω σας, πού δέν σάς θεωρώ οὔτε σάν τούς σκύλους τών ποιμνίων μου»<sup>1</sup>. Εκείνος πού θέλει νά φτάσει στή φυσική όργή (δηλ. σ' εκείνη πού στρέφεται εναντίον τού διαβόλου καί τών παθών), κόβει δλα τά θελήματα του μέχρις δτου φτάσει στήν κατάσταση τού νοῦ του, δπως τή δημιούργησε ó Θεός.

2. Άν αντιστέκεσαι στήν καταδρομή τοῦ διαβόλου καί δεις δτι εξασθένησε καί υποχωρεί, μή χαρείς, γιατί ή κακία τών πονηρών πνευμάτων δέν εξαντλήθηκε ακόμη, αλλά ακολουθεί πίσω από αυτά. Ετοιμάζουν πόλεμο χειρότερο από τόν πρώτο, τόν έχουν αφήσει πίσω από τήν πόλη καί τού έδωσαν εντολή νά μή κινηθεί. Καί άν αντισταθείς σ' αυτούς, φεύγουν νικημένοι. Άν δμως υπερηφανευτείς δτι τούς έδιώξεις καί αφήσεις άφύλακτη τήν πόλη, τότε άλλοι έρχονται από πίσω καί άλλοι στέκονται εμπρός, καί ή ταλαίπωρη ψυχή ανάμεσα τους δέ βρίσκει καταφύγιο πουθενά. Πόλη είναι ή προσευχή. Αντίσταση είναι ή αντίκρουση των πονηρών λογισμών στό δνομα τού Ιησού Χριστού. Βάση είναι ó θυμός.

3. Λοιπόν, αγαπητοί, άς σταθούμε μέ φόβο Θεού καί άς φυλάγομε τήν άσκηση τών αρετών καί άς μή βάζομε εμπόδιο στή συνείδηση μας\* άς προσέχομε τόν εαυτό μας μέ φόβο Θεού, μέχρις δτου ή συνείδηση μας ελευθερωθεί καί μαζί της κι έμείς καί πραγματοποιηθεί ένωση ανάμεσα σ' αυτήν καί σ' εμάς. Καί τότε ή συνείδηση γίνεται φύλακας μας καί μάς δείχνει ποῦ σφάλλομε. Άν δμως δέν ύπακούσομε σ' αυτήν, θά φύγει από μάς καί θά μάς εγκαταλείψει καί τότε πέφτομε στά χέρια τών έχθρων καί δέν μάς αφήνουν πλέον. Όπως μάς δίδαξε ó Κύριος μας: «Άκουσε τόν αντίδικο σου έως δτου βρίσκεσαι μαζί του στό δρόμο για τό δικαστήριο»<sup>2</sup>. Αντίδικος, εννοούν μερικοί δτι είναι ή συνείδηση, ή οποία αντιστέκεται στόν άνθρωπο πού θέλει νά κάνει τό αμαρτωλό του θέλημα. Καί άν ó άνθρωπος δέν ακούσει τή συνείδηση του, τότε αυτή τόν παραδίνει ατούς εχθρούς του.

4. Άν ó Θεός δει δτι υποτάχθηκε σ' Αυτόν ó νους μέ δλες του τις δυνάμεις καί δέν έχει άλλη βοήθεια παρά Αυτόν μόνο, τότε τόν ενδυναμώνει καί λέει: «Μή φοβάσαι, παιδί μου Ιακώβ, ολιγάριθμε Ισραήλ»<sup>3</sup>. Καί πάλι λέει: «Μή φοβάσαι, γιατί σέ λύτρωσα. Σού έδωσα τό δνομά μου, σύ είσαι

1. Ίώβ 30, 1,4.

2. Ματθ. 5, 25.

3. Ήσ. 41, 13.

δικός μου. Και αν περνάς από νερό, είμαι μαζί σου, ποτάμια ολόκληρα δέν θα σε παρασύρουν, κι αν περάσεις ανάμεσα από φωτιά δε θά καείς και ή φλόγα δέν θά σέ κατακάψει, γιατί ἐγώ είμαι ὁ Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραήλ, πού σέ σώζω»<sup>4</sup>.

5. Ἄν λοιπόν ὁ νους ἀκούσει αὐτά τὰ ενθαρρυντικά λόγια, ἀψηφά τοὺς δαίμονες λέγοντας: «Ποιος εἶναι πού μέ πολεμά; Ἄς σταθεῖ ἀπέναντι μου. Ποιος ἀντιδικεῖ μ' ἔμενα; Ἄς μέ πλησιάσει. Ὁ Κύριος εἶναι βοηθός μου, ποιος θά μού κάνει κακό; Ὅλοι εσεῖς θά παλιώσετε δπως τὰ ρούχα πού τρώει ὁ σκόρος»<sup>5</sup>.

6. Ἄν ἡ καρδιά σου ἔφτασε νά ἀποκτήσει σάν φυσικό τό μίσος κατά της αμαρτίας, τότε νίκησε και ἀπομακρύνθηκε ἀπό ἐκεῖνα πού γεννοῦν τήν αμαρτία και ἔβαλε στή μνήμη σου τήν κόλαση. Και γνώριζε διτ Ἐκεῖνος πού σέ βοηθεῖ μένει κοντά σου· και σύ νά μή Τον λυπεῖς μέ καμία αμαρτία, ἀλλά κλαίει ἐμπρός Του και λέγε: «Ἐσύ Κύρ.ε ἔχεις τό ἔλεος γιά νά μέ γλυτώσεις ἀπό τήν αμαρτία και τοὺς δαίμονες, γιατί ἐγώ ἀδυνατῶ νά ξεφύγω ἀπό τοὺς ἐχθρούς χωρίς τή βοήθεια Σου». Και πρόσεχε νά μήν παραδεχτεῖς πονηρές σκέψεις, και Αὐτός σέ φυλάγει ἀπό κάθε κακό.

7. Ὅφειλει ὁ μοναχός νά κλείσει δλες τις πόρτες της ψυχῆς, δηλαδή τις αισθήσεις του, γιά νά μήν πέσει ἐξαιτίας τους στήν αμαρτία. Και δταν δει ὁ νους διτ δέν κυριεύεται ἀπό κανένα πάθος, ετοιμάζεται γιά τήν ἀθανασία και μαζεύει τις αισθήσεις του δλες κοντά και τις κάνει ἕνα σῶμα.

8. Ἄν ἀπαλλαγεί ὁ νους ἀπό κάθε ἐλπίδα αὐτοῦ τοῦ κόσμου, αὐτό εἶναι τό σημεῖο διτ πέθανε μέσα σου ἡ αμαρτία.

9. Ἄν ὁ νους μείνει ἐλεύθερος ἀπό τὰ κοσμικά πράγματα, τότε ἐκεῖνη ἡ ἀπόσταση πού ὑπάρχει μεταξύ τοῦ ἀνθρώπου και τοῦ Θεοῦ, χάνεται.

10. Ἄν ἐλευθερωθεῖ ὁ νους τοῦ ἀνθρώπου ἀπό δλους τοὺς ἐχθρούς του, δηλ. ἀπό τὰ πάθη, και ἀναπαυτεῖ, τότε βρίσκεται σέ καινούργια ζωή και σκέφτεται καινούργια πράγματα, θεϊκά και ἀφθαρτα. Ὅπου βρίσκεται τό πτώμα, ἐκεῖ θά μαζευτούν οἱ αετοί<sup>6</sup>, (δηλ. δπου ἡ ηρεμία ἀπό τὰ πάθη, ἐκεῖ και οἱ θεϊκές και ἀφθαρτες σκέψεις).

11. Οἱ δαίμονες συνηθίζουν νά ἀποτραβιούνται μέ δόλο προσωρινά, γιά νά ξεθαρρευτεῖ ὁ ἀνθρώπος νομίζοντας διτ ἐγινε ἀπαθής και νά ἀφήσει τόν εαυτό του χωρίς προσοχή. Και τότε ξαφνικά πηδούν πάνω στήν ταλαίπωρη ψυχή του και τήν ἀρπάζουν σάν σπουργίτι. Και ἄν τή νικήσουν, τή ρίχνουν χωρίς οἶκτο σέ κάθε αμάρτημα, χειρότερο ἀπό ἐκεῖνα γιά τὰ ὅποια ζητούσε πρῶτύτερα συγχώρηση. Ἄς σταθούμε λοιπόν μέ φόβο Θεοῦ και ἄς φυλάξομε τήν καρδιά μας, ἐκτελώντας τήν ἀσκησι μας. Και ἄς κρατοῦμε τις ἀρετές, πού ἀποτελοῦν ἐμπόδιο στήν κακία τῶν ἐχθρῶν δαιμόνων.

4. Ἦσ. 43, 1-3.

5. Ἦσ. 50, 8.

6. Λουκ. 17, 37.

12. Ὁ δάσκαλος μας Ἰησοῦς Χριστός, πού γνωρίζει την ἀσπλαχνία των δαιμόνων και σπλαχνίζεται τό ἀνθρώπινο γένος, μας ἔδωσε αυστηρή ἐντολή λέγοντας: «Νά εἰστε ἑτοιμοί για κάθε ὥρα, γιατί δέν γνωρίζετε ποιά ὥρα ἔρχεται ὁ ληστής, μήπως ἔρθει και σας βρει νά κοιμάστε»<sup>7</sup>. Και σέ ἄλλο μέρος λέει: «Προσέχετε μή βαρύνουν οἱ καρδιές σας ἀπό τήν κραιπάλη και τή μέθη και τις βιοτικές μέριμνες και ἔρθει ξαφνικά ἡ ὥρα για σάς»<sup>8</sup>. Στάσου λοιπόν καλά και πρόσεχε τις αισθήσεις σου. Και αν κρατείς εἰρηνικά στο νοῦ σου τή μνήμη τού Θεοῦ, τότε βλέπεις τούς ληστές δαίμονες πού προσπαθοῦν νά τήν ἀφαιρέσουν κρυφά. Γιατί ἐκεῖνος πού προσέχει μέ ἀκρίβεια τούς λογισμούς του, ἀντιλαμβάνεται ἐκείνους πού θέλουν νά μπουν και νά τον μολύνουν. Οἱ κακοί λογισμοί ταραάζουν τό νοῦ για νά γίνει μετέωρος, φουσκωμένος και ἀργός. Ἀλλά ἐκεῖνοι πού γνωρίζουν τήν κακία τους, μένουν ἀτάραχοι, προσευχόμενοι στον Κύριο.

13. "Αν ὁ ἀνθρώπος δέν μισήσει τά ἔργα αὐτοῦ τού κόσμου, δέν μπορεί νά λατρεύσει τό Θεό. Και ποιά εἶναι ἡ λατρεία τού Θεοῦ; Τό νά μήν ἔχει κανείς τίποτε ξένο στο νοῦ του, δταν προσεύχεται σ' Αὐτόν νά μή νιώθει ἄλλη ἡδονή, δταν Τόν δοξολογεῖ νά μή διατηρεῖ καμιά κακία, δταν ψάλλει σ' Αὐτόν νά μήν ἔχει μίσος ἐναντίον κανενός, δταν προτιμά Αὐτόν οὔτε νά ὑπάρχει καμιά ζηλοφθονία πονηρή πού νά μάς ἐμποδίζει δταν ἀπευθυνόμαστε σ' Αὐτόν συνεχῶς και Τόν θυμόμαστε πάντοτε. Γιατί τά παραπάνω σκοτεινά ἐμπόδια εἶναι τείχος πού περικυκλώνει τή δυστυχημένη ψυχή και δέν μπορεί νά λατρεύσει καθαρά τό Θεό, ἐφόσον τά ἔχει αὐτά. Γιατί τῆς γίνονται ἐμπόδια στό δρόμο της προς τό Θεό και δέν τήν αφήνουν νά Τόν συναντήσει και νά Τόν δοξολογήσει μέσα της και νά προσευχηθεῖ σ' Αὐτόν μέ γλυκύτητα στήν καρδιά για νά φωτιστεῖ ἀπό Αὐτόν. Γι' αὐτό ὁ νοῦς σκοτίζεται πάντοτε και δέν μπορεί νά προκόψει κατά Θεόν, γιατί δέν φροντίζει νά τά κόψει δλα αὐτά μέ πνευματική γνώση.

14. Ὅταν ὁ νοῦς σώσει τις αισθήσεις τῆς ψυχῆς ἀπό τά θελήματα τῆς σάρκας και τις οδηγήσει στήν ἀπάθεια και ξεχωρίσει τήν ψυχή ἀπό τά θελήματα τῆς σάρκας, τότε αν δει ὁ Θεός τήν ἀδιαντροπία τῶν παθῶν, δι τὸ ὁρμονοῦν πάνω στήν ψυχή για νά φέρουν τις αισθήσεις στήν ἀμαρτία, και φωνάξει ὁ νοῦς κρυφά προς τό Θεό και ἀκατάπαυστα, στέλνει τή βοήθεια Του και δλα αὐτά ἀμέσως τά καταστρέφει.

15. Σέ παρακαλώ, ἐφόσον βρῖσκεσαι στή ζωή, μήν αφήσεις ἐλεύθερη τήν καρδιά σου. Γιατί δπως ὁ γεωργός δέν μπορεί νά εἶναι σίγουρος για τούς καρπούς του, ἐπειδή δέ γνωρίζει τί μπορεί νά συμβεῖ μέχρις δτου τούς μαζέψει, ἔτσι και ὁ ἀνθρώπος δέν επιτρέπεται νά αφήσει ἀφύλαχτη τήν καρδιά του δσο ἀναπνέει. Ὅπως δέν γνωρίζει ὁ ἀνθρώπος ποιο πάθος θά τού ἔρθει ὡς τήν τελευταία του πνοή, ἔτσι δέν πρέπει νά αφήσει ἐλεύθερη τήν

7. Ματθ. 24, 42-44.

8. Λουκ. 21, 34.



καρδιά του μέχρι την ώρα εκείνη, άλλα πρέπει πάντοτε νά φωνάζει προς τό Θεό νά τον βοηθήσει και νά τον ελεήσει.

16. Εκείνος πού δέν βρίσκει βοήθεια σέ καιρό πολέμου, ούτε στήν ειρήνη μπορεί νά έχει εμπιστοσύνη.

17. Ὅταν χωριστεί κανείς ἀπό τήν αμαρτωλή ζωή, θά γνωρίσει μέ ακρίβεια ὅλα τά αμαρτήματα μέ τά ὅποια αμάρτησε στό Θεό. Γιατί δέν βλέπει τις αμαρτίες του πριν χωριστεί ἀπό αυτές, πράγμα πού θά τοῦ φανεί πικρό και δύσκολο. Ὅσοι φτάνουν σ' αυτό τό μέτρο, κλαίνε γιά τις αμαρτίες τους και παρακαλοῦν και ντρέπονται μπροστά στό Θεό, φέρνοντας στό νοῦ τις πονηρές φιλίες πού είχαν μέ τά πάθη. "Ἄς αγωνιστούμε λοιπόν ἀδελφοί κατά τή δύναμη μας και ὁ Θεός μάς βοηθά κατά τό πλήθος τού ελέους Του. Και αν δέ φυλάξαμε καθαρή τήν καρδιά μας, τουλάχιστον ἄς βάλομε τά δυνατά μας νά φυλάξομε τά σώματα μας, ὅπως ζητάει ὁ Θεός, ἀναμάρτητα και ἄς πιστεύομε διι κατά τον καιρό τῆς πνευματικῆς πείνας πού μάς βρήκε, μάς ελεεί μαζί μέ τούς αγίους Του.

18. Εκείνος πού ἔδωσε τήν καρδιά του στήν ἀναζήτηση τού Θεοῦ μέ ἀληθινή ευσέβεια, δέν μπορεί νά σκέφτεται διι εἶναι ἀρεστός στό Θεό. Επειδή ὁσο τον ἐλέγχει ἡ συνείδηση του γιά τις αμαρτίες πού ἔκανε, δέν ἀπόκτησε τήν ἐλευθερία. Εφόσον ὑπάρχει ὁ ἐλεγχος, ὑπάρχει και εκείνος πού κατηγορεῖ· και εφόσον ὑπάρχει κατηγορία, δέν ὑπάρχει ἐλευθερία. Ἄν λοιπόν στήν προσευχή σου δεῖς διι δέν σέ κατηγορεῖ κανένα εἶδος κακίας, ἄρα εἶσαι ἐλεύθερος και μῆκες στήν αγία ἀνάπαυση τού Θεοῦ, σύμφωνα μέ τό θέλημα Του. Ἄν δεῖς διι ὁ καλός καρπός δυνάμωσε και δέν τόν πνίγουν πλέον τά ζιζάνια τού ἐχθροῦ- και διι δέν ἐφυγαν μόνοι τους οἱ ἐχθροί και ἐπαψαν ἀπό πανουργία νά πολεμοῦν πλέον μέ τις αισθήσεις σου- και ἄν ἡ νεφέλη ἔριξε τή σκιά της πάνω στή σκηνή και ὁ ἥλιος δέν σέ ἔκαψε τήν ἡμέρα, ούτε ἡ σελήνη τή νύχτα<sup>9</sup>· και ἄν βλέπεις διι ετοιμάσες τή σκηνή νά τή στήσεις και νά τή φυλάξεις κατά τό θέλημα τού Θεοῦ, τότε μέ τή δύναμη τού Θεοῦ ἔχεις νικήσει. Και τότε Αυτός θά ρίξει τή σκιά Του πάνω στή σκηνή γιατί εἶναι δική Του. Και ἔως ὅτου γίνεται πόλεμος, ὁ ἄνθρωπος ἔχει φόβο και τρόμο, ἡ νά νικήσει σήμερα, ἡ νά νικηθεῖ- ἡ νά νικηθεῖ αὔριο ἡ νά νικήσει- γιατί ὁ ἀγώνας σφίγγει τήν καρδιά ολόγυρα. Ἡ ἀπάθεια ὁμως εἶναι ἀκαταμάχητη, γιατί ἔλαβε πιά τό βραβεῖο και ἔπαψε πιά νά μεριμνά γιά κάποιον ἀπό τά τρία μέρη, επειδή εἰρήνευσαν μεταξύ τους και μέ τό Θεό. Τά τρία αυτά μέρη εἶναι ψυχή, σῶμα και πνεῦμα. Ὅταν λοιπόν τά τρία αυτά γίνουν ἓνα μέ τήν ἐνέργεια τού Αγίου Πνεύματος, δέν μπορούν πλέον νά χωριστούν. Μή νομίζεις λοιπόν τόν εαυτό σου διι εἶσαι νεκρός ὡς προς τήν αμαρτία, ὁσο στενοχωρεῖσαι και πολεμείσαι μέ ὀρμή ἀπό τούς ἐχθρούς σου τούς δαίμονες, εἴτε ξυπνητός, εἴτε στόν ὕπνο σου. Ὅσο ὁ ταλαί-

πώρος άνθρωπος βρίσκεται στο στάδιο τοῦ αγώνα, δεν μπορεί νά είναι ασφαλῆς.

19. "Αν ὁ νους αποκτήσει πνευματική δύναμη και ετοιμάσει τον εαυτό του νά ακολουθήσει τήν αγάπη πού σβῆνει ὅλα τά πάθη τοῦ σώματος και πού δεν αφήνει με τή δύναμη της καμιά κακία νά εξουσιάζει τήν καρδιά, τότε ὁ νους αντιστέκεται εναντίον τῆς κακίας μέχρις ὅτου τήν χωρίσει ἀπό τις καλές διαθέσεις τῆς ψυχῆς.

20. Εξέταξε ενώπιον τοῦ Θεοῦ μέ μεγάλη προσοχή τον εαυτό σου, ἀδελφέ, κάθε ἡμερα, και βλέπε τήν καρδιά σου, ποιο πάθος βρίσκεται μέσα σ' αυτήν. Και πέταξε το μακριά ἀπό τήν καρδιά σου, γιά νά μή σου γίνει ἀφορμή καταδίκης.

21. Πρόσεχε λοιπόν ἀδελφέ μου τήν καρδιά σου και ἀγρυπνα γιά ν' αντιμετωπίσεις τους εχθρούς σου. Γιατί είναι πανούργοι και μέ κάθε εἶδος κακίας. Και πίστεψε μέσα<sup>1</sup> σου βαθιά δι είναι ἀδύνατο ὁ ἄνθρωπος πού πράττει τό κακό, νά πράξει καλά. Γι' αυτό και ὁ Σωτήρας μας μάς δίδαξε νά εἴμαστε προσεκτικοί και ἀγρυπνοι, λέγοντας· «Ὅτι είναι στενή ἡ πύλη και δύσκολος ὁ δρόμος πού οδηγεί ἀτή ζωή και είναι λίγοι ὄσοι τον βρίσκουν»<sup>10</sup>.

22. Πρόσεχε λοιπόν στον εαυτό σου μήπως κάτι ἀπ' ὅσα οδηγούν στήν ἀπώλεια σέ ἀπομακρύνει ἀπό τήν αγάπη τοῦ Θεοῦ, και φύλαγε τήν καρδιά σου και μήν ἀμελήσεις και πεις: «Πώς νά φυλάξω τήν καρδιά μου, ἀφού εἶμαι ἄνθρωπος ἀμαρτωλός;» Γιατί ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἐγκαταλείψει τις ἀμαρτίες του και ἐπιστρέψει στο Θεό μετανοιωμένος, ἡ μετάνοια τον ξαναγεννά και τον κάνει ὄλον καινούργιο.

23. Παντού ἡ 'Αγία Γραφή, Παλαιά και Καινή, μιλά γιά τήν φύλαξη τῆς καρδιάς. Ὁ Δαβίδ λέει· «Γιοι τῶν ἀνθρώπων, ὡς πότε θά ἔχετε βαριά καρδιά;»<sup>11</sup>, και πάλι· «Ἡ καρδιά τους είναι κούφια»<sup>12</sup>. Γιά ἐκείνους πάλι πού σκέφτονται μάταια, λέει· «Εἶπε μέσα στή καρδιά του, θά μείνω ἀμετακίνητος»<sup>13</sup>. Και πάλι· «Εἶπε μέσα στήν καρδιά του, ξεχάστηκε ὁ Θεός»<sup>14</sup>, και ἄλλα πολλά παρόμοια. Ὁφείλει λοιπόν ὁ μοναχός νά ἐννοεῖ τό σκοπὸ τῆς Γραφῆς, γιά ποιόν και πότε μιλάει, και νά κρατά συνεχῶς τον αγώνα τῆς ἀσκήσεως\* νά προσέχει τις ἐπιθέσεις τοῦ διαβόλου και σάν καλός πλοίαρχος νά ξεπερνά τά κύματα, καθώς θά τον κυβερνά ἡ χάρη, χωρίς νά ξεφεύγει ἀπό τό δρόμο του και νά προσέχει μόνο στον εαυτό του· και νά πλησιάζει τό Θεό, χωρίς νά πλανιέται ἡ σκέψη του ἐδῶ και ἐκεῖ, και χωρίς περιέργεια τοῦ νοῦ του.

24. Ὁ καιρός τῶν αγῶνων ἀπαιτεῖ ἀπό μάς τήν προσευχή, ὅπως τον πλοίαρχο οἱ ἄνεμοι και οἱ τρικυμίες και οἱ φουρτούνες. Γιατί δεχόμαστε

10. Ματθ. 7, 14.

12. Ψαλμ. 5, 10.

14. Ψαλμ. 9, 32.

11. Ψαλμ. 4, 3.

13. Ψαλμ. 9, 27.

προσβολή λογισμών και ενάρετων και κακών. Κύριος τών παθών είναι ὁ ευσεβής και φιλόθεος λογισμός. Πρέπει εμεῖς οἱ ἡσυχαστές μέ σύνεση να διακρίνομε και νά ξεχωρίζομε και τις αρετές και τις κακίες· και ποιες αρετές να εργαζόμαστε μπροστά στους αδελφούς μας και ποιες μόνοι μας· και ποιά είναι ἡ πρώτη αρετή, ποιά ἡ δεύτερη και ποιά ἡ τρίτη· και ποιο πάθος είναι ψυχικό και ποιο σωματικό, και ποιά αρετή ψυχική και ποιά σωματική· και ἀπό ποιά αρετή ἡ υπερηφάνεια χτυπά τό νοῦ, ἀπό ποιά ἔρχεται ἡ κενοδοξία, ἀπό ποιά πλησιάζει ὁ θυμός και ἀπό ποιά ἔρχεται ἡ γαστριμαργία. Γιατί ὀφείλομε νά ἀνατρέπομε τις πονηρές σκέψεις και κάθε ὑψηλοφροσύνη πού υψώνεται και εμποδίζει τούς ανθρώπους νά γνωρίσουν τό Θεό<sup>15</sup>.

25. Πρώτη αρετή είναι ἡ ἀμεριμνία, δηλ. θάνατος σέ σχέση μέ κάθε ἄνθρωπο και κάθε πράγμα. Αυτή γεννά τήν επιθυμία τού Θεοῦ. Κι αυτή πάλι γεννά τή φυσική οργή, ἡ οποία ἀντιστέκεται σέ κάθε πειρασμό τού διαβόλου. Τότε ὁ φόβος τού Θεοῦ βρῖσκει κατοικία στον ἄνθρωπο και διά μέσου τού φόβου φανερώνεται ἡ αγάπη.

26. Πρέπει τήν προσβολή τού πονηροῦ λογισμοῦ νά τήν ἀνατρέπομε ἀπό τήν καρδιά μας μέ ευσεβή ἀντιλογία κατά τήν ὥρα τῆς προσευχῆς, μήπως και βρεθούμε νά προσευχόμαστε στο Θεό μέ τά χεῖλη, ἐνώ στήν καρδιά νά σκεφτόμαστε τά άτοπα. Γιατί ὁ Θεός δέν δέχεται ἀπό τόν ἡσυχαστή προσευχή θολή και περιφρονητική. Σέ δλα τά μέρη της ἡ Γραφή συνιστά ἔντονα νά φυλάγομε τις αισθήσεις τῆς ψυχῆς. "Ἄν υποταχθεῖ τό θέλημα τού μοναχοῦ στον νόμο τού Θεοῦ, κατά τό νόμο αὐτό θά κυβερνήσει και ὁ νους δσα εξαρτώνται ὡς υπήκοοι του ἀπό αὐτόν, δηλ. δλες τις ψυχικές κινήσεις και ιδιαίτερα τό θυμό και τήν επιθυμία. Αυτοί είναι οἱ υπήκοοι τού νοῦ. 'Αρετή εργαστήκαμε και κάναμε τό σωστό, στρέψαμε τήν επιθυμία στό Θεό και τά θελήματα Του, και τό θυμό κατά τῆς αμαρτίας και τού διαβόλου. Τί είναι λοιπόν εκείνο πού ζητεῖται ἀπό μάς; Ἡ εσωτερική μελέτη.

27. Ἄν ὁ σπόρος τῆς αισχρότητας σπαρεῖ στήν καρδιά σου, δταν κάθῃσαι στό κελί σου, πρόσεξε. Ἀντιστάσου κατά τῆς κακίας, μήπως σέ κυριεύσει. Θυμήσου τό Θεό διτι είναι παρών και σέ προσέχει, και δι,τι ἔχεις στήν καρδιά σου είναι φανερό μπροστά Του. Πες λοιπόν στήν ψυχή σου: "Ἄν φοβάσαι δμοίους σου ανθρώπους αμαρτωλούς νά μή δούν τις αμαρτίες σου, πόσο μάλλον τό Θεό πού δλα τά βλέπει; Και ἀπό αὐτό φανερώνεται ὁ φόβος τού Θεοῦ στήν ψυχή σου. Και ἄν μείνεις μαζί του, μένεις ἀκίνητος ὡς προς τά πάθη, ὅπως είναι γραμμένο· «Ὅσοι στηρίζονται στόν Κύριο είναι σάν τό δρος Σιών δέν θά σαλευτεῖ στόν αἰῶνα ὅποιος κατοικεῖ στήν Ἱερουσαλήμ»<sup>16</sup>. Και σέ κάθε πράγμα πού κάνεις, νά πιστεύεις διτι ὁ Θεός βλέπει κάθε σκέψη σου και δέν θά αμαρτήσεις ποτέ. Σ<sup>1</sup> Αὐτόν ἀνήκει ἡ δόξα στους αἰῶνες. Ἄμην.

15. Β' Κορ. 10, 5.

16. Ψαλμ. 124, 1.



ΕΥΑΓΓΡΙΟΣ

Ο

ΠΟΝΤΙΚΟΣ

**Ο** σοφός και λόγιος Εύαγγριος είχε ακμάσει γύρω από έτος 380. Χειροτονήθηκε αναγνώστης από τό Μ. Βασιλείο, και από τόν αδελφό του Μ. Βασιλείου, τό Γρηγόριο Νύσσης, χειροτονήθηκε διάκονος. Διδάχτηκε τά ιερά γράμματα από τό Γρηγόριο τό Θεολόγο, τον οποίου έγινε Αρχιδιάκονος, όταν ήταν πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, σύμφωνα μέ τήν πληροφορία του Νικηφόρου Καλλιόστου (βιβλίο ια', κεφάλ. μβ). Κατόπιν άφοϋ εγκατέλειψε τόν κόσμο, ασπάστηκε τό μοναχικό βίο<sup>1</sup>. Προικισμένος μέ οξύτητα νοϋ και μέ δεινότητα διατυπώσεως, μάς άφησε πολλά και διάφορα συγγράμματα. Από αυτά, ό

1. Βλ. και στη Λαυσαϊκή Ιστορία.

παρών λόγος προς τούς ήσυχάζοντες και τά κεφάλαια τον σχετικά μέ τή διάκριση τών παθών και λογισμών, επειδή προβάλλουν πολλά και ωφέλιμα διδάγματα, κρίθηκαν άξια και κατάλληλα νά συμπεριληφθούν στη Φιλοκαλία.

## Εισαγωγικά σχόλια

Ύστερα από μια ρομαντική περιπέτεια και κατά σύσταση τής αγίας Μελάνης τής Ρωμαίας, ό Ευάγγριος από τόν Πόντο, γι' αυτό και Ποντικός καλούμενος, αναχώρησε γιά τήν Έρημο τής Αιγύπτου και υποτάχθηκε στόν άγιο Μακάριο τόν Αιγύπτιο. Πρόκειται γιά τόν άρχιδιάκονο πού χειροτόνησε ό άγιος Γρηγόριος ό Νύσσης και υπηρέτησε τόν άγιο Γρηγόριο τό θεολόγο δταν πατριάρχευσε γιά λίγο διάστημα στήν Κωνσταντινούπολη και από τόν όποιο στοιχειώθηκε στά θεολογικά γράμματα. "Άνδρας μέ εξαιρετική ευφυία, πού ό άγιος Νικόδημος ό Αγιορείτης τόν αναγνωρίζει ως «λεπτόν εις τό νοήσαι και δεινόν εις τό φράσαι».

Έγινε περιβόητος σέ δλη τήν Ανατολή και θεωρείται δι άσκησε αποφασιστική επίδραση στήν διαμόρφωση τής ασκητικής παραδόσεως και ίσως συγκαταλεγόταν μεταξύ τών οσίων τής Έρημου, άν τά ώριγενιστικά του φρονήματα δέν τόν καθιστούσαν αμφίβολο, πού γι' αυτό τόν λόγο τόν καταδίκασε ή Ε' οικουμενική Σύνοδος.

Τό γεγονός δι τά πολλαπλά έργα του βρίσκονται μέσα στήν πνευματική παράδοση, δίνει τό μέτρο τής αξίας του· γι' αυτό και οί ανθολόγοι τής Φιλοκαλίας έχουν συμπεριλάβει τή «Μοναχική Ύποτύπωση», «Κεφάλαια περί διακρίσεως παθών και λογισμών», δπως και πέντε Κεφάλαια από τά Νηπτικά του, πού τό περιεχόμενο, ή δομή τους, οί οξείες πνευματικές παρατηρήσεις του και οί λεπτές διακρίσεις του επάνω στά ψεκτά πάθη, τούς λογισμούς και τις αρετές, τόν έχουν καταστήσει διάσημο στήν Ανατολή και τή Δύση.

Όπως δλοι οί ασκητικοί και νηπτικοί Πατέρες, έτσι και ό Ευάγγριος, αναχωρώντας από τις προϋποθέσεις τής ευαγγελικής διδασκαλίας και μέσα στά πλαίσια τής μέχρι τότε πνευματικής παραδόσεως, στρέφεται συνεχώς γύρω από τά προβλήματα τών λογισμών, τών παθών τής ψυχής και τών αρετών. Η διδασκαλία του απευθύνεται κυρίως πρός τούς ήσυχαστές και κατ' επέκταση πρός δλους τούς μοναχούς και υποδεικνύει τρόπους ασκήσεως, αποκαλύπτει τις μεθοδείες τών δαιμόνων, αναλύει τήν φύση τών ψυχικών παθών και προτείνει τά μέσα αντιμετώπισεως τους.

Ό λόγος του σαφής, βαθύς, κοφτερός, διεισδυτικός, μέ αισθητή τήν ενέργεια τοϋ Αγίου Πνεύματος, τόν έχει αναδειξει σέ κορυφαίο δάσκαλο τής ασκητικής και ήσυχαστικής παραδόσεως, μέχρι του σημείου, ώστε ό διάσημος σύγχρονος μας Ρώσος θεολόγος, μακαρίτης ήδη, Γεώργιος Φλωρόφσκυ νά τόν θεωρεί ως υπόδειγμα εμπειρίας και σκέψεως τοϋ αγίου Μαξίμου τοϋ Όμολογητή.

Όλη ή μέχρι σήμερα ήσυχαστική παράδοση παρουσιάζει μιá θαυμαστή ενότητα, φυσικά μέ τις παραλλαγές της, μέσα στήν οποία είναι ενσωματωμένη ή διδα-

σκαλία του Εύαγγριου. Παρά τό γεγονός όπι ορισμένα άκραία σημεία της δέν γίνονται δεκτά από τόν άγιο Ιωάννη της Κλίμακος, όμως στην Κλίμακα του μπορεί κανείς νά διακρίνει Εύαγγριακές θέσεις και εκφράσεις, έστω και άν τόν αποκαλεί «θειάλατο», ίσως περισσότερο γιά τά καταδικασθέντα ώριγενικά του φρονήματα.


Έδώ θά πρέπει νά λεχθεί όπι τά αποδιδόμενα στόν άγιο Νείλο τόν Ασκητή «153 Κεφάλαια περί προσευχής», ανήκουν, ύπό τήν πίεση ιστορικών και φιλολογικών στοιχείων, στόν Εύάγγριο τόν Ποντικό, τά όποια παρουσιάζουν πλήρη σχεδόν εναρμόνιση μέ τή ρωμαλέα και κάπως ελληνική σκέψη του. Άλλωστε ό ίδιος παραπέμπει στό 153 κεφάλαια μέ τή φράση: «Τίς δέ και ή αιτία του τά νοήματα τών αισθητών πραγμάτων χρονίζοντα, διαφθείρειν τήν γνώσιν, έν τοις περί Προσευχής Κεφαλαίοις ελέχθη». Άλλα κεφάλαια περί προσευχής δέν έγραψε πλήν τών 153.

Σάν ασκητής μέ πλούσιες ήσυχαστικές και πνευματικές εμπειρίες, ό Εύάγγριος μπορεί νά θεωρηθεί ώς αυτός πού ανέπτυξε περισσότερο τή δαιμονολογία τών Έρημων και αποκάλυψε τίς πιό καταπληκτικές και πιό απίθανες μεθοδεΐες τών πονηρών πνευμάτων, γιά τήν περιγραφή τών οποίων, όπως γράφει ό ίδιος, αίσχυνεται.

"Όπως ήδη σημειώσαμε, ό Εύάγγριος έχει ασκήσει σημαντική επιρροή στή διαμόρφωση τής μεταγενέστερης ήσυχαστικής γραμματείας πού αναφέρεται στό θεμελιώδη πάθη, ώστε συγγράμματα μεταγενεστέρων ασκητικών πατέρων νά θεωρούνται μεταγραφή από τά έργα του, κατά τήν κρίση συγχρόνων καλών θεολόγων.

Τά περιληφθέντα στή Φιλοκαλία άνθολογήματα από τά έργα του, μπορεί νά θεωρηθούν ώς τά πιό αντιπροσωπευτικά τών βαθύτατων πνευματικών εμπειριών του, τής ευρύτατης σκέψεως του και τών θαυμασιών και καθαρών συλλήψεων του, πού θά ήταν αρκετά αυτά νά τόν κατατάξουν μεταξύ τών Πατέρων τής Έρημου, άν, όπως ήδη σημειώσαμε, δέν παγιδευόταν από τά γοητεύοντα τήν ελληνική σκέψη του ώριγενικά φρονήματα.

Πηγές τής διδασκαλίας τού Εύαγγριου αποτελούν οί Γραφές. Οί αναφορές στό τετραεάγγελο, ατούς Αποστόλους, στό ψαλτήρι και στους Προφήτες είναι πυκνότατες, γιά νά θεμελιώσει τίς πνευματικές και ασκητικές εμπειρίες του, πού ανακεφαλαιώνονται στις θεμελιώδεις ασκητικές πράξεις νηστείας, αγρυπνίας, προσευχής, στήν καθαρότητα τής ψυχής από ακάθαρτους λογισμούς και στή μελέτη τών αγίων Γραφών. Και «τότε, λέει, θά ανατείλει στήν καρδιά σου απάθεια και θά δεις στήν προσευχή σου νοϋ ασπεροειδή».



## Μοναχική ύποτύπωση πού διδάσκει πώς πρέπει νά εκτελείται ή άσκηση και ή ησυχία

**Ο** τό βιβλίό τού προφήτη Ιερεμία λέγεται τό έξης: «Νά μήν πάρεις γυναίκα σ' αυτόν τόν τόπο, γιατί λέει ό Θεός για τά αγόρια και τά κορίτσια πού γεννιούνται σ' αυτόν τόν τόπο, διι θά αρρωστήσουν και θά πεθάνουν»<sup>2</sup>. Τοῦτο είναι ένδειξη εκείνου πού λέει ό Απόστολος: «Εκείνος πού ήρθε σέ γάμο φροντίζει για τά κοσμικά και πώς νά αρέσει στή γυναίκα και διαφέρει από τόν άγαμο· και ή γυναίκα πού παντρεύτηκε φροντίζει τά τού κόσμου και πώς νά αρέσει στόν άνδρα»<sup>3</sup>. Και είναι φανερό διι εκείνο πού είπε ό Θεός στόν προφήτη Ιερεμία, τό διι δηλ. «θά αρρωστήσουν και θά πεθάνουν», δέν τό είπε μόνο για τά αγόρια και τά κορίτσια πού θά γεννηθούν από τό γάμο, αλλά διι και οι σαρκικοί λογισμοί και οι επιθυμίες, πού γεννιούνται μέσα στή καρδιά, μέσα στό νοσηρό και άρρωστο και διεφθαρμένο φρόνημα τού κόσμου τούτου, θά πεθάνουν και αυτοί και δέ θά κληρονομήσουν τήν επουράνια ζωή. «Ένώ ό άγαμος», λέει ό Απόστολος, «μεριμνά τά τού Κυρίου, πώς θ' αρέσει στόν Κύριο» και πώς νά γεννήσει τούς αιθαλείς και αθάνατους καρπούς τής αιώνιας ζωής.

Τέτοιος είναι ό μοναχός. Και τέτοιος πρέπει νά είναι. Νά απέχει από γυναίκα, νά μή γεννά γιό ή θυγατέρα μέ τήν έννοια πού είπαμε, αλλά νά είναι σέ δλη του τή ζωή στρατιώτης τού Χριστού, ασώματος και αμέριμνος, μακριά από κάθε ανάμιξη σέ σκέψεις ή υποθέσεις τού κόσμου, δπως λέει και ό Απόστολος: «Κανένas πού στρατολογείται δέν μπλέκει στα προβλήματα τής ζωής, για νά αρέσει σ' αυτόν πού τόν στρατολόγησε»<sup>4</sup>. Σ<sup>1</sup> αυτή τήν κατάσταση νά βρίσκεται ό μοναχός, αφού μάλιστα εγκατέλειψε δλα τά υλικά πράγματα τού κόσμου και τρέχει πρós τά καλά και ώραία τρόπαια τής ησυχίας. Γιατί ή άσκηση τής ησυχίας είναι πολύ ωραία και καλή. Πράγματι πολύ ωραία και καλή. Ό ζυγός της είναι χρηστός και τό φορτίο της ελαφρό<sup>5</sup>. Γλυκός ό βίος τής ησυχίας, ή πράξη τερπνή.

Θέλεις λοιπόν αγαπητέ, νά αναλάβεις τό ζυγό τού μοναχικού βίου και νά σπεύδεις πρós τά τρόπαια τής ησυχίας; Άφησε τις φροντίδες τού κόσμου, τις αρχές και τις εξουσίες, δηλαδή φύγε από τήν ύλη, γίνε απαθής, έξω από κάθε επιθυμία, για νά μπορέσεις έξω από αυτά τά περιστατικά νά ησυχάσεις δπως πρέπει. Γιατί άν δέ βγάλει κανείς τόν εαυτό του έξω από αυτά, δέ θά μπορέσει νά επιτύχει αυτή τήν πολιτεία. Και άν για χάρη τής φιλοξενίας

2. Έερ. 16, 1-4.

3. Α' Κορ. 7, 32-34.

4. Β' Τιμ. 2, 4.

5. Ματθ. 11, 30.

σοῦ ἔρθει λογισμός γιά πολυτελή φαγητά, ἄφησε τον κατά μέρος και μή πεισθείς διόλου σ' αυτόν, γιατί σοῦ στήνει ἐνέδρα ὁ διάβολος· σοῦ στήνει ἐνέδρα γιά νά σέ απομακρύνει ἀπό τήν ησυχία. Ἐχεις τόν Κύριο Ἰησοῦ πού κατηγορεῖ τήν ψυχή πού φροντίζει γιά τέτοια, τή Μάρθα, και λέει· «Φροντίζεις και κοπιάζεις γιά πολλά, ἐνώ ἕνα εἶναι αναγκαῖο», δηλαδή ἡ ἀκρόαση τοῦ θεοῦ λόγου. Γι' αυτό και λέει στή συνέχεια· «Ἐνώ ἡ Μαρία διάλεξε τό καλό μερίδιο πού δέ θ' ἀφαιρεθεῖ ἀπ' αὐτήν»<sup>6</sup>. Ἐχεις και τό παράδειγμα τῆς χήρας στά Σαρεφθά, μέ τί φιλοξένησε τόν προφήτη<sup>7</sup>. Και δν ἔχεις μόνον ψωμί, και ἄν ἔχεις μόνον ἀλάτι, και ἄν μόνο νερό, μπορεῖς μέ αὐτά νά ἔχεις τό μισθό τῆς φιλοξενίας. Και ἄν δέν ἔχεις οὔτε αὐτά, και μόνον μέ καλή καρδιά υποδεχθεῖς τόν ξένο και τόν ωφελήσεις μέ τά λόγια σου, μπορεῖς ἐπίσης νά λάβεις τό μισθό τῆς φιλοξενίας. Ἐχει λεχθεῖ, δι· «Ὁ λόγος εἶναι καλό μεγαλύτερο ἀπό δῶρο»<sup>8</sup>. Τέτοια πρέπει νά φρονεῖς ὡς πρός τό ζήτημα τῆς ἐλεημοσύνης. Μήν ἐπίθυμήσεις πλοῦτο γιά νά κάνεις ἐλεημοσύνη στους φτωχοῦς. Γιατί και αὐτό εἶναι ἀπατη τοῦ πονηροῦ πού ἐρχεται ἀπό κενοδοξία και βάζει τό νοῦ νά ἀνακατεῦεται μέ πολλά πράγματα. Ἡ χήρα τοῦ Ευαγγελίου, σύμφωνα μέ τή μαρτυρία τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, μόνο μέ δυό λεπτά ξεπέρασε τήν προαίρεση και τή δύναμη τῶν πλουσιῶν, γιατί ἐκεῖνοι ἐριχναν στό γαζοφυλάκιο (χρηματοκιβῶτιο) γιά τούς φτωχοῦς ἀπό ἐκεῖνα πού τούς περισσευαν, ἐνώ ἡ χήρα ἐρίξε δλα δσα εἶχε<sup>9</sup>. Ὅσον ἀφορα στά ρούχα, μήν ἐπιθυμήσεις νά ἔχεις πολλά. Προνόησε μόνο γιά δσα χρειάζονται στό σῶμα.

Ἄφησε στόν Κύριο τή μέριμνα σου<sup>10</sup> και Αὐτός θά φροντίσει γιά σένα\* γιατί Αὐτός νοιάζεται γιά μάς<sup>11</sup>. "Ἄν ἔχεις ἀνάγκη ἀπό τροφές ἢ ρούχα, μήν ντραπείς νά δεχθεῖς δι,τι οἱ ἄλλοι σοῦ προσφέρουν. Τό νά μή τά δεχθεῖς εἶναι εἶδος υπερηφάνειας. Και δν και σύ ἔχεις περισσεύματα, δίνε σ' ἐκεῖνον πού στερεῖται. Ἐτσι θέλει ὁ Θεός νά οικονομοῦνται τά τέκνα Του, νά δίνει ὁ ἕνας στόν ἄλλο. Γι' αὐτό ὁ Ἀπόστολος γράφει· «Τό περισσευμα σας νά συμπληρώνει τό υστέρημα ἐκείνων, ὥστε και τό περισσευμα ἐκείνων νά συμπληρώσει τό δικό σας υστέρημα και νά γίνει ἰσότης, δπως εἶναι γραμμένο: Ὅποιος εἶχε πολλά, δέν περισσεψε· κι ὁποιος εἶχε λίγα, δέν στερήθηκε»<sup>12</sup>. Ἐχοντας λοιπόν τά αναγκαῖα γιά τόν παρόντα καιρό, μή μεριμνάς γιά τό μέλλον οὔτε γιά μιὰ ἡμέρα ἢ εβδομάδα ἢ μήνες. Ὅταν ξημερώσει ἡ αὐριανή ἡμέρα, θά σοῦ δώσει αὐτή τά ἀπαραίτητα, δταν μάλιστα ἐσύ ζητάς τή βασιλεία τῶν ουρανῶν και τή δικαιοσύνη τοῦ θεοῦ, δπως λέει ὁ Κύριος· «Ζητεῖτε τή βασιλεία τοῦ Θεοῦ και τή δικαιοσύνη Του, και δλα αὐτά θά σάς δοθοῦν ἐπιπλέον»<sup>13</sup>.

6. Λουκ. 4, 41-42.

7. Γ' Βασ. 17, 9.

8. Σ. Σειρ. 18, 17.

9. Μάρκ. 12, 42.

10. Ψαλμ. 54, 23.

11. Α' Πέτρ. 5, 7.

12. Β' Κορ. 8, 13.

13. Ματθ. 6, 33.



Μην αποκτήσεις δούλο, μήν τυχόν ό εχθρός μέσω αυτού προκαλέσει σκανδαλισμό και θορυβήσει τό πνεύμα σου και ζητήσεις πολυτελέστερες τροφές. Τότε δέ θα μπορέσεις να φροντίζεις μόνο για τόν εαυτό σου. Και άν ακόμη παρακηνηθείς σέ τέτοιο λογισμό για χάρη τής σωματικής αναπαύσεως, έσύ νά σκέφτεσαι τό καλύτερο· και αυτό είναι ή πνευματική ανάπαυση. Επειδή πράγματι ή πνευματική ανάπαυση είναι ανώτερη από τή σωματική. Και άν ακόμη σοῦ έρθει ή σκέψη νά πάρεις δούλο για νά τόν ωφελήσεις, μήν πεισθείς σέ ένα τέτοιο λογισμό. Γιατί αυτό δέν είναι δικό μας έργο, αλλά τών κοινοβιάτων πατέρων. Μόνο για τόν εαυτό σου νά φροντίζεις και ν' αγωνίζεσαι στή ζωή τής ησυχίας. Μή θελήσεις νά συγκατοικήσεις μέ ανθρώπους πού έχουν υλικό φρόνημα και βρίσκονται σέ περισπασμούς· ή μόνος σου νά κατοικείς, ή μαζί μέ αδελφούς πού δέν φρονούν τά υλικά, αλλά έχουν τό ίδιο φρόνημα μέ σένα. Εκείνος πού κατοικεί μέ ανθρώπους ύλόφρονες και πολυάσχολους, οπωσδήποτε θά λάβει μέρος στις ασχολίες τους και θά γίνει δούλος ανθρωπίνων διαταγών, κι ακόμη θά λάβει οπωσδήποτε μέρος σέ ματαιολογίες και σέ δλα τά άλλα δεινά τους, οργή, λύπη, μανία για τά υλικά και φόβο τών σκανδάλων. Και μή συμπαρασυρθείς σέ μέριμνες γονέων και συγγενικές φιλίες, αλλά και τις συνεχείς συναναστροφές μαζί τους νά αποφεύγεις μήπως σέ αρπάξουν και σέ άποτραβήξουν από τήν ησυχία τοῦ κελιού σου και σέ φέρουν στις δικές τους υποθέσεις και περισπασμούς. Γιατί ό Κύριος λέει: «Άφησε τούς νεκρούς νά θάψουν τούς νεκρούς τους και σύ ακολούθησε με»<sup>14</sup>.

Άν τό κελί σου είναι σέ τέτοιο μέρος ώστε νά τό φτάνουν εύκολα, φύγε από αυτό και μήν τό λυπηθείς και μήν παρασυρθείς από τήν αγάπη προς αυτό. Όλα κάνε τα και κατόρθωνε τα, για νά μπορέσεις νά ησυχάσεις και νά εύκαιρεῖς και νά φροντίζεις νά βρεθείς μέσα στο θέλημα τοῦ Θεού και στόν αγώνα κατά τών αοράτων έχθρων. Άν δέν μπορείς εύκολα νά ησυχάσεις στά μέρη σου, τότε πάρε τήν απόφαση νά πάς άλλου δπου θά είσαι άγνωστος, και πάνω σ' αυτή τή σκέψη νά παρορμάς τό λογισμό σου. Γίνε σάν ένας άριστος έμπορος, δοκιμάζοντας τά πάντα για τήν ησυχία και δσα είναι ήσυχια και χρήσιμα, αυτά νά τά κρατάς μέ δλη σου τή δύναμη. Αλλά σοῦ λέω, αγάπα τόν ξενιτεμό, γιατί αυτός σέ γλυτώνει από τά δεινά περιστατικά τής πατρίδας σου και σέ κάνει νά απολαμβάνεις μόνο τά καλά τής ησυχίας. Απόφευγε τή διαμονή στις πόλεις και έγκαρτέρησε στή διαμονή στήν έρημο. Γιατί λέει ό άγιος Δαβίδ\* «Νά, έφυγα μακριά· εγκαταστάθηκα στήν έρημο»<sup>15</sup>. Άν είναι δυνατό, διόλου μήν πατήσεις σέ πόλη. Γιατί δέ θά δεις εκεί τίποτε τό καλό, τίποτε τό χρήσιμο, τίποτε πού νά σέ ωφελήσει στήν ασκητική σου ζωή. Γιατί λέει πάλι ό άγιος: «Είδα νά επικρατεί στήν πόλη παρανομία και άντιλογία»<sup>16</sup>.

14. Ματθ. 8, 22.

15. Ψαλμ. 54, 8.

16. Ψαλμ. 54, 10.

Νά επιζητείς λοιπόν τους ερημικούς και χωρίς περισπασμούς τόπους. Μη δειλιάσεις από τό βούισμά τους. Άν δεις εκεί και φαντασίες δαιμόνων, μη φοβηθείς, ούτε νά αποφύγεις τό στάδιο της ψυχικής μας ωφέλειας. Υπόμεινε χωρίς φόβο και θά δεις τά μεγαλεία τού Θεού, τή βοήθεια, τήν φροντίδα Του, και δηλ τήν πληροφορία περί τής σωτηρίας σου. «Περιμένα υπομονετικά —λέει ο μακάριος άνθρωπος (Δαβίδ)— αυτόν πού θά μ' έσωξε από λιποψυχία και από καταιγίδα»<sup>17</sup>. Μή νικήσει τήν προαίρεση σου επιθυμία ρεμβασμού, γιατί ή περιπλάνηση μέ επιθυμία μεταβάλλει τόν άκακο νοῦ<sup>18</sup>. Άπό τόν ρεμβασμό πολλοί πειρασμοί προκύπτουν. Νά φοβάσαι τό σφάλμα και νά είσαι στέρεος και αμετακίνητος στό κελί σου. Άν έχεις φίλους, απόφυγε τις συχνές συναντήσεις τους. Γιατί άν τούς συναναστρέφεται αραιά, θά είσαι πιο ωφέλιμος σ' αυτούς. Άν καταλάβεις οτι θά σέ βλάψουν, καθόλου μήν πλησιάσεις. Φίλους πρέπει νά έχεις αυτούς πού ωφελούν και βοηθούν στον ήσυχαστικό σου βίο. Απόφυγε τις συναναστροφές τών πονηρών και φιλόνηκων ανθρώπων και μή συγκατοικήσεις μέ κανένα από αυτούς. Μένε μακριά από τις πονηρές προθέσεις τους, γιατί ούτε τού Θεού γίνονται, ούτε καν παραμένουν κοντά. Οί φίλοι σου νά είναι άνδρες ειρηνικοί, αδελφοί πνευματικοί, πατέρες άγιοι. Γιατί και ο Κύριος έτσι ονομάζει τούς φίλους αυτούς: «Μητέρα μου και αδελφοί μου είναι αυτοί πού κάνουν τό θέλημα τού ουράνιου Πατέρα μου»<sup>19</sup>. Μέ ανθρώπους πού απασχολούνται εδώ κι εκεί, μή συναναστρέφεται. Μήν πάς μαζί τους σέ συμπόσιο, μήν τυχόν και σέ τραβήξουν στις απατηλές ασχολίες τους και σέ οδηγήσουν μακριά από τήν προσήλωση σου στό έργο τής ησυχίας. Γιατί μπορούν νά τό κάνουν αυτό. Μή βάζεις τό αυτί σου στά λόγια τους, και μήν παραδεχτείς τις γνώμες τους, γιατί είναι πράγματι επιζήμιες. Ό πόνος και ο πόθος τής καρδιάς σου νά στρέφονται προς τούς πιστούς τής γής για νά ζηλέψεις τό πένθος τους. «Τά μάτια μου στρέφονται στους πιστούς τής γής για νά καθήσουν μαζί μου»<sup>20</sup>, λέει ο Δαβίδ. Και άν κανείς από εκείνους πού ζουν σύμφωνα μέ τήν αγάπη τού Θεού σέ προσκάλεσε νά φάτε μαζί, και θέλεις νά πάς, πήγαινε, αλλά γύρισε τό ταχύτερο στό κελί σου. Άν είναι δυνατό, μή κοιμηθείς ποτέ έξω από τό κελί σου για νά μείνει για πάντα μαζί σου ή χάρη τής ησυχίας και θά εκτελείς τήν ήσυχαστική εργασία στό κελί σου χωρίς εμπόδια.

Μήν επιθυμείς τά καλά και δαπανηρά φαγητά «δποια σπαταλά, πέθανε άν και είναι ζωντανή»<sup>21</sup>, γράφει ο Αποστόλος. Μή χορτάσεις μέ ξένα φαγητά, για νά μήν τά επιθυμείς και σου έρθει πόθος για τά ξένα τραπέζια, γιατί είναι γραμμένο «Μήν ξεγελαστείς από τό χόρτασμα τής κοιλιάς σου»<sup>22</sup>. Άν δεις οτι σέ προσκαλούν συνεχώς έξω από τό κελί σου, απόφυγε νά πηγαίνεις, γιατί είναι επιζήμια ή παραμονή έξω από τό κελί σου άφαι-

17. Ψαλμ. 54, 9.

19. Μαθ. 12, 49.

21. Α' Τιμ. 5, 6.

18. Σ. Σολ. 4, 12.

20. Ψαλμ. 100, 6.

22. Παροιμ. 24, 15.

ρεϊ τή χάρη, σκοτίζει τό φρόνημα, μαραίνει τό θείο πόθο. Παρατήρησε ένα κεραμικό σκεῦος γεμάτο κρασί· δταν μείνει πολύ καιρό σέ ένα μέρος ασάλευτο, κάνει τό κρασί καθαρό και εύωδιαστό, δταν όμως μετακινείται ἐδώ και ἐκεῖ, τότε τό κρασί γίνεται στυφό και αηδιαστικό. Παρομοίασε τόν εαυτό σου λοιπόν μέ τό κρασί και ώφελήσου ἀπό τό παράδειγμα αυτό. Κόβει τις σχέσεις μέ τούς πολλούς, μήπως ό νους σου περιπέσει σέ δεινά περιστατικά και ταράξει τήν ήσυχαστική σου κατάσταση.

Φρόντιζε νά εργαζέσαι άν είναι δυνατόν ήμερα και νύχτα, γιά νά μήν επιβαρύνεις κανέναν ή μάλλον και γιά νά δίνεις σέ άλλους, δπως συμβουλεύει ό Απόστολος Παύλος<sup>23</sup>, γιά νά νικήσεις έτσι και τόν δαίμονα τής άκηδίας και νά αποδιώξεις και δλες τις άλλες επιθυμίες τοῦ εχθρού. Γιατί στήν αργία είναι προσαρμοσμένος ό δαίμονας τής άκηδίας, και δπως λένε, περικυκλώνεται ἀπό επιθυμίες δποιος δέν έχει εργασία<sup>24</sup>. Άπό τήν εμπορική δοσοληψία δέν θά διαφύγεις τήν αμαρτία. Είτε λοιπόν πουλάς, είτε αγοράζεις, ζημιώσου λίγο ἀπό τήν αξία τοῦ πράγματος μήπως μέ τό νά απαιτείς τήν ακριβή τιμή, φτάσεις ατούς τρόπους τής φιλοκέρδειας και καταντήσεις σ' εκείνα πού βλάπτουν τήν ψυχή, δηλαδή σέ φιλονεικίες, ψεύτικους δρκους, σέ αλλαγή τών λόγων σου, και μ' αυτά γίνεις πρόξενος ατιμίας και καταισχύνης στήν έντιμη αξία τοῦ μοναχικού-βίου. Γι' αυτό πρόσεχε στις δοσοληψίες σου. Άν προτιμάς τό καλύτερο, και σού είναι δυνατόν, άφησε αυτή τήν φροντίδα τής δοσοληψίας σέ άλλον έμπιστο άνθρωπο, γιά νά μένεις καλόκαρδος και νά έχεις χαρούμενες και αγαθές τις ελπίδες σου. Αυτά είναι τά αναγκαία γιά τήν ησυχία.

Και τώρα θά σού πώ και δσα επακολουθούν στήν ησυχία, και σύ άκουε και κάνε εκείνα πού σου λέω. Άφού καθίσεις στό κελί σου, συμμαζέψε τό νού σου και θυμήσου τήν ήμερα τοῦ θανάτου, δές τό σώμα σου νεκρό, εννόησε τή συμφορά, πόνεσε, παρατήρησε καλά και άποστρέψου τή ματαιότητα τοῦ κόσμου· εννόησε τόσο τή μετριοπάθεια δσο και τό ζήλο, γιά νά μπορέσεις νά μένεις γιά πάντα στό σκοπό τής ησυχίας και νά μήν εξασθενήσεις. Θυμήσου τήν κατάσταση στόν άδη. Σκέψου, πώς άραγε είναι οί ψυχές στόν άδη; Σέ ποιά πικρότατη σιωπή; Σέ ποιόν φοβερότατο στεναγμό; Σέ πόσο μεγάλο φόβο και αγωνία; Σέ ποιά αναμονή; Θυμήσου τήν ακατάπαυστη οδύνη, τό ψυχικό και ατελεύτητο δάκρυ. Άλλά θυμήσου και τήν ήμερα τής αναστάσεως κατά τήν Δευτέρα Παρουσία και τό πώς θά παρασταθούμε εμπρός στό Θεό. Νά φαντάζεσαι τό φοβερό και φρικώδες εκείνο δικαστήριο. Φέρε στό νού σου τί περιμένει δσους άμαρτάνουν τήν αισχύνη και τή ντροπή ενώπιον τοῦ Θεού και τοῦ Χριστοῦ Του, ενώπιον τών αγγέλων, αρχαγγέλων, εξουσιών και δλων τών ανθρώπων. Όλες τις κολάσεις, τό αιώνιο πῦρ, τόν ατελεύτητο σκόληκα<sup>25</sup>, τόν τάρταρο, τό σκότος, τό τρίξιμο

23. Α' Θεσ. 2, 9.

24. Παροιμ. 13, 4.

25. Μάρχ. 9, 46.

τών δοντιών<sup>26</sup>, τους φόβους και τα βασανιστήρια. Φέρε τώρα στό μέσο και τα αγαθά πού έχουν ετοιμαστεί για τούς δικαίους. Παρησία μέ τό Θεό Πατέρα και τό Χριστό, μέ δλους τούς χορούς αγγέλων, αρχαγγέλων, εξουσιών και τών λοιπών, βασιλεία ουρανών και τά χαρίσματα της, τή χαρά και τήν απόλαυση. Έχε στή μνήμη σου και τις δύο καταστάσεις. Και για τήν κρίση τών αμαρτωλών στέναζε και δάκρυζε. Βάλε επάνω σου τά σημεία τοῦ πένθους από φόβο μήπως και σύ είσαι μέ τούς αμαρτωλούς. Για τά αγαθά πού περιμένουν τούς δίκαιους νά χαίρεσαι, νά ἀγαλλιᾶς και νά ευφραίνεσαι. Και φρόντισε αυτά νά τά απολαύσεις κι από εκείνα νά αποξενωθείς. Κοίταξε μήν τά λησμονήσεις ποτέ, είτε μέσα στό κελί σου είσαι, είτε έξω, μήν απομακρύνεις από αυτά τό νού σου, για ν' αποφύγεις τουλάχιστον μέ αυτά τούς ακάθαρτους και βλαβερούς λογισμούς.

Νά νηστεύεις μέ δλη σου τή δύναμη ενώπιον τού Κυρίου. Αυτό θά καθάρσει τις ανομίες σου και τις αμαρτίες σου<sup>27</sup>, αυτό λαμπρύνει τήν ψυχή, αγιάζει τό φρόνημα, διώχνει τούς δαίμονες και φέρνει τόν άνθρωπο κοντά στον θεό. Ἄφοῦ φάς μιὰ φορά τήν ἡμερα, μήν επιθυμήσεις και δεύτερη φορά, για νά μή γίνεις πολυδάπανος και ταραξίεις τό φρόνημα σου. Και από αυτό θά μπορέσεις νά εξοικονομήεις τά αναγκαία για ἔργα αγαθοεργίας και νά νεκρώσεις τού ίδιου τού σώματος σου τά πάθη. Ἄν γίνει συνάντηση ἀδελφών και είναι ανάγκη νά φάς καί δυο και τρεις φορές, μή λυπηθείς και μή σκυθρωπάσεις. Νά χαίρεσαι μάλλον γιατί υποχώρησες σέ μιὰ ανάγκη καί νά ευχαριστεῖς τό Θεό πού τήρησες τόν νόμο τῆς αγάπης καί θά ἔχεις οπωσδήποτε τόν ίδιο τό Θεό οικονόμο τῆς ζωῆς σου. Καμιά φορά εξαιτίας ασθένειας συμβαίνει νά πρέπει νά φάς καί δυο καί τρεις καί περισσότερες φορές. Καί τότε πάλι νά μή λυπάσαι, γιατί στις αρρώστιες δέν είναι ανάγκη νά κρατάς τούς σωματικούς κόπους τῆς ασκήσεως, ἀλλά νά υποχωρεῖς σέ μερικά, για νά ἔχεις τή δύναμη νά γυμνάξεσαι στους ίδιους κόπους τῆς ασκήσεως. Σχετικά μέ τήν αποχή από τις τροφές, δέν ἐμπόδισε τίποτε ὁ θεῖος λόγος, ἀλλά εἶπε· «Σάς ἔδωσα τά πάντα σάν νά είναι χόρτα καί λάχανα, τρώτε χωρίς νά ξεετάξετε τίποτε»<sup>28</sup>, καί· «Δέν μολύνει τόν άνθρωπο δ,τι τρώει»<sup>29</sup>. Τό νά ἀπέχομε λοιπόν από τροφές, αυτό είναι τῆς δικῆς μας προαιρέσεως καί κόπος τῆς ψυχῆς.

Τήν ἀγρυπνία, τήν χαμαικοιτία και τις άλλες κακοπάθειες, ευχαρίστως νά υπομένεις, ἀποβλέποντας στή μέλλουσα δόξα ἢ οποία πρόκειται νά σου δοθεῖ μαζί μέ δλους τούς αγίους, γιατί τά παθήματα τῆς ζωῆς αὐτῆς δέν ἔχουν καμιά αξία σέ σύγκριση μέ τή μέλλουσα δόξα<sup>30</sup>. Ἄν ἔχεις μικροψυχία, νά προσεύχεσαι, δπως λέει ἡ Γραφή<sup>31</sup>. Νά προσεύχεσαι μέ φόβο, μέ τρόμο, μέ πόνο, προσεκτικά, στοχαστικά, ἀγρυπνα. Ἐτσι πρέπει νά προσευχόμε-

26. Ματθ. 8, 12.

28. Γεν. 9, 3· Α' Κορ. 10, 26.

30. Ρωμ. 8, 18.

27. Ἦσ. 6, 7.

29. Ματθ. 15, 11.

31. Ἰακ. 5, 13.

στε, και μάλιστα γιατί έχουμε δόλιους και διεστραμμένους εχθρούς. Γιατί όταν μάς βλέπουν να προσευχόμαστε, τότε και αυτοί επιτίθενται δραστήρια εναντίον μας και υποβάλλουν στο νου μας εκείνα που δεν πρέπει να θυμόμαστε ή να εννοούμε την ώρα της προσευχής, για να αιχμαλωτίσουν το νου μας και να κάνουν άργη, μάταιη και ανωφελή την δέηση και ικεσία μας. Γιατί πράγματι είναι μάταιη και ανωφελής ή προσευχή, ή δέηση και ή ικεσία όταν δεν γίνεται με φόβο και τρόμο, προσεκτικά και άγρυπνα. Έκτος από αυτό, όταν παρουσιαστεί κανείς σε άνθρωπο βασιλιά, με φόβο και τρόμο και προσοχή υποβάλλει την αίτησή του· πόσο μάλλον στο Θεό τον Κύριο των πάντων και στο Χριστό τό Βασιλιά των βασιλευόντων και Άρχοντα των αρχόντων, πρέπει δμοια να στεκόμαστε και με τόν ίδιο τρόπο να κάνουμε την ικεσία και δέηση μας; Πολύ περισσότερο βέβαια. Γιατί Αυτόν και δλο τό νοερό πλήθος των Αγγέλων και οί χοροί, με φόβο Τόν υπηρετούν και με τρόμο δοξολογούν, ψάλλοντας ακατάπαυστα ύμνο, μαζί με τόν Άναρχο Πατέρα και τό Πανάγιο και Συναΐδιο Πνεύμα, τώρα και πάντοτε και ατούς αιώνες των αιώνων. Αμήν.



## Κεφάλαια περί διακρίσεως παθών και λογισμών

**Π**ρώτοι δαίμονες πού αντιστέκονται και πολεμούν στην πρακτική άσκηση της αρετής είναι οι δαίμονες εκείνοι πού τούς έχει ανατεθεί να πειράζουν τούς ανθρώπους στη γαστριμαργία και τη φιλαργυρία κι εκείνοι πού παρακινούν στη φιλοδοξία. Οι άλλοι δαίμονες έρχονται πίσω τους και παραλαμβάνουν εκείνους πού προσβάλλουν οι πρώτοι. Γιατί δέν μπορεί νά πέσει κανείς στά χέρια τού δαίμονα τής πορνείας, άν δέν πέσει πρωτύτερα στη γαστριμαργία. Καί δέν μπορεί νά τόν ταράξει ό θυμός, άν αυτός δέν πολεμά πρώτα γιά φαγητά, ή χρήματα, ή δόξα. Καί δέν μπορεί νά περιπέσει κανείς στόν δαίμονα τής λύπης, άν δέν υποστεί πρωτύτερα τή στέρηση δλων αυτών. Ούτε θά διαφύγει κανείς τήν υπερηφάνεια, πού είναι τό πρώτο γέννημα τού διαβόλου, άν δέν εξορίσει τή ρίζα δλων τών κακών, τή φιλαργυρία, άφού κατά τόν Σολομώντα, «ή φτώχεια κάνει τόν άνθρωπο ταπεινό»<sup>32</sup>. Καί γενικά, δέν μπορεί νά περιπέσει ό άνθρωπος σέ δαίμονα άν δέν καταπληγωθεί άπό τούς παραπάνω πρωτοστάτες και αρχηγούς δαίμονες, δηλ. τής γαστριμαργίας, τής φιλαργυρίας και τής φιλοδοξίας.

Γι' αυτό και ό διάβολος μέ αυτούς τούς τρεις λογισμούς πολέμησε τότε τόν Σωτήρα στην έρημο. Πρώτα Τού πρότεινε νά μεταβάλλει τις πέτρες σέ ψωμιά. Έπειτα, Τού υποσχέθηκε τόν κόσμο άν έπεφτε και τόν προσκυνούσε· και τρίτο, Τού είπε διτ άν τόν ακούσει, θά δοξαστεί επειδή δέν θά πάθει τίποτε άπό τό πέσιμο<sup>33</sup>. Ό Κύριος αναδείχτηκε ανώτερος σέ δλα και διέταξε τό διάβολο νά φύγει πίσω· διδάσκοντας μέ αυτά διτ δέν είναι δυνατό νά άποκρούσομε τό διάβολο, άν δέν καταφρονήσομε τούς τρεις αυτούς λογισμούς.

2. Όλοι οι δαιμονικοί λογισμοί εισάγουν στην ψυχή ιδέες τών αισθητών πραγμάτων, τις οποίες ό νους, άφού δώσει μορφή τις στριφογυρίζει μέσα του. Καί άπό αυτό γνωρίζει τό δαίμονα πού τόν πλησίασε. Παραδείγματος χάρη, άν έρθει στό νού μου τό πρόσωπο εκείνου πού μέ ζημίωσε ή μέ έβρισε, τότε είναι φανερό πώς ήρθε ό λογισμός τής μνησικακίας. Αν πάλι μάς γίνει κάποια υπόμνηση χρημάτων ή δόξας, άπό αυτό γίνεται γνωστός ό δαίμονας πού μάς στενοχωρεί. Καί στους άλλους λογισμούς επίσης άπό τό πράγμα πού σου υποβάλλει στό νού θά καταλάβεις ποιος δαίμονας βρίσκειται δίπλα σου και σου υποβάλλει τό λογισμό.

Άλλά δέν λέω διτ δλες οι μήμες τών πραγμάτων αυτών προέρχονται άπό τούς δαίμονες. Επειδή και ό ίδιος ό νους δταν μπαίνει σέ κίνηση άπό τόν άνθρωπο ξαναφέρνει τις παραστάσεις τών γεγονότων. Άλλά δσες μή-

32. Παροιμ. 10, 4.

33. Ματθ. 4, 1-10.

μες τραβούν μαζί τους θυμό ή επιθυμία έξω από τις φυσικές ανάγκες, εκείνες είναι οπωσδήποτε από τους δαίμονες. Γιατί από τήν ταραχή πού προκαλούν αυτές οι δυνάμεις, ό νούς άμαρτάνει μέ τή διάνοια και πολεμά επειδή δεν μπορεί νά δεχτεί τή φαντασία τοῦ νομοθέτη Θεοῦ. Επειδή αυτή ή λαμπρότητα παρουσιάζεται στο λογικό κατά τον καιρό τής προσευχής, όταν απουσιάζουν τά νοήματα των υλικών πραγμάτων.

3. Δέν θά μπορέσει ό άνθρωπος νά απομακρύνει τις εμπαιθείς ενθυμήσεις, άν δέν φροντίσει νά απαλλαγεί από τήν επιθυμία και τό θυμό. Και τήν επιθυμία θά τήν εξαντλήσεις μέ νηστείες, αγρυπνίες και χαμαικοιτίες. Ένώ τό θυμό θά τον εξημερώσεις μέ μακροθυμίες, άνεξικακίες, άμνησικακίες και ελεημοσύνες. Γιατί από αυτά τά δύο πάθη αποτελούνται όλοι σχεδόν οι δαιμονικοί λογισμοί, οι όποιοι ρίχνουν τόν νοῦ στον δλεθρο και τήν απώλεια. Και είναι αδύνατο νά νικήσει κανείς αυτά τά πάθη, άν δέ γίνει ανώτερος από φαγητά και χρήματα και δόξα και άν δέν περιφρονήσει αυτά, και δέν περιφρονήσει ακόμα και τό σώμα του, μή αντιστεκόμενος σέ κείνους πού επιχειρούν πολλές φορές νά τό ραπίσουν.

Είναι πολύ αναγκαίο νά μιμηθούμε εκείνους πού κινδυνεύουν στή θάλασσα και πετούν τά σκευή στο πέλαγος λόγω τής βίας τών άνεμων και τών κυμάτων. Άλλά σ' αυτό άς προσέξομε μήπως πετάξομε τά σκευή για νά μάς δουν οι άνθρωποι (και μάς επαινέσουν), επειδή έτσι στερούμαστε τό μισθό μας. Και θά πάθομε άλλο ναυάγιο χειρότερο από τό προηγούμενο, από τό δαιμονικό άνεμο τής κενοδοξίας. Γι' αυτό τό λόγο ό Κύριος μας στά Ευαγγέλια, διδάσκοντας τόν κυβερνήτη νού, λέει: «Προσέχετε νά μήν κάνετε τήν ελεημοσύνη σας μπροστά στους ανθρώπους, μέ σκοπό νά σας δουν. Άν τήν κάνετε έτσι, δέν έχετε μισθό από τόν επουράνιο Πατέρα σας». Και πάλι: «Όταν προσεύχεστε, δέ θά είστε όπως οι υποκριτές. Αυτοί αγαπούν νά προσεύχονται στις συναγωγές και στις πλατείες, για νά φανούν ατους ανθρώπους. Σάς λέω, ναί, έχουν λάβει τό μισθό τους. Και όταν νηστεύετε, μή γίνεστε σκυθρωποί καθώς οι υποκριτές. Αφανίζουν τά πρόσωπα τους για νά φανούν στους ανθρώπους δι νηστεύουν. Σάς λέω, ναί, έχουν λάβει τό μισθό τους»<sup>34</sup>. Άλλά πρέπει νά προσέξομε έδώ τό Γιατρό τών ψυχών, πώς μέ τήν ελεημοσύνη θεραπεύει τό θυμό και μέ τήν προσευχή καθαρίζει τό νού, ενώ μέ τή νηστεία καταμαραίνει τήν επιθυμία. Άπό αυτά αποκτά ύπαρξη ό νέος Αδάμ, ό Αδάμ πού ξανακαινουργώνεται και γίνεται όμοιος μέ τήν εικόνα τοῦ δημιουργοῦ του, τοῦ Χριστοῦ, στον όποιο λόγω τής απάθειας δέν υπάρχει διάκριση αρσενικού ή θηλυκού, και εξαιτίας τής μιάς πίστεως στό Χριστό, δέν υπάρχει ειδωλολάτρης και Ιουδαίος, περιτομή και άκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δούλος και ελεύθερος. Άλλά δλα και σέ δλα ό Χριστός<sup>35</sup>.

4. Ἄς ἐξετάσουμε με ποιο τρόπο στον ὕπνο μας οἱ δαίμονες σχηματίζουν και αποτυπώνουν στο νοῦ μας διάφορες φαντασίες. Αυτό κανονικά συμβαίνει στο νοῦ ἢ με τό νά βλέπει μέ τά μάτια, ἢ μέ τό ν' ακούει μέ τ' αυτιά, ἢ μέ οιαδήποτε ἄλλη αἴσθηση, ἢ διά μέσου τῆς μνήμης ἢ ὁποία αποτυπώνει στο νοῦ ανακινώντας δσα ἔλαβε μέσω του σώματος. Μοῦ φαίνεται λοιπόν διτι οἱ δαίμονες θέτουν σε κίνηση τή μνήμη και παρουσιάζουν μορφές στο λογικό τοῦ ἀνθρώπου. Γιατί βέβαια τό σώμα εἶναι ἀνενέργητο στον ὕπνο. Πώς λοιπόν κινούν τήν μνήμη, θέλομε νά μάθομε. Μάλλον διά μέσου τῶν παθῶν. Καί αυτό γίνεται φανερό ἀπό τό διτι οἱ καθαροί και ἀπαθείς δεν παθαίνουν τέτοιο πράγμα. Υπάρχει ὁμως και κάποια κίνηση τῆς μνήμης φυσική πού κινεῖται ἀπό εμάς, ἢ ἀπό τις ἅγιες (αγγελικές) δυνάμεις, κατά τήν ὁποία συναντιόμαστε και συναναστρεφόμαστε μέ αγίους. Ἐλλά ἄς προσέξομε, επειδή ἐκείνες τις εἰκόνες πού δέχεται ἡ ψυχή μαζί μέ τό σώμα, αυτές κινεῖ ἡ μνήμη χωρίς τό σώμα. Καί αυτό εἶναι φανερό ἀπό τό διτι πολλές φορές τό παθαίνομε αυτό στον ὕπνο, δπου τό σώμα εἶναι ἡρεμο. Γιατί δπως μπορούμε νά βάλουμε στο νοῦ μας νερό και μέ δίψα και χωρίς δίψα, ἔτσι μπορούμε νά βάλουμε στο νοῦ μας χρυσό μέ πλεονεξία και χωρίς πλεονεξία. Καί στά ἄλλα ισχύει τό ἴδιο. Νά βρίσκομε ὁμως τέτοιες ἢ τέτοιες διαφορές φαντασιῶν εἶναι γνώρισμα τῆς πανουργίας τῶν δαιμόνων. Ἐλλά ἀκόμη και τούτο ἄς γνωρίζομε, διτι και τά ἐξωτερικά πράγματα χρησιμοποιοῦν οἱ δαίμονες στά ὄνειρα, δπως τον ἦχο τῶν κυμάτων δταν ταξιδεύει κανείς.

5. Πολύ βοηθάει στους σκοπούς τῶν δαιμόνων ὁ θυμός μας δταν κινεῖται ἀντίθετα προς τή φύση, και εἶναι χρησιμότετος σ' αυτούς για κάθε πανουργία και εφεύρεση κακού. Γι' αυτό δέν παύουν οἱ δαίμονες νά ἀναταράζουν τό θυμό ἡμερα και νύχτα. Ἐλλά δταν δούν διτι δεσμεύσαμε τό θυμό μέ τήν πραότητα, τότε τον ἐξαπολύουν μέ εὐλογοφανείς δικαιολογίες. Ἐτσι τον κάνουν οξύτατο για νά τον χρησιμοποιήσουν για τούς θηριώδεις λογισμούς τους. Γι' αυτό εἶναι ἀνάγκη νά μήν τον ἐρεθίζομε μήτε για δίκαιες μήτε για ἀδικες υποθέσεις και νά μή δίνομε κακό ξίφος ατούς δαίμονες· πράγμα πού γνωρίζω διτι πολλοί κάνουν, και ἀνάβουν ἀπό θυμό για μικρές και μηδαμινές αφορμές. Πες μου, για ποιο πράγμα τόσο γρήγορα φιλονεικείς, ἀφού περιφρόνησες και φαγητά και χρήματα και δόξα; Καί γιατί τρέφεις τό σκύλο (θυμό), ἀφού υποσχέθηκες διτι δέν θά ἔχεις τίποτα; Ἐν αυτός γαυγίζει και επιτίθεται κατά τῶν ἀνθρώπων, εἶναι φανερό διτι κάτι κατέχει και τό φυλάει. Ἐλλά ἐγώ εἶμαι πεπεισμένος διτι ἕνας τέτοιος ἀνθρώπος εἶναι μακριά ἀπό τήν καθαρή προσευχή, γιατί γνωρίζω διτι ὁ θυμός εἶναι ἀφανιστής τοῦ εἶδους ατουῦ τῆς προσευχῆς. Ἐκτος ἀπό αυτό, θαυμάζω διτι ὁ θυμώδης λησμονεῖ τούς αγίους πού συμβουλευουν σχετικά. Ὁ Δαβίδ, λόγου χάρη, λέει: «Πάψε νά οργίζεσαι και ἄφησε τό θυμό»<sup>36</sup>. Ὁ Ἐκκλησιαστής πάλι



παραγγέλλει: «Απομάκρυνε τό θυμό από τήν καρδιά σου και βγάλε τήν κακία από πάνω σου»<sup>37</sup>. Και ό Απόστολος προστάζει: «Να υψώνεις σέ προσευχή κάθε στιγμή και σέ κάθε τόπο καθαρά χέρια, χωρίς όργή και κακές σκέψεις»<sup>38</sup>. Γιατί δέν διδασκόμαστε από τήν παλιά και συμβολική συνήθεια τών ανθρώπων, πού διώχνουν τούς σκύλους από τά σπίτια τους κατά τήν ώρα τής προσευχής; Αυτό φανερώνει διτι δέν πρέπει δσοι προσεύχονται νά έχουν στήν ψυχή τους τό θυμό. Και (είναι γραμμένο): «Τό κρασί τους είναι σάν τό θυμό τών δρακόντων»<sup>39</sup>. Οί Ναζιραϊοί όμως δέν έπιναν κρασί.

Γιά τό θέμα του νά μή μεριμνούμε για ενδύματα και φαγητά, περιπτώ νομίζω νά γράφω, γιατί ό ίδιος ό Σωτήρας στά Ευαγγέλια τό απαγορεύει λέγοντας: «Μήν αφήσετε τήν ψυχή σας νά απασχοληθεί μέ τό τί θά φάτε ή τί θά πιείτε ή τί θά φορέσετε»<sup>40</sup>. Γιατί αυτό είναι τών εθνικών και τών απίστων και εκείνων πού δέν έχουν εμπιστοσύνη στήν πρόνοια του Κυρίου και αρνούνται τό Δημιουργό. Και είναι τελείως ξένο για Χριστιανούς, αφού πιστεύουν διτι και τά δύο σπουργίτια πού πουλιούνται ένα άσσάριο<sup>41</sup> βρίσκονται κάτω από τήν επιστασία τών αγίων αγγέλων. 'Αλλά κι αυτό είναι συνήθεια τών δαιμόνων: μετά τούς ακάθαρτους λογισμούς νά εισάγουν στο πνεύμα μας και τις σκέψεις για ανήσυχη φροντίδα, για νά απομακρυνθεί ό Ιησούς, από τή συρροή του δχλου<sup>42</sup> τών σκέψεων στον τόπο τής διάνοιας, και νά μείνει χωρίς καρπό ό λόγος, πνιγμένος μέσα στις σκέψεις τής ανήσυχης φροντίδας. 'Αφού λοιπόν άπορρίψομε αυτούς τούς λογισμούς, δη τήν φροντίδα για τή συντήρηση μας άς τήν ανάθεσομε στον Κύριο<sup>43</sup>, άρκούμενοι στα παρόντα: και ζώντας φτωχική ζωή και φορώντας πενιχρή ενδυμασία, άς ξεντυθούμε δλα δσα μάς οδηγούν στήν κενοδοξία. Κι άν κανείς νομίζει διτι είναι άσχημο τό νά φορά πενιχρά ρούχα, άς παρατηρεί τον Απόστολο Παύλο, πώς υποφέροντας μέ λιγοστά ρούχα στήν παγωνιά<sup>44</sup>, περίμενε τό στεφάνι τής δικαιοσύνης<sup>45</sup>. 'Αλλά επειδή ό Απόστολος ονόμασε αυτόν τον κόσμο θέατρο και στάδιο<sup>46</sup>, άς δούμε άν είναι δυνατόν, γεμάτος μέ λογισμούς ανήσυχης φροντίδας, νά τρέξει κανείς γοργά για νά πάρει τό βραβείο για τό όποιο μάς καλεί από ψηλά ό Θεός<sup>47</sup>, ή νά παλέψει μέ τις αρχές, μέ τις εξουσίες, μέ τούς κοσμοκράτορες του σκότους του κόσμου τούτου<sup>48</sup>. 'Εγώ δέν τό γνωρίζω αυτό, παραδειγματιζόμενος κι από αυτή τή χειροπιαστή εικόνα: δηλαδή ό δρομέας θά εμποδιστεί άν φορά χιτώνα και θά περιτυλιχτεί, όπως ό νους από τούς λογισμούς τής μέριμνας, άν είναι αληθινός και ό λόγος πού λέει διτι ό νους μένει κοντά στον θησαυρό του. «'Οπου —λέει— είναι ό θησαυρός σας, εκεί θά είναι και ή καρδιά σας»<sup>49</sup>.

37. 'Εχχλ. 11, 10.

41. Ματθ. 10, 29.

44. Β' Κορ. 11, 27.

47. Φιλίπ. 3, 14.

38. Α' Τιμ. 2, 8.

42. 'Ιω. 5, 13.

45. Β' Τιμ. 4, 8.

48. 'Εφ. 6, 12.

39. Λευτ. 32, 33.

43. Α' Πέτρ. 5, 7.

46. Α' Κορ. 9, 24.

49. Ματθ. 6, 21.

40. Ματθ. 6, 25,31,32.

6. Οί λογισμοί, άλλοι διακόπτουν και άλλοι διακόπτονται. Διακόπτουν οί πονηροί λογισμοί τους αγαθούς. Και διακόπτονται από τους αγαθούς, οί πονηροί λογισμοί. Λοιπόν, τό Άγιο Πνεύμα προσέχει στον λογισμό πού θά κυριαρχήσει και σύμφωνα μ' εκείνον μας κατακρίνει ή μάς δέχεται. Γιά παράδειγμα· έχω ένα λογισμό φιλοξενίας γιά τον Κύριο, αλλά ό λογισμός αυτός με τήν επέμβαση του διαβόλου διακόπτεται, γιατί ό πονηρός μού υποβάλλει νά φιλοξενήσω γιά χάρη τής φιλοδοξίας. Αντίθετα, έχω λογισμό φιλοξενίας γιά νά επιδειχθώ στους ανθρώπους. Άλλά έρχεται καλύτερος λογισμός και τον διακόπτει κατευθύνοντας τήν αρετή τής φιλοξενίας στον Κύριο, χωρίς νά μέ αναγκάζει νά φιλοξενώ γιά χάρη των ανθρώπων.

7. Οί διαφορές μεταξύ των αγγελικών, των ανθρωπίνων και των δαιμονικών λογισμών, αφού μελετήσαμε πολύ και παρατηρήσαμε, καταλάβαμε οτι είναι οί έξης: Οί αγγελικοί εξετάζουν τις φύσεις των πραγμάτων και ερευνούν και εξιχνιάζουν τους πνευματικούς λόγους τους. Γιά παράδειγμα· γιά ποιο λόγο έγινε ό χρυσός και γιατί είναι σπαρμένος σαν άμμος βαθιά μέσα στή γή και βρίσκεται μέ πολύ κόπο. Και πώς, αφού βρεθεί πλένεται μέ νερό, μπαίνει στή φωτιά και τότε παραδίνεται ατους τεχνίτες γιά νά κατασκευάσουν τή λυχνία τής σκηνης του μαρτυρίου και τό θυμιατήριο και τά μικρά θυμιατήρια και τις κούπες<sup>50</sup>, από τις όποιες μετά τή χάρη του Σωτήρα σ' εμάς, δέν πίνει πλέον ό βασιλιάς τής Βαβυλώνας<sup>51</sup>. Ένώ του Κλεόπα ή καρδιά καιγεται από αυτά τά μυστήρια<sup>52</sup>.

Ό δαιμονικός λογισμός ούτε τά γνωρίζει αυτά, ούτε τά καταλαβαίνει. Φέρνει μέ αναίδεια στο νού μόνη τήν απόκτηση του χρυσού και προλέγει τήν τροφή και τή δόξα πού θά προκύψει από αυτόν. Ό ανθρωπίνος πάλι λογισμός ούτε τήν απόκτηση του χρυσού ζητάει, ούτε εξετάζει τίνος σύμβολο είναι ό χρυσός, αλλά απλώς φέρνει στο νού τή μορφή του, χωρίς πάθος και πλεονεξία. Τό ίδιο συμβαίνει και μέ τά άλλα πράγματα, όπου τό λογικό, σύμφωνα μέ αυτόν τον κανόνα, γυμνάζεται μυστικά.

8. Υπάρχει ένας δαίμονας πού λέγεται πλάνος και πού έρχεται στους αδελφούς κατά τήν αυγή. Αυτός περιπλανά τό νού από πόλη σέ πόλη και από χωριό σέ χωριό και από σπίτι σέ σπίτι, γιά νά κάνει αθώες τάχα συναντήσεις. Μέ κάποιους γνώριμους κάνει συναπαντήματα μακρύτερα και καταστρέφει τήν πνευματική του κατάσταση εξαιτίας αυτών πού συναντά. Και λίγο-λίγο ό νους απομακρύνεται από τή γνώση του Θεού και φτάνει σέ λημοσύνη τής αρετής και τής μοναχικής υποσχέσεως. Πρέπει λοιπόν ό αναχωρητής νά παρατηρεί αυτόν τό δαίμονα από πού έρχεται και πού καταλήγει. Γιατί βέβαια δέν κάνει μάταια ούτε τυχαία τό μεγάλο αυτό κύκλο, αλλά μέ σκοπό νά καταστρέψει τήν πνευματική κατάσταση του αναχωρητή, και αφού πάρει φωτιά ό νους και μεθύσει από τις πολλές φανταστικές συ-

50. Έξ. 24, 22-39.

51. Δαν. 5, 23.

52. Λουκ. 24, 32.

ναντήσεις, νά πέσει κατευθείαν στον δαίμονα τής πορνείας ή τής οργής ή τής λύπης, οί όποιοι καταστρέφουν τελείως τήν λαμπρότητα τής πνευματικής του καταστάσεως.

Ἐμεῖς ὁμως, αν ἔχομε σκοπό νά μάθομε λεπτομερώς τήν πανουργία αυτού τού δαίμονα, ἄς μήν τού αποκριθούμε αμέσως, ούτε νά τού αναγγείλομε διτ γνωρίζομε τούς σκοπούς του, πώς κανονίζει διανοητικά τις συναντήσεις αυτές και μέ ποιο τρόπο οδηγεί σιγά-σιγά τον νού προς τόν πνευματικό θάνατο, επειδή θά φύγει από μας. Δέν καταδέχεται νά κάνει τις πανουργίες του ενώ εμεῖς γνωρίζομε περί τίνος πρόκειται. Και δέ θά μάθομε τίποτε από εκείνα πού θέλαμε νά μάθομε. Ἄλλά νά τόν ἀφήσομε και ἄλλη μία ἡμερα ή και δευτερη ακόμη, για νά ολοκληρώσει τή σκευωρία του, για νά μάθομε καλά τήν πανουργία του και ὕστερα ἀφού τόν ἐλέγξομε μέ λογικά επιχειρήματα, νά τόν ἀναγκάσομε νά φύγει. Επειδή ὁμως στόν καιρό τού πειρασμού συμβαίνει νά εἶναι θολός ὁ νους και νά μή βλέπει μέ ακρίβεια ὅσα γίνονται, ἄς γίνει τούτο μετά τήν αναχώρηση τού δαίμονα. Ἄφου καθίσεις, θυμήσου ὁνός σου τί σου συνέβη, ἀπό πού ἀρχισες και πού πήγες, σέ ποιόν τόπο σέ συνέλαβε τό πνεῦμα τής πορνείας ή τής λύπης ή τής οργής και πάλι πώς συνέβησαν αυτά. Μάθε τα καλά αυτά και παράδωσε τα στή μνήμη σου, για νά ἔχεις υλικό νά τόν ἐλέγχεις δταν σέ πλησιάζει, και κατηγορήσει τόν κρυφό σκοπό του, και δέ θά τόν ακολουθήσεις τού λοιπού. Ἄν θέλεις νά τόν φέρεις σέ κατάσταση μανίας, ἐλέγξε τον ευθύς μόλις ἔρθει και φανέρωσε του μέ λόγια και τόν πρώτο τόπο πού μπήγες και τό δεύτερο και τόν τρίτο. Γιατί πολύ οργίζεται, μή υποφέροντας τή ντροπή. Κι ἄς εἶναι ἀπόδειξη διτ τού μίλησες ὅπως πρέπει, τό διτ ἔφυγε ἀπό σένα ὁ λογισμός. Γιατί εἶναι ἀδύνατο νά σταθεῖ δταν ἐλέγχεται φανερά. Κι ἀφού νικηθεῖ αὐτός ὁ δαίμονας, τότε ἔρχεται ὕπνος πολύ βαρῦς και νέκρωση μέ μεγάλη ψυχρότητα τών βλεφάρων και πάρα πολλά χασμουρητά και βάρος στους ὤμους, τά ὅποια ὀλα διαλύει μέ συνεχή και δυνατή προσευχή τό Πνεῦμα τό Ἄγιο.

9. Πάρα πολύ βοηθά τό μίσος κατά τών δαιμόνων στή σωτηρία μας και εἶναι κατάλληλο για τήν εργασία τής ἀρετῆς. Κι ὁμως αὐτό τό μίσος, δέν μπορούμε νά τό ἀνατρέφομε και νά τό ἀυξάνομε μέσα μας σάν ἓνα καλό γέννημα, επειδή τά φιλήδονα πονηρά πνεύματα τό διασκορπίζουν και προσκαλούν πάλι τήν ψυχή σέ φιλία και οικειότητα μαζί τους. Ἄλλά αὐτή τή φιλία ή μάλλον τή δυσκολοθεράπευτη γάγγραινα, ὁ Γιατρός τών ψυχών τή θεραπεύει μέ τήν εγκατάλειψη· επιτρέπει νά πάθομε κάτι φοβερό ἀπό αὐτούς νύχτα και ἡμερα. Και ἔπειτα ή ψυχή ξαναγυρίζει στό αρχικό μίσος κατά τών δαιμόνων, μαθαίνοντας νά λέει προς τόν Κύριο ὅπως ὁ Δαβίδ· «Τούς μισούσα μέ μίσος τέλειο, ἔγιναν εχθροί μου»<sup>53</sup>. Γιατί μισεῖ μέ τέλειο

53. Ψαλμ. 138, 22.

μισος τους δαίμονες, εκείνος ὁ ὅποιος μήτε μέ πράξη μήτε με τή διάνοια ἀμαρτάνει, καί αὐτό εἶναι ἀλάνθαστο γνώρισμα τῆς μέγιστης καί πρώτου βαθμοῦ ἀπάθειας.

10. Ὅσον ἀφορα στο δαίμονα εκείνο πού κάνει τήν ψυχή αναίσθητη στά πνευματικά, τί νά πῶ; Ἐγώ φοβοῦμαι νά γράφω γι' αὐτόν: Πῶς ἡ ψυχή βγαίνει ἔξω ἀπό τήν πνευματική της κατάσταση δταν ἔρχεται ὁ δαίμονας αὐτός, καί ξεντύνεται τον φόβο τοῦ Κυρίου καί τήν ευλάβεια. Καί τήν αμαρτία δέν τήν λογαριάζει γιά αμαρτία, καί τήν παρανομία δέν τή νομίζει παρανομία, καί τήν κόλαση καί τήν αἰώνια κρίση καί καταδίκη τά θυμάται σάν ἀπλά λόγια, καί γελά περιφρονητικά δταν ακοῦει γιά τό αἰώνιο πῦρ. Καί τάχα ομολογεῖ τό Θεό, τις ἐντολές Του δμως δέν τις γνωρίζει. Ὅταν παρακινεῖται ἡ ψυχή στήν αμαρτία, χτυπάς τά στήθη σου, ἀλλ' αὐτή δέν τό αισθάνεται. Τῆς ομιλεῖς ἀπό τις Ἅγιες Γραφές, καί αὐτή ἔχει πωρωθεῖ καί δέν ακοῦει. Τῆς παριστάνεις πόσο ντροπή εἶναι ἡ αμαρτία μπροστά στους ἀνθρώπους καί αὐτή δέν τό λογαριάζει, σάν τό χοῖρο πού ἐκλείσε τά μάτια καί ἔσπασε τό φραγμό.

Τον δαίμονα αὐτόν τῆς ἀναισθησίας τον φέρνουν λογισμοί κενοδοξίας πού πολυκαίρισαν στήν ψυχή. Τοῦ οἰοῦντο ἄν δέ λιγότευε ὁ ἀριθμός τῶν ἡμερῶν, δέν θά σωζόταν κανένας ἄνθρωπος<sup>54</sup>, γιατί εἶναι ἀπό εκείνους πού ἔρχονται σπάνια στους ἀδελφούς. Καί ἡ αἰτία εἶναι φανερή. Γιατί στις συμφορές τῶν ἄλλων καί στά βάσανα τους ἀπό ἀσθένειες ἢ στις ταλαιπωρίες δδσων εἶναι στις φυλακές ἢ στον αἰφνίδιο θάνατο ἄλλων, ἐξορίζεται ὁ δαίμονας αὐτός τῆς ἀναισθησίας· γιατί ἡ ψυχή συγκινεῖται καί κατανύγεται σιγά—σιγά καί ἔρχεται σέ συμπάθεια, καί διαλύεται τό πέτρωμα τῆς ψυχῆς πού ἐπιφέρει αὐτό τό δαιμόνιο. Αὐτά τά πράγματα εμεῖς δέν τά ἔχομε, ἐξαιτίας τῆς ἐρήμου καί τῆς σπανιότητος τῶν ἀσθενῶν ἀπό ἀνάμεσα μας. Αὐτόν τον δαίμονα θέλοντας νά ἐξορίσει ὁ Κύριος, διέταξε στά Ευαγγέλια νά ἐπισκεπτόμαστε τούς ἀσθενεῖς καί τούς φυλακισμένους: «Ἡμουν ἀρρωστος, λέει, καί ἦρθατε σέ μένα»<sup>55</sup>. Ὅμως ἄς γνωρίζομε καί τούτο: Ὅποιος ἀναχωρητῆς ἔπεσε σ' αὐτόν τον δαίμονα καί δμως δέν δέχτηκε λογισμούς πορνείας, οὔτε ἐγκατέλειψε τό κελί του ἀπό ἀκηδία, αὐτός δέχτηκε υπομονή καί σωφροσύνη ἀπό τον οὐρανό καί εἶναι μακάριος γιά τήν ἀπάθεια αὐτή. Ὅσοι υποσχέθηκαν νά ἀσκούν τή θεοσέβεια, καί ἐπιθυμούν νά συναναστρέφονται μέ κοσμικούς, ἄς φυλάγονται ἀπό αὐτόν τό δαίμονα τῆς ἀναισθησίας. Γιατί ἐγώ ντρέπομαι καί τούς ἀνθρώπους νά λέω καί νά γράφω γι' αὐτόν περισσότερο.

11. Ὅλοι οἱ δαίμονες διδάσκουν στήν ψυχή τή φιληδονία καί μόνο ὁ δαίμονας τῆς λύπης δέν καταδέχεται νά τό κάνει αὐτό, ἀλλά σ' ἄλλους μπαίνει, διαφθεῖρει τούς λογισμούς τους, κόβοντας κάθε ἡδονή τῆς ψυχῆς καί

54. Ματθ. 24, 22.

55. Ματθ. 25, 36.

ξεραίνοντας την με τη λύπη, αφού τοῦ ἀνθρώπου τοῦ λυπημένου ξεραίνονται τα ὀστά<sup>56</sup>. Καὶ δταν τον πολεμά μέτρια, κάνει τον αναχωρητὴ δόκιμο καὶ ἄξιο, γιατί τον πείθει νά μὴν πλησιάζει κανένα πράγμα τοῦ κόσμου καὶ νά αποφεύγει κάθε ἡδονή. Ὅταν επιμένει πολὺ αὐτός ὁ δαίμονας γεννά λογισμοὺς πού συμβουλευοὺν τὴν αυτοκτονία ἢ αναγκάζουν σέ φυγὴ μακριὰ ἀπὸ τον τόπο πού βρίσκεται κανεὶς. Πράγμα πού νομίζω ἔπαθε ὁ ἅγιος Ἰώβ, δταν τον ενοχλοῦσε ὁ δαίμονας αὐτός, γιατί λέει· «Μακάρι νά μπορούσα νά φονεύσω τον εαυτό μου ἢ νά παρακαλέσω ἄλλον νά τό κάνει αὐτό»<sup>57</sup>. Αὐτοῦ τοῦ δαίμονα σύμβολο εἶναι ἡ οχιά, τῆς ὁποίας τό δηλητήριο δταν δίνεται μέ μέτρο γίνεται ἀντίδοτο στά δηλητήρια των ἄλλων θηρίων, δταν δμως δίνεται πολὺ φονεύει καὶ τό ἴδιο τό ζῶο. Σ' αὐτό τό δαιμόνιο παρέδωσε ὁ Παῦλος αὐτόν πού ἀμάρτησε στήν Κόρινθο. Γι' αὐτό ξαναγράφει, λέγοντας στους Κορίνθιους νά δείξουν σ' αὐτόν ἀγάπη, μήπως ἀπὸ τὴν υπερβολικὴ λύπη τον καταπιεῖ ὁ διάβολος<sup>58</sup>. Ἐλλά καὶ ωφέλιμη μετάνοια προξενεῖ αὐτό τό πνεῦμα μέ τό νά θλίβει τοὺς ἀνθρώπους. Γι' αὐτό καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής, ἐκείνους πού τοὺς κεντούσε αὐτό τό πνεῦμα καὶ κατέφευγαν στο Θεό, τοὺς ὀνόμαζε «γεννήματα ἐχιδνῶν» καὶ ἔλεγε· «Ποιος σὰς ἔδειξε νά ξεφύγετε ἀπὸ τὴ μελλοντικὴ ὀργή; Δώστε λοιπόν καρποφορία ἄξια τῆς μετάνοιας καὶ μὴ θαρρέψετε λέγοντας, πατέρας μας εἶναι ὁ Ἀβραάμ»<sup>59</sup>. Ὅμως ὁ καθένας πού μιμήθηκε τον Ἀβραάμ καὶ ἔφυγε μακριὰ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του<sup>60</sup>, αὐτός ἐγινε δυνατώτερος καὶ ἀπὸ αὐτόν τον δαίμονα τῆς λύπης.

12. Ὅποιος νίκησε τό θυμό, αὐτός νίκησε τοὺς δαίμονες. Ὅποιος εἶναι δούλος τοῦ θυμοῦ, αὐτός εἶναι ξένος ἀπὸ τό μοναχικὸ βίο καὶ ἀπὸ τοὺς δρόμους τοῦ Σωτήρα μας, αφού αὐτός ὁ Κύριος, δπως λέει ἡ Γραφή, «διδάσκει στους πράους ἀνθρώπους τοὺς δρόμους Του»<sup>61</sup>. Γι' αὐτό καὶ δύσκολα κυριεύεται ὁ νους τῶν ἀναχωρητῶν δταν καταφεύγει στήν πεδιάδα τῆς πραότηας, ἐπειδὴ καμιὰ ἀρετὴ σχεδόν δέν φοβούνται οἱ δαίμονες, δσο τὴν πραότητα. Αὐτὴ τὴν ἀρετὴ τὴν εἶχε ὁ μέγας Μωυσῆς καὶ ὀνομάστηκε «πράος περισσότερο ἀπὸ δλους τοὺς ἀνθρώπους»<sup>62</sup>. Καὶ ὁ ἅγιος Δαβὶδ ἐκρινε δι τὴν πραότητα εἶναι ἄξια νά τὴν θυμάται καὶ ὁ Θεός· «Θυμήσου, ἔλεγε, τό Δαβὶδ καὶ δλη τὴν πραότητα του»<sup>63</sup>. Ἐλλά καὶ αὐτός ὁ Σωτήρας μας διέταξε νά γίνουμε μιμητὲς τῆς πραότηας Του, λέγοντας· «Μάθετε ἀπὸ μένα δι εἶμαι πράος καὶ ταπεινός καὶ θά βρεῖτε ἀνάπαυση στήν ψυχὴ σας»<sup>64</sup>. Ὅποιος νηστεύει ἀπὸ φαγητά καὶ ποτά, ερεθίζει δμως τον θυμό μέ πονηροὺς λογισμοὺς, αὐτός εἶναι ὁμοιος μέ πλοῖο πού ταξιδεύει στο πέλαγος καὶ ἔχει δαίμονα γιὰ πλοίαρχο. Γι' αὐτό ἄς προσέξομε τον σκύλο μας, δη-

56. Παροιμ. 17, 22.

57. Ἰώβ 30, 24.

58. Β' Κορ. 2, 7.

59. Ματθ. 3, 8.

60. Γεν. 12, 1.

61. Ψαλμ. 24, 9.

62. Ἀριθ. 12, 3.

63. Ψαλμ. 131, 1.

64. Ματθ. 11, 29.

λαδή τό θυμό, και άς τον διδάξομε να σκοτώνει μόνο τους λύκους και δχι να τρώει τα πρόβατα, άλλα να δείχνει πραότητα προς δλους τούς ανθρώπους.

13. Άπ' δλους τούς λογισμούς, μόνο ό λογισμός τής κενοδοξίας έχει αφθονία υλικού και περιλαμβάνει ολόκληρο σχεδόν τον κόσμο και ανοίγει κρυφά τις πόρτες σ' δλους τούς δαίμονες, σαν πονηρός προδότης κάποιας πόλεως. Γι' αυτό και πολύ εξευτελίζει τό νοϋ τοϋ αναχωρητή γεμίζοντας τον μέ πολλά λόγια και ασχολίες και καταστρέφει τις προσευχές του μέ τις όποιες προσπαθεί να θεραπεύσει τά τραύματα τής ψυχής του. Αυτόν τό λογισμό τόν μεγαλώνουν μέ τήν ήττα τους δλοι μαζί οί δαίμονες και μέσω αυτού εισέρχονται και πάλι στις ψυχές, κι έτσι κάνουν τήν τελευταία κατάσταση χειρότερη από τήν πρώτη<sup>65</sup>. Άπό αυτόν τό λογισμό γεννιέται και ό λογισμός τής υπερηφάνειας, ό λογισμός πού κατακρήμνισε από τόν ουρανό στη γη τό σατανά πού είχε πριν τή σφραγίδα τής όμοιώσεως μέ τό Θεό και τό στεφάνι τής ομορφιάς. Νά ξεφύγεις λοιπόν από αυτόν τόν λογισμό τής κενοδοξίας και να μήν αργοπορήσεις, για να μή παραδώσομε τή ζωή μας σε άλλους και τό βίο μας σ' αυτούς πού δέν έχουν έλεος<sup>66</sup>, δηλ. στους δαίμονες. Αυτόν τόν δαίμονα τόν διώχνει ή επίμονη προσευχή και τό να μήν κάνει κανείς θεληματικά ή να λείι τίποτε από εκείνα πού βοηθούν στην καταραμένη κενοδοξία.

14. Μόλις ό νους τού αναχωρητή νιώσει λίγη απάθεια, τότε αποκτώντας άλογο κενοδοξίας τρέχει μέ αυτό στις πόλεις κουβαλώντας μέσα του καθαρή επιθυμία για δόξα και έπαινο. Τότε, κατά θεία οικονομία, αφού επιτεθεί εναντίον του τό πνεύμα τής πορνείας και αφού τόν αποκλείσει σε μία μάντρα τών χοίρων, τόν μαθαίνει να μήν αφήνει τό κρεβάτι του πριν από τήν τέλεια υγεία, ούτε να μιμείται τούς άτακτους άρρωστους, οί όποιοι ένώ έχουν ακόμη υπολείμματα τής ασθένειας τους, βγαίνουν στο δρόμο και πηγαίνουν παράκαιρα σε λουτρά και παθαίνουν υποτροπή τής ασθένειας τους. Γι' αυτό άς καθόμαστε στο κελί μας και άς προσέχομε τούς εαυτούς μας μάλλον, για να προκόβομε στην αρετή και να γινόμαστε δυσκίνητοι προς τήν κακία. Και ασχολούμενοι μέ τή γνώση τών θείων, να δεχόμαστε πλήθος ιερών σκέψεων. Και καθώς θ' ανυψωνόμαστε πάλι, ν' αξιωνόμαστε να βλέπομε καθαρότερα τό φώς τού Σωτήρα μας.

15. Δέν μπορώ να γράφω δλες τις κακουργίες τών δαιμόνων. Και δσα κακά μηχανεύονται, ντρέπομαι να τά διηγηθώ λεπτομερώς, επειδή φοβούμαι να μήν υποστούν βλάβη οί πιο άδολοι και άκακοι πού θά τά διαβάσουν. Πλήν δμως θά διηγηθώ τις πανουργίες τού δαίμονα τής πορνείας και άκουσε τις. Όταν κανείς αποκτήσει τήν απάθεια τού έπιθυμητικοϋ μέρους τής ψυχής του και οί αισχροί λογισμοί γίνονται ψυχρότεροι, τότε παρουσιάζει άν-

65. Ματθ. 12, 45.

66. Παροιμ. 5, 9.

δρες και γυναίκες να παίζουν μεταξύ τους και κάνει τον αναχωρητή νά γίνει θεατής αισχρών πραγμάτων και σχημάτων. Άλλ' αυτός ό πειρασμός δέν είναι από εκείνους πού πολυκαιρίζουν. Επειδή ή επίμονη προσευχή και ό πολύ περιορισμένος τρόπος ζωής μέ νηστεία, αγρυπνία και γύμναση σέ πνευματικές θεωρίες, διώχνουν αυτόν τον πειρασμό σαν άνυδρο σύννεφο. Συμβαίνει ακόμη και αγγίζει τις σάρκες για νά τις ξεσηκώσει στην παράλογη διέγερση, και άλλα πάρα πολλά επινοεί αυτός ό πονηρός, τά όποια δέν είναι ανάγκη νά τά φανερώσουμε και νά τά γράψουμε. Πολύ βοηθάει εναντίον τών λογισμών αυτών ό υπερβολικός θυμός εναντίον αυτού τού δαίμονα. Αυτόν τό θυμό τον φοβάται πολύ όταν ξεσηκώνεται σφοδρός εναντίον τών λογισμών και καταστρέφει τά σχέδια του. Και αυτό σημαίνει τό «νά θυμώνετε, αλλά νά μήν άμαρτάνετε»<sup>67</sup>. Αυτός ό θυμός είναι χρήσιμο φάρμακο στή ψυχή κατά τών πειρασμών.

Μιμείται αυτόν τό δαίμονα και ό δαίμονας τής οργής, μέ τό νά δημιουργεί πλαστές φαντασίες για γονείς ή φίλους ή συγγενείς διτι βρίζονται από ανάξια πρόσωπα, και ξεσηκώνει τό θυμό τού αναχωρητή νά πει ή νά κάνει κάτι κακό εναντίον τους. Σ' αυτά πρέπει νά προσέχομε, και νά απομακρύνουμε γρήγορα τόν νού μας από τις φαντασίες αυτές, για νά μήν πολυκαιρίσουν και γίνουν αναμμένος δαυλός στην ώρα τής προσευχής. Σ' αυτούς τούς πειρασμούς πέφτουν περισσότερο οί θυμώδεις και ευέξαπτοι, οί όποιοι είναι μακριά από τήν καθαρή προσευχή και τήν γνώση τού Σωτήρα μας Ιησού Χριστού.

16. Τά νοήματα αυτού τού αιώνα, ό Κύριος, δπως τά πρόβατα στον καλό βοσκό, τά παρέδωσε στον άνθρωπο. Και είναι γραμμένο· «Έδωσε σέ κάθε άνθρωπο τό νόημα μέσα από νού του»<sup>68</sup>, άφου ένωσε μέ τόν άνθρωπο τήν επιθυμία και τήν όργη για βοήθεια του, για νά εξορίξει μέ τό θυμό τά νοήματα τών λύκων δαιμόνων, και μέ τήν επιθυμία νά αγαπά τά πρόβατα άν και πολλές φορές τόν χτυπούν βροχές και άνεμοι. Του έδωσε ακόμη ό Κύριος και νομή για νά βόσκει τά πρόβατα, και τόπο χλόης και νερό αναπαύσεως<sup>69</sup>, και άρπα και κιθάρα και ραβδί και στήριγμα, για νά τραφεί και νά ντυθεί από αυτό τό νοητό ποίμνιο και νά μαζέψει χορτάρι τού βουνού. Γιατί λέει\* «Ποιος βόσκει ένα κοπάδι και δέν τρώει από τό γάλα του;»<sup>70</sup>

Πρέπει λοιπόν ό αναχωρητής νά φυλάγει νύχτα και ήμερα αυτό τό ποίμνιο, μήπως κανένα πρόβατο τό φάνε τά θηρία ή πέσει ατους ληστές. Κι άν συμβεί τίποτα τέτοιο στο δασώδες φαράγγι, ευθύς νά τό αρπάξει από τό στόμα τού λιονταριού και τής αρκούδας<sup>71</sup>. Και τρώγεται από τά θηρία ή σκέψη για τόν αδελφό μας, άν- βόσκει μέσα μας μέ μίσος· και ή σκέψη τής γυναίκας, άν γυρίζει στο μυαλό μέ αισχρή επιθυμία· και ή σκέψη τού άση-

67. Ψαλμ. 4, 5.

68. Έβρ. 10, 16.

69. Ψαλμ. 22, 2.

70. Α' Κορ. 9, 7.

71. Α' Βασ. 17, 35.

μιού και του χρυσαφιού, αν κατοικεί μέσα μας ενωμένη με την πλεονεξία· και τα νοήματα των θείων χαρισμάτων, αν βόσκουν στή διάνοια μας ενωμένα με την κενοδοξία. Και στα υπόλοιπα νοήματα τό ίδιο θά συμβεί, δταν κλέβονται από τα πάθη. Και δέν πρέπει νά φυλάγομε τους λογισμούς μας μόνο την ήμερα, άλλα και τή νύχτα, αγρυπνώντας. Γιατί μπορεί με την αισχρή και πονηρή φαντασία νά χάσεις τό πρόβατο. Και αυτό εννοούν τά λόγια του αγίου Ιακώβ: «Δέν σου έφερα πρόβατο σκοτωμένο από θηρία. Έγώ αναπλήρωνα τά κλεμμένα τής ημέρας και τά κλεμμένα τής νύχτας. Και κατάντησα νά μέ καιεί ο ήλιος την ήμερα και νά υποφέρω την παγωνιά τής νύχτας. Κι έφευγε ο ύπνος από τά μάτια μου»<sup>72</sup>. Αν τώρα από τον πολύ κόπο έρθει άκηδία, τότε άς πάμε λίγο στην πέτρα τής θείας γνώσεως, άς πάρουμε την άρπα κι άς χτυπήσουμε με τις αρετές τις χορδές τής γνώσεως. Άς βοσκήσουμε πάλι τά πρόβατα κάτω από τό δρος Σινά, για νά μάς καλέσει κι εμάς ο Θεός των πατέρων μας από τή βάτο<sup>73</sup> και νά μάς αποκαλύψει τή γνώση των υπερφυσικών Του ενεργειών.

17. Τή λογική φύση πού θανατώθηκε από την εακία, την ανασταίνει ο Χριστός με τή θεωρία τής αιωνιότητας. Και ο Πατέρας Του, την ψυχή πού πέθανε τό θάνατο του Χριστού, την ανασταίνει διά μέσου τής γνώσεως Του. Και αυτό εννοεί ο Παύλος, λέγοντας: «Αν έχομε πεθάνει μαζί με τό Χριστό, πιστεύομε δι και θά ζήσομε μαζί Του»<sup>74</sup>.

18. Όταν ο νους ξεντυθεί τον παλαιό άνθρωπο και ντυθεί τον άνθρωπο τής χάρις, τότε θά δει και την κατάσταση του κατά τον καιρό τής προσευχής δμοια με σάπφειρο ή με ουράνιο χρώμα. Αυτή την κατάσταση την ονομάζει ή Γραφή «τόπο Θεού» πού τον είδαν οί πρεσβύτεροι πάνω στο δρος Σινά<sup>75</sup>.

19. Οί ακάθαρτοι δαίμονες, άλλοι πειράζουν τον άνθρωπο ως άνθρωπο· άλλοι τον πειράζουν σαν άλογο ζώο. Οί πρώτοι έρχονται και μάς βάζουν σκέψεις κενοδοξίας ή υπερηφάνειας ή φθόνου ή κατηγορίας, οί όποιες δέν ενοχλούν τά ζώα. Ένώ οί δεύτεροι μάς κινούν παρά φύση τό θυμό και την επιθυμία. Αυτά τά πάθη είναι κοινά σ' εμάς και τ' άλογα ζώα και τά καλύπτει ή λογική φύση μας. Γι' αυτό λέει τό Άγιο Πνεύμα προς τούς λογισμούς πού συμβαίνουν στους ανθρώπους: «Έγώ είπα, είστε θεοί και δλοι σας γιοι του Υψίστου· εσείς πεθαίνετε σαν άνθρωποι και πέφτετε σαν ένας από τούς άρχοντες»<sup>76</sup>. Προς τούς λογισμούς πού κινούνται παράλογα τί λέει: «Μή γίνεστε σαν τό άλογο και τον ήμίονο, πού δέν έχουν καμιά σύνεση. Με γκέμια και χαλινάρι θά σφιξεις τά σαγόνια αυτών πού δέ σέ πλησιάζουν»<sup>77</sup>. Αν τώρα ή ψυχή πού άμαρτάνει πρέπει νά πεθάνει<sup>78</sup>, φανερό είναι δι οί άνθρωποι ως άνθρωποι πεθαίνουν και από ανθρώπους θάβονται, ένώ

72. Γεν. 31, 39.

74. Β' Τιμ. 2, 11.

76. Ψαλμ. 81, 6.

78. Ίεξ. 18, 4.

73. Γεν. 3.

75. Έξ. 24, 10.

77. Ψαλμ. 31, 9.



οἱ ἄλογοι, δταν θανατωθοῦν, δηλ. καταπέσουν, θά φαγωθοῦν ἀπό γύπες και κοράκια. Τά νεογέννητα αὐτῶν, ἄλλα επικαλοῦνται τον Κύριο<sup>79</sup>, ἄλλα ανακατώνονται μέσα στο αἶμα τῶν πτωμάτων<sup>80</sup>. Εκείνος πού έχει αυτιά γιά νά ακοῦει, ἄς ακοῦει.

20. Ὅταν ὁ εχθρός σέ πλησιάσει και σέ πληγώσει και θέλεις, δπως λέει ἡ Γραφή νά γυρίσεις τό μαχαίρι στην καρδιά του<sup>81</sup>, κάνε ὡς ἐξῆς· ἀνάλυσε μέσα σου τό λογισμό πού αοῦ υπέβαλε, ποιος εἶναι, ἀπό τί αποτελείται και ποιο εἶναι εκείνο τό σημεῖο πού στεναχωρεῖ περισσότερο τον νοῦ. Καί ἐξηγοῦμαι. Ἄς ὑποθέσουμε δι σου ἦρθε λογισμός φιλαργυρίας. Διαίρεσε αὐτόν τό λογισμό σέ τέσσερα μέρη: στό νοῦ πού δέχτηκε τό λογισμό, στήν ἐννοια τοῦ χρυσοῦ, στον ἴδιο τό χρυσό και στό φιλάργυρο πάθος. Καί τότε ρώτησε: Ποιο ἀπ' ὄλα αὐτά εἶναι αμαρτία; Ὁ νοῦς; Μά αὐτός εἶναι εικόνα τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐννοια τοῦ χρυσοῦ; Κανείς πού έχει νοῦ δέ θά πει τέτοιο πράγμα. Ὁ χρυσός; Καί τότε γιατί ἐγινε; Ἐπεται λοιπόν δι αἰτία τῆς αμαρτίας εἶναι τό φιλάργυρο πάθος, τό ὅποιο στήν ουσια του δέν υπάρχει, οὔτε ἐννοια πράγματος εἶναι, ἄλλά εἶναι μιά μισάνθρωπη ἠδονή πού γεννιέται ἀπό τό αυτεξούσιο και αναγκάζει τό νοῦ νά κάνει κακή χρήση τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ· τήν ἠδονή αὐτή ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ προστάζει νά τήν ἀποκόπτομε. Καί μέ τήν ἐρευνα σου αὐτή θά καταστραφεῖ ὁ λογισμός, καθώς θά αναλύεται στή θεωρητική του βάση, ἄλλά θά φύγει ἀπό σένα και τό δαιμόνιο, αφοῦ θά υψωθεί ἡ διάνοια σου ἀπό τή γνώση αὐτή.

"Ἄν δέν θέλεις νά μεταχειριστεῖς τό δικό του μαχαίρι ἐναντίον του και ἔχεις πόθο νά τον καθυποτάξεις μέ τή δική σου σφεντόνα, τότε πάρε πέτρα μέσα ἀπό τό τσομπάνικο σακούλι σου και ἐξέταξε τή θεωρία τοῦ λογισμοῦ αὐτοῦ. Πῶς δηλαδή ἄγγελοι και δαίμονες πλησιάζουν τό δικό μας κόσμο, ἐνώ εμεῖς δέν πλησιάζομε στους κόσμους τους; Γιατί οὔτε τούς ἀγγέλους μποροῦμε νά ἐνώσουμε μέ τό Θεό περισσότερο ἀπό δι εἶναι ἐνωμένοι, οὔτε τούς δαίμονες θέλομε νά τούς κάνομε πιο ἀκάθαρτους ἀπ' δι,τι εἶναι. Καί πῶς ἔξεπεσε ἀπό τον ουρανό ὁ εωσφόρος πού ανατέλλει τό πρωί και τσακίστηκε στή γή;<sup>82</sup> Αὐτός θεώρησε τή θάλασσα σάν λεκάνη και τον τάρταρο τῆς ἀβύσσου σάν αἰχμάλωτο του· ἀναβράζει τήν ἀβύσσο δπως τό φυσερό τή φωτιά στό χαλκουργεῖο<sup>83</sup>, και ταράζει δλους, ἀπό τήν κακία του θέλοντας νά ἐξουσιάζει τά πάντα. Ἡ θεωρία αὐτῶν τῶν πραγμάτων πληγώνει πάρα πολύ τό δαίμονα και τρέπει σέ φυγή τό στράτευμα του. Ἄλλά αὐτά συμβαίνουν σ' ἐκείνους πού ἔχουν ἡρεμα καθαριστεῖ ἀπό τά πάθη τους και βλέπουν σ' ἕνα βαθμό τις αιτίες και τούς λόγους τῶν γεγονότων. Οἱ ἀκάθαρτοι δμως δέν γνωρίζουν τή θεωρία αὐτή, οὔτε και ἂν τή μάθουν ἀπό ἄλλους και τή λένε και τήν ξαναλένε θ' ακουστούν, ἐξαιτίας τῆς σκόνης και τοῦ θορύ-

79. Ψαλμ. 146, 9.

80. Ἰώβ 39, 30.

81. Ψαλμ. 36, 15.

82. Ἦσ. 14, 12.

83. Ἰώβ 41, 23.

βου πού δημιουργείται από τα πάθη τους κατά τον πόλεμο των δαιμόνων. Γιατί πρέπει τό στράτευμα των αλλοφύλων νά ηρεμήσει, γιά νά βγει μόνος ό Γολιάθ και νά συμπλακεί μέ τό Δαβίδ μας<sup>84</sup>. Παρόμοια άς χρησιμοποιήσομε και τή διαίρεση τού πολέμου και τήν τακτική γιά δλους τούς ακάθαρτους λογισμούς.

21. Όταν οί ακάθαρτοι λογισμοί φυγαδευτούν γρήγορα, άς άναζητήσομε τήν αιτία, άπό πού δηλαδή προέρχεται αυτό. Ποιο άπό τά δύο συμβαίνει\* επειδή σπανίζει τό αντικείμενο τού ακάθαρτου λογισμού και είναι δύσκολο νά προμηθευτούμε τό υλικό, ή εξαιτίας τής απάθειας μας δέν υπερίσχυσε ό εχθρός; Παράδειγμα\* άν κανένας αναχωρητής βάλει στο νοϋ του νά γίνει επίσκοπος, δέν φαντάζεται πολύ καιρό αυτόν τό λογισμό (γιατί είναι απραγματοποίητος), και είναι φανερό δι συμβαίνει τό πρώτο. Άν όμως κάποιος γίνει επίσκοπος μίας τυχαίας πόλεως και εξακολουθεί νά σκέφτεται όπως πρίν, αυτός είναι μακάριος γιά τήν απάθεια του. Άν έξετάσομε και γιά τούς άλλους λογισμούς, θά δούμε δι ό τρόπος αυτός έχει όμοια εφαρμογή. Αυτά είναι ανάγκη νά τά γνωρίζομε, γιά νά έχομε προθυμία και δύναμη\* γιά νά ξέρομε άν διαπεράσαμε τον Ιορδάνη<sup>85</sup> και είμαστε κοντά στις φοινικίες ή μήπως είμαστε ακόμα στην έρημο και μάς χτυπούν οί αλλόφυλοι.

Πολύ πανούργος μοϋ φαίνεται ό δαίμονας τής φιλαργυρίας και δεινός στο νά εξαπατά τούς ανθρώπους. Όταν άπό τήν τέλεια άπάρνηση τού κόσμου (έκ μέρους τού μοναχού) βρεθεί στά στενά, υποκρίνεται αμέσως τον οικονόμο και φίλο των φτωχών υποδέχεται μέ τή γνησιότερη φιλοξενία τούς ξένους, πού ποτέ δέν τον επισκέπτονται, στέλνει βοήθεια σέ άλλους πού έχουν ανάγκη, επισκέπτεται τις φυλακές τής πόλεως και εξαγοράζει δήθεν εκείνους πού πουλήθηκαν ως δούλοι\* υποδεικνύει επίσης τήν προσκόλληση σέ πλούσιες γυναίκες. Άλλους πάλι τούς συμβουλεύει νά υποταχθούν σέ κάποιους πού έχουν γεμάτο πουγγί. Και έτσι αφού εξαπατήσει λίγο—λίγο τήν ψυχή, τήν τυλίγει μέ τούς λογισμούς τής φιλαργυρίας και τήν παραδίνει στον δαίμονα τής κενοδοξίας. Αυτός φέρνει τότε στο νοϋ ένα πλήθος ανθρώπων πού δοξάζουν τον Κύριο γιά τά καλά αυτά έργα πού (κατά φαντασία) έγιναν, και μετά άπό λίγο τού παρουσιάζει και άλλους νά συνομιλούν δι πρέπει αυτός νά δεχτεί τήν ίερωσύνη. Τού προμαντεύει δι αυτός πού είναι ιερέας θά πεθάνει και δέν θά ξεφύγει τον θάνατο δι, τι και νά κάνει. Κι έτσι ό ταλαίπωρος νούς άφού δεθεί μέσα σέ τέτοιους λογισμούς, φιλονικεί μ' εκείνους πού δέν τον παραδέχονται\* ενώ σ' εκείνους πού τον παραδέχονται, χαρίζει δώρα μέ προθυμία και τούς δέχεται μέ ευγνωμοσύνη. Μερικούς άλλους πού διαφωνούν, τούς παραδίνει στους δικαστές και παραγγέλλει νά εξοριστούν άπό τήν πόλη. Όταν λοιπόν μπουν και αρχίσουν νά στριφογυρίζουν

στο μυαλό του δλοι αυτοί οί λογισμοί, ευθύς παρουσιάζεται ο δαίμονας της υπερηφάνειας, ό όποιος στέλνει εναντίον του αστραπές συνεχείς στόν αέρα τού κελιού και φτερωτά θηρία και τελευταία προξενεί στέρηση τού λογικού. Έμεϊς δμως άφού παρακαλέσομε νά λείψουν και νά χαθούν αυτοί οί λογισμοί, ας ζήσομε φτωχικά μέ ευχαριστία. Γιατί τίποτε δέ φέραμε στόν κόσμο κι είναι φανερό διι ούτε νά πάρομε τίποτε μαζί μας μπορούμε. Κι δταν έχομε τροφή και σκεπάσματα, σ' αυτά ας αρκεστούμε<sup>86</sup>. κι ας θυμόμαστε τόν Παύλο πού λέει: «Ρίξα δλων τών κακών είναι ή φιλαργυρία»<sup>87</sup>.

22. Όλοι οί ακάθαρτοι λογισμοί δταν πολυκαιρίσουν εξαιτίας τών παθών μέσα μας, ρίχνουν τό νού στήν καταστροφή και τόν αφανισμό. Όπως ή σκέψη τού ψωμιού πολυκαιρίζει μέσα στο μυαλό τού πεινασμένου λόγω τής πείνας του και ή σκέψη τού νερού στόν διψασμένο λόγω τής δίψας του, έτσι και οί σκέψεις τών χρημάτων ή τών αισχρών λογισμών πού γεννιούνται άπό τά φαγητά, χρονίζουν στο μυαλό τού άνθρωπου εξαιτίας τής εμπάθειας του. Τό ίδιο συμβαίνει και δσον άφορα στις σκέψεις τής κενοδοξίας και τις διάφορες άλλες. Και δέν είναι δυνατόν δταν ό νούς πνίγεται μέσα σέ εμπάθεις σκέψεις, νά παρασταθεί ενώπιον τού Θεού και νά στεφανωθεί μέ τό στεφάνι τής δικαιοσύνης. Γιατί άπό αυτούς τούς λογισμούς παρασυρμένος ό τρισάθλιος νους, παραιτήθηκε άπό τό δειπνο τής γνώσεως τού Θεού, δπως εκείνος πού αναφέρεται στά Ευαγγέλια<sup>88</sup>. Και πάλι εκείνος πού δέθηκε χέρια και πόδια και ρίχτηκε στο σκότος τό εξώτερο<sup>89</sup>, άπό τέτοιους λογισμούς είχε υφασμένο τό ένδυμα του και γι' αυτό εκείνος ό Βασιλιάς πού τόν κάλεσε, έκρινε διι δέν ήταν άξιος νά γίνει δεκτός στο γάμο. Λοιπόν, ένδυμα γάμου είναι ή απάθεια τής ψυχής, ή οποία αρνήθηκε τις κοσμικές επιθυμίες. Ποιά είναι τώρα ή αιτία άπό τήν οποία τά νοήματα τών αισθητών πραγμάτων, δταν πολυκαιρίσουν, διαφθείρουν τήν πνευματική γνώση, τό έχομε πει στα κεφάλαια περί προσευχής.

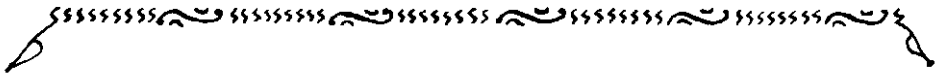
23. Άπό τούς δαίμονες πού αντιστέκονται στήν πρακτική άσκηση τών αρετών, τρεις είναι αρχηγοί, τούς οποίους ακολουθεί ή στρατιά τών αλλοφύλων, δηλ. τών δαιμόνων και αυτοί οί τρεις, πρώτοι κάνουν πόλεμο και μέ ακάθαρτους λογισμούς διεγείρουν τήν ψυχή στήν κακία. Αυτοί είναι οί δαίμονες τής γαστριμαργίας, τής φιλαργυρίας και τής φιλοδοξίας. Άν λοιπόν επιθυμείς καθαρή προσευχή, κράτησε τό θυμό. Και άν αγαπάς τή σωφροσύνη, κράτησε τήν κοιλιά σου και μήν τής δώσεις ψωμί μέχρι τόν τέλειο χορτασμό και βασιάνιζε την μέ τή δίψα. Άγρυπνα στήν προσευχή και διώξε μακριά σου τή μνησικακία. Λόγια τού Αγίου Πνεύματος νά μή λείπουν άπό τό στόμα σου, και κτύπα τις πόρτες τών Γραφών μέ τά χέρια τών αρετών. Τότε θά ανατείλει ή απάθεια τής καρδιάς και θά δεις τό νού σου στήν προσευχή σου σάν αστέρι, δηλαδή γεμάτον άπό θείο φώς.

86. Α' Τιμ. 6, 7-8.

87. Α' Τιμ. 6, 10.

88. Λουκ. 14, 18.

89. Ματθ. 22, 13.



## Μερικά από τὰ νηπτικά κεφάλαια τοῦ Εὐαγγρίου

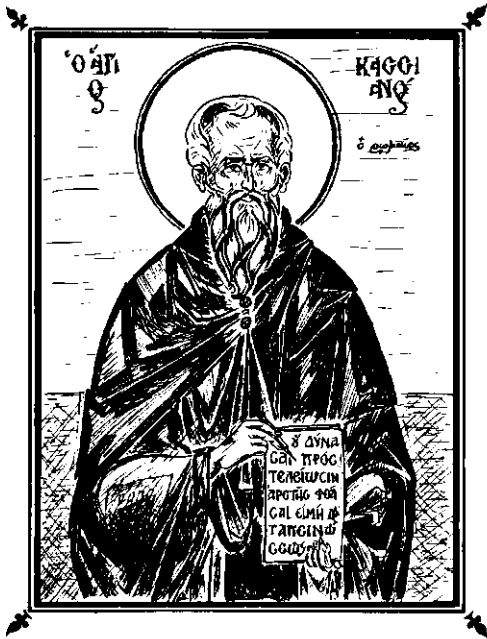
1. Ὁ μοναχός πρέπει νά ζεῖ πάντοτε σάν νά πρόκειται αὔριο νά πεθά-  
νει. Καί πάλι νά μεταχειρίζεται τό σῶμα σάν νά ἔχει νά ζήσει πολλά χρό-  
νια. Γιατί τό πρώτο απομακρύνει τήν ἀκηδία καί τον κάνει προθυμότερο,  
ἐνώ τό δεύτερο φυλάει σωστό καί ἀκέραιο τό σῶμα καί διατηρεῖ ἰσορροπη-  
μένη τήν ἐγκράτεια.

2. Εκείνος πού πλησίασε καί ἀγγιξε τή θεία γνώση καί ἀπολαμβάνει  
τήν ἡδονή πού προέρχεται ἀπό αὐτή, δέν θά πεισθεῖ ποτέ στον δαίμονα τῆς  
κενοδοξίας, καί ἂν τοῦ προσφέρει ὄλες τις ἡδονές τοῦ κόσμου. Γιατί τί με-  
γαλύτερο μπορεῖ νά τοῦ υποσχεθεῖ ἀπό τήν πνευματική θεωρία; Ὅσο ὁμως  
δέν ἔχομε γευτεῖ τήν πνευματική γνώση, ἄς εργαζόμαστε πρόθυμα τήν πρα-  
κτική ἀρετή, καί μέ αὐτό δείχνουμε στο Θεό, ὅτι δλα τὰ κάνουμε γιά νά Τόν  
γνωρίσουμε.

3. Ἀνάγκη νά ἐκθέσουμε καί τούς δρόμους πού ἀκολούθησαν ἐκεῖνοι οἱ  
μοναχοί πού πρόκοψαν καί νά τείνομε σ' αὐτούς τούς δρόμους. Γιατί πολλά  
καλά ἐπραῖξαν καί εἶπαν, μεταξύ τῶν ὁποίων καί τοῦτο πού λέει κάποιος  
ἀπό αὐτούς: ὅτι ἡ σκληρότερη καί ἰσορροπημένη δίαιτα, δταν ἐνωθεῖ μέ τήν  
ἀγάπη, φέρνει γρηγορότερα τό μοναχό στο λιμάνι τῆς ἀπάθειας.

4. Πήγα κάποτε τό καταμεσήμερο στον ἅγιο Μακάριο καί ἐπειδή και-  
γόμεουν ἀπό τή δίψα, ζήτησα νερό νά πιώ. Αὐτός μού εἶπε: «Ἀρξέσου στή  
σκιά, γιατί πολλοί αὐτή τή στιγμή βρίσκονται σέ ὁδοιπορία ἢ πλέουν στή  
θάλασσα καί στεροῦνται καί τή σκιά». Κατόπιν, καθώς συζητούσαμε γιά τήν  
ἐγκράτεια, μού εἶπε: «Ἐχε θάρρος παιδί μου· γιατί ἐγώ εἴκοσι χρόνια τώ-  
ρα, οὔτε τό ψωμί, οὔτε τό νερό, οὔτε τόν ὕπνο χόρτασα, ἀλλά τό ψωμί μου  
τό ἔτρωγα μέ τό ζύγι, τό νερό τό ἔπινα μέ τό μέτρο, καί δσο γιά ὕπνο,  
ἀκουμπούσα λίγο στον τοῖχο καί κοιμόμουν λίγο στά κλεφτά.»

5. Τό νοῦ πού περιπλανιέται τόν σταματά ἢ ἀνάγνωση, ἢ ἀγρυπνία καί  
ἢ προσευχή. Τήν ἐπιθυμία δταν ἀνάβει, τήν μαραίνει πείνα καί κόπος καί  
ἀποτράβηγμα ἀπό τούς ἀνθρώπους. Τό φρενιασμένο θυμό τόν καταπαύει ἢ  
ψαλμωδία, ἢ μακροθυμία καί τό ἔλεος. Τά υπερβολικά καί παράκαιρα εἶναι  
λιγόκαιρα· βλάπτουν μάλλον καί δέν ὠφελοῦν.



# ΑΓΙΟΣ ΚΑΣΣΙΑΝΟΣ Ο ΡΩΜΑΙΟΣ

## Σύντομη βιογραφία

**Ο** ἅγιος πατέρας μας Κασσιανός ὁ Ῥωμαῖος ζοῦσε δταν βασιλεψε ὁ Θεοδόσιος ὁ Μικρὸς, γύρω στο ἔτος 451 μ.λ. Ἀπὸ τὰ ἔργα τὰ ὅποια ἔγραψε, συμπεριλήφθηκαν ἐδῶ ὁ λόγος «Περὶ τῶν ὀχτῶ λογισμῶν» καὶ ὁ λόγος «Περὶ διακρίσεως», γιατί σταλάζουν κάθε λογῆς ωφέλεια καὶ χάρη. Αὐτοὺς τοὺς λόγους τοὺς ἀναφέρει καὶ ὁ σοφώτατος Φώτιος, λέγοντας στὴν 157ῃ ἀνάγνωση του τὰ ἔξης: «Καὶ ὁ δεῦτερος λόγος πρὸς τὸν ἴδιο (τὸν Κάστορα δηλαδὴ) ἀπευθύνεται καὶ ἐπιγράφεται «περὶ τῶν ὀχτῶ λογισμῶν», περὶ γαστριμαργίας, πορνείας, φιλαργυρίας, οργῆς, λύπης, ἀκηδίας, κενοδοξίας καὶ υπερηφάνειας. Οἱ λό-

γοι ούτοι είναι χρήσιμοι και ωφέλιμοι όσο κανένας άλλος για κείνους πού έχουν αναλάβει τον ασκητικό αγώνα... Και τρίτος μικρός λόγος διαβάστηκε... πού διδάσκει τί είναι διάκριση και ότι ή διάκριση είναι μεγαλύτερη απ' όλες τις αρετές, και από τί γεννιέται αυτή, και ότι κυρίως είναι ουράνια δωρεά κλπ.»

Η Εκκλησία εορτάζει τή μνήμη του στις 29 Φεβρουαρίου, βραβεύοντας τον μέ τιμές και εγκώμια.

## Εισαγωγικά σχόλια

Ο άγιος Ιωάννης Κασσιανός, ό επικαλούμενος Ρωμαίος, ανήκει στή χορεία τών ασκητικών συγγραφέων. Αφού μόνασε στά μοναστικά κέντρα τής Αιγύπτου, έγινε μαθητής του άγιου Ιωάννη του Χρυσοστόμου και αργότερα έκτισε μοναστήρι στή Μασσαλία, στο όποιο έγινε ηγούμενος. Έλαβε μέρος στις ακραίες αντιθέσεις μεταξύ Αυγουστίνου και Πελαγίου, υποστηρίζοντας τήν ορθόδοξη διδασκαλία, κατά τήν οποία απορρίπτεται εξίσου τόσο ό απόλυτος προορισμός του πρώτου, όσο και ή αυτάρκεια τής φύσεως του δευτέρου.

Ο άγιος Κασσιανός —του όποιου ή μνήμη εορτάζεται στις 29 Φεβρουαρίου— έγραψε αρκετά έργα ασκητικά, από τα όποια οι έκδοτες τής Φιλοκαλίας ξεχώρισαν τό λόγο «περί τών οκτώ τής κακίας λογισμών», πού απέστειλε στον επίσκοπο Κάστορα, και τόν λόγο «περί διακρίσεως», πού έστειλε στό ηγούμενο Λεόντιο. Τόσο ό ένας όσο και ό άλλος λόγος είναι πολύ ωφέλιμοι και σάζουν χάρη, κατά τόν άγιο Νικόδημο. Πράγματι πρόκειται για συστηματική μελέτη τών «οκτώ λογισμών τής κακίας», όπου συμπυκνώνονται ή εμπειρία τών ασκητών Αγίων πού βίωσαν τις διάφορες φάσεις τών ενεργημάτων τών παθών αυτών.

Οι «λογισμοί» κατά βάθος αποτελούν τά θανάσιμα λεγόμενα πάθη, όταν, από τήν μή σωστή χρήση τους, σταδιακά γίνονται έξεις, αποκτούν δύναμη, στερεώνονται στήν ψυχή, άναχωνεύονται μέ τή νοερή ουσία της και μεταβάλλονται σε «σκληρές ουσίες», κατά τήν έκφραση του άββά Ισαάκ του Σύρου.

Ο άγιος Κασσιανός προβαίνει στήν ανάλυση τών «λογισμών» αυτών, ακολουθώντας ορισμένους αγίους Πατέρες πού διακρίνουν τό πάθος τής υπερηφάνειας σε ύπηρεφάνεια και κενοδοξία και αριθμούν τά θανάσιμα πάθη σε οκτώ, ενώ άλλοι θεωρούν τήν κενοδοξία ως μιά ενέργεια τής υπερηφάνειας και τά αριθμούν σε έπτά, όπως έχει πλέον επικρατήσει στήν Όρθόδοξη Εκκλησία.

Τό περί παθών τής ψυχής θέμα αγνοείται από πολλούς και τά πάθη θεωρούνται ως συμφή μέ τή φύση της, ενώ πρόκειται για παραφυσικές καταστάσεις, ή αφετηρία τών όποιων είναι ό λογισμός. Και είναι καταπληκτικό τό φαινόμενο, κατά τό όποιο μιά νοερή ουσία αγαθή, θεόπλαστη «κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση Θεού», πού είναι ή ψυχή (μαζί μέ τό σώμα), αποκτάει τά τυραννικά αυτά πάθη έξ αφορμής τής σφαλερής χρήσεως τής ελευθερίας της.

Φαίνεται περίεργο τό γεγονός ότι τά θανάσιμα πάθη, (θανάσιμα γιατί πεθαίνει

πνευματικώς ή ψυχή), σχηματίζονται σταδιακά από έννοιες. Όμως είναι γνωστό από την κλασική φιλοσοφία, ότι είχε γίνει παραδεκτό, πώς ή συνήθεια, ή έξη, δημιουργεί δεύτερη φύση. Σέ τελευταία ανάλυση, τά διάφορα πάθη αποτελούν στερεωμένους λογισμούς, πού έχουν επαναληφθεί και έχουν βιωθεί. Κλασσικό είναι τό απόφθεγμα: «έκ τού όράν τίκτεται τό έράν». Ή επανάληψη μιάς σκέψεως, μιας ιδέας, μιάς φαντασίας αποκτάει ανάλογη δύναμη, είτε πονηρή είναι είτε αγαθή.

Άλλά για τά αγαθά πάθη δέν γίνεται λόγος από τόν άγιο Ιωάννη τόν Κασσιανό. Στήν υπόψη πραγματεία προβαίνει σέ μιά διεξοδική ανάλυση τών αμαρτωλών παθών ώς προς τή γένεση τους και τή θεραπεία τους, ακολουθώντας τήν πνευματική και ασκητική παράδοση πού θεμελιώνεται στις θείες Γραφές, στις όποιες συνεχώς παραπέμπει. Μέ τις λεπτές παρατηρήσεις του επάνω στά πάθη, προσφέρει πολύτιμη υπηρεσία στήν Εκκλησία.

Ή δεύτερη πραγματεία του «Περί διακρίσεως», είναι επίσης μιά θαυμάσια έκθεση της σημασίας τού χαρίσματος τής διακρίσεως. Μέ αναφορές σέ γεγονότα, σέ γνώμες τών αγίων Πατέρων και σέ σχετικά χωρία τών αγίων Γραφών, ό άγιος Κασσιανός θεμελιώνει τήν αναγκαιότητα τής διακρίσεως για όλες τις εργασίες τής πνευματικής ζωής.

Πρόκειται για μιά χαρισματική λειτουργία τής ψυχής, χωρίς τήν οποία δχι μόνον οί αρετές δέν είναι αρετές, άν δέν γίνονται μέ διάκριση, αλλά και όλες οί πνευματικές εργασίες πέφτουν στό κενό ή υπηρετούν τόν εχθρό.

Ή διάκριση είναι βέβαια χάρισμα, ώς φωτισμός τής ψυχής, πού διακρίνει τις πλέον λεπτές πλευρές τών πνευματικών προβλημάτων. Άλλά άν δέν υπάρχει τό χάρισμα, μπορεί ή σύνεση νά προφυλάξει τόν αγωνιζόμενο, σύνεση πού συνίσταται στή μετριοπάθεια και τήν άγρυπνη ανάκριση τών διαλογισμών ή τή δυσπιστία στους οικείους λογισμούς, πού οδηγεί στήν ερώτηση τών εμπείρων. Είναι ή διδασκαλία περί μεσότητας, κατά τήν οποία έγκλίνει κανείς από τις υπερβολές και τις ελλείψεις. Γι' αυτό και ό Θεολόγος Γρηγόριος έλεγε: «Όρθοδοξεϊν έστι τό άεί σχοινοβατεϊν». Πάντως εκείνο πού σώζει πάντοτε, είναι ή ταπεινώση.

## Πρὸς τὸν ἐπίσκοπο Κάστορα περὶ τῶν ὀχτῶ λογισμῶν τῆς κακίας

**Ἄ**φου πρωτύτερα συντάξαμε τὸν λόγο «περὶ διαμορφώσεως τῶν Κοινοβίων», ἔχοντας τὸ θάρρος στις προσευχῆς σου, επιχειροῦμε πάλι νὰ γράψομε γιὰ τοὺς ὀχτῶ λογισμοὺς τῆς κακίας· τῆς γαστριμαργίας, λέω, καὶ πορνείας, φιλαργυρίας, οργῆς, λύπης, ἀκηδίας, κενοδοξίας καὶ υπερηφάνειας.

### 1. Για τὴν εγκράτεια τῆς κοιλίας

Πρώτα θὰ κάνω λόγο γιὰ τὴν εγκράτεια σὰ φαγητά, ἢ ὁποία εἶναι ἀντίθετη τῆς γαστριμαργίας, καὶ γιὰ τὸν τρόπο τῶν νηστειῶν καὶ τὴν ποσότητα τῶν φαγητῶν. Καὶ αὐτά, ὄχι ἀπὸ τὸν εαυτὸ μου, ἀλλὰ καθὼς παραλάβαμε ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες. Εκείνοι λοιπόν, δὲν ἔχουν παραδώσει ἕνα κανόνα νηστείας, οὔτε ἕνα τρόπο τῆς διατροφῆς, οὔτε τὸ ἴδιο μέτρο, γιὰτὶ δὲν ἔχουν ὄλοι τὴν ἴδια δύναμη, εἴτε λόγω ηλικίας, εἴτε ἀσθένειας, εἴτε καλύτερης συνήθειας τοῦ σώματος. Ἐχουν ὁμως παραδώσει σὲ ὄλους ἕνα σκοπὸ, νὰ ἀποφεύγομε τὴν ἀφθονία καὶ νὰ ἀποστρεφόμεστε τὸ χορτασμό τῆς κοιλίας. Ἐχουν δεῖ στὴν πράξη διὰ εἶναι ὠφελιμότερο καὶ βοηθὰ στὴν καθαρότητα τὸ νὰ τρῶει κανεὶς μία φορὰ τὴν ἡμέρα ἀπὸ τὸ νὰ τρῶει κάθε τρεῖς ἢ τέσσερις ἢ ἑπτὰ ἡμέρες. Γιατὶ λένε, εκείνος πού ἐπεκτείνεται ὑπέρμετρα στὴ νηστεία, ὑπέρμετρα κατόπιν τρῶει. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ, ἄλλοτε ἐξαιτίας τῆς υπερβολῆς τῆς ἀποχῆς ἀπὸ τὴν τροφή ἀτονεῖ τὸ σῶμα καὶ γίνεται πιο ἀπρόθυμο γιὰ τις πνευματικῆς ἐργασίες, καὶ ἄλλοτε δταν γεμίσει ἀπὸ τὸ βάρος τῶν τροφῶν προκαλεῖ ἀμέλεια καὶ ἐξασθένηση τῆς ψυχῆς. Καὶ πάλι οἱ ἅγιοι Πατέρες δοκίμασαν καὶ εἶδαν διὰ δὲν εἶναι γιὰ ὄλους κατάλληλη ἡ διατροφή μὲ χόρτα, οὔτε μὲ ὄσπρια, οὔτε ὄλοι μποροῦν νὰ τρέφονται μόνο μὲ ξερὸ ψωμί. Καὶ ἄλλος, καθὼς εἶπαν, ἐνὼ τρῶει δύο λίτρες ψωμί, πεινὰ ἀκόμη, ἐνὼ ἄλλος τρῶει μία λίτρα ἢ ἐξ οὐγγιῆς καὶ χορταίνει. Σὲ ὄλους λοιπόν, ὁπως εἶπα, ἕνα κανόνα εγκράτειας ἔχουν παραδώσει, τὸ νὰ μὴν ξεγελοῦνται μὲ τὸ χορτασμό τῆς κοιλίας<sup>1</sup>, οὔτε νὰ παρασύρονται ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τοῦ λάρυγγα. Γιατὶ δὲν εἶναι μόνο ἡ διαφορά τῆς ποιότητος τῶν τροφῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ ποσότητα πού ἀνάβει τὰ πυρωμένα βέλη<sup>2</sup> τῆς πορνείας. Γιατὶ μὲ ὁποιαδήποτε τροφή δταν γεμίσει ἡ κοιλία, γεννὰ τὸ σπὸρο τῆς διαφθοράς. Καὶ πάλι δὲν εἶναι μόνο ἡ κραιπάλη τοῦ κρασιοῦ πού φέρνει μέθη

1. Ποφοιμ. 24, 15.

2. Ἐφ. 6, 16.



στη διάνοια, αλλά και ή αφθονία τοῦ νεροῦ και κάθε τροφής ή υπερβολική χρήση, τή ζαλίζει και φέρνει νύστα σ' αυτήν. Αίτια της καταστροφής τῶν Σοδομιτῶν δέν ήταν ή κραιπάλη τοῦ κρασιού και τῶν διαφόρων φαγητῶν, αλλά ή αφθονία τοῦ ἄρτου, κατά τον προφήτη<sup>3</sup>.

Ἡ ασθένεια τοῦ σώματος δέν είναι αντίθετη μέ τήν καθαρότητα τῆς καρδιάς, δταν δώσουμε στο σώμα εκείνα πού απαιτεῖ ή ασθένεια, δχι δ,τι θέλει ή ηδονή. Τις τροφές τις χρησιμοποιούμε τόσο ὡστε νά ζήσομε, δχι γιά νά σκλαβωθούμε στις ορμές τῆς επιθυμίας. Ἡ μετρημένη και μέσα σέ λογικά δρια τροφή βοηθά στήν υγεία τοῦ σώματος, δέν αφαιρεῖ τήν αγιότητα. Ακριβής κανόνας εγκράτειας, δπως παρέδωσαν οἱ Πατέρες, είναι νά σταματοῦμε νά τρώμε πριν χορτάσομε. Και ὁ Απόστολος πού εἶπε: «Μη φροντίζετε γιά τή σάρκα, πῶς νά ικανοποιήσετε τις επιθυμίες της»<sup>4</sup>, δέν εμπόδισε τήν αναγκαία κυβέρνηση τῆς ζωής, αλλά απαγόρευσε τήν φιλήδονη φροντίδα.

Ἄλλωστε, γιά τήν τέλεια καθαρότητα τῆς ψυχῆς, δέν ἀρκεῖ μόνη ή εγκράτεια στά φαγητά, ἀν δέν συντρέχουν και οἱ υπόλοιπες αρετές. Λοιπόν, ή ταπείνωση μέ τήν υπακοή και τήν καταπόνηση τοῦ σώματος, ωφελούν πολύ. Ἡ αποχή ἀπό τή φιλαργυρία, δχι μόνον τό νά μήν έχει κανείς χρήματα, αλλά και τό νά μήν τά επιθυμεῖ, οδηγεῖ στήν καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Ἡ αποχή ἀπό τήν οργή, ἀπό τή λύπη, ἀπό τήν κενοδοξία, ἀπό τήν υπερηφάνεια, δλα αυτά προξενούν τή γενική καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Τή μερική καθαρότητα τῆς ψυχῆς, μέσω τῆς σωφροσύνης, ιδιαίτερα κατορθώνουν ή νηστεία και ή εγκράτεια. Γιατί είναι ἀδύνατον εκείνος πού έχει γεμάτη τήν κοιλιά του, νά κάνει νοερό πόλεμο ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς πορνείας. Ὡστε λοιπόν πρώτος αγώνας μας ἀς είναι νά συγκρατοῦμε τήν κοιλιά μας και νά ὑποδουλώνομε τό σώμα. Ὅχι μόνο μέ νηστεία, αλλά και μέ αγρυνία και κόπο και πνευματικά ἀναγνώσματα και μέ τό νά μαζεύομε τήν καρδιά μας πάνω στο φόβο τῆς κολάσεως και στον πόθο τῆς βασιλείας τῶν Ουρανῶν.

## 2. Περί τοῦ πνεύματος τῆς πορνείας και τῆς σαρκικῆς επιθυμίας

Δεύτερος αγώνας πού ἔχομε νά κάνομε είναι ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς πορνείας και τῆς σαρκικῆς επιθυμίας, ή οποῖα επιθυμία αρχίζει ἀπό τή μικρή ηλικία νά ενοχλεῖ τον ἄνθρωπο. Ὁ αγώνας αὐτός είναι μεγάλος και δύσκολος και έχει δύο μέτωπα. Γιατί ἐνώ τά ἄλλα ελαττώματα κάνουν τή μάχη μόνο μέσα στήν ψυχή, ὁ σαρκικός πόλεμος είναι διπλός, και στήν ψυ-

3. Γεξ. 16, 49.

4. Ρομ. 13, 14.

χή και στο σώμα. Και γι' αυτό πρέπει να αναλάβουμε διπλό πόλεμο. Γιατί δέν είναι αρκετή ή σωματική νηστεία για να άποκτήσουμε τήν τέλεια σωφροσύνη και αληθινή άγνεία, αν δέν ακολουθεί και συντριβή καρδιάς και πυκνή προσευχή προς τον Θεό και συχνή μελέτη τών Γραφών και κόπος και εργασία τών χειριών, τα όποια μπορούν νά αναστέλλουν τις ακατάστατες ορμές τής ψυχής και νά ανακαλούν τήν ψυχή άπό τις αισχρές φαντασίες. Προπάντων βοηθά ή ταπεινώση τής ψυχής, χωρίς τήν οποία ούτε τήν πορνεία, ούτε άλλο πάθος μπορεί κανείς νά νικήσει. Πρώτα—πρώτα λοιπόν πρέπει μέ κάθε προσοχή νά φυλάγει κανείς τήν καρδιά του<sup>5</sup> άπό ρυπαρούς λογισμούς. Γιατί άπό τήν καρδιά βγαίνουν —οπως είπε ό Κύριος— διαλογισμοί πονηροί, φόνοι, μοιχείες, πορνείες και τά λοιπά<sup>6</sup>. Και ή νηστεία δέν έχει διαταχθεί μόνον για κακοπάθεια τοῦ σώματος, αλλά και για τήν προσοχή και νηφαλιότητα τοῦ νού, για νά μή σκοτιστεί ό νούς άπό τήν πολυφαγία και γίνει αδύνατος στήν επιτήρηση τών λογισμών. Πρέπει λοιπόν όχι μόνο στή σωματική νηστεία νά βάζουμε ολη τήν επιμέλεια μας, αλλά και στήν προσοχή τών λογισμών και στήν πνευματική μελέτη, χωρίς τά όποια είναι αδύνατο νά άνέβουμε στο ὕψος τής αληθινής άγνείας και καθαρότητας. Πρέπει λοιπόν νά καθαρίζουμε πρώτα, σύμφωνα μέ τήν εντολή τοῦ Κυρίου, τό εσωτερικό τοῦ πιάτου και τοῦ ποτηριού, για νά γίνει και τό εξωτερικό τους καθαρό<sup>7</sup>.

Γι' αυτό ακριβώς, άν υπάρχει μέσα μας ή φροντίδα νά πολεμήσουμε νόμιμα και νά στεφανωθούμε<sup>8</sup>, άφού νικήσουμε τό ακάθαρτο πνεύμα τής πορνείας, νά μήν έχομε θάρρος στή δική μας δύναμη και άσκηση, αλλά στή βοήθεια τοῦ Κυρίου μας και Θεοῦ. Γιατί δέν παύει ό άνθρωπος νά πολεμείται άπό αυτό τό πνεύμα, μέχρις ότου πιστέψει αληθινά διτι διχι μέ τή δική του επιμέλεια και τό δικό του κόπο, αλλά μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ ελευθερώνεται άπό αυτή τήν αρρώστια και ανεβαίνει στο ὕψος τής άγνείας. Και αυτό είναι υπόθεση πάνω άπό τή φύση κατά κάποιον τρόπο υπερβαίνει τό σώμα εκείνος πού έχει υποτάξει τούς ερεθισμούς τής σάρκας και τις ηδονές της. Και γι' αυτό είναι αδύνατον ό άνθρωπος (για νά τό πώ έτσι) μέ τά δικά του φτερά νά πετάξει προς τό υψηλό και ουράνιο βραβείο τής αγιοσύνης και νά γίνει μιμητής τών Αγγέλων, άν δέν τον σηκώσει ή χάρη τοῦ Θεοῦ άπό τή γή και τή λάσπη. Γιατί μέ καμιά άλλη αρετή οι άνθρωποι μέ τή σάρκα πού φέρουν δέν εξομοιώνονται περισσότερο μέ τούς αγγέλους, δσο μέ τήν αρετή τής σωφροσύνης. Μέ τήν αρετή αυτή, ενώ βρίσκονται ακόμη στή γή, έχουν τό πολίτευμα στους ουρανοῦς, κατά τον Απόστολο<sup>9</sup>.

Δείγμα τοῦ διτι αποκτήσαμε τελείως αυτή τήν αρετή είναι νά μή προσηλώνεται ή ψυχή κατά τον ὕπνο σε καμία εικόνα αισχρής φαντασίας. Γιατί

5. Παροιμ. 4, 23.

7. Ματθ. 23, 26.

9. Φιλιπ. 3, 20.

6. Ματθ. 15, 19.

8. Β' Τιμ. 2, 5.

άν και δεν λογαριάζεται ως αμαρτία αυτή ή κίνηση στον ύπνο, είναι όμως γνώρισμα ότι ή ψυχή είναι άρρωστη και δεν έχει ελευθερωθεί από τό σαρκικό πάθος. Γι' αυτό τις αισχρές φαντασίες πού μάς έρχονται στον ύπνο, πρέπει νά πιστεύομε ότι είναι έλεγχος της προηγούμενης αμέλειας και τής ασθένειας μας, άφοϋ τήν κρυμμένη μέσα στά απόκρυφα τής ψυχής μας νόσο τήν κάνει φανερή ή ρεύση κατά τήν ανάπαυση τοϋ ύπνου. Γι' αυτό και ό Γιατρός των ψυχών μας, στά απόκρυφα τής ψυχής έβαλε τό φάρμακο, όπου γνώριζε ότι βρίσκονται και οι αιτίες τής ασθένειας, λέγοντας· «Καθένας πού βλέπει γυναίκα μέ σκοπό νά τήν επιθυμήσει, έκανε κιόλας μοιχεία μαζί της μέσα στην καρδιά του»<sup>10</sup>. Δε διορθώνει τόσο τούς περιέργους και πορνικούς οφθαλμούς, όσο τήν ψυχή πού έχει τήν κατοικία της μέσα μας, ή οποία κα\* κώς μεταχειρίζεται τά μάτια τά οποία έδωσε ό Θεός για τό καλό τού άνθρώπου. Γι' αυτό και ή σοφή Παροιμία δέ λέει· «Μέ κάθε τρόπο νά προσέχεις τά μάτια σου», αλλά· «Μέ κάθε τρόπο νά προσέχεις τήν καρδιά σου»<sup>11</sup>. Έβαλε δηλαδή τό φάρμακο τής προσοχής στην καρδιά πού μεταχειρίζεται τά μάτια για ό,τι θέλει.

Λοιπόν αυτή άς είναι ή φρουρά και προφύλαξη τής καρδιάς μας· όταν έρθει στο νού μας ενθύμηση γυναίκας πού ξεφύτρωσε από διαβολική δολιότητα, είτε μητέρας ή αδελφής ή άλλων ευλαβών γυναικών, αμέσως νά τήν διώξομε από τήν καρδιά μας, μήπως επιμένοντας πολύ σ' αυτή τήν ενθύμηση, μάς κυλήσει εκείνος πού μάς εξαπατά στο κακό, ό διάβολος, και μάς ρίξει μέσα στον γκρεμό των αισχρών και βλαβερών σκέψεων. Άλλά και ή εντολή πού δόθηκε από τό Θεό στον πρωτόπλαστο διατάζει, νά συντριβομε τό κεφάλι τού φιδιού<sup>12</sup>, δηλαδή τήν άρχή των βλαβερών λογισμών, μέσω των οποίων επιχειρεί αυτό νά συρθεί μέσα στις ψυχές μας. Αλλιώς μέ τό νά παραδεχτούμε τό κεφάλι, πού είναι ή άρχή τού λογισμού, θά παραδεχτούμε και τό υπόλοιπο σώμα τού φιδιού, πού είναι ή συγκατάθεση στην ηδονή, και αυτό θά κατακρημνίσει τή διάνοια μας στην παράνομη πράξη. Άλλά πρέπει κατά τήν Γραφή, κάθε πρωί νά έξολοθρεύομε όλους τούς αμαρτωλούς τής γής<sup>13</sup>, δηλαδή μέ τό φώς τής γνώσεως νά διακρίνομε και νά έξολοθρεύομε τούς αμαρτωλούς λογισμούς από τή γή, ή οποία είναι ή καρδιά μας, σύμφωνα μέ τή διδασκαλία τού Κυρίου. Και όσο είναι ακόμη νήπια οι γιοι τής Βαβυλώνας, δηλαδή οι πονηροί λογισμοί, νά τούς χτυπάμε στο έδαφος και νά τούς τσακίζομε πάνω στην πέτρα<sup>14</sup>, ή οποία πέτρα είναι ό Χριστός. Γιατί άν οι νήπιοι λογισμοί μεγαλώσουν και γίνουν άνδρες λόγω τής συγκαταθέσεως μας σ' αυτούς, τότε δέν θά νικηθούν χωρίς μεγάλο στεναγμό και κόπο.

Μετά τά δσα είπαμε από τήν Αγία Γραφή, καλό είναι νά θυμηθούμε

10. Ματθ. 5, 28.

12. Γεν. 3, 15.

14. Ψαλμ. 136, 9.

11. Παροιμ. 4, 23.

13. Ψαλμ. 100, 8.

και λόγους αγίων Πατέρων. Είπε λοιπόν ο άγιος Βασίλειος, επίσκοπος Καισαρείας της Καππαδοκίας: «Και γυναίκα δε γνωρίζω και παρθένος δέν είμαι». Τόσο πολύ γνώριζε δι τó δώρο της παρθενίας δέν κατορθώνεται μόνο μέ αποχή από γυναίκα, δσο μέ τήν αγιοσύνη τής ψυχής και τήν καθαρότητα, ή οποία κατορθώνεται μέ τó φόβο τού Θεού. Λένε επίσης και τούτο οί Πατέρες, δι δέν μπορούμε να αποκτήσαμε τελείως τήν αρετή τής άγνείας, άν δέν άποκτήσομε πρωτύτερα τήν αληθινή ταπεινοφροσύνη μέσα στην καρδιά μας. Ούτε μπορούμε νά κριθούμε άξιοι ν' άποκτήσομε τήν αληθινή θεία γνώση, άν μέσα στά απόκρυφα τής ψυχής έχει θρονιαστεί τó πάθος τής πορνείας. Θά δείξομε και από τον Απόστολο πόσο μεγάλο είναι τó κατόρθωμα τής σωφροσύνης, και άφου αναφέρομε μιá φράση του μόνο, θά τελειώσομε: «Επιδιώκετε νά έχετε ειρήνη μέ δλους και τον αγιασμό, πού χωρίς αυτόν κανένας δέν θά δει τον Κύριο»<sup>15</sup>. Ότι αναφέρεται στο θέμα μας, είναι φανερό από εκείνο πού λέει αμέσως παρακάτω: «Κανένας πόρνος και βέβηλος δπως ó Ήσαϋ»<sup>16</sup>. Όσο λοιπόν ουράνιο και αγγελικό είναι τó κατόρθωμα τής αγιοσύνης, τόσο μέ βαρύτερες συνωμοσίες και δόλους πολεμείται από τούς εχθρούς δαίμονες. Και γι' αυτό όφειλομε νά φροντίζομε νά έχομε διχι μόνον εγκράτεια σώματος, αλλά και συντριβή καρδιάς και πυκνές προσευχές μέ στεναγμούς, ώστε τó καμίνι τής σάρκας μας, τó όποιο ó βασιλιάς τής Βαβυλώνας ανάβει καθημερινά μέ τούς ερεθισμούς τής επιθυμίας, νά τó σβήσομε μέ τή δρόσο τού Αγίου Πνεύματος<sup>17</sup>.

Έκτος από αυτά, μέγιστο δπλο για τον πόλεμο αυτό είναι ή κατά Θεόν αγρυπνία. Γιατί δπως ή προσοχή και ή προφύλαξη τής ημέρας ετοιμάζει τή νυχτερινή αγιοσύνη, έτσι ή νυχτερινή κατά Θεόν αγρυπνία ετοιμάζει και διευκολύνει τήν ψυχή στην καθαρότητα τής ημέρας.

### 3. Περί τής φιλαργυρίας

Τρίτος είναι ó αγώνας εναντίον τού πνεύματος τής φιλαργυρίας, αγώνας ξένος και έξω από τήν ανθρώπινη φύση, πού βρίσκει αφορμή τήν απιστία τού μοναχού. Γιατί οί ερεθισμοί τών άλλων παθών, εννοώ τού θυμού και τής επιθυμίας, έχουν τις αφορμές από τó σώμα, και κατά κάποιον τρόπο είναι έμφυτα και έχουν τήν άρχή από τή γέννηση. Γι' αυτό και χρειάζεται πολύς καιρός για νά νικηθούν. Ή αρρώστια δμως τής φιλαργυρίας έρχεται από έξω και μπορεί ευκολότερα νά κοπεί άν καταβάλει κανείς επιμέλεια και προσοχή. "Αν δμως παραμεληθεί, γίνεται πιο καταστρεπτική από τά άλλα πάθη και δύσκολα φεύγει- γιατί είναι ρίζα δλων τών κακών<sup>18</sup>, κατά τον Απόστολο.

"Ας σκεφτούμε ως έξης: οί φυσικές κινήσεις τού σώματος υπάρχουν διχι

15. Έβρ. 12, 14.

16. Έβρ. 12, 16.

17. Δαν. 3, 19.

18. Α' Τιμ. 6, 10.

μόνο στα παιδιά, ατά όποια κρίση του καλοῦ και του κακοῦ δεν υπάρχει ακόμα, αλλά και σ' αυτά τά νήπια πού τρώνε γάλα, πού δέν έχουν ούτε Ι-χνος ηδονής, δίνουν δμως σημάδι διτι έχουν έκ φύσεως κίνηση στή σάρκα τους. Επίσης και τό κεντρί του θυμού παρατηρείται ατά νήπια, δταν τά βλέπομε νά διεγείρονται ζωηρά εναντίον εκείνων πού τά λύπησαν. Και αυτά δέν τά λέω για νά κατηγορήσω τή φύση σάν αίτία τής αμαρτίας· μή γένοιτο· αλλά για νά δείξω διτι ό θυμός και ή επιθυμία, άν και για καλό ενώθη-καν μέ τον άνθρωπο από τό Δημιουργό και είναι κάπως από τά φυσικά προσόντα του σώματος, εξαιτίας τής αμέλειας ξεπέφτουν σέ πράξεις έξω από τή φύση. Γιατί ή κίνηση του σώματος δόθηκε από τό Δημιουργό για τή γέννηση απογόνων και τήν παράταση τής ανθρωπότητας κατά διαδοχή και διχι για τήν πορνεία. Και ό θυμός έχει κατασπαρεί μέσα μας για τή σωτηρία μας, για νά θυμώνομε εναντίον τής κακίας και διχι νά γινόμαστε θηρία εναντίον των ανθρώπων. Άν λοιπόν χρησιμοποιούμε για κακό τό θυμό και τήν επιθυμία, δέν είναι ή ανθρώπινη φύση αμαρτωλή ούτε θά κατηγορήσομε τον Πλάστη, διπως δέν κατηγορούμε εκείνον πού έδωσε στον άλλον ένα σιδερένιο εργαλείο για μιá αναγκαία και ωφέλιμη εργασία, και αυτός τό χρησιμοποίησε σέ φόνο.

Αυτά τά είπαμε για νά φανερώσομε διτι τό πάθος τής φιλαργυρίας δέν προέρχεται από τή φύση, αλλά μόνο από πολύ κακή και διεφθαρμένη διάθεση. Γιατί ή αρρώστια αυτή τής φιλαργυρίας, δταν βρει στήν άρχή τής αποταγής χλιαρή και άπιστη τήν ψυχή, τής υποβάλλει δίκαιες τάχα και ευλογοφανείς προφάσεις για νά κατακρατήσει μερικά από εκείνα πού έχει. Του λέει διτι θά έχει μακροχρόνια γηρατειά και ασθένεια και διτι εκείνα πού δίνει για τις ανάγκες τό κοινόβιο δέν είναι αρκετά διχι για άρρωστο, αλλά ούτε για υγιή, και διτι έδώ δέν φροντίζουν διπως χρειάζεται τους άρρωστους, αλλά μέ πολλή αμέλεια, και άν δέν έχει κρύψει χρυσάφι, θά πεθάνει άθλια. Τελευταία του υποβάλλει τή σκέψη, διτι ούτε στο μοναστήρι μπορεί νά μείνει πολύ, λόγω τής βαριάς εργασίας και τής αυστηρότητας του ηγουμένου. Και δταν παραπλανήσει τή διάνοια μέ τέτοιες σκέψεις, για νά αποκτήσει έστω και ένα δηνάριο, τότε τον καταφέρνει και εργασία του χεριού νά μάθει κρυφά από τον ηγούμενο, από τήν οποία θά μπορέσει νά αυξήσει τό χρήμα πού τόσο επιθυμεί. Και παραπέρα τον εξαπατά τον άθλιο μέ κρυφές ελπίδες και του ψιθυρίζει τό κέρδος πού θά έχει από τήν εργασία του και τήν άναπαυση και αμεριμνησία πού θά αποκτήσει. Και άφού παραδοθεί ολόκληρος στή σκέψη του κέρδους, κανένα άλλο κακό δέν προσέχει ούτε τήν παράφορα τής οργής άν του συμβεί καμιά ζημιά, ούτε τό σκοτάδι τής λύπης άν δέν πετύχει τό κέρδος, αλλά διπως σέ άλλους γίνεται θεός ή κοιλιά τους<sup>19</sup>, έτσι και σ' αυτόν γίνεται θεός ό χρυσός. Γι' αυτό ό μακάριος Απόστολος γνωρι-

ζοντάς τα αυτά, δχι μόνο ρίζα δλων των κακών ονόμασε τή φιλαργυρία, αλλά και ειδωλολατρία την είπε<sup>20</sup>.

"Ας δούμε λοιπόν σε πόση κακία ή αρρώστια αύτη σέρνει τον άνθρωπο, ώστε νά τον ρίξει και στην ειδωλολατρία- γιατί άφου απομακρύνει ό φιλάργυρος τό νού του άπό την αγάπη τού Θεού, αγαπά είδωλα, δηλ. ανάγλυφες εικόνες ανθρώπων πού είναι χαραγμένες πάνω στά νομίσματα. Με τέτοιους λογισμούς λοιπόν άφου σκοτισθεϊ ό μοναχός και προχωρήσει στο χειρότερο, δέν μπορεί νά έχει διόλου υπακοή, αλλά αγανακτεί, νομίζει δι πάσχει άδικα, και για τήν κάθε εργασία γογγύζει, αντιλέγει και χωρίς διόλου ευλάβεια σάν άλογο σκληρότατο βαδίζει στο γκρεμό. Ούτε στήν καθημερινή τροφή αρκείται, και διαμαρτύρεται δι δέν μπορεί νά υποφέρει μέχρι τέλος. Και λέει δι ό Θεός δέν είναι μόνο έκει, ούτε δι εκεί αποκλειστικά βρίσκεται ή σωτηρία του· και δι άν δέν φύγει άπό τό μοναστήρι εκείνο, θά χαθει. Και έτσι έχοντας για συνεργό τής διεφθαρμένης γνώμης του τά χρήματα πού φυλάει, τά αισθάνεται σάν φτερά και μέ αυτά μελετά νά φύγει άπό τό μοναστήρι. Και λοιπόν άπαντα υπερήφανα και άγρια σέ δλες τις εντολές πού τού δίνουν, και νομίζοντας τον εαυτό του ξένο και έξωμερίτη, άν δει στο μοναστήρι δι κάτι έχει ανάγκη νά διορθωθεί, αμελεί και περιφρονει και κατηγορεί δλα δσα γίνονται. Έπειτα ζητάει προφάσεις για νά οργιστεί και νά λυπηθεί, για νά μήν τον νομίσουν επιπόλαιο και δι φεύγει άπό τό μοναστήρι χωρίς αιτία. Κι άν μπορέσει μέ κρυφομιλήματα και μάταια λόγια νά εξαπατήσει και άλλον και νά τον βγάλει άπό τό μοναστήρι, κι αυτό τό κάνει, για νά έχει και συνεργό. Έτσι λοιπόν μέ τό νά ανάβει άπό τή φωτιά τών χρημάτων του ό φιλάργυρος, ποτέ δέν μπορεί νά ησυχάσει στο μοναστήρι του ούτε νά ζήσει κάτω άπό κανόνα. Κι δταν ό διάβολος σάν λύκος τον αρπάζει άπό τήν μάνδρα και τον ξεχωρίζει άπό τό ποίμνιο και τον πάρει για νά τον φάει, τότε τον φέρνει στο σημείο, τά έργα πού βαριόταν νά κάνει τις ορισμένες ώρες στο κοινόβιο, αυτά νά τά κάνει στο κελί του μέρα και νύχτα μέ μεγάλη προθυμία. Και ούτε τις συνήθειες τών προσευχών, ούτε τις νηστείες, ούτε τον κανόνα τών αγρυπνιών επιτρέπει νά τηρεί, αλλά άφου τον δέσει μέ τή manία τής φιλαργυρίας, δηλ του τήν προθυμία τον πείθει νά τήν δείξει στο εργόχειρο του.

Είναι τρεις τρόποι αυτής τής αρρώστιας, τούς οποίους εξίσου απαγορεύουν οί θείες Γραφές και οί διδασκαλίες τών Πατέρων. Ένας είναι πού κάνει δσους ήταν φτωχοί, νά προσπαθούν εκείνα πού δέν είχαν στον κόσμο νά τά αποκτήσουν τώρα. Άλλος είναι πού κάνει νά μετανοούν δσοι αρνήθηκαν μιά φορά τά χρήματα δταν έγιναν μοναχοί και τούς βάζει νά ζητούν εκείνα πού πρόσφεραν στο Θεό. Τρίτος είναι αυτός, ό οποίος άφου άπό τήν άρχή δέσει τό μοναχό μέ απιστία και χλιαρότητα, δέν τού επιτρέπει νά

απαλλαγεί τελείως από τις κοσμικές ασχολίες, μέ τό να τοῦ υποβάλλει φόβο τής φτώχειας και απιστία στην πρόνοια τοῦ θεοῦ, και να τον κάνει παραβάτη των υποσχέσεων του πού έδωσε, δταν αρνήθηκε τόν κόσμο. Τά παραδείγματα αυτών τών τριών τρόπων βρήκαμε δι κατακρίνονται στην Αγία Γραφή. Έτσι ό Γιεζή, επειδή επιθύμησε νά αποκτήσει χρήματα πού δέν είχε πρωτύτερα, δεν πέτυχε τήν προφητική χάρη, τήν οποία ό διδάσκαλος ήθελε νά τοῦ αφήσει ως κληρονομιά. Και αντί ευλογία, κληρονόμησε αιώνια λέπρα μέ τήν κατάρα τοῦ Προφήτη<sup>21</sup>. Και ό Ιούδας πού θέλησε νά πάρει χρήματα, τά όποια είχε εγκαταλείψει προηγουμένως, αφού ακολούθησε τό Χριστό, δχι μόνον γλύστρησε στην προδοσία τοῦ Κυρίου και χωρίστηκε από τόν χορό τών Αποστόλων, αλλά και τή ζωή του τελείωσε μέ βίαιο θάνατο<sup>22</sup>. Ό Άνανίας και ή Σαπφείρα, μέ τό νά φυλάξουν μερικά από εκείνα πού είχαν, τιμωρούνται μέ θάνατο από τό αποστολικό στόμα<sup>23</sup>. Ό μέγας Μωυσής στο Δευτερονόμιο παραγγέλλει μέ μυστικό τρόπο σ' εκείνους πού υπόσχονται νά αποταχθούν και νά φύγουν από τόν κόσμο και από φόβο απιστίας πάλι κρατιούνται από τά γήινα πράγματα: «Αν είναι κανείς φοβισιάρης και δειλός νά μή βγει στον πόλεμο, αλλά νά πάει στο σπίτι του και νά καθήσει, μή τυχόν κάνει και τούς αδελφούς του νά φοβηθούν και αυτοί»<sup>24</sup>. Υπάρχει άλλη πιο σίγουρη και καθαρή μαρτυρία; Δέν μαθαίνομε άπ' αυτά δι εκείνοι πού απαρνούνται τόν κόσμο, πρέπει τελείως νά τά απαρνούνται δλα κι έτσι νά βγαίνουν στον πόλεμο, και δχι μέ τό νά κάνουν άρχή νωθρή και διεφθαρμένη, νά απομακρύνουν τούς άλλους από τήν ευαγγελική τελειότητα και νά τούς φέρνουν σέ δειλία; Αυτό πού λέει καλώς ή θεία Γραφή: «Φέρνει μακαριότητα πιό πολύ τό νά δίνεις παρά τό νά παίρνεις»<sup>25</sup>, τό ερμηνεύουν κακώς, καθώς βιάζονται προς εξαπάτηση τους και πρόσ τήν επιθυμία τής φιλαργυρίας, παρεξηγώντας τήν έννοια τού ρητού και τή διδασκαλία τού Κυρίου πού λέει: «Αν θέλεις νά είσαι τέλειος, πήγαινε, πούλησε τά υπάρχοντα σου και δώστα στους φτωχούς και θ' αποκτήσεις θησαυρό στον ουρανό, και έλα ακολούθησε με»<sup>25</sup>. Και έτσι συμπεραίνουν δι άπό τήν άκτημοσύνη είναι ανώτερο τό νά εξουσιάζουν τόν πλούτο τους και άπό αυτόν νά δίνουν σέ δσους έχουν ανάγκη.

Άς μάθουν αυτοί δι δέν απαρνήθηκαν ακόμα τόν κόσμο, ούτε έφτασαν τή μοναχική τελειότητα, αφού ντρέπονται νά γίνουν φτωχοί για χάρη τού Χριστού σαν τόν Απόστολο Παύλο και μέ τήν εργασία τών χεριών τους νά συντηρούν και τόν εαυτό τους και νά εξυπηρετούν και δσους έχουν ανάγκη<sup>27</sup> και μέ έργα νά εκπληρώσουν τήν μοναχική υπόσχεση και νά δοξαστούν μαζί μέ τόν Απόστολο. Και αφού διασκορπίσουν τόν παλιό πλούτο, νά αγωνίζονται μαζί μέ τόν Παύλο μέ πείνα και δίψα, μέ κρύο και γύμνια τόν καλό

21. \_' Βασ. 5, 25.

23. Πράξ. 5, 1-10.

25. Πράξ. 20, 35.

27. Πράξ. 20, 34.

22. Ματθ. 27, 5.

24. Δευτ. 20, 8.

26. Ματθ. 19, 21.

αγώνα<sup>28</sup>. Γιατί αν γνώριζε ό Απόστολος δι' ό παλιός του πλούτος ήταν πιο χρήσιμος για τήν τελειοποίηση τοῦ ανθρώπου, δεν θα τόν περιφρονούσε, αφού ήταν και διακεκριμένος Ρωμαίος πολίτης<sup>29</sup>. Άλλα και οί χριστιανοί τών Ιεροσολύμων πουλούσαν τα σπίτια και τά χωράφια τους και έβαζαν τό αντίτιμο καταγής κοντά στά πόδια τών Αποστόλων<sup>30</sup>. Δέν θά τό έκαναν αυτό άν γνώριζαν δι' οί Απόστολοι θεωρούσαν καλύτερο νά τρέφονται από τά δικά τους χρήματα και δι' από τόν προσωπικό τους κόπο και από τις προσφορές τών εθνικών. Ακόμα πιο καθαρά διδάσκει γι' αυτά ό Απόστολος Παύλος μ' εκείνα πού γράφει προς τούς Ρωμαίους: «Τώρα πηγαίνω στην Ιερουσαλήμ γιά νά διακονήσω τούς αγίους... Τό θέλησαν νά τούς βοηθήσουν, αλλά ήταν και οφειλέτες τους»<sup>31</sup>. Και ό ίδιος, καθώς ήταν σέ δεσμά και φυλακές πολλές φορές και ταλαιπωρημένος από τήν όδοιπορία, πράγμα πού τόν εμπόδιζε νά εργάζεται δπως συνήθιζε μέ τά χέρια του γιά νά προμηθευτεί τά αναγκαία, διδάσκει δι' αυτά τά πήρε από τούς αδελφούς πού ήρθαν από τή Μακεδονία, λέγοντας: «Τό υστέρημα μου τό συμπλήρωσαν οί αδελφοί πού ήρθαν από τή Μακεδονία»<sup>32</sup>. Και προς τούς Φιλιππησίους γράφει: «Ξέρετε και σεις, Φιλιππησίοι, δι' αφού αναχώρησα από τή Μακεδονία, καμία άλλη εκκλησία δέ μέ βοήθησε, παρά μόνο σεις, γιατί και στή Θεσσαλονίκη και μιά και δύο φορές μου στείλατε τά αναγκαία»<sup>33</sup>. Άς είναι λοιπόν και αυτοί κατά τή γνώμη τών φιλάργυρων πιο ευτυχείς από τόν Απόστολο επειδή από τά υπάρχοντα τους τοῦ χορήγησαν τά αναγκαία. Άλλά δέν θά φτάσει κανείς σέ μιά τόσο μεγάλη ανοησία, νά τό πεί αυτό.

Άν λοιπόν θέλομε νά ακολουθήσομε τήν ευαγγελική εντολή και δη εκείνη τήν Εκκλησία τή θεμελιωμένη από τήν άρχή πάνω στους Αποστόλους, νά μή στηριζόμαστε στις υποκειμενικές γνώμες μας, ούτε δσα έχουν καλά ειπωθεί νά τά εξηγήσομε άσχημα. Άλλά, αφού πετάξομε μακριά τή χλιαρή και άπιστη γνώμη μας, νά έντυπώσομε καλά στο νοῦ μας τήν ακρίβεια τοῦ Ευαγγελίου. Έτσι θά μπορέσομε νά ακολουθήσομε και τά ίχνη τών Πατέρων και ποτέ νά μήν απομακρυνθούμε από τήν προσοχή και επιμέλεια τού κοινοβίου και τόν κόσμο τούτο νά τόν απαρνηθούμε αληθινά. Καλό είναι λοιπόν και εδώ νά θυμηθούμε τόν λόγο κάποιου Αγίου. Ό άγιος Βασίλειος, λοιπόν, ό επίσκοπος Καισαρείας τής Καππαδοκίας, σέ κάποιον συγκλητικό πού απαρνήθηκε μέ χλιαρότητα τόν κόσμο και κράτησε μερικά από τά χρήματα του, λέγεται δι' τού είπε ένα τέτοιο λόγο: «Και τόν συγκλητικό έχασες και μοναχός δέν έγινες».

Πρέπει λοιπόν μέ κάθε επιμέλεια νά ξεριζώνομε από τήν ψυχή μας τή ρίζα δλων τών κακών, πού είναι ή φιλαργυρία, γνωρίζοντας καλά δι' όταν μένει ή ρίζα, εύκολα φυτρώνουν τά κλαδιά. Άλλά τήν αρετή αυτή είναι δύ-

28. Β' Τιμ. 4, 7.

30. Πράξ. 4, 34.

32. Β' Κορ. 11, 9.

29. Πράξ. 22, 25.

31. Ρωμ. 15, 27.

33. Φιλιπ. 4, 15.



σκολο νά την κατορθώσομε αν δεν μένομε σε κοινόβιο· γιατί στο κοινόβιο δεν έχουμε φροντίδα οὔτε για τις απαραίτητες ανάγκες μας. Έχοντας εμπρός στα μάτια μας τήν καταδίκη τοῦ Ἀνανία και της Σαπφείρας, νά μας πιάνει φρίκη αν θέλομε νά ἀφήσομε τίποτε στά χέρια μας ἀπό τήν παλιά περιουσία μας. Επίσης ας φοβηθοῦμε τό παράδειγμα τοῦ Γιεζή, ὁ ὁποῖος ἐξαιτίας της φιλαργυρίας του παραδόθηκε σέ αἰώνια λέπρα, κι ἄς φυλαχτοῦμε μήπως μαζέψομε γιά τους εαυτούς μας χρήματα τά ὁποῖα οὔτε στον κόσμο τά εἶχαμε. Κι ἀκόμη ἔχοντας στο νού μας τό κρέμασμα τοῦ Ιούδα, ἄς φοβηθοῦμε νά πάρουμε πίσω κάτι ἀπό ἐκεῖνα πού καταφρονήσαμε δταν γίναμε μοναχοί. Πάνω ἀπ' ὅλα, ἄς ἔχομε πάντοτε εμπρός μας τήν ἀδηλότητα τοῦ θανάτου, μήπως σέ ὥρα πού δεν περιμένομε ἔρθει ὁ Κύριος μας<sup>34</sup> και βρει λερωμένη τή συνείδηση μας ἀπό φιλαργυρία και μάς πει ἐκεῖνα πού εἶπε στο Ευαγγέλιο προς τον πλούσιο ἐκεῖνο: «Ἀνόητε, αὐτή τή νύχτα απαιτοῦν ἀπό σένα τήν ψυχή σου· σέ ποιόν θά πάνε αὐτά πού ετοιμάσες;»<sup>35</sup>

#### 4. Περί της οργής

Τέταρτος αγώνας εἶναι εμπρός μας ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς οργής· και εἶναι ἀνάγκη, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τό θανατηφόρο δηλητήριο τῆς οργής νά τό κόψομε ἀπό τό βάθος τῆς καρδιάς μας. Γιατί ὅσο τό πονηρό τοῦτο πνεῦμα κάθεται στήν καρδιά μας και τυφλώνει μέ τις σκοτεινές ἀναταραχές τά μάτια τῆς καρδιάς μας, οὔτε τό συμφέρον τῆς ψυχῆς μας μπορούμε νά διακρίνομε, οὔτε νά φτάσομε ποτέ τήν πνευματική γνώση, οὔτε τήν τελειότητα ἀγαθῆς σκέψεως νά πάρομε στήν κατοχή μας, οὔτε νά γίνομε μέτοχοι τῆς ἀληθινῆς πνευματικῆς ζωῆς, οὔτε τό θεῖο και ἀληθινό φῶς μπορεί νά δεχτεῖ ὁ νους μας· γιατί λέει ἡ Γραφή: «Ταράχθησαν τά μάτια μου ἀπό τό θυμό»<sup>36</sup>. Οὔτε θά γίνομε μέτοχοι τῆς θείας σοφίας, και αν ἀκόμη οἱ ἄλλοι μάς νομίζουν γιά πολύ σοφοῦς, γιατί εἶναι γραμμένο: «Στον κόρφο των ἀνοήτων ἀναπαύεται ὁ θυμός»<sup>37</sup>. Ἀλλά οὔτε και τις σωτήριες σκέψεις τῆς διακρίσεως μπορούμε νά ἀποκτήσομε και αν ἀκόμη οἱ ἄνθρωποι μάς νομίζουν γιά φρόνιμους, γιατί εἶναι γραμμένο: «Ἡ ὄργη καταστρέφει και τοὺς φρόνιμους»<sup>38</sup>. Ἀλλά οὔτε θά μπορέσομε νά ἀποδώσομε τό δίκαιο μέ προσεκτική και νηφάλια καρδιά, καθὼς εἶναι γραμμένο: «Ὁ θυμός τοῦ ἀνθρώπου δέν πραγματοποιεῖ τή δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ»<sup>39</sup>· οὔτε τήν κοσμιότητα και σεμνότητα πού ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τήν ἐπαινοῦν μπορούμε νά ἀποκτήσομε, γιατί εἶναι γραμμένο: «Ἀνθρώπος πού θυμῶνει δέν εἶναι κόσμιος»<sup>40</sup>. Ὅποῖος λοιπόν θέλει νά φτάσει τήν τελειότητα και ἐπιθυμεῖ νά ἀγωνιστεῖ νόμιμα τον πνευματικό αγώνα, ἄς εἶναι ξένος ἀπό τό ἐλάττωμα

34. Ματθ. 24, 44.

36. Ψαλμ. 6, 8.

38. Παροιμ. 15, 1.

40. Παροιμ. 11, 25.

35. Λουκ. 12, 20.

37. Ἐκκλ. 7, 9.

39. Ἰακ. 1, 20.

τῆς οργῆς και τού θυμού, και ἄς ακούει τί παραγγέλλει τό σκεύος τῆς εκλογῆς, ὁ Ἄπ. Παύλος: «Κάθε ἐχθρα και ὀργή και θυμός και κραυγή και βλασφημία, ἄς φύγει ἀπό σας μαζί με κάθε κακία»<sup>41</sup>. Λέγοντας τῆ λέξη «κάθε», δέ μάς ἀφήσε καμία πρόφαση θυμού ούτε σάν αναγκαία, ούτε σάν εὐλογη. Εκείνος λοιπόν πού θέλει νά διορθώσει τον ἀδελφό του δταν ἀμαρτάνει ἢ νά τού βάλει ἐπιτίμιο, ἄς φροντίζει νά παραμένει ἀτάραχος, μήπως θέλοντας νά θεραπεύσει ἄλλον, αρρωστήσει ὁ ἴδιος και ακούσει τά ευαγγελικά λόγια: «Γιατρέ, θεράπευσε πρώτα τον εαυτό σου»<sup>42</sup>. Και πάλι: «Γιατί βλέπεις τό ἄχυρο στο μάτι τού ἀδελφού σου και δέν παρατηρεῖς τό δοκάρει μέσα στο δικό σου μάτι;»<sup>43</sup> Γιατί ἂν ἀπό οποιαδήποτε αἰτία ἢ κίνηση τῆς οργῆς θερμανθεῖ πολύ, τυφλώνει τά μάτια τῆς ψυχῆς και δέν τήν αφήνει νά δει τον ἥλιο τῆς δικαιοσύνης. Ὅπως εκείνος πού βάζει πάνω ἀτά μάτια του χρυσά καλύμματα ἢ μολύβδινα, ἐμποδίζει ἐξίσου τήν δράση και καμιά διαφορά δέν προκαλεῖ στή τύφλωση ἢ αξία τού χρυσοῦ, ἔτσι ἀπό οποιαδήποτε αἰτία, εὐλογη δῆθεν ἢ παράλογη, και ἂν ἀνάψει ἢ ὀργή, σκοτίζεται ἢ πνευματική δράση.

Τότε μόνο χρησιμοποιούμε κατὰ φύση τό θυμό, δταν τόν στρέφομε ἐναντίον των ἐμπαθών και φιλήδωνον λογισμών. Ἐτσι διδάσκει και ὁ προφήτης: «Νά οργίζεστε και νά μήν ἀμαρτάνετε»· δηλαδή νά οργίζεστε κατὰ τών παθών σας και τών πονηρῶν λογισμῶν, και μήν ἀμαρτάνετε ἐκτελώντας δσα αυτοί σάς υπαγορεύουν. Κι αυτό θέλει νά πει και ἡ συνέχεια: «Γιά δσα λέτε μέσα στις καρδιές σας, πάνω στο κρεβάτι σας νά κατανύγεστε»<sup>44</sup>, δηλαδή δταν ἐρθουν στήν καρδιά σας οἱ πονηροὶ λογισμοί, ἀφοῦ τούς διώξετε μέ τήν ὀργή, τότε ευρισκόμενοι στήν ησυχία τῆς ψυχῆς σάν σε κάποιο κρεβάτι, μετανοεῖτε μέ κατάνυξη. Συμφωνεῖ σ' αυτό και ὁ μακάριος Παύλος, πού ἀνέφερε αὐτόν τό στίχο και πρόσθεσε: «Ὁ ἥλιος νά μή βασιλεύει αφήνοντας σας θυμωμένους, ούτε νά δίνετε τόπο στο διάβολο»<sup>45</sup>, δηλ. μή διαθέτετε ἔτσι τόν Κύριο Ἰησοῦ, τόν Ἅλιο τῆς δικαιοσύνης, παροργίζοντάς Τον μέ τῆ συγκατάθεση σας στους κακούς λογισμούς, ὥστε νά δῦει στις καρδιές σας και νά φεύγει, γιά νά μή βρίσκει τόπο ὁ διάβολος μέ τήν ἀναχώρηση τού Χριστοῦ. Γι' αὐτόν τόν ἥλιο λέει και ὁ Θεός διά μέσου τού προφήτη: «Θ' ἀνατεῖλει ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης και τά φτερά του θά φέρουν τῆ θεραπεία»<sup>46</sup>. Ἄν πάλι ἐννοήσουμε τό ρητό κατὰ γράμμα, ουτε μέχρι τῆ δύση τού ἡλίου δέν μάς επιτρέπεται νά διατηρούμε τήν ὀργή.

Τί λοιπόν θά πούμε γι' αὐτά, εμεῖς δπου ἀπό ἀγριότητα και μανία τῆς ἐμπαθούς ψυχικῆς καταστάσεως μας, δχι μόνο μέχρι τῆ δύση τού ἡλίου διατηρούμε τήν ὀργή, ἀλλά και γιά πολλές ἡμερες τήν κρατάμε; Και δέ μιλάμε ἐκφράζοντας τήν ὀργή μέ λόγια, ἀλλά μέ τῆ σιωπή μεταξύ μας αὐξά-

41. Ἐφ. 4, 31.

43. Ματθ. 7, 3.

45. Ἐφ. 4, 27.

42. Λουκ. 4, 23.

44. Ψαλμ. 4, 5.

46. Μαλ. 4, 2.

νομε τό δηλητήριο τής μνησικακίας για ψυχική καταστροφή μας. Και δέν γνωρίζομε διτι πρέπει διχι μόνο νά απέχομε από τήν ενεργητική οργή, άλλα και από τήν κατά διάνοια, για νά μή σκοτεινιάσει ό νους μας από τό σκοτάδι τής μνησικακίας και ξεπέσει από τό φως τής πνευματικής γνώσεως και τής διακρίσεως, και στερηθεί τήν κατοίκηση μέσα του τοῦ Αγίου Πνεύματος. Γι' αυτό και ό Κύριος στά Ευαγγέλια παραγγέλλει νά αφήνομε τό δώρο μας στο θυσιαστήριο και νά μονιάζομε πρώτα μέ τον αδελφό μας<sup>47</sup>, γιατί δέν είναι δυνατό νά γίνει ευπρόσδεκτο, άν διατηρούμε μέσα μας θυμό και μνησικακία. Άλλά και ό Απόστολος τό ίδιο μάς διδάσκει, λέγοντας: «Νά προσεύχεστε αδιάλειπτα»<sup>48</sup>, και «σέ κάθε τόπο νά υψώνετε σέ προσευχή δισα χέρια, χωρίς όργή και λογισμούς απιστίας»<sup>49</sup>. Δέν μένει λοιπόν, παρά ή νά μήν προσευχόμαστε ποτέ, οπότε είμαστε υπεύθυνοι στήν αποστολική παραγγελία, ή νά φροντίζομε νά τηρούμε τή διαταγή και νά προσευχόμαστε χωρίς όργή και μνησικακία. Και επειδή πολλές φορές άν λυπηθούν ή ταραχθούν οί αδελφοί, αδιαφορούμε λέγοντας διτι δέν λυπήθηκαν εξαιτίας μας, ό Γιατρός τών ψυχών, θέλοντας νά ξεριζώσει τις προφάσεις, παραγγέλλει νά αφήσομε τό δώρο και νά συνδιαλλαγοῦμε διχι μόνο άν είμαστε έμεις λυπημένοι κατά τοῦ αδελφού μας, άλλα και άν αυτός είναι λυπημένος εναντίον μας δίκαια ή άδικα, νά τον θεραπεύομε δίνοντας εξηγήσεις, και τότε νά προσφέρομε τό δώρο μας. Άλλά γιατί νά διατριβομε πολύ στά ευαγγελικά παραγγέλματα άφού και από τον παλαιό νόμο μπορούμε νά μάθομε, ό όποιος άν και θεωρείται πιο συγκαταβατικός, λέει: «Μή νιώσεις μέσα σου μίσος για τον αδελφό σου»<sup>50</sup>, και άλλου λέει: «Ό δρόμος τοῦ μνησικακου οδηγεί στο θάνατο»<sup>51</sup>. Και έδώ διχι μόνον τήν ενεργητική μνησικακία τιμωρεί, άλλα και τήν κατά διάνοια.

Πρέπει λοιπόν, σύμφωνα μέ τους θείους νόμους, νά αγωνιζόμαστε μέ δλη τή δύναμη μας εναντίον τοῦ πνεύματος τής οργής και τής αρρώστιας πού έχομε μέσα μας· και διχι, επειδή στρέφομε τό θυμό εναντίον τών ανθρώπων, νά έπιδιώκομε τήν έρημία και τήν απομόνωση, γιατί δήθεν έκει δέν υπάρχουν αφορμές νά μάς παρακινούν στήν όργή, και στή μόνωση θά κατορθώσομε εύκολα τήν αρετή τής μακροθυμίας. Επειδή είμαστε υπερήφανοι και δέν θέλομε νά κατηγορούμε τον εαυτό μας και νά αποδίδομε στή δική μας αμέλεια τις αφορμές τής ταραχής, επιθυμούμε νά χωριστούμε από τούς αδελφούς μας. Ενόςω λοιπόν αποδίδομε στους άλλους τις αφορμές τής ασθένειας μας, είναι αδύνατο νά φτάσομε τήν τελειότητα τής μακροθυμίας.

Τό κυριότερο λοιπόν μέρος τής διορθώσεως μας και τής ειρήνης μας δέν κατορθώνεται από τή μακροθυμία τών άλλων απέναντι μας άλλα από τή

47. Ματθ. 5, 23.

49. Α' Τιμ. 2, 8.

51. Παροιμ. 12, 28.

48. Α' Θεσ. 5, 17.

50. Λιούτ. 19, 17.

δική μας ανεξικακία προς τους άλλους. Όταν όμως, αποφεύγοντας τον αγώνα τής μακροθυμίας, επιδιώκομε τήν έρημο και τή μόνωση, τότε, δσα πάθη φέρνομε αθεράπευτα έκει, είναι κρυμμένα μέσα μας και δέν χάθηκαν. Επειδή ή έρημία και ή αναχώρηση σέ δσους δέν έχουν απαλλαγεί από τά πάθη τους, ξέρει δχι μόνο νά τά διατηρεί, αλλά και νά τά σκεπάζει· και ούτε επιτρέπει νά αισθάνονται σέ ποιο πάθος νικιούνται. Απεναντίας ή έρημος υποβάλλει σ' αυτούς νά φαντάζονται δι αποκτήσαν αρετή και τούς πείθει νά πιστεύουν δι κατόρθωσαν τή μακροθυμία και τήν ταπεινώση, δσο δέν είναι παρών κάποιος πού νά τούς ερεθίζει και νά τούς φέρνει σέ δοκιμασία. Και δταν τύχει αφορμή θυμού πού τούς προκαλεί και τούς δοκιμάζει, αμέσως τά πάθη πού βρίσκονται μέσα αποθηκευμένα και λανθάνοντα, σάν άλογα χωρίς χαλινάρι ξεπηδούν από τον τόπο πού ησυχάζαν, θρεμμένα από τήν μακρά ησυχία και αργία, και μέ μεγαλύτερη σφοδρότητα και αγριότητα σύρουν στον δλεθρο τον άνθρωπο πού κάθεται άνω σ' αυτά. Γιατί περισσότερο εξαγριώνονται τά πάθη δταν στερούνται τή δοκιμασία πού προέρχεται από τούς ανθρώπους. Και αυτήν ακόμη τή σκιά τής υπομονής και μακροθυμίας, τήν οποία φαινομενικά νομίζομε, δταν ήμαστε μαζί μέ τούς αδελφούς, δι είχαμε, τή χάνομε από τήν αμέλεια τής έγκυμνάσεως και τής απομονώσεως. Όπως τά φαρμακερά φίδια στήν ερημία πού ησυχάζουν στή φωλιά τους, τότε δείχνουν τή μανία τους, δταν τά πλησιάσει κανείς, έτσι και οί εμπαιθεί άνθρωποι πού ησυχάζουν δχι λόγω τής αρετής, αλλά αναγκαστικά εξαιτίας τής ερημίας, τότε χύνουν τό δηλητήριο τους, δταν αρπάξουν κάποιον πού τούς πλησιάζει και τούς ερεθίζει. Και γι' αυτό πρέπει εκείνοι πού επιζητούν τήν τελειότητα τής πραότητας, νά φροντίζουν δσο μπορούν περισσότερο, δχι μόνο εναντίον τών ανθρώπων νά μήν οργίζονται, αλλά ούτε και εναντίον τών ζώων, ούτε κατά τών άψυχων. Γιατί θυμούμαι, δταν ήμουν στήν έρημο θύμωσα εναντίον καλαμιού πού δέν μου άρεσε τό πάχος ή ή λεπτότητα του. Επίσης θύμωσα και εναντίον ξύλου πού δέν μόρεσα νά τό κόψω αμέσως. Επίσης και εναντίον πέτρας από εκείνες πού βγάζουν φωτιά, δταν προσπάθησα νά βγάλω φωτιά και δέν έβγαλε γρήγορα. Έτσι είχε δυναμώσει ή οργή, ώστε νά στρέφεται και κατά τών αναίσθητων πραγμάτων.

Άν λοιπόν επιθυμούμε νά έπιτύχομε τό μακαρισμό τού Κυρίου, δχι μόνον τήν ενεργητική οργή, δπως είπαμε, αλλά και τήν κατά διάνοια πρέπει νά έμποδίσομε. Γιατί δέν ωφελεί τόσο πολύ νά συκρατούμε τό στόμα μας στον καιρό τού θυμού νά μή λείι λόγια μανιασμένα, δσο νά καθαρίζομε τήν καρδιά μας από τή μνησικακία και νά μή στριφογυρίζομε μέσα στο μυαλό μας πονηρούς λογισμούς εναντίον τού αδελφού. Γιατί ή ευαγγελική διδασκαλία παραγγέλλει νά κόβομε τις ρίζες τών αμαρτημάτων, παρά τούς καρπούς· επειδή δταν κοπεί ή ρίζα τού θυμού από τήν καρδιά, ούτε μίσος

ούτε φθόνος προχωρεί σε έργο. Όποιος μισεί τον αδελφό του, έχει ονομαστεί άνθρωποκτόνος<sup>52</sup>, πού φονεύει αυτόν με τή διάθεση τού μίσους κατά διάνοια· αυτού τό αίμα δέν τό βλέπουν οί άνθρωποι, αφού δέν χύθηκε μέ χτύπημα ξίφους· αλλά διι κατά διάνοια και κατά διάθεση φονεύτηκε, τό βλέπει ό Θεός, ό Όποιος διι μόνο γιά τις πράξεις, αλλά και γιά τούς λογισμούς και τις προαιρέσεις αποδίδει στον καθένα στεφάνια ή τιμωρίες, καθώς λέει ό Ίδιος διά μέσου τού προφήτη: «Ίδού, έρχομαι γιά νά συγκεντρώσω τά έργα και τις σκέψεις τους»<sup>53</sup>. Και πάλι, ό Απόστολος λέει: «Όταν οί λογισμοί τους κατηγορούν αναμεταξύ τους ή και απολογούνται, κατά τήν ήμερα πού ό Θεός θά κρίνει τά κρυφά έργα τών ανθρώπων»<sup>54</sup>. Αυτός ό Ίδιος ό Κύριος διδάσκει νά αποβάλομε κάθε όργη και λέει στά Ευαγγέλια: «Όποιος οργίζεται κατά τού αδελφού του, θά είναι ένοχος στο δικαστήριο»<sup>55</sup>. Τά ακριβή αντίγραφα (τού Ευαγγελίου) έτσι περιέχουν αυτό τό χωρίο. Γιατί ή λέξη «εική» δηλ. χωρίς λόγο, είναι μεταγενέστερη προσθήκη· κι αυτό είναι φανερό και από τό πνεύμα τής Γραφής. Επειδή τό θέλημα τού Κυρίου είναι νά κόβομε μέ κάθε τρόπο τή ρίζα και τό σπινθήρα τής οργής και νά μήν κρατάμε καμιά πρόφαση οργής· μήπως θυμώνοντας στήν άρχή εύλογα τάχα, ύστερα πέσομε στή μανία τού παράλογου θυμού.

Η τέλεια θεραπεία τής ασθένειας τής οργής είναι αυτή: νά πιστέψομε διι ούτε γιά δίκαιες ούτε γιά άδικες αφορμές επιτρέπεται ποτέ νά θυμώνομε. Επειδή διιαν ή όργη σκοτίσει τή διάνοια, ούτε διάκριση, ούτε σωστή σκέψη, ούτε δικαιοσύνη θά βρεθεί μέσα μας· ούτε και ναός τού Αγίου Πνεύματος μπορεί νά γίνει ή ψυχή μας, αλλά θά μάς κατακυριεύσει τό πνεύμα τής οργής σκοτίζοντας τή διάνοια μας. Τελευταίο άπ' όλα, πρέπει νά έχομε εμπρός στά μάτια μας κάθε ήμερα, τήν αβεβαιότητα τής ώρας τού θανάτου μας, κι έτσι νά φυλαγόμαστε από τήν όργη. Και άς γνωρίζομε διι ούτε ή σωφροσύνη, ούτε ή άπάρνηση τού υλικού κόσμου, ούτε οί νηστείες και αγρυπνίες θά μάς ωφελήσουν κατά τήν ήμερα τής κρίσεως, αν βρεθούμε ένοχοι επειδή κατεχόμαστε από όργη και μίσος.

## 5. Περί τής λύπης

Πέμπτος είναι ό αγώνας εναντίον τού πνεύματος τής λύπης, τό όποιο σκοτίζει τήν ψυχή από κάθε πνευματική θεωρία και τήν εμποδίζει από κάθε αγαθή πράξη. Επειδή διιαν τό πονηρό αυτό πνεύμα αρπάξει τήν ψυχή και τήν σκοτίσει ολόκληρη, δέν τής επιτρέπει νά προσεύχεται μέ προθυμία· δέν τήν αφήνει νά έγκαρτερεί στήν ωφέλεια τών ιερών αναγνωσμάτων δέν άνέχεται νά είναι ό άνθρωπος πράος και νά κινείται εύκολα σέ κατάνυξη και συμπάθεια προς τούς αδελφούς· γιά όλες τις εργασίες και εναντίον ακόμη

52. Α' Ίω. 3, 15.

53. Σ. Σεφ. 35, 22.

54. Ρωμ. 2, 15.

55. Ματθ. 5, 22.

τῆς υποσχέσεως τοῦ μοναχικοῦ βίου φέρνει μίσος. Καί γενικά ἡ λύπη, ἀφοῦ ἀνακατώσει δλες τίς σωτήριες σκέψεις τῆς ψυχῆς καί παραλύσει τή δραστηριότητα καί τήν καρτερία τῆς, τή φέρνει σέ σημεῖο νά εἶναι σάν ἀνόητη καί ηλίθια, δένοντας τήν μέ τό λογισμό τῆς ἀπελπισίας. Γι' αὐτό, ἂν ἔχομε σκοπό νά ἀγωνιστοῦμε τόν πνευματικό ἀγώνα καί νά νικήσομε, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τά πονηρά πνεύματα, ὅσο μποροῦμε μέ μεγαλύτερη προσοχή ἀς φυλάξομε τήν καρδιά μας ἀπό τό πνεῦμα τῆς λύπης. Γιατί ὅπως ὁ σκόρος τρώει τό ρούχο καί τό σκουλήκι τό ξύλο, ἔτσι ἡ λύπη κατατρώγει τήν ψυχή τοῦ ἀνθρώπου. Πείθει τόν ἀνθρώπο νά ἀποφεύγει κάθε καλή πνευματική συναναστροφή καί δέν ἐπιτρέπει οὔτε ἀπό γνήσιους φίλους νά δέχεται συμβουλή, οὔτε καλή καί εἰρηνική ἀπάντηση νά δίνει σ' αὐτούς, ἀλλά ἀφοῦ καταλάβει δλη τήν ψυχή, τή γεμίζει μέ δυσἀρέσκεια, πλῆξη καί μελαγχολία. Καί τότε τή βάζει νά ἀποφεύγει τούς ἀνθρώπους, γιατί γίνονται σ' αὐτήν αἰτίοι ταραχῆς. Καί δέν ἐπιτρέπει στήν ψυχή νά ἐνοήσῃ διότι ὄχι ἀπέξω, ἀλλά μέσα τῆς ἔχει τήν ἀρρώστια, ἡ ὁποία τότε φανερώνεται, ὅταν ἐρθοῦν οἱ πειρασμοί καί μέ τήν δοκιμασία τή φέρουν στήν ἐπιφάνεια. Γιατί ποτέ δέν μπορεῖ νά βλαφτεῖ ὁ ἀνθρώπος ἀπό ἄλλον, ἂν δέν ἔχει μέσα του ἀποθηκευμένες τίς ἀφορμές τῶν παθῶν. Καί γι' αὐτό ὁ Δημιουργός τῶν πάντων καί Γιατρός τῶν ψυχῶν, ὁ Θεός, ὁ μόνος πού γνωρίζει ἀκριβῶς τά τραύματα τῆς ψυχῆς, δέν παραγγέλλει νά ἀποφεύγομε τίς συναναστροφές τῶν ἀνθρώπων, ἀλλά νά κόβομε τίς αἰτίες τῆς κακίας πού εἶναι μέσα μας, καί νά γνωρίζομε διότι ἡ υγεία τῆς ψυχῆς δέν κατορθώνεται μέ τόν χωρισμό ἀπό τούς ἀνθρώπους, ἀλλά μέ τήν διαμονή καί ἐξάσκηση μέ τούς ἐνάρετους ἀνθρώπους. Ὅταν λοιπόν γιά προφάσεις πού τίς νομίζομε δήθεν εὐλόγες, ἐγκαταλείπομε τούς ἀδελφούς, δέν κόψαμε τίς ἀφορμές τῆς λύπης ἀλλά μόνον κάναμε ἐναλλαγίτους, γιατί ἡ ἀρρώστια πού ἔχομε μέσα μας τίς ἀνακινεῖ πάλι ἐξαιτίας ἄλλων πραγμάτων.

Γι' αὐτό, ὁλος ὁ πόλεμος μας ἀς εἶναι ἐναντίον τῶν παθῶν πού εἶναι μέσα μας, γιατί ἂν αὐτά, μέ τή χάρη καί τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, βγοῦν ἀπό τήν καρδιά μας, ὄχι μόνο μέ τούς ἀνθρώπους, ἀλλά καί μέ τά ἀγρία θηρία εὐκόλα μποροῦμε νά ζήσομε, ὅπως λέει ὁ μακάριος Ἰώβ: «Τά ἀγρία θηρία θά γίνουν εἰρηνικά μαζί σου»<sup>56</sup>. Πρώτα—πρώτα λοιπόν νά ἀγωνιστοῦμε ἐναντίον τοῦ πνεύματος τῆς λύπης, πού φέρνει τήν ψυχή στήν ἀπελπισία, γιά νά τό ἐξορίσομε ἀπό τήν καρδιά μας. Γιατί αὐτό τό πνεῦμα δέν ἐπέτρεψε στον Κáιν νά μετανοήσῃ μετά τήν ἀδελφοκτονία, οὔτε στον Ἰούδα μετά τήν προδοσία τοῦ Κυρίου. Μιά μόνο λύπη νά ἔχομε, τήν μετάνοια γιά τίς ἀμαρτίες μας ἐνωμένη μέ τήν ἀγαθή ἐλπίδα, γιά τήν ὁποία ὁ Ἀπόστολος λέει: «Ἡ κατά Θεόν λύπη προξενεῖ μετάνοια πού οδηγεῖ σέ ὀριστική σωτηρία»<sup>57</sup>. Κι αὐτό, γιατί ἡ κατά Θεόν λύπη τρέφοντας τήν ψυχή μέ τήν ἐλπί-

56. Ἰώβ 5, 23.

57. Β' Κορ. 7, 10.

δα πού ακολουθεί τή μετάνοια, είναι ανάμικτη με χαρά. Γι' αυτό και πρόθυμο και υπάκουο για κάθε καλή πράξη, εύκολοπλησίαστο, ταπεινό, πράο, άνεξίκακο, υπομονετικό σε κάθε αγαθό κόπο και κάθε συντριβή κάνει τόν άνθρωπο ή λύπη αυτή, αφού είναι κατά Θεόν. Και με αυτό λοιπόν γίνονται οί καρποί τοῦ Αγίου Πνεύματος φανεροί στον άνθρωπο, δηλαδή ή χαρά, ή αγάπη, ή ειρήνη, ή μακροθυμία, ή αγαθότητα, ή πίστη, ή εγκράτεια<sup>58</sup>. Από τήν αντίθετη λύπη είναι φανεροί οί καρποί τοῦ πονηροῦ πνεύματος, οί όποιοι είναι άκηδία, ανυπομονησία, θυμός, μίσος, άντιλογία, απελπισία, οκνηρία στην προσευχή. Αυτή τή λύπη πρέπει να τήν άποφεύγομε, δπως και τήν πορνεία και τή φιλαργυρία και τό θυμό και τά υπόλοιπα πάθη. Αυτή ή λύπη θεραπεύεται με τήν προσευχή και τήν ελπίδα στο Θεό και τή μελέτη τών θείων λόγων και με τή συναναστροφή με ευλαβείς ανθρώπους.

## 6. Περί της άκηδίας

Έκτος είναι ό αγώνας μας εναντίον τής άκηδίας (αμέλεια, πλήξη) πού ενώνεται και βοηθεί τό πνεύμα τής λύπης. Δεινός και βαρύς δαίμονας αυτός, πολεμά πάντοτε τούς μοναχούς. Αυτός επιτίθεται εναντίον τοῦ μοναχού κατά τό μεσημέρι, προκαλώντας του ατονία και φόβο και μίσος εναντίον τοῦ τόπου όπου ασκείται και εναντίον τών αδελφών πού είναι μαζί του και εναντίον κάθε εργασίας, ακόμη και τής αναγνώσεως τών θείων Γραφών. Τοῦ υποβάλλει ακόμη και λογισμούς μεταβάσεως σε άλλο τόπο, και δι άν δέν πάει άλλου, μάταια κοπιάζει εδώ και χάνει τόν καιρό του. Επίσης τοῦ φέρνει κατά τό μεσημέρι και πείνα τόση, δση δέν θά προξενούσε σ' αυτόν τριήμερη νηστεία ή μακρά όδοιπορία ή βαρύτατος κόπος. Έπειτα τοῦ υποβάλλει λογισμούς δι με κανένα άλλο τρόπο δέν μπορεί να απαλλαγεί από τήν ασθένεια αυτή και τό βάρος της, παρά με τό να βγαίνει έξω συνεχώς και να επισκέπτεται τούς αδελφούς, τάχα για ωφέλεια ή επίσκεψη τών ασθενών. Κι όταν δέν μπορέσει να τόν εξαπατήσει με αυτά, τότε αφού τοῦ φέρει πολύ βαρύ ύπνο, επιτίθεται εναντίον του σφοδρότερος και δυνατότερος, και δέν μπορεί διαφορετικά να νικηθεί, παρά με τήν προσευχή και τήν αποχή από τήν άργολογία και με τή μελέτη τών θείων λόγων και τήν υπομονή στους πειρασμούς. Γιατί άν δέν τόν βρει ασφαλισμένο με αυτά τά δπλα, τότε αφού τόν κατατρυπήσει με τά βέλη του, τόν κάνει άστατο, ονειροπόλο, ράθυμο, άεργο και τόν οδηγεί να επισκέπτεται πολλά μοναστήρια και να μή φροντίζει για τίποτε άλλο, παρά πού γίνονται τραπέζια και συμπόσια. Γιατί ή διάνοια αυτού πού έπεσε σε άκηδία τίποτε άλλο δέν φαντάζεται παρά τις μάταιες σκέψεις δσων αναφέραμε. Από αυτά τόν δεσμεύει και σε κο-

58. Γαλ. 5, 22.

σμικά πράγματα και τον δελεάζει λίγο—λίγο σέ επιβλαβείς ασχολίες, μέχρις ότου και από αυτή τή μοναχική ζωή τόν διώξει.

Ὁ Απόστολος, γνωρίζοντας πόσο βαριά είναι αυτή ή αρρώστια και επειδή ήθελε ως σοφός γιατρός νά τή βγάλει μαζί μέ τή ρίζα από τις ψυχές μας, μάς φανερώνει τις αιτίες από τις όποιες γεννιέται και λέει: «Σάς παραγγέλλομε αδελφοί, στό δνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστου, νά αποχωριζοσθε από κάθε αδελφό πού συμπεριφέρεται άτακτα και δχι σύμφωνα μέ τήν παράδοση πού παραλάβατε από μάς. Γνωρίζετε πώς πρέπει νά μάς μιμείστε, επειδή δέ ζήσαμε ως άτακτοι ανάμεσα σας, ούτε πήραμε από κανένα τό φαγητό μας δωρεάν, αλλά εργαζόμασθε ήμερα και νύχτα μέ κόπο και μόχθο για νά μήν επιβαρύνομε κανένα σας· δχι γιατί δέν είχαμε τέτοιο δικαίωμα, αλλά για νά σάς δώσομε παράδειγμα νά μάς μιμείστε. Και δταν ήμασθε κοντά σας, αυτή τήν εντολή σάς δίναμε, δι δποιος δέ θέλει νά εργάζεται, ούτε νά τρώει. Γιατί μαθαίνομε δι μερικοί από σάς δέν εργάζονται, αλλά περιεργάζονται ξένες υποθέσεις. Σ' αυτούς παραγγέλλομε, στό δνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστου, νά εργάζονται ήσυχα για νά κερδίζουν τό ψωμί τους»<sup>59</sup>. Ἄς άκούσομε πόσο καθαρά φανερώνει τις αιτίες τής άκηδίας ό Απόστολος. Εκείνους πού δέν εργάζονται τούς ονομάζει άτακτους, φανερώνοντας μέ μία λέξη πολλή κακία. Γιατί ό άτακτος, είναι και ανευλαβής και αυθάδης ατά λόγια και πρόχειρος σέ κατηγορίες και γι' αυτό είναι ακατάλληλος για τήν ησυχία και δούλος τής άκηδίας. Παραγγέλλει λοιπόν νά αποχωριζόμασθε από αυτούς σάν νά έχουν κολλητική αρρώστια. Μέ τή φράση «και δχι σύμφωνα μέ τήν παράδοση πού παραλάβατε από μάς», φανερώνει δι αυτοί είναι υπερήφανοι και καταφρονητές και ακυρώνουν τις αποστολικές παραδόσεις. Κατόπιν λέει: «Δέν πήραμε τό φαγητό μας δωρεάν από κανένα, αλλά εργαζόμασθε νύχτα και ήμερα μέ κόπο και μόχθο». Ὁ διδάσκαλος τών εθνών, ό κήρυκας τοῦ Ευαγγελίου, πού ανέβηκε μέχρι τόν τρίτο ουρανό, αυτός πού λέει δι ό Κύριος διέταξε τούς κήρυκες τοῦ Ευαγγελίου νά συντηρούνται από τούς ακροατές τοῦ κηρύγματος<sup>60</sup>, αυτός εργάζεται ό ίδιος νύχτα και ήμερα μέ κόπο και μόχθο για νά μήν επιβαρύνει κανένα. Τί λοιπόν θά κάνομε έμεις, πού είμαστε στήν εργασία οκνηροί και επίδιώκομε τή σωματική ανάπαυση, έμεις πού οὔτε κήρυγμα τού Ευαγγελίου μάς έχει ανατεθεί, οὔτε ή μέριμνα για τις εκκλησίες, αλλά' μόνο ή φροντίδα για τήν ψυχή μας; Κατόπιν για νά δείξει πιό καθαρά τή βλάβη πού φέρνει ή αργία, καταλήγει: «Δέν εργάζονται καθόλου αλλά περιεργάζονται». Γιατί από τήν αργία γεννιέται ή περιέργεια, από τήν περιέργεια ή αταξία και από τήν αταξία κάθε κακία. Για τή θεραπεία δλων αυτών, συμπληρώνει: «Νά εργάζονται ήσυχα για νά κερδίζουν τό ψωμί τους». Και για

59. Β' Θεσ. 3, 6-12.

60. Α' Κορ. 9, 14.



νά τους επιπλήξει περισσότερο, λέει: «Όποιος δέ θέλει νά εργάζεται, ούτε να τρώει».

Αυτές τις αποστολικές διαταγές έχοντας υπόψη οί άγιοι πατέρες τής Αιγύπτου, δέν αφήνουν ποτέ νά μένουν αργοί οί μοναχοί και μάλιστα οί νεώτεροι, επειδή γνωρίζουν διτι μέ τήν υπομονή τής εργασίας και τήν άκηδία διώνουν, και τήν τροφή τους προμηθεύονται, και βοηθούν δσους έχουν ανάγκη. Γιατί δέν εργάζονται μόνο για τις δικές τους ανάγκες, αλλά και σέ ξένους και φτωχούς και φυλακισμένους δίνουν από τήν εργασία τους, πιστεύοντας οτι ή αγαθοεργία αυτή είναι θυσία αγία και ευπρόσδεκτη στο Θεό. Και λένε επίσης οί πατέρες, οτι ό εργαζόμενος πολεμά μέ ένα δαίμονα πολλές φορές και στενοχωρείται από αυτόν, ενώ ό αργός αιχμαλωτίζεται από χιλιάδες πονηρά πνεύματα.

Καλό είναι ακόμα νά θυμηθούμε και τό λόγο πού μού είπε ό άββάς Μουσής, πού ήταν πολύ άξιος μεταξύ των πατέρων. 'Αφοϋ είχα καθήσει λίγο καιρό στην έρημο, μέ πείραξε ό δαίμονας τής άκηδίας. Τόν επισκέφτηκα τότε και τού είπα: «Χθες ενοχλήθηκα πάρα πολύ από τήν άκηδία και εξασθένησα υπερβολικά· και δέ γλύτωσα από αυτή, παρά δταν σηκώθηκα και επισκέφτηκα τόν άββά Παύλο». Σ' αυτά μού αποκρίθηκε ό άββάς Μουσής: «Έχε θάρρος· δέν ελευθερώθηκες από τήν άκηδία, αλλά μάλλον παραδόθηκες και υποδουλώθηκες σ' αυτή. Νά γνωρίζεις λοιπόν διτι τώρα θά σέ πολεμήσει περισσότερο ώς λιποτάκτη, άν στο έξης δέ φροντίσεις μέ τήν υπομονή και τήν προσευχή και τήν εργασία τών χειριών σου νά παλαίψεις εναντίον της και νά τή νικήσεις».

## 7. Περί τής κενοδοξίας

Έβδομος είναι ό αγώνας κατά τής κενοδοξίας. Αυτό τό πάθος είναι πολύμορφο και πολύ λεπτό και δέν τό εννοεί γρήγορα ούτε εκείνος πού πειράζεται από αυτό. Επειδή οί προσβολές τών άλλων παθών είναι πιό φανερές και ευκολότερα καταπολεμούνται, καθώς ή ψυχή αναγνωρίζει τόν εχθρό και μέ τήν αντίρρηση στις προσβολές του και τήν προσευχή, αμέσως τόν ανατρέπει. 'Η κενοδοξία όμως, μέ τό νά είναι πολύμορφη δπως είπαμε, δύσκολα νικιέται. Γιατί φανερώνεται σέ κάθε πράξη και σέ φωνή και σέ λόγο και σέ σιωπή και σέ έργο και σέ αγρυπνία και σέ νηστεία και σέ προσευχή και σέ πνευματικές αναγνώσεις και σέ ησυχία και σέ μακροθυμία. Μέ δλα αυτά προσπαθεί νά προσβάλλει τό στρατιώτη τού Χριστού. Όποιον δέ μπόρεσε νά απατήσει στην κενοδοξία μέ τήν πολυτέλεια τών ρούχων, δοκιμάζει νά τόν πειράξει μέ τό φτωχικό ρούχο. Όποιον δέν μπόρεσε νά πολεμήσει μέ τήν τιμή, τόν πολεμά μέ τό νά νομίζει διτι υπομένει τήν ατιμία. Και δποιον δέ μπόρεσε νά καταφέρει στην κενοδοξία μέ τή γνώση τών λόγων, τόν δελεά-

ζει μέ τή σιωπή, νά κενοδοξεΐ δήθεν ώς ήσυχος. Και οποίον δέ μπόρεσε νά φέρει σέ χαλαρότητα μέ τήν πολυτέλεια των τροφών, τόν κάνει νά επιζητεί τόν έπαινο μέ τή νηστεΐα. Και γενικά κάθε έργο, κάθε απασχόληση δίνει αφορμή στόν πονηρό αυτό δαίμονα.

Ακόμη αυτός υποβάλλει επιθυμία γιά τό αξίωμα τής ίερωσυνης. Θυμάμαι κάποιον γέροντα, δταν ήμουν στή σκήτη, που πήγε στό κελί ενός αδελφού γιά επίσκεψη, και άφου πλησίασε τήν πόρτα, τόν άκουσε νά μιλάει άπό μέσα. Ό γέροντας νόμισε διτ μελετά κάτι άπό τήν Γραφή και στάθηκε γιά νά ακούσει. Κατάλαβε τότε διτ ό αδελφός είχε βγει άπό τά λογικά του άπό τήν κενοδοξία και χειροτονούσε τόν εαυτό του διάκονο και έκανε απόλυση τών κατηχουμένων. Όταν λοιπόν ό γέροντας τά άκουσε αυτά, έσπρωξε τήν πόρτα και μπήκε. Ό αδελφός άφου τόν υποδέχτηκε, τόν προσκύνησε κατά τή συνήθεια και τόν ερώτησε νά μάθει άν στεκόταν πολλή ώρα εμπρός στήν πόρτα. Ό γέροντας μέ χαριτωμένο τρόπο τοῦ είπε: «Τώρα ήρθα, δταν έκανες τήν απόλυση τών κατηχουμένων». Ό αδελφός μόλις τό άκουσε, έπεσε στά πόδια τοῦ γέροντα και τόν παρακαλούσε νά προσευχηθεί γι' αυτόν, γιά νά ελευθερωθεί άπό αυτή τήν πλάνη. Αυτό τό θυμήθηκα γιά νά δείξω σέ πόση αναισθησία φέρνει τόν άνθρωπο αυτός ό δαίμονας.

Εκείνος λοιπόν πού θέλει νά πολεμήσει τέλεια και νά στεφανωθεί μέ τό στεφάνι τής δικαιοσύνης, πρέπει μέ κάθε τρόπο νά φροντίσει νά νικήσει τό πολύμορφο αυτό θηρίο, έχοντας πάντοτε μπροστά στά μάτια του τό ρητό τοῦ Δαβίδ: «Ό Κύριος διασκόρπισε τά κόκκαλα τών άνθρωπαρέσκων»<sup>61</sup>. Και νά μήν κάνει τίποτε επιδιώκοντας τόν ανθρώπινο έπαινο, αλλά νά επιζητεί τήν αμοιβή μόνο άπό τό Θεό. Και αποβάλλοντας πάντοτε τούς λογισμούς πού έρχονται στήν καρδιά του και τόν επαινούν, νά εξουθενώνει τόν εαυτό του ενώπιον τοῦ Θεού. Έτσι θά μπορέσει μέ τή βοήθεια τοῦ Θεού νά απαλλαγεί άπό τό πνεύμα τής κενοδοξίας.

## 8. Π ε ρ ί τ ή ς υ π ε ρ η φ ά ν ε ι α ς

Όγδοος είναι ό αγώνας κατά τής υπερηφάνειας. Φοβερότατος αυτός ό αγώνας και άπό δλους τούς προηγούμενους αγριότερος. Αυτός πολεμά προπάντων τούς τέλειους και προσπαθεί νά καταστρέφει εκείνους πού ανέβηκαν σχεδόν στήν κορυφή τών αρετών. Και δπως μία κολλητική και θανατηφόρα αρρώστια δέν καταστρέφει ένα μέλος τοῦ σώματος, αλλά ολόκληρο τό σώμα, έτσι και ή υπερηφάνεια διχι μόνον ένα μέρος τής ψυχής, αλλά ολόκληρη τήν καταστρέφει. Και τό καθένα άπό τά άλλα πάθη, άν και ταράζει τήν ψυχή, αλλά μέ τό νά πολεμά μία μόνον αρετή, εκείνη πού είναι αντίθετη του, και νά προσπαθεί αυτή νά νικήσει, σκοτίζει και ταράζει τήν ψυχή έν μέρει.

61. Ψαλμ. 52, 6.

Ἐνώ τό πάθος της υπερηφάνειας σκοτιρίζει ολόκληρη την ψυχή και τήν ρίχνει σέ τέλεια πτώση.

Γιά νά ἐννοήσουμε καλύτερα τά λεγόμενα, ἄς σκεφτούμε ὡς ἔξης: Ἡ γαστριμαργία προσπαθεῖ νά διαφθεῖρει τήν εγκράτεια· ἡ πορνεία, τή σωφροσύνη· ἡ φιλαργυρία, τήν ἀκτημοσύνη· ὁ θυμός, τήν πραότητα\* και δλα τά λοιπά εἶδη τῆς κακίας, τις ἀντίθετες ἀρετές. Ἡ υπερηφάνεια δμως, δταν κυριεύσει τήν ἀθλια ψυχή, σάν φοβερότατος τύραννος πού κατέλαβε μιὰ μεγάλη και δοξασμένη πόλη, τήν καταστρέφει ολόκληρη και τήν κατεδαφίζει ἀπό τά θεμέλια. Μάρτυρας γι' αὐτό εἶναι ὁ ἄγγελος ἐκεῖνος πού ἔπεσε ἀπό τον ουρανό ἐξαιτίας τῆς υπερηφάνειας του, ὁ ὅποιος ἄν και δημιουργήθηκε ἀπό τό Θεό και στολισήθηκε ἀπό Αὐτόν μέ κάθε ἀρετή και σοφία, δέν θέλησε νά τά ἀποδίδει δλα αὐτά στόν Κύριο, ἀλλά στή δική του φύση. Και ἔτσι νόμιζε δι τὶ εἶναι ἴσος μέ τό Θεό. Ελέγχοντας αὐτή τή σκέψη του, ὁ προφήτης ἔλεγε: «Σύ εἶπες μέ τό νοῦ σου· θά καθήσω πάνω σέ ψηλό βουνό, θά στήσω τό θρόνο μου πάνω ἀτά σύννεφα, θά γίνω ὁμοῖος μέ τόν Ὑψιστο. Και δμως ἐσύ εἶσαι ἄνθρωπος και δχι θεός»<sup>62</sup>. Και πάλι ἄλλος προφήτης λέει: «Γιατί καυχίεται μέσα στήν κακία του ὁ δυνατός;»<sup>63</sup> Γνωρίζοντας αὐτά, ἄς φοβηθούμε και μέ κάθε προσοχή ἄς φυλάξουμε τήν καρδιά μας ἀπό τό θανατηφόρο πνεῦμα τῆς υπερηφάνειας, λέγοντας πάντοτε στόν εαυτό μας, δταν κατορθώσουμε κάποια ἀρετή, τόν λόγο τοῦ Αποστόλου: «Ὅχι ἐγώ, ἀλλά ἡ χάρις τοῦ θεοῦ πού εἶναι μαζί μου»<sup>64</sup>, και τόν λόγο τοῦ Κυρίου: «Ὅτι χωρίς τή βοήθεια Μου, δέν μπορείτε νά κάνετε τίποτε»<sup>65</sup>. Επίσης, τό λόγο τοῦ προφήτη: «Ἄν ἓνα σπίτι δέν τό οἰκοδομήσει ὁ Κύριος, μάταια κουράστηκαν οἱ οἰκοδόμοι»<sup>66</sup>, και τό: «Δέν ἐξαρτάται ἀπό ἐκεῖνον πού θέλει, οὔτε ἀπό ἐκεῖνον πού τρέχει, ἀλλά ἀπό τό Θεό πού θά δεῖξει ἔλεος»<sup>67</sup>. Επειδὴ και ἄν ἀκόμη ἔχει κανεῖς ὀλόθερμη προθυμία και αποφασισμένη προαίρεση, εφόσον εἶναι δεμένος μέ σάρκα και αἷμα, δέν μπορεί νά φτάσει τήν τελειότητα, παρά μόνο μέ τή χάρις και τό ἔλεος τοῦ Χριστοῦ. Και ὁ Ἰάκωβος λέει: «Κάθε ωφέλιμη δωρεά προέρχεται ἀπό ψηλά»<sup>68</sup>. Και ὁ Ἄπ. Παῦλος: «Τί ἔχεις πού δέν τό πήρες ἀπό τό Θεό; Κι ἄν ἔχεις πάρει, γιατί καυχίεσαι σάν νά μὴν πήρες<sup>69</sup>, ἀλλά υπερηφανεύεσαι σάν νά εἶναι δικά σου;» Ὅτι μέ τή χάρις και τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐρχεται ἡ σωτηρία, εἶναι μάρτυρας ἀληθινός ἐκεῖνος ὁ ληστής, ὁ ὅποιος κέρδισε τή βασιλεία τῶν Ουρανῶν δχι ὡς ανταμοιβή τῆς ἀρετῆς του, ἀλλά μέ τή χάρις και τό ἔλεος του Θεοῦ<sup>70</sup>.

Γνωρίζοντας αὐτά οἱ Πατέρες μας δλοι, μέ μιὰ γνώμη, μάς παρέδωσαν δι δέν μπορούμε διαφορετικά νά φτάσουμε στήν τελειότητα τῆς ἀρετῆς, παρά μόνο μέ τήν ταπεινώση, ἡ ὁποία ἐρχεται στόν ἄνθρωπο ἀπό τήν πίστη

62. Ἦσ. 14, 13.

63. Ψαλμ. 51, 1.

64. Α' Κορ. 15, 10.

65. Ἰω. 15, 5.

66. Ψαλμ. 126, 1.

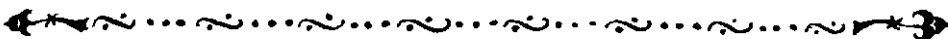
67. Ρωμ. 9, 16.

68. Ἰακ. 1, 17.

69. Α' Κορ. 4, 7.

70. Λουκ. 23, 43.

και τό φόβο τού Θεού, από τήν πραότητα και τήν τέλεια άκτημοσύνη. Μέ τις αρετές αυτές κατορθώνεται και ή τέλεια αγάπη, μέ τή χάρη και τή φιλανθρωπία τοϋ Κυρίου μας Ίησοϋ Χριστού. Σ' Αυτόν ανήκει ή δόξα στους αιώνες. 'Αμήν.



## Λόγος πρὸς τὸν ηγουμένο Λεόντιο, γιὰ τοὺς ἁγίους πατέρες τῆς Σκήτης καὶ γιὰ τὴ διάκριση.

**Ἄ**πό τό χρέος πού υποσχέθηκα στὸν μακαριότατο αρχιεπίσκοπο Κάστορα γιὰ τὴ διήγηση τοῦ βίου τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τῆς διδασκαλίας τους, ἀπέδωσα Ἰνα μέρος, αγιότατε Λεόντιε, μέ δσα τοῦ ἱ-γραψα περὶ διαμορφώσεως τῶν κοινοβίων καὶ περὶ τῶν ὄχτώ λογισμῶν τῆς κακίας· τώρα ἐβάλα σκοπὸ νά τό ἐξοφλήσω. Επειδὴ λοιπὸν ἔμαθα διτὸ ὁ αρχιερέας πού προανέφερα μάς ἀφησε καὶ ἀπῆλθε πρὸς τό Χριστό, ἐκρίνα ἀναγκαῖο, σέ σένα πού διαδέχτηκες τὴν ἀρετὴ του καὶ μέ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ τὴν φροντίδα τοῦ μοναστηριοῦ, νά σοῦ γράψω τὰ υπόλοιπα τῆς διηγῆσεως.

Πήγαμε λοιπὸν στὴ ἔρημο τῆς σκήτης, δπου ζούσαν οἱ πιὸ δόκιμοι καὶ ἀξιόλογοι πατέρες, ἐγὼ καὶ ὁ ἅγιος Γερμανός, ὁ ὅποιος ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία ἐγίνε πνευματικὸς μου φίλος καὶ στὸ σχολεῖο καὶ στὸ στρατό καὶ στὴ μοναχικὴ ζωὴ. Εκεί εἶδαμε τὸν ἀββά Μωυσή, ἅγιον ἄνθρωπο, ὁ ὅποιος ἔλαμπε μετὰ τῶν ἄλλων, ὄχι μόνο στις πρακτικὲς ἀρετὲς ἀλλὰ καὶ στὴν πνευματικὴ θεωρία. Τὸν παρακαλοῦσαμε λοιπὸν μέ δάκρυα νά μάς πει Ἰνα λόγο πνευματικῆς ωφέλειας, μέ τὸν ὅποιο νά μπορέσομε νά φτάσομε στὴν τελειότητα. Καὶ ἀφοῦ πολὺ τὸν παρακαλέσαμε, μάς εἶπε: «Παιδιά μου, δλες οἱ ἀρετὲς καὶ τὰ ἔργα ἔχουν κάποιο σκοπὸ, κι ἐκεῖνοι πού ἀποβλέπουν σ' αὐτὸν τακτοποιοῦν τὸν εαυτὸ τους καὶ φτάνουν στὸν ποθούμενο στόχο. Ὅπως ὁ γεωργὸς υποφέρει καὶ τὴ ξέστη καὶ τό κρῦο, δουλεύοντας μέ προθυμία τὴ γη, ἔχοντας σκοπὸ νά τὴν καθαρῆσι ἀπὸ ἀγκάθια καὶ ξένα χόρτα καὶ στόχο τὴν ἀπόλαυση τῶν καρπῶν. Καὶ ὁ ἔμπορος χωρὶς νά λογαριάζει τοὺς κινδύνους οὔτε τῆς θάλασσας, οὔτε τῆς ξηρᾶς, προχωρεῖ στὸ ἐμπόριο, ἔχοντας σκοπὸ τό ἐμπορικὸ κέρδος καὶ στόχο τὴν ἀπόλαυση τοῦ κέρδους. Επίσης καὶ ἐκεῖνος πού κατατάσσεται στὸ στρατό, οὔτε τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου λογαριάζει οὔτε τὴν τάλαιπωρία τῆς ξενιτιάς, ἀλλὰ ἔχει σκοπὸ τὴν ἀπόκτηση ἀξιωμάτων λόγω ἀνδραγαθίας καὶ στόχο τό κέρδος ἀπὸ τό ἀξίωμα. Ἐχει λοιπὸν καὶ ἡ δικὴ μας προσπάθεια δικὸ της σκοπὸ καὶ στόχο, γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου ὑποφέρομε μέ προθυμία κάθε κόπο καὶ κούραση. Γι' αὐτὸ ἡ ἀποχὴ τροφῶν κατὰ τις νηστείες δέ μάς καταβάλλει· ὁ κόπος τῶν ἀγρυνιών μάς ευχαριστεῖ· ἡ ἀνάγνωση καὶ ἡ μελέτη τῶν Γραφῶν γίνεται μέ προθυμία· καὶ ὁ κόπος τῆς ἐργασίας καὶ ἡ υπακοή καὶ ἡ ἀπογύμνωση ἀπ' ὅλα τὰ γήινα πράγματα καὶ ἡ παραμονὴ μας στὴν ἔρημο, γίνονται μέ ευχαρίστηση. Ἀλλὰ καὶ σεις, πού καταφρονήσατε καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὴν οἰκογένεια σας καὶ ὅλο τὸν κόσμον καὶ ξενιτευτήκατε, καὶ ἤρθατε τώρα σέ μένα

πού είμαι άνθρωπος χωρικός και άμαθης, πέστε μου ποιος είναι ό σκοπός σας; Και σέ ποιό στόχο αποβλέπετε;»

Τότε τού αποκριθήκαμε: «Στή βασιλεία των ουρανών.» Σ' αυτό ό άββάς Μωυσήσ απάντησε: «Όρθά αποκριθήκατε για τό στόχο σας. Άλλά δέν μοϋ είπατε ποιος είναι ό σκοπός, προς τόν όποιον άν άποβλέπομε, χωρίς νά ξεφεύγομε από τόν ίσιο δρόμο, μπορούμε νά έπιτύχομε τή βασιλεία των ουρανών.» Και τότε, άφοϋ ομολογήσαμε διι δέν γνωρίζομε, ό γέροντας αποκριθήκε: «Στόχος λοιπόν τής μοναχικής μας ζωής, όπως είπατε, είναι ή βασιλεία τού Θεού. Και σκοπός ή καθαρότητα τής ψυχής, χωρίς τήν οποία είναι αδύνατο νά φτάσομε σ' εκείνο τό στόχο. Σ' αυτόν τό σκοπό λοιπόν νά είναι πάντοτε ό νους μας. Και άν ποτέ συμβεί για λίγο νά ξεφύγει ή καρδιά μας από τόν ίσιο δρόμο, αμέσως νά τήν έπαναφέρομε και νά τήν εύθυγραμμίζομε, σαν μέ αλφάδι, μέ τό σκοπό μας. Γνωρίζοντας αυτό ό μακάριος Παύλος, λέει: «Λησμονώ δσα έγιναν στό παρελθόν, κι απλώνομαι διαρκώς προς τά εμπρός και τρέχω προς τό τέρμα, για τό ουράνιο βραβείο πού μάς κάλεσε ό Θεός»<sup>71</sup>. Γι' αυτόν τόν σκοπό λοιπόν κι έμείς κάνομε τά πάντα, γι' αυτόν δλα τά περιφρονούμε, και τήν πατρίδα και τήν οικογένεια και τά χρήματα και δλο τόν κόσμο, για νά άποκτήσομε τήν καθαρότητα τής καρδιάς. Άν λησμονήσομε αυτό τό σκοπό, κατ' ανάγκην, καθώς περπατούμε στό σκοτάδι και βαδίζομε έξω από τόν ίσιο δρόμο, θά σκοντάφτομε συχνά και πολύ θά πλανιόμαστε. Αυτό έγινε σέ πολλούς, οί όποιοι στην άρχή τής άποταγής τους καταφρόνησαν και πλούτο και χρήματα και δλον τόν κόσμο, ύστερα όμως, για χάρη ενός δικελιοϋ ή μιάς βελόνας ή για ένα καλάμι ή ένα βιβλίο, θύμωναν και οργίζονταν, πράγμα πού δέν θά τό πάθαιναν άν θυμούνταν τό σκοπό για τόν όποιον καταφρόνησαν τά πάντα. Επειδή για χάρη τής αγάπης τού πλησίον καταφρονούμε τόν πλούτο, για νά μή φιλονεικούμε γι' αυτόν και, μεγαλώνοντας τή διάθεση τής οργής, ξεπέσομε από τήν αγάπη. Όταν λοιπόν για μηδαμινά πράγματα φανερόνομε στόν αδελφό τή διάθεση τής οργής, έχομε ξεπέσει από τό σκοπό μας και δέν έχομε καμιά ωφέλεια από τήν άποταγή μας. Όπως λέει και ό Απόστολος: «Ακόμα κι άν παραδώσω τό σώμα μου για νά καώ, και δέν έχω αγάπη, δέν ωφελούμαι τίποτε»<sup>72</sup>. Από αυτό μαθαίνομε διι ή τελειότητα δέν έρχεται αμέσως μέ τή γύμνωση και τήν άπάρνηση τού κόσμου, αλλά αφού κατορθώσομε τήν αγάπη, τής οποίας τις ιδιότητες περιγράφει ό ίδιος Απόστολος λέγοντας: «Η αγάπη δέν είναι ζηλότυπη, δέ φουσκώνει από υπερηφάνεια, δέν οργίζεται, δέν φθονεί, δέν καυχιέται, δέ σκέφτεται τό κακό»<sup>73</sup>. Όλα αυτά αποτελούν τήν καθαρότητα τής καρδιάς. Γι' αυτήν πρέπει νά κάνομε τά πάντα, και τά χρήματα νά τά καταφρονούμε, και νηστείες και αγρυπνίες ευχαρίστως νά ύπομένομε, και μέ αναγνώσματα και ψαλμούς νά άσχολούμα-

71. Φίλιπ. 3, 14.

72. Α' Κορ. 13, 3.

73. Α' Κορ. 13, 4-5.

στε, χωρίς νά τήν παραμελούμε όμως, δν συμβεί ποτέ εξαιτίας αναγκαίας και κατά Θεόν απασχολήσεως νά εμποδιστούμε από τή συνηθισμένη νηστεία και ανάγνωση. Επειδή δέν είναι τόση ή ωφέλεια τής νηστείας, δση ή βλάβη τής οργής· οὔτε τόση ή ωφέλεια από τήν ανάγνωση, δση ή ζημία από τό νά περιφρονήσομε τόν αδελφό και νά τόν λυπήσομε. Γιατί, όπως είπαμε, οί νηστείες, οί αγρυπνίες, ή μελέτη των Γραφών και ή απογύμνωση από τόν πλούτο και ή απάρνηση όλου τοῦ κόσμου, δέν είναι ή τελειότητα, αλλά εργαλεία γιά τήν τελειότητα, επειδή δέν βρίσκεται σ' αυτά ή τελειότητα αλλά μέ αυτά κατορθώνεται. Μάταια λοιπόν καυχιόμαστε γιά νηστεία και αγρυπνία και άκτημοσύνη και ανάγνωση Γραφών, δταν δέν κατορθώσομε τήν αγάπη πρὸς τό Θεό και προς τόν πλησίον. Γιατί εκείνος πού κατόρθωσε τήν αγάπη, έχει μέσα του τό Θεό, και ό νους του είναι πάντοτε μαζί μέ τό Θεό.»

Σ' αυτά απάντησε ό Γερμανός: «Και ποιος μπορεί, ενωμένος μέ τή σάρκα, νά έχει πάντοτε τό νοῦ του στό Θεό, ὡστε νά μήν έχει στό νού του τίποτε άλλο; Οὔτε επίσκεψη ασθενών, οὔτε φιλοξενία ξένων, οὔτε εργόχειρο ή τις λοιπές ανάγκες τοῦ σώματος, πού είναι αναγκαίες και απαραίτητες; Και τό σπουδαιότερο, πώς θά μπορέσει ή διάνοια τοῦ ἀνθρώπου νά βλέπει πάντοτε τόν Αόρατο και Ακατάληπτο Θεό και νά είναι αχώριστη από Αυτόν;» Ὁ ἀββάς Μωυσής εἶπε: «Τό νά βλέπει κανείς τό Θεό και νά είναι αχώριστος από Αυτόν, μέ τόν τρόπο πού νομίζετε, είναι αδύνατο σέ ἀνθρώπο πού φορεῖ σάρκα και είναι ενωμένος μέ τήν ασθένεια. Μέ άλλο όμως τρόπο μπορεί νά βλέπει κανείς τό Θεό. Γιατί ή θεωρία τοῦ Θεοῦ μέ πολλούς τρόπους γίνεται και θεωρεῖται. Ὁ Θεός δέν γνωρίζεται μόνο κατά τήν μακάρια και ακατάληπτη ουσία Του· αυτό επιφυλάσσεται στόν μέλλοντα αἰώνα μόνο γιά τούς αγίους Του· αλλά γνωρίζεται και από τή μεγαλειότητα και ωραιότητα τών δημιουργημάτων Του και από τή καθημερινή διοίκηση και πρόνοια Του και από τή δικαιοσύνη Του και από τά θαύματα, τά όποια φανερώνει σέ κάθε γενεά ατους αγίους Του. Ὅταν λοιπόν σκεφτούμε τήν άπειρη δύναμη Του και τόν ακοίμητο οφθαλμό Του, ό όποιος βλέπει και τά κρυφά τών καρδιών και δι τι τίποτε δέν μπορεί νά Του διαφύγει, τότε νιώθομε φόβο στήν καρδιά και Τόν θαυμάζομε και Τόν προσκυνούμε. Ὅταν σκεφτούμε δι τι είναι μετρημένες από Αυτόν οί σταγόνες τής βροχής<sup>74</sup> και ή άμμος στή θάλασσα και τά άστρα στόν ουρανό, νιώθομε κατάπληξη γιά τό μεγαλείο τής φύσεως και τής σοφίας. Ὅταν σκεφτούμε τήν άρρητη και απεριγραπτη σοφία και φιλανθρωπία Του και τήν ακατάληπτη μακροθυμία Του, ή οποία υπομένει τά αναρίθμητα σφάλματα εκείνων πού άμαρτάνουν, Τόν δοξάζομε. Ὅταν σκεφτούμε τή μεγάλη αγάπη Του πρὸς εμάς, δι τι ενώ κανένα καλό δέν κάναμε, δέν τό θεώρησε άνάξιό Του, παρόλο πού είναι Θεός, νά γίνει

74. 1ώβ 36, 27.

άνθρωπος για νά μάς σώσει από τήν πλάνη, παρακινούμαστε νά Τόν ποθούμε. Όταν σκεφτούμε δι τόν αντίδικο μας διάβολο<sup>75</sup>, Αυτός τόν νικά μέσα μας για χάρη μόνον της καλής προαιρέσεως και της κλίσεως στό αγαθό, και μάς χαρίζει αιώνια ζωή, τότε Τόν προσκυνούμε. Υπάρχουν και αναρίθμητες άλλες ανάλογες θεωρίες, οί όποιες ανάλογα μέ τήν πνευματική εργασία και τήν κάθαρση γεννιούνται μέσα μας, και μέ τις όποιες φανερώνεται και εννοείται ο Θεός.»

Ρώτησε πάλι ο Γερμανός: «Από πού προέρχεται αυτό: πολλές φορές χωρίς νά θέλομε, μάς παρενοχλούν πολλές ενθυμήσεις και πονηροί λογισμοί και σχεδόν χωρίς νά τό γνωρίζομε, μάς εξαπατούν, μπαίνοντας κρυφά και χωρίς θόρυβο στό νοῦ μας, ώστε διχι μόνο νά μή μπορούμε νά τούς ἐμποδίσομε νά ἐρχονται, ἀλλά και νά ἔχομε μεγάλη δυσκολία στό νά τούς διακρίνομε ακριβώς. Θέλομε νά μάθομε ἀν εἶναι δυνατό νά μείνει ἡ διάνοια εντελώς ἐλεύθερη ἀπό αὐτούς τούς λογισμούς και νά μήν ἐνοχλεῖται διόλου.» Σ' αὐτά ο ἄββάς Μωυσῆς ἀποκρίθηκε: «Τό νά μήν ἐνοχλεῖται ἡ διάνοια ἀπό τις ἐνθυμήσεις αὐτές εἶναι ἀδύνατο. Τό νά τις δέχεται διως και νά τις μελετά ἡ νά τις ἀπορρίπτει, εἶναι δυνατό σ' ἐκεῖνον πού προσπαθεῖ. Τό νά δημιουργοῦνται μέσα μας δέν προέρχεται ἀπό μάς, τό διώξιμό τους διως εἶναι στήν ἐξουσία μας, και ἡ διόρθωση της διάνοιας μας ἐξαρτάται ἀπό τήν προαίρεση και τήν ἐπιμέλεια μας. Ἐπειδή διταν μέ σύνεση και συνεχώς μελετοῦμε τό νόμο τού Θεοῦ και καταγινόμαστε σέ ψαλμούς και ὕμνους, νηστείες και ἀγρυπνίες και θυμόμαστε συνεχώς τά μέλλοντα, τήν βασιλεία τών ουρανών και τήν κόλαση τού πυρός, και διλα τά ἔργα τού Θεοῦ, οί πονηροί λογισμοί λιγοστεύουν και δέν βρίσκουν τόπο. Όταν διως ἀσχολούμαστε μέ κοσμικές φροντίδες και σαρκικά πράγματα και παραδίνομε τούς αὐτούς μας σέ μάταιες και ἀνώφελες συναναστροφές, τότε πληθαίνουν μέσα μας οί πονηροί λογισμοί. Ὅπως ο νερόμυλος εἶναι ἀδύνατο νά σταματήσῃ δισο τρέχει τό νερό, και εἶναι στήν ἐξουσία τού μυλωνά νά ἀλέσει σιτάρι ἡ ζιζάνια, ἔτσι και ἡ διάνοια μας, ἐπειδή εἶναι αεικίνητη, δέν μπορεί νά μείνει ἀργή ἀπό λογισμούς. Και εἶναι στήν ἐξουσία μας νά τῆς δώσομε ἡ πνευματική μελέτη ἡ σαρκική εργασία.»

Βλέποντας ο ἄββάς διτι νιώθαμε θαυμασμό και κατάπληξη για διλα αὐτά και διτι εἶχαμε ἀχόρταγο πόθο για τά λόγια του, ἀφού σῶπασε λίγο, μάς εἶπε: «Ἐπειδή τράβηξε σέ τόσο μακρός τό λόγο ο δικός σας πόθος και ἀκόμη εἴσατε πρόθυμοι, ἀπό τούτο καταλαβαίνω διτι ἔχετε ἀληθινή δίψα νά ἀκούσετε διδασκαλία για τήν τελειότητα: θά σάς μιλήσω λοιπόν για τήν ἐξαιρετική ἀρετή τῆς διακρίσεως, ἡ οποία εἶναι ἀκρόπολη και βασίλισσα μεταξύ τών ἄλλων ἀρετῶν. Και θά σάς δείξω τήν ὑπεροχή αὐτῆς τῆς ἀρετῆς και τό ὕψος και τήν ωφέλεια της, διχι μόνο ἀπό τά δικά μου λόγια ἀλλά και μέ



αρχαίες γνώμες τών Πατέρων, σύμφωνα μέ τή χάρη πού παρέχει ό Κύριος, ανάλογα μέ τήν αξία και τόν πόθο τών ακροατών, σ' εκείνους πού εξηγούν τόν λόγο Του. Γιατί είναι αρετή δχι μικρή, αλλά από τά πιό διακεκριμένα χαρίσματα τού Αγίου Πνεύματος, δπως λέει ό Απόστολος: «Σέ άλλον τό Πνεύμα δίνει λόγο σοφίας· σέ άλλον λόγο γνώσεως τό ίδιο Πνεύμα· σέ άλλον τό ίδιο Πνεύμα δίνει πίστι· σέ άλλον δίνει θεραπευτικό χάρισμα· σέ άλλον τό χάρισμα νά διακρίνει τά πνεύματα»<sup>76</sup>. Τέλος, αφού συμπληρώθηκε ό κατάλογος τών πνευματικών χαρισμάτων, λέει: «Όλα αυτά τά ενεργεί τό ένα και τό αυτό Πνεύμα». Βλέπετε λοιπόν διι δέν είναι μικρό, ούτε γήινο, τό δώρο τής διακρίσεως, αλλά πολύ μεγάλο δώρο της θείας χάρης, τήν οποία διάκριση άν δέν ακολουθήσει ό μοναχός μέ δλη τή δύναμη και τήν προθυμία του και δέν αποκτήσει βέβαιη τή διάκριση τών νοημάτων πού τού έρχονται στό νοϋ, κατ' ανάγκη, σάν περιπλανώμενος μέσα στή νύχτα, δχι μόνο θά πέσει στά χειρότερα βάραθρα τής κακίας, αλλά θά σκοντάφτει και στά ομαλά και ίσια ακόμη.

«Θυμάμαι διι κάποτε, όταν ήμουν νέος, πήγα στά μέρη τής ΘηβαΓδας, όπου έμενε ό μακάριος Αντώνιος. Είχαν μαζευτεί γέροντες κοντά του και συζητούσαν για τήν τελειότητα τής αρετής, ποιά άραγε νά είναι ή μεγαλύτερη από τις αρετές πού μπορεί νά προφυλάξει τό μοναχό από τά δίχτια τού διαβόλου και τήν άπατη του χωρίς νά βλαφτεί. Ό καθένας λοιπόν, δπως τό σκεφτόταν ό νους του, έλεγε τή γνώμη του. Και άλλοι έλεγαν, ή νηστεία και ή αγρυπνία, γιατί μέ τις αρετές αυτές ό νους γίνεται πιό λεπτός και έρχεται ή αγνότητα και μπορεί έτσι κανείς νά πλησιάξει ευκολότερα τό Θεό. Άλλοι έλεγαν, ή άκτημοσύνη και ή καταφρόνηση τών πραγμάτων πού έχει κανείς δικά του, γιατί έτσι ή διάνοια ελευθερώνεται από τά πολύπλοκα σχοινιά τής κοσμικής φροντίδας και μπορεί ευκολότερα νά προσεγγίζει τό Θεό. Άλλοι προτίμησαν τήν αρετή τής ελεημοσύνης, γιατί ό Κύριος λέει στά Ευαγγέλια: "Ελάτε οί ευλογημένοι από τόν Πατέρα μου, κληρονομήσετε τή βασιλεία πού έχει ετοιμαστεί για σας από τόν καιρό τής δημιουργίας τού κόσμου, γιατί πείνασα και μοϋ δώσατε φαγητό κλπ."<sup>77</sup>. Και ό καθένας έλεγε μέ αυτό τόν τρόπο διάφορες αρετές, μέ τις όποιες κατά τή γνώμη του μπορούσε νά προσεγγίσει ό άνθρωπος τό Θεό, και πέρασε τό μεγαλύτερο μέρος τής νύχτας μέ τή συζήτηση αυτή.

«Τελευταίος από δλους αποκρίθηκε ό μακάριος Αντώνιος: "Όλα αυτά πού είπατε, και αναγκαία είναι και συμφέροντα για εκείνους πού ζητούν τό Θεό και επιθυμούν νά έρθουν σ' Αυτόν. Άλλά δέν μάς επιτρέπεται νά δώσουμε σ' αυτές τις αρετές τά πρωτεία, επειδή έχομε δει πολλούς πού έκαναν μεγάλες νηστείες και αγρυπνίες και άποτραβήχτηκαν στήν έρημο, και είχαν τέλεια άκτημοσύνη, ώστε μηδέ τήν καθημερινή τροφή τους νά κρατούν για

76. Α' Κορ. 12, 8.

77. Ματθ. 25, 35.

τόν εαυτό τους, και την ελεημοσύνη κατόρθωσαν τόσο πολύ, ώστε νά μή φτάνουν τά υπάρχοντα τους γιά νά δώσουν. Και ύστερα ξέπεσαν άξιολύπητα από τήν αρετή και γλύστρησαν στήν κακία. Ποιό λοιπόν είναι εκείνο πού τούς έκανε νά πλανηθούν από τόν ίσιο δρόμο; Όχι τίποτε άλλο, κατά τό δικό μου συμπέρασμα και τή γνώμη μου, παρά τό διι δέν είχαν τό χάρισμα τής διακρίσεως. Γιατί ή διάκριση διδάσκει τόν άνθρωπο ν' αφήνει τις υπερβολές και από τά δύο μέρη και νά βαδίζει τό βασιλικό δρόμο. Και ούτε επιτρέπει μέ τήν άμετρη εγκράτεια νά έξαπατάται κανείς από τά δεξιά, ούτε πάλι νά σέρνεται στήν αδιαφορία και χαλαρότητα από τ' αριστερά. Και είναι ή διάκριση ένα μάτι τής ψυχής και λυχνάρι, κατά τό Ευαγγέλιο πού λέει: 'Τό λυχνάρι τοῦ σώματος είναι τό μάτι. "Αν λοιπόν τό μάτι σου γίνει άπλό, θά είναι φωτεινό δλο τό σώμα σου. Άν όμως τό μάτι σου είναι σκοτεινό, δλο τό σώμα σου θά είναι σκοτεινό'<sup>78</sup>. Έτσι έχει τό πράγμα. Επειδή ή διάκριση, αφού εξετάσει δλες τις σκέψεις και τις πράξεις τοῦ ανθρώπου, διακρίνει και ξεχωρίζει κάθε τί κακό και μή αρεστό στό Θεό και απομακρύνει τήν πλάνη. Κι αυτό μπορεί νά τό μάθει κανείς και από τά έξιστορούμενα στις ιερές Γραφές. 'Ο Σαούλ, πού σ' αυτόν πρώτο εμπιστεύτηκε ό Θεός τή βασιλεία τοῦ Ισραήλ<sup>79</sup>, επειδή δέν είχε αυτό τό μάτι τής διακρίσεως, σκοτίσθηκε ή διάνοια του και δέν μπόρεσε νά διακρίνει διι από τό νά προσφέρει θυσία, ήταν πιό αρεστό στό Θεό νά υπακούσει στήν παραγγελία τοῦ αγίου Σαμουήλ. Και από εκείνο πού νόμιζε διι λατρεύει τό Θεό, από αυτό έσφαλε και διώχτηκε από τή βασιλεία. Αυτό δέν θά τό πάθαινε άν είχε τό φως τής διακρίσεως μέσα του. Αυτή τήν αρετή και ό Απόστολος τήν ονομάζει ήλιο, λέγοντας: 'Άς μή βασιλεύει ό ήλιος και σάς αφήνει όργισμένους'<sup>80</sup>. Αυτή λέγεται και κυβέρνηση τής ζωής μας, σύμφωνα μέ τό γραμμένο: 'Όσοι δέν έχουν κυβέρνηση, πέφτουν δπως τά φύλλα'<sup>81</sup>. Αυτή ονομάζεται και προσεκτική σκέψη από τή Γραφή, και χωρίς αυτήν, διδασκόμαστε από τή Γραφή νά μήν κάνομε τίποτε, έτσι ώστε και τό πνευματικό κρασί τό όποιο ευφραίνει τήν καρδιά τοῦ ανθρώπου<sup>82</sup> δέν επιτρέπεται νά τό πίνει κανείς χωρίς διάκριση, σύμφωνα μέ τό ρητό: 'Νά πίνεις τό κρασί μέ προσοχή'<sup>83</sup>, και 'Πόλη κατασκαμμένη και ατείχιστη είναι ό άνθρωπος πού δέν ενεργεί σέ δλα μέ προσεκτική σκέψη'<sup>84</sup>. Μέ τή διάκριση συγκροτείται ή σοφία, ή νόηση και ή εσωτερική αίσθηση, χωρίς τά όποια ούτε τό εσωτερικό μας σπίτι μπορεί νά χτιστεί, ούτε ό πνευματικός πλούτος νά μαζευτεί, σύμφωνα μέ τό ρητό: 'Μέ τή σοφία χτίζεται τό σπίτι, μέ τή σύνεση ψηλώνει και μέ τή φρόνηση γεμίζουν πλούτη οί άποθήκες'<sup>85</sup>. Αυτή λέγεται και στέρη τροφή εκείνων πού από τήν άσκηση και συνήθεια έχουν γυμνασμένα τά πνευματικά αίσθη-

78. Ματθ. 6, 22.

79. Α' Βαο. 5, 17-23.

80. Έφ. 4, 26.

81. Παροιμ. 11, 14.

82. Ψαλμ. 103, 15.

83. Παροιμ. 24, 33.

84. Παροιμ. 25, 28.

85. Παροιμ. 24, 4.

τήρια και διακρίνουν εύκολα μεταξύ τού καλού και τού κακού<sup>86</sup>. Από αυτά αποδεικνύεται φανερά δι χωρίς τό χάρισμα της διακρίσεως δέν συγκροτείται αρετή ή δέ μένει σταθερή μέχρι τό τέλος, επειδή ή διάκριση είναι μητέρα και φύλακας όλων τών αρετών."

»Αυτή ήταν ή γνώμη τού Αντωνίου, με τήν οποία συμφώνησαν οί λοιποί πατέρες. Για νά βεβαιώσομε τώρα και μέ σύγχρονα παραδείγματα τή γνώμη τού αγίου Αντωνίου, θυμηθείτε και σεις τον γέροντα Ήρωνα και τό ελεεινό κατράκύλισμα πού έπαθε πριν λίγο καιρό μπροστά στά μάτια μας, μέ ποιόν τρόπο, από εμπαιγμό τού διαβόλου έπεσε από τό ύφος εκείνο τής πνευματικής ζωής και ασκήσεως, στο βάθος τού θανάτου. Τόν θυμόμαστε οτι έμεινε πενήντα χρόνια στήν κοντινή έρημο μέ μεγάλη σκληραγωγία και συνεχή εγκράτεια, και στήν ακρότατη έρημο και μόνωση περισσότερο από όλους τούς έδώ έμεινε και τήν επιδίωξε. Αυτός ύστερα από τόσους κόπους και αγώνες, έμπαίχθηκε από τόν διάβολο και έπεσε σέ βαρύτατο σφάλμα και όλους τους έμεναν στήν κοντινή έρημο πατέρες και αδελφούς βύθισε σέ πένθος απαρηγόρητο. Αυτό δέν θά τό πάθαινε άν ήταν ασφαλισμένος μέ τήν αρετή τής διακρίσεως, ή οποία θά τόν δίδασκε νά μήν πείθεται στο δικό του τό λογισμό, αλλά στή συμβουλή τών πατέρων και τών αδελφών. Γιατί αυτός, ακολουθώντας τό λογισμό του, τόσο πολύ εξασκούσε τή νηστεία και τήν απομάκρυνση από τούς ανθρώπους, ώστε ούτε κατά τήν εορτή τού Πάσχα νά μήν έρχεται στήν Εκκλησία, για νά μή αναγκαστεί άν ερχόταν μαζί μέ τούς πατέρες και αδελφούς, νά φάει δσπρια ή άλλο τίποτε πού θά προσφερόταν στήν τράπεζα και νομίσει δι ξεπέσε από τό σκοπό πού είχε βάσει στό νού του. Αυτός λοιπόν, απατημένος για πολύ καιρό από τό δικό του θέλημα, υποδέχθηκε έναν άγγελο τού Σατανά και αφού τόν προσκύνησε ως άγγελο φωτός, διατάχθηκε από αυτόν νά πέσει σέ ένα βαθύτατο πηγάδι τά μεσάνυχτα, για νά γνωρίσει μέ τήν πείρα δι στό έξης σέ κανένα κίνδυνο δέ θά βρεθεί, για τή μεγάλη του αρετή και τούς κατά Θεόν κόπους του. Αυτός χωρίς νά διακρίνει μέ τό λογισμό ποιος τού έδινε αυτές τις συμβουλές, μέ σκοτισμένο τό μυαλό, ρίχτηκε τά μεσάνυχτα στό πηγάδι. Σέ λίγο, πήραν ειδηση οί αδελφοί και μέ πολύ κόπο μόλις και μόρεσαν και τόν έβγαλαν πάνω μισοπεθαμένο και αφού έζησε δύο ήμερες, τήν τρίτη ήμερα πέθανε, αφήνοντας στους αδελφούς και στον πρεσβύτερο Παφνούτιο πένθος απαρηγόρητο. Αυτός από τή μεγάλη του φιλανθρωπία παρακινημένος και επειδή θυμόταν τούς μεγάλους κόπους του και τά πολυάριθμα χρόνια πού πέρασε στήν έρημο, δέν τόν ξεχώρισε από τά μνημόσυνα και τις προσφορές τών κοιμημένων, για νά μή συναριθμηθεί μέ τούς αυτόχειρες.

»Τί νά πώ για τούς δύο αδελφούς εκείνους, οί όποιοι έμεναν πέρα από τήν έρημο Θηβαΐδα, δπου έμενε κάποτε ό μακάριος Αντώνιος; Αυτοί οί

δύο, σπρωγμένοι από λογισμό χωρίς διάκριση, αποφάσισαν νά πάνε στή βαθύτερη έρημο πού είναι μεγάλη και ακαλλιέργητη και εκεί νά μή δεχτούν τροφή από άνθρωπο, παρά μόνο άν τούς έδινε ό Θεός μέ κάποιο θαύμα. Και δταν τούς είδαν νά περιπλανιούνται στήν έρημο άποκαμωμένοι από τήν πείνα, οί Μαζικές, οί όποιοι είναι από δλα σχεδόν τά άγρια έθνη τό αγριότερο και σκληρότερο, μετέβαλαν από θεία πρόνοια τήν αγριότητα πού τούς χαρακτηρίζει σέ φιλανθρωπία, τούς συνάντησαν και τούς πρόσφεραν ψωμί. Και ό ένας αδελφός, στόν όποιον ήρθε ή διάκριση, μέ χαρά και ευχαριστία δέχτηκε τό ψωμί, κάνοντας τή σκέψη διτι δέν ήταν δυνατό οί τόσο σκληροί και άγριοι αυτοί άνθρωποι πού χαίρονται μέ τό αίμα τών ανθρώπων, νά τούς συμπαθήσουν και νά τούς προσφέρουν τροφή, άφοϋ είχαν πλέον αποκάμει, άν δέν τούς παρακινούσε ό Θεός. Ό άλλος όμως δέ δέχτηκε τροφή, επειδή τοϋ τήν έδιναν άνθρωποι· επέμεινε στήν αδιάκριτη γνώμη του και πέθανε από τήν πείνα. Άν και στήν άρχή και οί δύο σκέφτηκαν άσχημα και πήραν άσυλλόγιστη και καταστρεπτική απόφαση, εντούτοις ό ένας, επειδή μπήκε μέσα του ή διάκριση, εκείνο πού μέ αύθάδεια και χωρίς προφύλαξη αποφάσισε, τό διόρθωσε· ένώ ό άλλος, μέ τό νά επιμείνει στήν ανόητη ιδέα και άφοϋ βρέθηκε έξω από τή διάκριση, προκάλεσε τόν θάνατο του, τόν όποιο ό Κύριος θέλησε νά απομακρύνει από αυτόν.

»Τί νά πώ και γιά εκείνον, πού τό δνομά του δέ θέλω νά αναφέρω, επειδή είναι έδώ τριγύρω; Αυτός υποδέχτηκε πολλές φορές δαίμονα ως άγγελο και δέχτηκε από αυτόν αποκαλύψεις και έβλεπε φώς λύχνου συνεχώς στο κελί του. Τελευταία διατάχθηκε από τόν δαίμονα νά θυσιάσει τόν γιό του, πού έμενε στο άσκητήριο μαζί του, ως θυσία στό Θεό και έτσι νά αξιωθεί νά λάβει τήν τιμή τοϋ πατριάρχη Αβραάμ. Στή συμβουλή του τόσο υποτάχθηκε, ώστε θά έσφαζε πράγματι τόν γιό του, άν ό γιός δέν τόν έβλεπε νά ακονίζει μαχαίρι, πράγμα πού δέν τό συνήθιζε, και νά ετοιμάζει σχοινιά νά τόν δέσει σφιχτά ως ολοκαύτωμα, και δέν έσπευδε νά σωθεί μέ τή φυγή.

»Θά μακρύνω πολύ τό λόγο άν σάς διηγηθώ και τήν εξαπάτηση από τό διάβολο τοϋ μοναχού εκείνου από τήν Μεσοποταμία, ό όποιος έδειξε μεγάλη εγκράτεια και έμεινε πολλά χρόνια κλεισμένος στό κελί του και κατόπιν περιπαίχτηκε και εξαπατήθηκε τόσο πολύ μέ διαβολικές αποκαλύψεις και δνειρα, ώστε ύστερα από τόσους κόπους και αρετές, μέ τις όποιες ξεπέρασε δλους τούς εκεί μοναχούς, ξεπέσε στόν ιουδαισμό και δέχτηκε περιτομή. Γιατί θέλοντας ό διάβολος νά τόν εξαπατήσει, τοϋ έδειχνε πολλές φορές αληθινά δνειρα, γιά νά τόν κάνει μέ αυτά νά δεχτεί μέ ευκολία τήν πλάνη στήν οποία στό τέλος θά τόν έριχνε. Τοϋ έδειξε λοιπόν μιά νύχτα δλους τούς χριστιανούς μαζί μέ τούς Αποστόλους και τούς μάρτυρες, σκοτεινούς και γεμάτους από κάθε ντροπή και ατιμία και βουτηγμένους στή λύπη και

στο πένθος, ενώ τούς Ιουδαίους μαζί με τό Μωυσή και τούς Προφήτες, καταφωτισμένους από λαμπρό φώς και γεμάτους χαρά και φαιδρότητα· και τόν συμβούλευε ό απατεώνας, δι αν θέλει νά απολαύσει τή μακαριότητα και τή χαρά τών Ιουδαίων, νά δεχτεί τήν περιτομή. Και πράγματι εξαπατήθηκε και τό έκανε. Είναι φανερό λοιπόν από δσα είπαμε, δι δέν θά γίνονταν παίγνιο δλοι αυτοί με τέτοιο άθλιο και ελεεινό τρόπο, αν είχαν τό χάρισμα τής διακρίσεως.»

Σ' αυτά ό Γερμανός απάντησε: «Και με νέα παραδείγματα και με ερμηνείες τών αρχαίων πατέρων, αποδείχτηκε αρκετά δι ή διάκριση είναι πηγή και ρίζα και κεφαλή και σύνδεσμος δλων τών αρετών. Θέλομε όμως νά μάθομε με ποιό τρόπο μπορούμε νά τήν άποκτήσομε και πώς νά ξεχωρίζομε τήν από Θεού διάκριση από τήν ψεύτικη και πλαστή και διαβολική;» Τότε ό άββάς Μωυσής είπε: «Η αληθινή διάκριση δέν αποκτιέται, παρά από τήν αληθινή ταπεινώση, με τό νά φανερώνομε στους πατέρες δι μόνο δσα κάνομε, αλλά και δσα σκεφτόμαστε\* και νά μην εμπιστευόμαστε σε τίποτε τό δικό μας λογισμό, αλλά σε δλα νά ακολουθούμε τούς λόγους τών γερόντων και νά πιστεύομε δι καλό είναι δι,τι εκείνοι εγκρίνουν. Αυτός ό τρόπος, δι μόνο κάνει νά μένει άβλαβης ό μοναχός, με τήν αληθινή διάκριση και τή σωστή στάση, αλλά και από δλες τις παγίδες του διαβόλου άβλαβη τόν διαφυλάγει. Γιατί είναι αδύνατο σ' εκείνον πού ρυθμίζει τή ζωή του σύμφωνα με τήν κρίση και τή γνώμη τών προχωρημένων πατέρων, νά πέσει σε άπατη τών δαιμόνων. Επειδή και πριν νά αξιωθεί κανείς του χρισμάτος τής διακρίσεως, και μόνη ή φανέρωση και αποκάλυψη στους πατέρες τών πονηρών σκέψεων, τις μαραίνει και τις εξασθενίζει. Όπως τό φίδι δταν τό βγάλεις έξω από μιá σκοτεινή τρύπα, τρέχει για νά σωθεί και νά εξαφανιστεί, έτσι και οι πονηροί λογισμοί δταν φανερωθούν με τήν αληθινή ομολογία και εξομολόγηση, σπεύδουν νά φύγουν από τόν άνθρωπο.

»Και για νά μάθετε με μεγαλύτερη ακρίβεια και με παράδειγμα, θά σας διηγηθώ τό έργο του άββά Σεραπίωνα, τό όποιο έλεγε σε δσους πήγαιναν κοντά του, για νά προφυλάγονται. Έλεγε λοιπόν: "Όταν ήμουν πιό νέος, έμενα μαζί με τόν άββά μου. Και δταν τρώγαμε και σηκωνόμαστε από τό τραπέζι, με ενέργεια του διαβόλου έκλεβα ένα παξιμάδι και τό έτρωγα κρυφά από τόν άββά μου. Άφου λοιπόν αυτό τό έκανα πολύ καιρό, κυριεύτηκα από αυτό τό πάθος και δέν μπορούσα νά τό νικήσω. Με κατηγορούσε μονάχα ή συνείδηση μου, αλλά ντρεπόμουν νά τό πώ στον γέροντα. Έτυχε κατ' οικονομίαν Θεού, νά έρθουν αδελφοί στον γέροντα προς ωφέλεια τους. Και είπε ό γέροντας δι τίποτε άλλο δέν βλάπτει τούς μοναχούς και δέν χαροποιεί τούς δαίμονες, δσο τό νά κρύβει κανείς τούς λογισμούς του από τούς πνευματικούς πατέρες. Τούς μίλησε ακόμη και για τήν εγκράτεια. Κι ενώ τά έλεγε αυτά, ήρθα στον εαυτό μου και σκέφτηκα δι ό Θεός φανέρωσε

στόν γέροντα τα παραπτώματα μου, και ήρθα σέ κατάνυξη κι άρχισα νά κλαίω. Έβγαλα τότε τό παξιμάδι από τόν κόρφο μου, τό όποιο κακώς συνήθιζα νά κλέβω, και άφού έπεσα στό έδαφος, ζητούσα συγγνώμη για τά περασμένα και προσευχή για νά μή τό ξανακάνω. Τότε λέγει ό γέροντας: 'Ω τέκνο, σέ ελευθέρωσε, και χωρίς νά μιλήσω έγώ, ή εξομολόγηση σου, και τό δαίμονα πού σέ τραυμάτιζε μέ τή σιωπή σου, αφού εξομολογήθηκες, τόν έσφαξης, αυτόν πού σέ κυρίευε μέχρι τώρα μέ τή θέληση σου, καθώς ούτε αντίρρηση τοῦ έφερνες ούτε τόν έλεγχεις. Στο έξης δέ θά έχει τόπο πλέον στην καρδιά σου, άφού τόν φανέρωσες.' Δέν είχε τελειώσει ό γέροντας τά λόγια του και βγήκε ή δαιμονική ενέργεια σάν φωτιά από τό στήθος μου και γέμισε τό σπίτι από δυσωδία ώστε νόμιζαν οί παρόντες διτ καίγεται θειάφι. Τότε λοιπόν είπε ό γέροντας: 'Νά, ό Κύριος έδωσε μέ αυτό τό σημείο απόδειξη των λόγων μου και τής δικής σου ελευθερώσεως/ Και έτσι λοιπόν έφυγε από έμένα μέ τήν εξομολόγηση τό πάθος τής γαστριμαργίας και ή διαβολική εκείνη ενέργεια, ώστε ποτέ νά μή μοῦ έρθει κλίση προς εκείνη τήν επιθυμία."

«Βλέπετε λοιπόν, και από τά λόγια τοῦ άββά Σεραπίωνα πληροφορούμαστε διτ τότε αξιωνόμαστε τοῦ χαρίσματος τής αληθινής διακρίσεως, δταν δέν εμπιστευόμαστε στή δική μας σκέψη και κρίση αλλά στή διδασκαλία και στους κανονισμούς τών πατέρων. Γιατί ό διάβολος μέ κανένα άλλο ελάττωμα δέν οδηγεί τόσο στόν γκρεμό τό μοναχό, δπως μέ τό νά τόν πείσει νά παραβαίνει τις συμβουλές τών πατέρων και νά ακολουθει τή δική του γνώμη και τό θέλημα του. Θά έπρεπε και από τις ανθρώπινες τέχνες και επιστήμες νά παίρνομε παραδείγματα και νά διδασκόμαστε. Γιατί άν αυτά τά πιάνομε μέ τά χέρια μας και τά βλέπομε μέ τά μάτια μας και τά ακούμε μέ τ' αυτιά μας, δέν μπορούμε δμως μόνοι μας νά τά κατορθώσομε, αλλά έχομε ανάγκη από αυτόν πού θά μάς διδάξει σωστά τούς κανόνες τους, δέν είναι ανόητο νά νομίζομε διτ ή πνευματική τέχνη, πού είναι άπ' δλες πιό δύσκολη, δέν χρειάζεται δάσκαλο; Και ή τέχνη αυτή είναι αόρατη και κρυμμένη και θεωρείται μόνο μέ τήν καθαρότητα τής καρδιάς, και ή αποτυχία σ' αυτή δέ γεννά πρόσκαιρη ζημία, αλλά απώλεια τής ψυχής και αιώνιο θάνατο.»

Ό Γερμανός είπε: «Πρόφαση ντροπής και πρόσχημα βλαβερής ευλάβειας συνηθίζει νά μάς προκαλεί τό διτ μερικοί πατέρες, άφού άκουσαν από τούς αδελφούς τούς λογισμούς τους, διτ μόνο δέν τούς θεράπευσαν, αλλά και τούς μέμφθηκαν και τούς έριξαν στην απελπισία, δπως και έμεις έτυχε νά μάθομε ένα τέτοιο περιστατικό στα μέρη τής Συρίας. Ένας αδελφός εκεί εξομολογήθηκε σέ ένα γέροντα τούς λογισμούς του μέ δλη τήν απλότητα και ειλικρίνεια, και ξεγύμνωσε χωρίς ντροπή τά κρυφά τής καρδιάς του. Ό γέροντας μόλις τά άκουσε, άρχισε νά αγανακτεί και νά θυμώνει κατά τοῦ

αδελφού, κατηγορώντας τον για τις πονηρές ενθυμήσεις του. Από τό γεγονός αυτό, πολλοί πού τό έμαθαν, ντρέπονταν να εξομολογηθούν τούς λογισμούς τους ατούς γέροντες.»

Ό άββάς Μουσής αποκρίθηκε: «Καλό είναι, δπως προεΐπα, νά μήν κρύβομε τούς λογισμούς μας από τούς πατέρες, δχι ομως νά τούς λέμε ατούς τυχόντες, αλλά σέ πνευματικούς γέροντες πού έχουν διάκριση και δχι σ' εκείνους πού απλώς άσπρισαν από τή μεγάλη τους ηλικία. Επειδή πολλοί, αποβλέποντας στήν ηλικία, εξομολογήθηκαν τούς λογισμούς τους και αντί νά βρουν θεραπεία, έπεσαν σέ απελπισία εξαιτίας τής απειρίας τών γερόντων. Ήταν ένας αδελφός πολύ πρόθυμος στήν άσκηση. Ενοχλημένος υπερβολικά από τό δαίμονα τής πορνείας, πήγε σέ ένα γέροντα και τού είπε τούς λογισμούς του. Εκείνος τόν άκουσε, και επειδή δέν είχε πείρα, αγανάκτησε και έλεγε τό μοναχό άθλιο και ανάξιο για τό μοναχικό σχήμα γιατί δέχτηκε τέτοιους λογισμούς. Όταν άκουσε αυτά ό αδελφός απελπίστηκε, άφησε τόν τόπο του και πήρε τό δρόμο νά επιστρέψει στόν κόσμο. Κατ' οικονομία τού Θεού τόν συναντά ό άββάς Άπολλώς, ό πιό δοκιμασμένος μεταξυ τών γερόντων. Όταν τόν είδε ταραγμένο και πάρα πολύ σκυθρωπό, τόν ερώτησε: "Παιδί μου, ποιά είναι ή αίτία τής τόσης λύπης;" Αυτός στήν αρχή από τήν πολλή απογοήτευση δέν αποκρίθηκε. Κατόπιν δμως, αφού τόν παρακάλεσε πολύ ό Άπολλώς, είπε τά δικά του: "Λογισμοί πολλές φορές μέ ενοχλούν και πήγα και τούς είπα στόν τάδε γέροντα, και δπως μοϋ είπε, δέν έχω ελπίδα σωτηρίας. Απελπίστηκε λοιπόν και πηγαίνω στόν κόσμο." Όταν τ' άκουσε αυτά ό πατήρ Άπολλώς, τού είπε πολλά παρηγορητικά λόγια και συμβούλευε τόν αδελφό λέγοντας: "Μή σου φαίνεται παράξενο, παιδί μου, και μήν απελπίζεσαι. Γιατί κι εγώ σέ τέτοια ηλικία πού βρίσκομαι μέ άσπρα μαλλιά, πολύ ενοχλούμαι από αυτούς τούς λογισμούς. Μή χάνεις τό θάρρος σου για τό πύρωμα αυτό τού σώματος, πού δέ θεραπεύεται τόσο μέ τήν ανθρωπινή επιμέλεια, όσο μέ τή φιλανθρωπία τού Θεού. Μονάχα χάρισε μου τή σημερινή ήμερα και γύρισε στό κελί σου". Έτσι έκανε ό αδελφός. Έφυγε κι ό άββάς Άπολλώς και πήγε στό κελί τού γέροντα πού είχε απελπίσει τόν αδελφό. Και αφού στάθηκε έξω, παρακάλεσε μέ δάκρυα τό Θεό, λέγοντας: "Κύριε, Σύ πού στέλνεις τούς πειρασμούς για τό συμφέρον μας, γύρισε τόν πόλεμο πού δοκίμασε ό αδελφός, σ' αυτόν τό γέροντα, για νά μάθει τώρα στα γηρατειά του μέ τήν πείρα, δσα δέν έμαθε τόσα χρόνια, για νά συμπάσχει και νά συμπαθεί εκείνους πού πολεμούνται." Μόλις τελείωσε τήν προσευχή, βλέπει ένα μαύρο νά στέκεται κοντά στό κελί και νά ρίχνει βέλη εναντίον τού γέροντα, από τά όποια αυτός χτυπήθηκε και άμέσως γύριζε σάν μεθυσμένος εδώ κι εκεί. Μή μπορώντας πλέον νά υποφέρει μέσα στό κελί του, βγήκε έξω και τράβηξε κατά τόν κόσμο πάνω στόν ίδιο δρόμο πού είχε πάει και ό νεώτερος αδελφός. Ό άββάς Άπολλώς εννόησε

τό συμβάν και τόν συνάντησε και τοῦ εἶπε: "Πού πηγαίνεις; Και ποιά εἶναι ἡ αἰτία τῆς ταραχῆς πού σέ κατέχει;" Ἐνόησε αὐτός διτ φανερώθηκε τό πράγμα στον ἅγιο ἄββά, ἀλλά ἀπό τήν ντροπή του δέν ἔλεγε τίποτε. Και τοῦ εἶπε ὁ ἄββάς Ἀπολλῶς: "Γύρισε στό κελί σου και στό ἔξης νά γνωρίζεις καλά τήν ασθένεια σου. Και νά πιστεύεις, ἡ διτ σέ ξέχασε ὁ διάβολος ἡ διτ σέ περιφρόνησε και γι' αὐτό δέν αξιώθηκες νά παλέψεις μαζί του. Τί λέω νά παλέψεις; Δέν μπόρεσες νά υποφέρεις επίθεση τοῦ διαβόλου οὔτε γιά μιὰ ἡμερα. Αὐτό σοῦ συνέβη επειδή δταν δέχτηκες ἓνα νεώτερο ἀδελφό πού τόν πολεμοῦσε ὁ κοινός εχθρός, ἀντί νά τόν ενισχύσεις στόν αγώνα, ἔσύ τόν ἔριξες στήν ἀπελπισία, χωρίς νά λάβεις υπόψη σου τό σοφό παράγγελμα πού λέει: Γλύτωσε ἐκείνους πού οδηγούνται γιά νά θανατωθoύν, και μή λυπάσαι νά εξαγοράξεις δσους πηγαίνουν νά φονευτοῦν<sup>87</sup>. ἀλλά οὔτε τήν παραβολή τοῦ Σωτήρα μας πού λέει νά μή συντρίβομε τό τσακισμένο καλάμι και νά μή σβήνομε τό φυτίλι πού καπνίζει ἀκόμη<sup>88</sup>. Επειδή κανείς δέν θά μπορούσε νά υπομείνει τις ἐπιθέσεις τοῦ εχθροῦ, οὔτε και νά σβήσει τό βρασμό τῆς φύσεως πού ζεματάει, ἄν ἡ χάρη τοῦ Θεοῦ δέ φύλαγε τήν ἀνθρώπινη ασθένεια. Λοιπόν ἀφού ολοκληρώθηκε ἡ οἰκονομία αὐτή γιά τή σωτηρία σου, ἄς παρακαλέσομε μαζί τό Θεό νά ἀποτραβήξει τή μάστιγα πού σοῦ ἤρθε. Γιατί Αὐτός μάς κάνει νά πονοῦμε και Αὐτός μάς θεραπεύει· χτυπά και μέ τά χέρια Του μάς γιαιτρεύει πάλι<sup>89</sup>. ταπεινώνει και ἀνυψώνει· θανατώνει και δίνει ζωή· κατεβάζει στον ἄδη και ἀνεβάζει<sup>90</sup>." Ἐφοῦ εἶπε αὐτά ὁ ἄββάς Ἀπολλῶς, προσευχήθηκε και ἀμέσως ἰόν ἀπάλλαξε ἀπό τόν πόλεμο τῆς πορνείας και τόν συμβούλεψε νά ζητά ἀπό τό Θεό νά τοῦ δοθεῖ γλώσσα φωτισμένη πού νά λέει τά κατάλληλα λόγια δταν χρειαστεῖ<sup>91</sup>.

»Ἄπ' ὀλα λοιπόν δσα εἶπαμε, μαθαίνομε διτ δέ θά βρεθεῖ ἄλλη οδός σωτηρίας ασφαλῆς, δσο τό νά ἐξομολογοῦμαστε τούς λογισμούς μας στους πατέρες πού ἔχουν πολύ μεγάλη διάκριση, και ἀπό αὐτούς νά παίρνομε οδηγίες γιά τήν ἀρετή και νά μήν ἀκολουθοῦμε τή δική μας κρίση και τό λογισμό μας. Ἀκόμη και ἄν τύχει κανείς, δπως συμβαίνει κάποτε, νά συναντήσῃ ἓνα γέροντα ἀπλοϊκό, ἡ μερικούς ἄλλους χωρίς πείρα, δέν πρέπει ἀπό αὐτό νά ἀποφεύγει νά φανερώνει τούς λογισμούς του στους πολύ δοκιμασμένους πατέρες και νά καταφρονεῖ τήν παράδοση τῶν προγόνων. Ὅτι και αὐτοί δέν κινήθηκαν ἀπό τή δική τους θέληση, ἀλλά ἀπό τό Θεό και ἀπό τις θεόπνευστες Γραφές γιά νά τό παραδώσουν αὐτό στους "μεταγενέστερους, τό νά συμβουλευονται δηλαδή ἐκείνους πού εἶναι προοδευμένοι στήν ἀρετή, μπορούμε νά τό μάθομε ἀπό πολλά μέρη τῆς θεόπνευστης Γραφῆς, και προπαντός ἀπό τήν ἱστορία τοῦ ἁγίου Σαμουήλ. Αὐτός ἄν και ἀφιερώθηκε ἀπό νήπιο στό Θεό ἀπό τή μητέρα του και αξιώθηκε νά συνομι-

87. Παροιμ. 24, 11.

89. Ἰώβ 5, 18.

91. Ἦσ. 50, 4.

88. Ματθ. 12. 20.

90. Α' Βαα. 2. 6-7.



λεϊ μέ τό Θεό, δέν πίστεψε στό λογισμό του, άλλα μία και δύο φορές άν και τόν κάλεσε ό Θεός, τρέχει πρός τόν γέροντα Ήλεί, παίρνει οδηγίες από αυτόν και τόν συμβουλευεται πώς νά αποκρίνεται στό Θεό<sup>92</sup>. Και εκείνος, πού τόν διάλεξε ό Θεός ως άξίό Του, θέλει μέ τόν κανονισμό και τή διαταγή τοῦ γέροντα νά καθοδηγείται, γιά νά οδηγηθεί στην ταπεινώση. Μά και τόν Παύλο, πού τόν κάλεσε ό "Ίδιος ό Χριστός και συνομίλησε μαζί του, ενώ μπορούσε ευθύς νά ανοίξει τά μάτια του και νά τοῦ δείξει τήν όδό της τελειότητας, τόν στέλνει στον Άνανία και τόν διατάζει νά μάθει από αυτόν τήν όδό της αλήθειας, λέγοντας: "Σήκω και μπές στην πόλη· εκεί θά σοῦ πούν τί πρέπει νά κάνεις"<sup>93</sup>. Μάς διδάσκει μέ αυτό νά ακολουθούμε τήν οδηγία τών προοδευμένων, μήπως στην αντίθετη περίπτωση, αυτό πού θά γινόταν καλώς γιά τόν Παύλο, τό παρεξηγούσαν οξ μεταγενέστεροι και τό έπαιρναν ως παράδειγμα γιά νά αϋθαδιάζουν και νά θέλει ό καθένας σαν τόν Παύλο νά οδηγείται στην αλήθεια από τό Θεό και δχι διά μέσου τών πατέρων. Και διτι έτσι έχουν τά πράγματα, μπορούμε νά τό μάθομε δχι μόνον από δσα είπαμε, άλλα και από δσα έδειξε στην πράξη ό Απόστολος, πού γράφει: «Ανέβηκα στά Ιεροσόλυμα γιά νά δώ τόν Πέτρο και τόν Ιάκωβο και ανακοίνωσα σ' αυτούς τό Ευαγγέλιο πού κηρύττω, μήπως άδικο τρέχω ή έτρεξα»<sup>94</sup>, καιτοι τόν συνόδευε ή χάρη τοῦ Αγίου Πνεύματος, δπως φαίνεται από τή δύναμη τών θαυμάτων πού έκανε. Ποιος λοιπόν είναι τόσο αλαζόνας και υπερήφανος, ώστε νά ακολουθεί τή δική του γνώμη και κρίση, δταν τό "σκεϋος της εκλογής" ομολογεί διτι είχε ανάγκη από τή συμβουλή τών παλαιότερων του Αποστόλων;

»Όλοφάνερα λοιπόν αποδεικνύεται μέ αυτά διτι σέ κανέναν ό Κύριος δέν αποκαλύπτει τό δρόμο της τελειότητας, παρά σ' εκείνους πού καθοδηγούνται σ' αυτόν από πνευματικούς πατέρες. Όπως λέει και μέ τό στόμα τοῦ προφήτη· "Ρώτησε τόν πατέρα σου και θά σοῦ πει, τούς γεροντότερους και θά σοῦ απαντήσουν"<sup>95</sup>. Μέ δηλ μας λοιπόν τή δύναμη και μέ κάθε επιμέλεια, οφείλομε νά αποκτήσομε μέσα μας τό αγαθό χάρισμα της διακρίσεως, τό όποιο θά μπορέσει νά μάς διαφυλάξει αβλαβείς από κάθε υπερβολή. Γιατί δπως λένε οί πατέρες, οί ακρότητες και από τά δύο μέρη βλάπτουν. Και ή υπερβολική νηστεία και ό χορτασμός της κοιλιάς· και ή υπερβολική αγρυπνία και ό χορτασμός τοῦ ὕπνου\* καθώς και οί υπόλοιπες υπερβολές. Επειδή γνωρίζομε μερικούς, οί όποιοι δέν νικήθηκαν από τή γαστριμαργία, άλλα από τήν υπερβολική νηστεία καταβλήθηκαν και ξεπέσαν στό ίδιο πάθος της γαστριμαργίας, εξαιτίας της ασθένειας πού προήλθε από τήν υπερβολική νηστεία. Και εγώ θυμούμαι διτι έπαθα ένα τέτοιο· τόσο πολύ νήστευσα, ώστε ξέχασα τήν δρεξη της τροφής, και δύο και τρεις ήμερες έμενα νηστικός και δέν επιθυμούσα διόλου τροφή, έκτος δν άλλοι μέ παρακινούσαν γι' αυτήν.

92. Α' Βασ. 3, 9.

93. Πράξ. 9, 6.

94. Γαλ. 2, 2.

95. Δ(ετ. 32, 7.

Και πάλι, μέ την επιβουλή τοῦ διαβόλου, ἔφυγε τόσο ὁ ὕπνος ὥστε γιά πολλές νύχτες νά μένω άυπνος και νά παρακαλώ τόν Κύριο νά μοῦ δώσει λίγο ὕπνο. Και κινδύνεψα περισσότερο μέ τήν υπερβολική νηστεία και άυπνία παρά μέ τή γαστριμαργία και τό χορτασμό τοῦ ὕπνου.»

Μέ τέτοιες και τόσες διδασκαλίες ὁ άγιος Μωυσής μάς ευχαρίστησε, ὥστε ωφελημένοι νά δοξάζουμε τόν Κύριο, ὁ Ὅποιος παρέχει τόσο μεγάλη σοφία σέ δσους Τόν φοβούνται. Σ' Αυτόν πρέπει τιμή και κράτος στους αιώνες. Ἄμήν.



ΑΓΙΟΣ

ΜΑΡΚΟΣ

Ο

ΑΣΚΗΤΗΣ



## Σύντομη βιογραφία

Ο δσος πατέρας μας Μάρκος ό Ασκητής, είχε ακμάσει κατά τό έτος 430 χρημάτισε μαθητής του άγιου Ιωάννη του Χρυσσοστόμου κατά τό Νικηφόρο Κάλλιστο (τόμ. ΙΙ', βιβλ. 14, κεφ. 53), και ήταν σύγχρονος του άγιου Νείλου και του Ισιδώρου του Πηλουσιώτη, οί όποιοι ήταν περιβόητοι ασκητές. Φιλόπonos στή μελέτη των Γραφών, συνέγραψε πολλούς λόγους γεμάτων από άφθονη μάθηση και πνευματική ωφέλεια. Από αυτούς, 32 αναφέρονται από τον Νικηφόρο Κάλλιστο, οί όποιοι διδάσκουν δλο τό δρόμο του ασκητικού βίου και οί όποιοι τώρα δέν σώζονται. Σώζονται μόνο οχτώ λόγοι του, δια-

φορετικοί από τούς παραπάνω, τούς όποιους αναφέρει και ό Κάλλιστος και ό κριτικός Φώτιος (άνάγν. 200).

Από αυτούς, ό λόγος «περί πνευματικού νόμου» είναι πρώτος, και ό απερί τών οίόμενων έξ έργων δικαιουόσθαι» τρίτος, διαιρεμένοι και οι δύο σε σύντομα κεφάλαια, και ό «προς μοναχόν Νικόλαον» είναι όγδοος. Οί λόγοι αυτοί καταχωρήθηκαν έδώ ως πιο χρήσιμοι από τούς άλλους και γιατί ανήκουν και οι τρεις στον πνευματικό νόμο.

Αναφέρει τά συγγράμματα του και ό όσιομάρτυρας Πέτρος ό Δαμασκηνός και ό άγιος Γρηγόριος Θεσσαλονίκης και ό Γρηγόριος ό Σιναΐτης και ό αγιότατος πατριάρχης Κάλλιστος και ό Παύλος ό Εύεργετινός και πολλοί άλλοι πατέρες. Όλοι αυτοί μελέτησαν τά έργα τον και προτρέπουν και μάς νά τά μελετούμε.

Η αγία Εκκλησία του Χριστού τιμά τήν μνήμη του στις 5 Μαρτίου και εγκωμιάζει τούς ασκητικούς του αγώνες, τή σοφία τών λόγων τον και τή χάρη πού του δόθηκε από τό Θεό.

## Εισαγωγικά σχόλια

Ό δσιος Μάρκος ό Ασκητής είναι ένας από τούς πλέον επιφανείς ασκητικούς συγγραφείς τών μέσων βυζαντινών χρόνων και ό δημοφιλέστερος δάσκαλος του ασκητικού βίου, ώστε οι βυζαντινοί ασκητικοί χριστιανοί νά λένε: «πώλησον πάντα και άγόρασον Μάρκον».

Γεννήθηκε τον 5ο αιώνα, υπήρξε μαθητής του αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου και σε μεγάλη ηλικία κατέφυγε σε μια Έρημο, όπου και κοιμήθηκε έν Κυρίω σε βαθύτατο γήρας. Τά έργα του όμως επέζησαν ανά τούς αιώνες και επηρέασαν αποφασιστικά τή μοναχική σκέψη και εμπειρία.

Τά πλείστα τών συγγραμμάτων του χάθηκαν και από τά υπάρχοντα μέχρι τά μέσα του 18ου αιώνα, οι συντάκτες τής Φιλοκαλίας εξέλεξαν τρία αντιπροσωπευτικά του οσίου Μάρκου: «Περί πνευματικού νόμου», «Περί τών οίόμενων έξ έργων δικαιουόσθαι» και μία «επιστολή προς Νικόλαον μονάζοντα». Μία δέ πραγματεία του «Περί τών αιτίων τών πειρασμών» είχε πρό πολλού περιληφθει στον γ' τόμο του «Εύεργετινού» (33η ύπόθ.).

Ό δσιος Μάρκος και οι άλλοι δσιοι Πατέρες, δέν μιλούσαν, ούτε έδιναν μονιμότητα στις σκέψεις τους μέ τήν έγγραφη τους, αν δέν ζούσαν τις αλήθειες τής πνευματικής ζωής και αν δέν είχαν τήν καθολική μαρτυρία τής πνευματικής παραδόσεως. Έτσι, ό άγιος αυτός ερημίτης έγραψε τις εμπειρίες του στηριζόμενος στις άγιες Γραφές και μέσα στα πλαίσια τής πνευματικής παραδόσεως, άλλα μέ τήν προσωπική του ιδιοτυπία, πού συνίσταται στον τονισμό τής λειτουργίας του πνευματικού νόμου.

Ό τρόπος μέ τον όποιο αναλύει τά διάφορα θέματα φαίνεται μεν πρωτότυπος, άλλα κατά βάση βρίσκεται στο νοϋ τών Πατέρων. Πρόκειται, όπως είπαμε, για τή

λειτουργία τοῦ πνευματικοῦ νόμου, δηλαδή γιά τή σταθερή σχέση δύο πραγμάτων ἢ δυο ενεργειῶν: τήν ἀνθρώπινη ἐλεύθερη και υπεύθυνη πράξη και τήν ἐκ προνοίας, πρὸς τό συμφέρον τοῦ πλάσματος, ἀπόκριση τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή κάνεις τήν ἄλφα πράξη ἢ δέχεσαι τον τάδε λογισμό; Θα ακολουθήσουν ἀνάλογες παιδαγωγικές ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ.


Ὁ δῖος Μάρκος στηρίζει τις ἀπόψεις του δχι μόνο στή δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἀλλά και στήν ἀγάπη Του. Αυτό πού βρίσκεται μέσα στή σκέψη και στα χεῖλη των ἀσκητῶν: «ἐν ἄλλοις πταίομεν και ἐν ἄλλοις παιδευόμεθα» —ἀπό τον ἀγαπῶντα Θεό—, ὁ ἅγιος Μάρκος τό ἀναλύει διεξοδικότατα, εἰσάγοντας στή σχέση θεοῦ και ἀνθρώπου μια νομική σκέψη, πού προϋποθέτει τήν ὑπάρξη και λειτουργία δχι μόνο της ἀγάπης Του, ἀλλά και της δικαιοσύνης Του.

Πέραν ὁμως της σχέσεως Θεοῦ και ἀνθρώπου πιστοῦ, πού ἐκδηλώνεται σταθερά, ὁ πνευματικός νόμος λειτουργεῖ και πνευματικῶς. Δηλαδή και χωρὶς να παρέμβει ὁ Θεός, οἱ λογισμοί και οἱ πράξεις ποικίλης ποιότητας ακολουθοῦνται ἀπό ἀνάλογα εσωτερικά ἐνεργήματα και ἀλλοιώσεις, ἀπό τα ὁποία δέν ἀπουσιάζει τελείως ἢ ὁ Θεός ἢ ὁ διάβολος. Πρόκειται γιά μια μυστηριώδη πραγματικότητα, ἢ ὁποία δέν ἐμπίπτει στήν προσοχή μας, ἀλλά δμως τήν πιστεύουμε. Μέ τήν ευκαιρία αὐτή θά συνηθίσουμε και τό διάβασμα της πραγματείας τοῦ ὁσίου Μάρκου «Περὶ τῶν αἰτίων των πειρασμῶν», πού ἀποτελεῖ ἕνα διαφωτιστικό κείμενο γιά τοὺς πειρασμούς, ἀτομικούς και γενικούς, σάν «θεομηνίες».

Ἡ ἄλλη πραγματεία του εἶναι συγγενής πρὸς τήν πρώτη, ἀλλά μέ ἐμφαση στήν πίστη πρὸς τον Χριστό, σάν μέτρο της ἀξίας τῶν ἐργων. Τά ἐργα, τις ἐντολές, τις κάνομε κατὰ τον Ὅσιο αὐτόν, δχι γιά ἀνταπόδοση, ἀλλά σάν φανέρωμα τῆς πίστεως μας και γιά νά διατηρήσουμε τήν καθαρότητα τοῦ βαπτίσματος. Γιατί «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν δέν εἶναι μισθός ἐργων, ἀλλά χάρις τοῦ Κυρίου ετοιμασμένη στους πιστοὺς δούλους Του».

Τά 226 κεφάλαια πού ἀναφέρονται σ' ἐκεῖνους πού νομίζουν δι σωζονται ἀπό τά ἐργα τους, εἶναι ὁμολογουμένως ἕνα σύνολο παρατηρήσεων μέ ὀξυδερκή πνευματικό ὀφθαλμό στις ποικίλες ἐνέργειες και πράξεις τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου και ἀποβλέπουν στή μόρφωση ταπεινοῦ καὶ ἀληθινοῦ φρονήματος. Κι ἔτσι, οὔτε ὁ Καθολικισμός ἀποδεικνύεται δι βρίσκεται σέ σωστό δρόμο, τονίζοντας τήν ἀξία καθ' ἑαυτή τῶν ἐργων, οὔτε ὁ Προτεσταντισμός ὀρθοποδεῖ, πού φρονεῖ δι ἡ σωτηρία συντελεῖται μέ μόνη τήν πίστη.

Ἡ ἐπιστολή πρὸς τόν μονάζοντα Νικόλαο ἀποτελεῖ μία σύνοψη ὑποδείξεων μεθόδων και τρόπων πνευματικῆς ἀθλήσεως, μέ ἀφετηρία τή μελέτη τῶν ευεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ και τήν ἀδιάλειπτη ἐυγνωμοσύνη γι' αὐτές. Προτρέπει σέ συνεχή πνευματική μελέτη και προσευχή και ἐπισημαίνει τόν κίνδυνο τῶν πτώσεων ἀπό τήν ραθυμία, τή λήθη τῶν θείων και τήν ἀκολουθοῦσα ἀγνοία, πού τις ὀνομάζει «τρεις γίγαντες». Γενικῶς τά ἐργα τοῦ ὁσίου Μάρκου εἶναι κοσμημένα μέ θεϊκή σοφία, γεμάτη χάρις και κλασσική ὀμορφιά στή φράση και στή διατύπωση, ἀφού τήν πλούσια παιδεία του τήν εἶχε ὑποτάξει στις χαριτωμένες ἐμπειρίες του.



## Τά 200 κεφάλαια περί τοῦ Πνευματικού Νόμου

Ἐπειδή πολλές φορές θελήσατε νά μάθετε πώς ὁ νόμος εἶναι πνευματικός<sup>1</sup> κατά τόν Απόστολο, καί τί πρέπει νά γνωρίζουν καί νά κάνουν εκείνοι πού θέλουν νά τόν φυλάξουν, πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα θά σάς πώ κατά τή δύναμη μου.

2. Πρώτα-πρώτα γνωρίζομε διό ὁ θεός εἶναι ἀρχή κάθε καλοῦ καί μεσότητος καί τέλους. Τό καλό δέν εἶναι δυνατό νά πράττεται ἢ νά πιστεύεται, παρά μόνο μέ τήν Ἐνοση μέ τόν Ἰησοῦ Χριστό καί μέ τήν Ἐμπνευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

3. Κάθε αγαθό, κατ' οἰκονομίαν Ἐχει χαριστεί στους ανθρώπους. Κι εκείνος πού πιστεύει Ἐται δέν θά τό χάσει ποτέ.

4. Ἡ βέβαιη πίστη εἶναι Ἐνας πύργος. Ὁ Χριστός γίνεται τά πάντα στόν πιστεύοντα.

5. Σέ κάθε προσπάθεια σου, βάλε ἀρχή τό Θεό πού εἶναι ἡ ἀρχή κάθε αγαθοῦ, γιά νά γίνει κατά θεόν εκείνο πού αποφάσισες νά κάνεις.

6. Ὁποῖος Ἐχει ταπεινοφροσύνη καί εργασία πνευματική, δσα διαβάζει στις θείες Γραφές, δλα θά τά ἐνοήσει γιά τόν εαυτό του καί δχι γιά ἄλλον.

7. Νά παρακαλεῖς τό θεό νά ανοίξει τά μάτια τῆς ψυχῆς σου, γιά νά δεις τήν ωφέλεια τῆς προσευχῆς καί τῆς μελέτης εκείνης πού εφαρμόζεται στήν πράξη.

8. Εκείνος πού Ἐχει κάποιο πνευματικό χάρισμα καί συμπαθεῖ εκείνους πού δέν Ἐχουν, μέ τή συμπάθεια φυλάγει τό χάρισμα. Ὁ ἀλαζόνας καί υπερήφανος θά τό χάσει ἀπό τούς ἀλαζονικούς λογισμούς του.

9. Τό στόμα τοῦ ταπεινόφρονος λέει τήν ἀλήθεια. Εκείνος πού ἀντιλέγει στήν ἀλήθεια εἶναι δμοῖος μέ τόν υπηρέτη εκείνον πού ράπισε τόν Κύριο στό πρόσωπο<sup>2</sup>.

10. Μή γίνεις μαθητής εκείνου πού ἐπαινεῖ τόν εαυτό του, γιά νά μή μάθεις υπερηφάνεια ἀντί ταπείνωση.

11. Μήν ὕψηλοφρονήσεις ἐπειδή ἐννοεῖς τις Γραφές, γιά νά μήν περιπέσεις στό πνεῦμα τῆς βλασφημίας.

12. Μήν προσπαθεῖς νά λύσεις κάποιο δύσκολο πρόβλημα μέ φιλονεικία, ἀλλά μέ τά μέσα πού ἐπιβάλλει ὁ πνευματικός νόμος, δηλαδή μέ τήν υπομονή, τήν προσευχή καί τήν ἀπλότητα τῆς ἐλπίδας.

13. Εκείνος πού προσεύχεται σωματικά χωρίς νά Ἐχει ἀκόμη γνώση πνευματική, εἶναι τυφλός πού φωνάζει: «Υἱέ Δαβίδ ἐλέησόν με»<sup>3</sup>.

14. Ὁ ἄλλοτε τυφλός δταν θεραπεύτηκε ἡ τύφλωσή του καί εἶδε τόν

1. Ρωμ. 7, 14.

2. Ἰω. 18, 22.

3. Λουκ. 18, 38.

Κύριο, δέν Τόν αποκάλεσε πλέον υιό τοῦ Δαβίδ, ἀλλά ἀφού Τόν ομολόγησε «Υιό Θεοῦ»<sup>4</sup>, Τόν προσκύνησε.

15. Μήν υπερηφανευτεῖς ἄν χύνεις δάκρυα στήν προσευχή σου. Εἶναι ὁ Χριστός πού ἀγγιξε τά μάτια σου και θεράπευσε τήν τύφλωση τού νού σου.

16. Εκείνος πού μιμήθηκε τόν τυφλό και ἐβγαλε τό ρούχο του και πλησίασε τόν Κύριο<sup>5</sup>, ἐγινε ἀκόλουθος Του και κήρυκας των τελειότερων δογμάτων.

17. Ἡ κακία, δταν τή μελετά κανεῖς μέ τή σκέψη του, αποθρασύνει τήν καρδιά. Εκείνος πού σκοτώνει τήν κακία μέ τήν εγκράτεια και τήν ἐλπίδα, δίνει στήν καρδιά του συντριβή.

18. Υπάρχει συντριβή καρδιάς ἡρεμη και ωφέλιμη πού φέρνει κατάνυξη σ' αὐτή. Και υπάρχει και ἄλλη συντριβή ἀνώμαλη και ἐπιβλαβής, πού πληγώνει τήν καρδιά.

19. Αἰγυπνία και προσευχή και υπομονή τών θλιβερών, φέρουν συντριβή ασφαλή και ωφέλιμη στήν καρδιά, ἀρκεῖ νά μή διαλύσομε τήν ἰσορροπία τών τριών αὐτῶν μέ τήν πλεονεξία. "Εκείνος πού υπομένει σ' αὐτά, θά λάβει βοήθεια και στά ἄλλα. Εκείνος δμως πού τά ἀμελεῖ και διασκορπίζεται ἐδώ κι ἐκεῖ, θά νιώσει ἀνυπόφορη οδύνη κατά τήν ὥρα του θανάτου.

20. Ἡ καρδιά πού ἀγαπά τις ἡδονές γίνεται φυλακή και αλυσίδα στήν ψυχή κατά τήν ὥρα τού θανάτου· ἐνώ ἡ φιλόπονη καρδιά εἶναι πόρτα ἀνοιχτή.

21. Σιδερένια πόρτα πού οδηγεῖ στήν πόλη εἶναι ἡ σκληρή καρδιά. Σ' ἐκεῖνον δμως πού κακοπαθεῖ και εἶναι θλιμμένος, ἀνοίγεται ἀπό μόνη της, δπως και στόν Πέτρο<sup>6</sup>.

22. Πολλοί εἶναι οἱ τρόποι της προσευχής και διαφέρει ὁ Ἰνας ἀπό τόν ἄλλον. Ἀλλά κανένας τρόπος προσευχής δέν εἶναι ἐπιβλαβής, ἐκτος ἄν δέν εἶναι προσευχή, ἀλλά σατανική ἐργασία.

23. Κάποιος ἄνθρωπος θέλησε νά κάνει κακό, ἀλλά ἀπό συνήθεια προσευχήθηκε προηγουμένως. Και κατ' οἰκονομίαν θεοῦ ἐμποδίστηκε και ὕστερα πολύ ευχαρίστησε τό θεό.

24. Ὁ Δαβίδ θέλοντας νά φονεύσει τόν Νάβαλ τόν Καρμήλιο θυμήθηκε τή θεία ἀνταπόδοση και παραιτήθηκε ἀπό τό σκοπό του· ευχαρίστησε πολύ τό θεό γι' αὐτό<sup>7</sup>. Γνωρίζομε πάλι τί ἔκανε δταν λησμόνησε τό θεό, και δέ σταματοῦσε τήν ἀμαρτία, μέχρις δτου ὁ προφήτης Νάθαν τόν ἔφερε στή μνήμη τού θεοῦ<sup>8</sup>.

25. Ὅταν θυμάσαι τό θεό, πολλαπλασίασε τή δέηση σου, γιά νά σοῦ θυμίσει ὁ Κύριος, δταν Τόν λησμονήσεις.

26. Ὅταν διαβάξεις τις θείες Γραφές, νά ἐννοεῖς τά κρυμμένα σ' αὐτές

4. 1ω. 9, 38.

6. Πράξ. 12, 10.

8. Β' Βασ. 12.

5. Μάρκ. 10, 50.

7. Α' Βασ. 25.

νοήματα· γιατί δσα γράφτηκαν στό παρελθόν, δλα έχουν γραφτεί για διδασκαλία μας<sup>9</sup>.

27. Ἡ Γραφή ονομάζει τήν πίστη «υπόσταση δσων ἐλπίζομε»<sup>10</sup> και εκείνους πού δέν αισθάνονται διτι ό Χριστός είναι μέσα τους, τούς ονομάζει «αδόκιμους»<sup>11</sup>, δηλαδή άξιους αποδοκιμασίας.

28. Ὅπως μέ τά έργα και τά λόγια φανερώνεται ό στοχασμός, Ἐτσι μέ τις ευεργεσίες του Θεού πού δέχεται ή καρδιά, φανερώνεται ή μελλοντική ανταπόδοση.

29. Ἡ καρδιά πού οικτρίζει τούς άλλους, θά οίκτηρηθεῖ\* είναι φανερό και τό αντίθετο.

30. Ὁ νόμος τής ελευθερίας (δηλ. του Ευαγγελίου) διδάσκει δλη τήν αλήθεια. Και οἱ πολλοί τόν διαβάζουν μόνο για να λάβουν μιá γνώση του· λίγοι όμως τόν εννοούν, ανάλογα μέ τήν εκτέλεση τών εντολών.

31. Μή ζητάς τήν τελειότητα αυτού του νόμου σέ ανθρώπινες αρετές, γιατί τέλειος σ' αυτές δέν υπάρχει\* ή τελειότητα του είναι κρυμμένη στό Σταυρό του Χριστού.

32. Ὁ νόμος τής ελευθερίας, μέ τήν αληθινή γνώση διαβάζεται, μέ τήν εργασία τών εντολών γίνεται αντιληπτός, ή πλήρωση του όμως γίνεται μέ τούς οίκτηρισμούς του Χριστού.

33. Ὅταν βιάσομε τόν εαυτό μας να κατορθώσομε δλες τις εντολές του Θεού, τότε θά έννοήσομε διτι ό νόμος του Κυρίου είναι αψεγάδιαστος<sup>12</sup>, κι διτι έμεῖς τόν εκτελούμε μέ τά αγαθά μας έργα, χωρίς όμως τούς οίκτηρισμούς του Θεού δέν μπορεί να τηρηθεί τέλεια από τούς ανθρώπους.

34. Ὅσοι δέ λογαριάζουν διτι είναι υπόχρεοι να τηρούν δλες τις εντολές του Χρίστου, αυτοί διαβάζουν σωματικά τόν νόμο του θεού, και δέν εννοούν μήτε εκείνα πού λένε, μήτε εκείνα για τά όποια δίνουν διαβεβαιώσεις<sup>13</sup>. Γι' αυτό και νομίζουν διτι τάχα εκπληρώνουν τό νόμο μέ τά Ἐργα τους.

35. Υπάρχει πράξη πού φαίνεται καλή, αλλά ό σκοπός εκείνου πού τήν κάνει δέν είναι καλός. Υπάρχει και άλλη πράξη πού φαίνεται κακή και ό σκοπός εκείνου πού τήν κάνει είναι αγαθός. Και αυτό συμβαίνει διχι μόνο σέ έργα αλλά και σέ λόγια. Αυτή ή αντίθεση άλλοτε οφείλεται σέ απειρία ή άγνοια, άλλοτε σέ πονηρή πρόθεση, άλλοτε όμως σέ ευσεβή σκοπό.

36. Ἐκεῖνος πού μέσα στους επαίνους κρύβει κατηγορία και μομφή, δέ φανερώνεται εύκολα στους πιό απλούς ανθρώπους. Ὅμοιος μ' αυτόν είναι εκείνος πού κενοδοξεῖ ένώ εκδηλώνεται μέ ταπεινό σχήμα. Αυτοί κρύβοντας για πολύ καιρό τήν αλήθεια μέσα στό ψεύδος, ύστερα φανερώνονται από τά πράγματα.

9. Ρωμ. 15, 4.

11. Β' Κορ. 13, 5.

13. Α' Τιμ. 1, 7.

10. Έβρ. 11, 1.

12. Ψαλμ. 18, 8.



37. Υπάρχει άνθρωπος πού κάνει κάτι φαινομενικά καλό, στην πραγματικότητα όμως για νά αμυνθεί κατά τοῦ πλησίον. Και υπάρχει ἄλλος πού μέ τό νά μήν τό κάνει αὐτό, ωφελείται πνευματικά.

38. Υπάρχει ἔλεγχος πού γίνεται ἀπό κακία ἢ ἀπό ἄμυνα, και ἄλλος πού γίνεται ἀπό φόβο Θεοῦ και αγάπη γιά τήν ἀλήθεια.

39. Εκείνον πού ἔπαψε νά ἀμαρτάνει και ἤδη μετανοεῖ, μήν τόν ἐλέγχεις πλέον. Ἄν ισχυρίζεσαι δι τόν ἐλέγχεις κατά Θεόν, φανέρωσε πρώτα τις δικές σου αμαρτίες.

40. Κάθε αρετής προέλευση εἶναι ὁ Θεός, δπως τοῦ καθημερινοῦ φωτός ὁ ἥλιος.

41. Ὅταν κατορθώσεις κάποια αρετή, θυμήσου τό Χριστό πού εἶπε: «Χωρίς τή βοήθεια μου δέν μπορείτε νά κάνετε τίποτε»<sup>14</sup>.

42. Τά αἰώνια αγαθά θά δοθοῦν στους ανθρώπους αφού θά υποστούν θλίψεις<sup>15</sup>. Ὅμοίως και τά κακά σέ δσους περνούν μέ κενοδοξία και ηδονή.

43. Εκείνος πού αδικεῖται ἀπό τούς ανθρώπους γλυτώνει αμαρτίες και βρίσκει βοήθεια ἀνάλογη μέ τή θλίψη.

44. Εκείνος πού πιστεύει στό Χριστό πού μιλάει γιά ανταπόδοση, υποφέρει κάθε αδικία πρόθυμα, ἀνάλογα μέ τήν πίστη του.

45. Εκείνος πού προσεύχεται γιά εκείνους πού τόν αδικούν, χτυπά μέ ὄρμη τούς δαίμονες. Εκείνος πού αντιστέκεται σ' εκείνους πού τόν αδικούν, πληγώνεται ἀπό τούς δαίμονες.

46. Καλύτερα νά σέ αδικούν οἱ ἄνθρωποι και διχι οἱ δαίμονες. Εκείνος πού εὐαρεστεῖ τόν Κύριο, τούς νίκησε και τούς δύο.

47. Κάθε καλό ἔρχεται ἀπό τόν Κύριο κατ' οἰκονομίαν. Αὐτό διαφεύγει μέ τρόπο μυστικό ἀπό τούς ἀχάριστους και αγνώμονες και σκνηρούς.

48. Κάθε κακία καταλήγει στήν απαγορευμένη ηδονή, και κάθε αρετή σέ πνευματική παρηγοριά. Ὅταν επικρατήσει ἢ πρώτη, ερεθίζει τά σχετικά μέ αὐτήν ἀντίστοιχα γίνεται και μέ τή δεύτερη.

49. Κατηγορία ἀπό τούς ανθρώπους φέρνει θλίψη στήν καρδιά, εξαγνίζει όμως δποιον τήν υπομένει.

50. Ἡ ἄγνοια κάνει τόν ἄνθρωπο νά ἀντιλέγει στά ωφέλιμα. Και δταν αποθρασύνεται, αυξάνει τήν προϋπάρχουσα κακία.

51. Ὅταν δέν σοῦ συμβαίνει καμιά ζημία, περίμενε θλίψη· και επειδή πρόκειται νά δώσεις λόγο<sup>16</sup>, διώξε τήν πλεονεξία σου.

52. Ὅταν αμαρτήσεις κρυφά, μήν προσπαθεῖς νά κρυφτεῖς, επειδή δλα εἶναι γυμνά και ξεσκεπασμένα στά μάτια τοῦ Κυρίου<sup>17</sup>, πρὸς τόν Ὅποιο θά δώσομε λόγο γιά τις πράξεις μας.

14. Ἰω. 15, 5.

15. Πράξ. 14, 22.

16. Ἐβρ. 13, 17.

17. Ἐβρ. 4, 13.

53. Φανέρωνε νοερά τόν εαυτό σου στόν Κύριο. Γιατί ό άνθρωπος βλέπει στό πρόσωπο, ενώ ό Θεός στήν καρδιά<sup>18</sup>.

54. Τίποτε νά μήν σκέφτεσαι ούτε νά κάνεις, χωρίς σκοπό σύμφωνο μέ τό θέλημα τοῦ Θεού. Γιατί εκείνος πού βαδίζει άσκοπα, ματαιοπονεί.

55. Εκείνος πού άμαρτάνει χωρίς κάποια ανάγκη, δύσκολα μετανοεί, γιατί ή δικαιοσύνη τοῦ Θεού δέν κάνει λάθος.

56. Κάθε λυπηρό περιστατικό φέρνει τή μνήμη τοῦ Θεού στόν φρόνιμο άνθρωπο και προκαλεί ανάλογη θλίψη σ' εκείνον πού λησμονεί τό Θεό.

57. Κάθε αθέλητη θλίψη νά σοῦ γίνεται αφορμή νά θυμάσαι τό Θεό, και ποτέ δέ θά σοῦ λείψει αφορμή πρός μετάνοια.

58. Ἡ λησμοσύνη μόνη της δέν έχει καμιά δύναμη, αλλά από τή δική μας αμέλεια ίσχυροποιείται ανάλογα.

59. Μή λες· «Τί νά 'άνω; Ἐγώ δέν θέλω κι δμως (ή λησμοσύνη) έρχεται.» Επειδή δταν θυμόο ἕν τό Θεό, δέν έκανες δ,τι φειλεις.

60. Κάνε τό καλό πού ομάσαι· τό καλό πού δέ θυμάσαι θά σοῦ φανερωθεί. Και μήν παραδώσεις τό νοῦ σου σέ άκριτη λησμοσύνη.

61. «Ο δδης και ή απώλεια είναι φανερά στόν Κύριο»<sup>19</sup>, λέει ή Γραφή. Αυτά αναφέρονται στήν άγνοια και τή λησμοσύνη πού αναπτύσσονται στήν καρδιά μας.

62. "Αδης είναι ή άγνοια, γιατί και τά δύο δέ φαίνονται. Απώλεια είναι ή λησμοσύνη, γιατί χάσαμε κάτι πού είχαμε.

63. Εξέταξε τις δικές σου αμαρτίες και δχι τοῦ πλησίον σου, και δέν θά διαρπαγεῖ από τούς δαίμονες τό νοερό σου εργαστήριο.

64. Ἡ αμέλεια στό νά κάνομε δλα τά κατά τή δύναμη μας καλά δύσκολα συγχωρείται· ή ελεημοσύνη δμως και ή προσευχή επανορθώνουν δσους αμέλησαν νά κάνουν τό καλό.

65. Κάθε θλίψη κατά Θεόν, είναι έργο ευσέβειας πραγματικό. Γιατί ή αληθινή αγάπη δοκιμάζεται από τά αντίθετα.

66. Μήν πεις δτι απόκτησες αρετή χωρίς θλίψη· γιατί είναι άδοκίμαστη ή αρετή πού απόκτησες μέ άνεση.

67. Κάθε αθέλητης θλίψεως νά αναλογίζεσαι τό αποτέλεσμα, και θά βρεῖς σ' αυτό τό σβήσιμο κάποιας αμαρτίας.

68. Πολλές συμβουλές τών άλλων μάς προσφέρονται για τό συμφέρον μας. Για τόν καθένα δμως τίποτε δέν είναι καταλληλότερο από τή δική του γνώμη.

69. "Αν ζητάς νά θεραπευτεῖς, φρόντισε τή συνείδηση σου και κάνε δ,τι σοῦ λέει, και πολύ θά ωφεληθεῖς.

70. Τά κρυφά τοῦ ἀνθρώπου τά γνωρίζει ὁ Θεός και ἡ συνείδηση, και ἀπό αυτά τά δύο ἄς διορθώνεται ὁ καθένας.

71. Ὁ ἀνθρώπος δσα μπορεῖ, προσπαθεῖ κατά τό θέλημα του. Ὁ Θεός δμως τό ἀποτέλεσμα τών πράξεων τοῦ ἀνθρώπου τό φέρνει κατά τό δίκαιο.

72. Ἄν θέλεις νά ἐπαινῆσαι ἀπό τούς ἀνθρώπους χωρίς νά ἔχεις ευθύνη, ἀγάπησε πρώτα νά ἐλέγχεσαι γιά τις αμαρτίες σου.

73. Ὅση ντροπή δεχτεῖ κανεῖς μ' ευχαρίστηση γιά χάρη τῆς ἀλήθειας τοῦ Χριστοῦ, ἑκατονταπλάσια θά δοξαστεῖ ἀπό πολλούς. Και εἶναι καλύτερο κάθε αγαθό νά τό ενεργεῖ ὁ ἀνθρώπος γιά χάρη τών μελλοντικών αγαθών.

74. Ὅταν ὁ ἀνθρώπος ωφελῆσει ἀνθρώπο μέ λόγια ἢ μέ πράξεις, νά σκέφτονται και οἱ δύο δι τι εἶναι θεοῦ δωρεά. Εκείνος πού δέν τό εννοεῖ αυτό, θά ἐξουσιαστεῖ ἀπό εκείνον πού τό εννοεῖ.

75. Εκείνος πού ἐπαινεῖ τόν πλησίον του υποκριτικά, θά τόν κατηγορήσει κάποτε και αυτός θά ντραπεῖ.

76. Εκείνος πού δέν γνωρίζει τήν ἐνέδρα τών ἐχθρων, εὔκολα σφάζεται· κι εκείνος πού δέν γνωρίζει τις αιτίες τών παθών, εὔκολα πέφτει.

77. Ἀπό τή φιληδονία ἐρχεται ἡ ἀμέλεια και ἀπό τήν ἀμέλεια ἡ λησμοσύνη τών καλών. Γιατί ὁ θεός ἔχει χαρίσει σέ δλους τή γνώση εκείνων πού μάς συμφέρουν.

78. Ὁ ἀνθρώπος συμβουλεύει τόν πλησίον του, καθώς γνωρίζει. Ὁ Θεός πάλι ενεργεῖ σ' αυτόν πού ἀκούει κατά τήν πίστη του.

79. Εἶδα αμαθείς και ἀπλούς ἀνθρώπους πού ἦταν ταπεινόφρονες στήν πράξη, και ἐγιναν πιό σοφοί ἀπό τούς σοφούς.

80. Ἄλλος ἀμάθης, δταν ἀκουσε νά ἐπαινούνται οἱ προηγούμενοι, δέ μιμήθηκε τήν ταπεινοφροσύνη τους, ἀλλά κενοδόξησε γιά τήν ἀμάθεια του κι ἀπόκτησε υπερηφάνεια.

81. Εκείνος πού ξευτελίζει τή φρόνηση και καυχιέται γιά ἀμάθεια, δέν εἶναι μόνον ἀμάθης κατά τό λόγο, ἀλλά και κατά τή γνώση<sup>20</sup>.

82. Ὅπως ἄλλο εἶναι σοφία λόγου και ἄλλο φρόνηση, ἔτσι ἄλλο εἶναι ἀμάθεια και ἄλλο ἀφροσύνη.

83. Δέν βλάπτει διόλου ἡ ἀμάθεια τών λόγων τόν ευλαβέστατο, δπως οὔτε ἡ σοφία τών λόγων βλάπτει τόν ταπεινόφρονα.

84. Μή λές, δέν γνωρίζω τό πρέπον και επομένως δέν ἀμαρτάνω πού δέν τό πράττω. Γιατί ἄν ἔκανες δσα καλά γνώριζες, θά σοῦ φανερόνονταν στή συνέχεια και τά λοιπά, δπως βλέπεις καθώς προχωρεῖς τό ἕνα σπῆτι μετά τό ἄλλο. Δέν σέ συμφέρει πριν εργαστεῖς τά πρώτα, νά μάθεις τά δεύτερα. Επειδή ἡ γνώση φουσκώνει, δηλαδή φέρνει υπερηφάνεια ἐξαιτίας τῆς ἀργίας, ἐνώ ἡ ἀγάπη οικοδομεῖ, γιατί υπομένει τά πάντα<sup>21</sup>.

85. Μελέτα τά λόγια τής θείας Γραφής μέ τήν πράξη και μήν επεκτεί-  
νεσαι σέ πολυλογία, υπερηφανεύόμενος γιά σκέψεις θεωρητικές.

86. Εκείνος πού άφησε τήν πράξη και βασίζεται σέ μιá άπλή γνώση,  
άντί γιά δίκαιο μαχαίρι κρατά καλαμένιο ραβδί, τό όποιο σέ καιρό πολέ-  
μου, κατά τήν Γραφή, θά τοῦ τρυπήσει τό χέρι και θά μπει μέσα σ' αυτό  
και θά τοῦ βάλει τό φυσικό δηλητήριο προτού τοῦ τό βάλουν οί εχθροί<sup>22</sup>.

87. Ό Θεός κρίνει και ζυγίζει κάθε διαλογισμό μας. Μπορεί τό ίδιο  
πράγμα νά τό σκεφτεί κανείς ή άπλά, ή μέ εμπάθεια.

88. Εκείνος πού εκτελεί κάποια εντολή, άς περιμένει τόν πειρασμό πού  
επισύρει. Γιατί ή αγάπη προς τόν Χριστό μέ τά αντίθετα δοκιμάζεται.

89. Μήν καταφρονήσεις ποτέ και αμελήσεις τούς λογισμούς σου. Γιατί  
ό Θεός γνωρίζει χωρίς λάθος κάθε λογισμό.

90. Όταν έχεις λογισμό πού σέ προτρέπει νά ζητήσεις ανθρώπινη δόξα,  
νά ξέρεις καλά, οτι σοῦ προετοιμάζει αισχύνη.

91. Γνωρίζει ό εχθρός τό δίκαιο τοῦ πνευματικού νόμου και γι' αυτό  
ζητά μόνο τή νοερή συγκατάθεση. Έτσι ή θά αναγκάσει αυτόν πού νικήθηκε  
νά υποβληθεί στους κόπους τής μετάνοιας, ή άν δέν μετανοεί, θά τόν θλίψει  
μέ ακούσιες συμφορές. Κάποτε τόν κάνει νά γογγυζει εξαιτίας τών συμφο-  
ρών, ώστε και έδώ νά πολλαπλασιάσει τις οδύνες, και κατά τήν ώρα τοῦ  
θανάτου νά τόν αποδείξει άπιστο εξαιτίας τής ανυπομονησίας του.

92. Εναντίον τών θλίψεων πολλοί πολλά άντέταξαν. Άλλά χωρίς προ-  
σευχή και μετάνοια κανείς δέν διέφυγε τις συμφορές.

93. Τά κακά παίρνουν δύναμη τό ένα από τό άλλο. Επίσης και τά κα-  
λά αυξάνονται τό ένα μέ τή δύναμη τού άλλου, και τόν άνθρωπο πού μετέ-  
χει σ' αυτά τόν προτρέπουν περισσότερο πρós τά εμπρός.

94. Τά μικρά αμαρτήματα ό διάβολος τά δείχνει μηδαμινά επειδή δια-  
φορετικά δέν μπορεί νά φέρει τόν άνθρωπο στά μεγαλύτερα κακά.

95. Ρίζα τής αισχρής επιθυμίας είναι ό άνθρωπος έπαινος, όπως και  
τής σωφροσύνης ό έλεγχος τής κακίας, δχι όταν τόν ακούμε μόνο, αλλά δ-  
ταν τόν παραδεχόμαστε.

96. Τίποτε δέν ωφελήθηκε εκείνος πού εγκατέλειψε τόν κόσμο και ζει  
μέ ήδυπάθεια, επειδή εκείνο πού έκανε μέ τά χρήματα τό κάνει και τώρα  
πού δέν έχει τίποτε.

97. Παρομοίως ό εγκρατής, άν αποκτά χρήματα, είναι αδελφός τοῦ  
προηγούμενου κατά τή διάνοια. Έχει τήν ίδια μητέρα μέ αυτόν, δηλ. τήν  
νοερή ηδονή, πατέρα όμως διαφορετικό, γιατί πρόκειται γιά άλλο πάθος.

98. Υπάρχει άνθρωπος πού κόβει ένα πάθος γιά χάρη μεγαλύτερης  
ήδυπάθειας, και από εκείνους πού αγνοούν τό σκοπό του επαινείται. Ισως

και ὁ ἴδιος αγνοεῖ τὸν εαυτὸ του, διτ εργάζεταϊ ανώφελα.

99. Αἰτία κάθε κακίας εἶναι ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἠδονή. Εκείνος πού δέν τά μίσησε αυτά, δέν νικά κανένα πάθος.

100. Ρίζα δλων τὼν κακῶν ονομάστηκε ἡ φιλαργυρία<sup>23</sup>, ἄλλα αὐτή σαφῶς ἀποτελεῖται ἀπὸ εκείνες (δηλ. τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ἠδονή).

101. Τυφλώνεται ὁ νους μέ τὰ τρία αυτά πάθη, τὴ φιλαργυρία, τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ἠδονή.

102. Τρεῖς θυγατέρες τῆς βδέλλας εἶναι αὐτές κατὰ τὴν Γραφή, πού τις αγαπά ἡ μητέρα τους ἡ ἀφροσύνη<sup>24</sup>.

103. Ἡ γνώση καὶ ἡ πίστη πού εἶναι σύντροφοι τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἀπὸ τίποτε ἄλλο, παρά ἀπὸ τις ἀνωτέρω κακίες ἐξασθένησαν.

104. Θυμὸς καὶ ὀργή καὶ πόλεμοι καὶ φόνοι καὶ δλα τὰ λοιπά κακά γι' αὐτές τις τρεῖς κακίες πολὺ ἔχουν δυναμώσει μεταξὺ τὼν ἀνθρώπων.

105. Πρέπει λοιπὸν νά μισησομε τὴ φιλαργυρία, τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ἠδονή, ὡς μητέρες τὼν κακῶν καὶ μητρειές τὼν ἀρετῶν.

106. Γι' αὐτές τις κακίες ἔχομε προσταγή νά μὴν αγαπούμε τὸν κόσμο μηδέ τὰ πράγματα τοῦ κόσμου<sup>25</sup>. "Ὅχι γιὰ νά μισησομε χωρὶς διάκριση τὰ κτίσματα τοῦ θεοῦ, ἄλλά γιὰ νά περικόψομε τις ἀφορμές τὼν τριῶν αὐτῶν κακιῶν.

107. Κανένας πού παίρνει μέρος σέ ἐκστρατεία δέν μπλέκεται σέ βιοτικές υποθέσεις<sup>26</sup>. Γιατί εκείνος πού θέλει νά νικήσει τὰ πάθη ἐνῶ εἶναι μπλεγμένος στὰ βιοτικά, μοιάζει μ' εκείνον πού θέλει νά σβήσει τὴ φωτιά μέ ἄχυρα.

108. Εκείνος πού ἐξαιτίας χρημάτων ἡ δόξας ἡ ἠδονῆς οργίζεται κατὰ τοῦ πλησίον, δέν γνωρίζει διτ ὁ θεὸς διοικεῖ τὰ πάντα μέ δικαιοσύνη.

109. Ὅταν ἀκούσεις τὸν Κύριο νά λέει: «Καθένας πού δέν ἀπαρνιέται δλα τὰ υπάρχοντα του, δέν εἶναι ἄξιος γιὰ μένα»<sup>27</sup>, μὴν ἐνοήσεις οτι λέει μόνο γιὰ χρήματα, ἄλλά καὶ γιὰ δλες τις πράξεις τῆς κακίας.

110. Εκείνος πού δέν γνωρίζει τὴν ἀλήθεια, οὔτε μπορεῖ νά πιστεῦει ἀληθινά. Γιατί ἡ γνώση, φυσικά προηγείται τῆς πίστεως.

111. Ὅπως σέ κάθε πράγμα πού βλέπομε, ὁ θεὸς ἔδωσε κατάλληλες φυσικές ιδιότητες, Ἰτσι Ἰκανέ καὶ στους ἀνθρώπινους λογισμοὺς εἴτε θέλομε εἴτε δέν θέλομε.

112. Ὅποιος ἀμαρτάνει φανερά χωρὶς νά μετανοεῖ καὶ δέν ἔπαθε τίποτε μέχρι τὸ θάνατο του, γι' αὐτὸν νά πιστεῦεις διτ ἡ κρίση θά εἶναι χωρὶς ἔλεος.

113. Εκείνος πού προσεύχεται μέ φρόνηση, υπομένει τὰ συμβαίνοντα θλιβερά. Εκείνος πού ἔχει μνησικακία, δέν προσευχήθηκε ἀκόμη καθαρὰ.

23. Α' Τιμ. 6, 10.

25. Α' Ἰω. 2, 15.

27. Λουκ. 14, 33.

24. Παροιμ. 24, 50.

26. Β' Τιμ. 2, 4.

114. Ἄν ζημιωθεῖς ἢ υβριστεῖς ἢ εκδιωχτεῖς ἀπό κάποιον, μὴ λογαριάσεις τὸ παρόν, ἀλλὰ περίμενε τὸ μέλλον και θά βρεις διτι σοῦ ἐγινε πρόξενος πολλῶν καλῶν, ὄχι μόνο στὸν παρόντα, ἀλλὰ και στὸν μέλλοντα αἰῶνα.

115. Ὅπως μερικούς ἀρρωστούς τούς ωφελεῖ ἡ πικρὴ ἀψιθιά, ἔτσι τούς διεστραμμένους τούς συμφέρει νά υποφέρουν συμφορές. Γιατί στους πρώτους τὰ φάρμακα δίνουν ευεξία, ἐνῶ τούς δεύτερους τούς κάνουν νά μετανοοῦν.

116. Ἄν δέ θέλεις νά κακοπαθεῖς, μὴ θέλεις νά κακοποιεῖς. Γιατί τὸ ἐνα ἀκολουθεῖ ἀναπόφευκτα τὸ ἄλλο. Ἐπειδὴ δ,τι σπείρει ὁ ἄνθρωπος, τούτο και θά θερίσει<sup>28</sup>.

117. Ὅταν σπείρομε μέ τὴ θέληση μας τὰ κακά και ἔπειτα ακούσια τὰ θερίζομε, πρέπει νά θαυμάζομε τὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ.

118. Ἐπειδὴ μεταξύ σποράς και θερισμοῦ μεσολαβεῖ καιρός, γι' αὐτὸ ἀπιστοῦμε γιὰ τὴν ἀνταπόδοση.

119. Ἄν ἀμαρτήσεις, μὴν κατηγορεῖς τὴν πράξη ἀλλὰ τὴν ἰδέα. Γιατί ἂν δέν πῆγαινε μπροστά ὁ νους, δέν θά ἀκολουθοῦσε τὸ σῶμα.

120. Ἀπὸ εκείνους πού ἀδικοῦν φανερά, πῶς πονηρός εἶναι εκείνος πού ἀδικεῖ κρυφά. Γι' αὐτὸ και σκληρότερα κολάζεται.

121. Εκείνος πού δολοπλοκεῖ και κάνει κακὸ στά κρυφά εἶναι φίδι, κατὰ τὴ Γραφή, πού κάθεται στο δρόμο και δαγκώνει τὸ ἄλογο στή πτέρνα<sup>29</sup>.

122. Εκείνος πού συγχρόνως ἐπαινεῖ και κατηγορεῖ τὸν ἄλλον, αὐτὸς κατέχεται ἀπὸ κενοδοξία και φθόνο. Και μέ τούς ἐπαίνους προσπαθεῖ νά κρύψει τὸ φθόνο, ἐνῶ μέ τις κατηγορίες συνιστὰ τὸν εαυτὸ του ὡς καλύτερο ἀπὸ εκείνον.

123. Ὅπως δέν εἶναι δυνατὸ νά βόσκουν μαζί πρόβατα και λύκοι, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νά τύχει ἔλεος εκείνος πού δολιεύεται τὸν πλησίον του.

124. Εκείνος πού μαζί μέ τὴν ἐντολή ἀνακατῶνει κρυφά τὸ δικὸ του θέλημα, εἶναι μοιχὸς καθὼς δηλώνεται στή Σοφία<sup>30</sup>, και ἀπὸ ἔλλειψη φρενῶν υποφέρει λύπες και ατιμίες.

125. Ὅπως εἶναι ἀδύνατη ἡ συνύπαρξη φωτιάς και νεροῦ, ἔτσι εἶναι ἐνάντιες ἡ δικαιολογία και ἡ ταπείνωση.

126. Εκείνος πού ζητεῖ ἄφεση, ἀγαπᾷ τὴν ταπεινοφροσύνη. Εκείνος πού κατακρίνει τὸν ἄλλον, ἐπισφραγίζει τις ἀμαρτίες του.

127. Μὴν ἀφήσεις ἀμαρτία χωρίς νά τὴν ἐξαλείψεις, ἀκόμα και ἂν εἶναι πολὺ μικρὴ, γιὰ νά μὴ σέ παρασύρει κατόπιν σέ μεγαλύτερα κακά.

128. Ἄν θέλεις νά σωθεῖς, ἀγάπησε τὸν ἀληθινὸ λόγος και μὴν ἀποστραφεῖς ποτέ ἀδιάκριτα ἔλεγχος ἀπὸ ἄλλον.

28. Γαλ. 6, 7.

29. Γεν. 49, 17.

30. Παροιμ. 6, 32.

129. Λόγος αληθινός, δηλ. έλεγχος, μετέβαλε τά «γεννήματα έχιδνών» και υπέδειξε να φύγουν από την «μέλλουσα οργή»<sup>31</sup>.

130. Εκείνος πού δέχεται λόγους αλήθειας, υποδέχεται τό Θεό Λόγο. Γιατί λέει: «Εκείνος πού δέχεται εσάς, δέχεται έμένα»<sup>32</sup>.

131. Παραλυτικός πού τόν κατέβασαν από τό δώμα στόν Ιησού είναι ό αμαρτωλός, πού ελέγχεται κατά Θεόν από πιστούς και γιά τήν πίστη εκείνων λαμβάνει τήν άφεση<sup>33</sup>.

132. Καλύτερα νά προσεύχεσαι μέ ευλάβεια γιά τόν πλησίον σου, παρά νά τόν ελέγχεις γιά κάθε αμάρτημα.

133. Εκείνος πού μετανοεί σωστά, περιπαίζεται από τούς ανόητους ανθρώπους. Και αυτό είναι σημάδι διτ εύαρεστεί τό Θεό.

134. Εκείνος πού αγωνίζεται, έγκρατεύεται άπ' όλα και δέν σταματά νά έγκρατεύεται, μέχρις διτου εξολοθρευσει ό Κύριος τό σπέρμα από τήν Βαβυλώνα<sup>34</sup>.

135. Πές πώς είναι δώδεκα τά πάθη. Άν ένα από αυτά αγαπήσεις μέ τό θέλημα σου, είναι ικανό νά αναπληρώσει και τά άλλα έντεκα.

136. Φωτιά πού καίει είναι ή αμαρτία. Όσο λοιπόν κόψεις τό υλικό πού τήν τροφοδοτεί, τόσο και θά σβηστεί. Και όσο υλικό ρίζεις μέσα στή φωτιά, τόσο περισσότερο θά φουντώσει.

137. Άν σε επαινέσουν και υπερηφανευτείς, περίμενε ατιμία. Γιατί λέει: «Όποιος υψώνει τόν εαυτό του θά ταπεινωθεί»<sup>35</sup>.

138. Όταν διώξομε από τό νού μας κάθε εκούσια κακία, τότε θά πολεμήσομε και εναντίον τών παθών, στά όποια πέφτομε από πρόληψη.

139. Πρόληψη είναι, τών προηγουμένων αμαρτιών αθέλητη μνήμη. Και στόν αγωνιστή εμποδίζεται νά εξελιχθεί σέ πάθος, ό νικητής όμως μέ τήν πρώτη προσβολή τήν ανατρέπει.

140. Προσβολή είναι κίνηση καρδιάς χωρίς αμαρτωλό ομοίωμα ή φαντασία, σάν μιá κλεισούρα πού τήν έχουν καταλάβει οί έμπειροι προηγουμένως. (Κλεισούρα = στενό πέρασμα μεταξύ δύο βουνών).

141. Όπου υπάρχουν εικόνες από τό λογισμό, εκεί έχει γίνει συγκατάθεση. Μόνον ή χωρίς εικόνα προσβολή είναι άναμάρτητη. Υπάρχει άνθρωπος πού φεύγει από αυτά σάν δαυλός πού ξεφεύγει από τή φωτιά<sup>36</sup>, και υπάρχει κι εκείνος πού δέν γυρίζει πίσω μέχρις διτου φουντώσει ή φλόγα.

142. Μή λες διτ έρχεται ό πειρασμός χωρίς νά θέλω. Γιατί οπωσδήποτε και άν δέν αγαπάς τήν αμαρτωλή πράξη, αγαπάς όμως τις αιτίες της.

143. Εκείνος πού ζητεί έπαινο, βρίσκειται μέσα σέ πάθος. Κι εκείνος πού οδύρεται γιά θλίψη πού τοῦ ήρθε, αγαπά τήν ηδονή.

144. Σάν νά είναι πάνω σέ ζυγαριά είναι άστατη ή σκέψη τού φιλήδο-

31. Ματθ. 3, 7.

33. Μάρκ. 2, 4.

35. Λουκ. 14, 11.

32. Ματθ. 10, 40.

34. Έερ. 27, 16.

36. Ζαχ. 3, 2.

νου. Άλλοτε κλαίει και θρηνεί για τις αμαρτίες του, άλλοτε πολεμά και αντιλέγει κατά τοῦ πλησίον επιδιώκοντας τις ηδονές.

145. Εκείνος πού ολα τά ελέγχει<sup>37</sup> και κατέχει δι,τι καλό εὔρει, στή συνέχεια θά αποφύγει και κάθε πονηρό.

146. Ὁ άνθρωπος πού μακροθυμεῖ, ἔχει πολλή φρόνηση<sup>38</sup>. Ὁμοιος μέ αυτόν είναι οποιός τεντώνει τό αυτί του για νά ακούει λόγους πνευματικής σοφίας.

147. Χωρίς μνήμη Θεού, αληθινή γνώση δέν υπάρχει. Ἡ πνευματική γνώση χωρίς τή μνήμη τοῦ Θεού είναι νόθος.

148. Τον σκληρόκαρδο ωφελεί λόγος πιό λεπτής γνώσεως, πού νά τόν φέρνει σέ φόβο. Γιατί χωρίς φόβο δέν δέχεται ευχαρίστως τούς κόπους τής μετάνοιας.

149. Τόν πράο άνθρωπο ωφελούν λόγοι περί πίστεως, γιατί δέν ενοχλεί τή μακροθυμία τοῦ Θεού και δέν τόν κατηγορεῖ ἢ συνείδηση του για συχνές παραβάσεις.

150. Ἄνθρωπο μέ σημαντική δύναμη μή τόν ελέγξεις για κενοδοξία, ἀλλά υπόδειξε του τήν επιδρομή τής μελλοντικής ατιμίας. Γιατί μέ αυτόν τόν τρόπο ελέγχεται ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος.

151. Εκείνος πού μισεῖ τόν ἔλεγχο<sup>39</sup> ἔχει παραδοθεῖ θεληματικά στό πάθος. Εκείνος πού δέχεται τόν ἔλεγχο, είναι φανερό δι,τι παρασύρεται στό πάθος ἀπό προηγούμενη κακή συνήθεια.

152. Μή θέλεις νά ακούς ξένες πονηρίες, γιατί ἔτσι σοῦ εντυπώνονται και τά περιστατικά και χαρακτηριστικά τών ξένων πονηριών.

153. Ὅταν ακούσεις κακά λόγια, νά οργίζεσαι εναντίον τοῦ εαυτοῦ σου και δι,χι εναντίον εκείνου πού τά εἶπε. Γιατί ἄν πονηρά ακούσεις, πονηρά θ' αποκριθεῖς.

154. Ἄν κανεῖς συναπαντηθεῖ μέ ανθρώπους πού μιλούν μάταια, νά νομίζει τόν εαυτό του υπεύθυνο για τούς μάταιους αυτούς λόγους· κι ἄν δέν είναι ἀπό πρόσφατη, είναι χρεώστης ἀπό παλιά αμαρτία.

155. Ἄν κανεῖς σέ επαινεί υποκριτικά, περιμένε κάποια ὥρα και κατηγορία ἀπό τόν ἴδιο.

156. Τις θλίψεις τοῦ παρόντος νά τις ἀνταλάσσεις προκαταβολικά μέ τά μελλοντικά αγαθά, και ποτέ δέ θά ατονήσει ὁ αγώνας σου ἀπό ἀμέλεια.

157. Ὅταν σέ βοηθήσει κανεῖς ὑλικῶς και τόν επαινέσεις ὡς αγαθό, χωρίς νά λογαριάσεις τό Θεό, ὑστερα ὁ ἴδιος θά σοῦ φανεῖ πονηρός.

158. Κάθε καλό ἔρχεται ἀπό τόν Κύριο κατ' οἰκονομίαν και ἀπό θεία συγκατάβαση. Κι εκείνοι πού τά φέρνουν είναι υπηρέτες τών καλών.

159. Τις εναλλαγές τών καλών και τών κακῶν νά τις δέχεσαι μέ ηρεμία. Ἐτσι ανατρέπει ὁ Θεός τις ἀνωμαλίες τών πραγμάτων.

37. Α' Θεσ. 5, 21.

38. Παροιμ. 14, 29.

39. Παροιμ. 12, 1.



160. Αυτά πού μάς συμβαίνουν, οφείλονται στους αμαρτωλούς λογισμούς μας. Γιατί ο Θεός τά αθέλητα τά απέδωσε ταιριασμένα στά εκούσια.

161. Τά αισθητά είναι γεννήματα τών νοερών και αποδίδουν τό πρέπον μέ απόφαση τοῦ Θεού.

162. 'Από καρδιά πού τρυφά και ζει ηδονικά, γεννιούνται λογισμοί και λόγοι πονηροί και θανατηφόροι. Και από τόν καπνό καταλαβαίνομε τ( είναι εκείνο πού καίγεται.

163. Νά παραμένεις μέ νήψη μέσα στό νοῦ σου και δέν θά κοπιάσεις σέ ώρα πειρασμών. 'Αν φύγεις από ἐκεῖ, υπόμενε τις επερχόμενες θλίψεις.

164. Νά προσεύχεσαι νά μή σοῦ ἐρθει πειρασμός<sup>40</sup>. "Όταν δμως ἐρθει, δέξου τον σάν δικό σου και δχι σάν ξένο.

165. Πάψε νά σκέφτεσαι οποιαδήποτε πλεονεξία, και τότε θά μπορέσεις νά δεις τις άπατες και τις πανουργίες τοῦ διαβόλου.

166. Εκείνος πού λέει δι γνωρίζει δλες τις τέχνες και τις άπατες τοῦ διαβόλου, μάς δείχνει δι δέ γνωρίζει τέλεια τόν εαυτό του.

167. 'Όταν ο νους απαλλαγεί από τις σωματικές φροντίδες, βλέπει ανάλογα τις πανουργίες τών έχθρων.

168. Εκείνος πού παρασέρνεται από τούς λογισμούς του, τυφλώνεται από αυτούς και ενώ βλέπει τις ενέργειες τής αμαρτίας, τις αιτίες τους δέν μπορεί νά τις δει.

169. Υπάρχει άνθρωπος ο όποιος φανερά εκτελεί θεϊκή εντολή, ενώ δουλεύει σέ πάθος, και μέ τούς πονηρούς λογισμούς καταστρέφει τήν αγαθή πράξη.

170. 'Όταν βρίσκεσαι στήν άρχή τοῦ κακοῦ, μήν πεις: «Δέ θά μέ νικήσει». Γιατί δσο βρίσκεσαι μέσα στό κακό, τόσο έχεις ήδη νικηθεί.

171. Κάθε πράγμα από λίγο αρχίζει, και σιγά-σιγά αναπτύσσεται και μεγαλώνει.

172. Δίχτυ πολύπλοκο είναι ή μέθοδος τής κακίας, κι εκείνος πού έμπλεξε λίγο, άν αμελήσει, σφίγγεται έξ ολοκλήρου.

173. Μή θέλεις νά ακούς τή δυστυχία τών έχθρων σου. Εκείνος πού ακούει τή διήγηση αυτή, μαζεύει τούς καρπούς τής κακής του προθέσεως.

174. Μή νομίζεις δι κάθε θλίψη έρχεται στους ανθρώπους εξαιτίας τών αμαρτιών. Υπάρχουν άνθρωποι πού εύαρεστοῦν τό Θεό και δμως έχουν θλίψεις· γιατί λέει ή Γραφή: «Θά διωχτούν οι άνομοι και οι απόγονοι τών άσεβων θά εξολοθρευτούν»<sup>41</sup>. 'Αλλ' επίσης λέει: «'Όλοι δσοι θέλουν νά ζουν μέ ευσέβεια στό δνομα τοῦ 'Ιησοῦ Χριστού, θά υποστούν διωγμούς»<sup>42</sup>.

175. Στόν καιρό τής θλίψεως νά προσέχεις τήν προσβολή τής ηδονής, γιατί εύκολα γίνεται παραδεκτή, επειδή παρηγορεί τή θλίψη.

40. Ματθ. 6, 18.

41. Ψαλμ. 36, 28.

42. Β' Τιμ. 3, 12.

176. Μερικοί λένουν φρόνιμους εκείνους πού μπορούν νά διακρίνουν και νά αναλύουν τά αισθητά πράγματα. Φρόνιμοι όμως είναι εκείνοι πού εξουσιάζουν τά κακά τους θελήματα.

177. Πριν από τήν εξαφάνιση των κακών, μήν υπακούσεις στήν καρδιά σου. Γιατί δι,τι τής βάλεις, από αυτό τό πράγμα ζητά κι άλλο.

178. Όπως υπάρχουν φίδια στά δασώδη φαράγγια και άλλα πού φωλιάζουν μέσα στά σπίτια, έτσι υπάρχουν και πάθη πού διαμορφώνονται μέ τήν σκέψη και άλλα πού γίνονται μέ τήν πράξη, άν και από άλλες εικόνες, μεταμορφώθηκαν σέ άλλες.

179. Όταν δεις εκείνα πού βρίσκονται μέσα σου σταθερά, νά κινούνται και νά προκαλούν τόν νοῦ, πού είναι ήσυχος, σέ κάποιο πάθος, νά γνωρίζεις δι,τι ό νους σου κάποτε προηγήθηκε και έφερε σέ πράξη και τά έβαλε μέσα στήν καρδιά.

180. Δέν γίνεται σύννεφο χωρίς νά πνεύσει λίγος άνεμος, και δέ γεννιέται πάθος χωρίς λογισμό.

181. Άν δέν πράττομε πλέον τά σαρκικά θελήματα κατά τήν Γραφή<sup>43</sup>, εύκολα μέ τή βοήθεια τοῦ Κυρίου θά σβήσουν αυτά, τά όποια προηγουμένως είχαμε μέσα μας.

182. Οί εικόνες πού βρίσκονται χαραγμένες μέσα στό νοῦ είναι πονηρότερες και δυνατότερες. Οί εικόνες πού διαμορφώνονται μέ τή σκέψη είναι αιτίες αυτών και έχουν προηγηθεί (δηλ. πρώτα τις σκέφτηκε ό νους, δέν τις έδιώξε και τότε εγκαταστάθηκαν στό βάθος τής καρδιάς ως νοσηροί λογισμοί και πάθη).

183. Υπάρχει κακία πού εγκαταστάθηκε στήν καρδιά εξαιτίας τής μακροχρόνιας συνήθειας. Και υπάρχει κακία πού πολεμά μέ λογισμούς μέσω των καθημερινών πραγμάτων.

184. Ό Θεός τις πράξεις μας τις λογαριάζει σύμφωνα μέ τις προθέσεις μας. Γιατί λέει ή Γραφή: «Νά σοῦ δώσει ό Κύριος κατά τήν καρδιά σου»<sup>44</sup>.

185. Εκείνος πού δέν καρτερεί στή μελέτη και εξέταση τής συνειδήσεως, οὔτε τούς σωματικούς κόπους για τήν ευσέβεια δέχεται ευχάριστα.

186. Η συνείδηση είναι ένα βιβλίο πού τό έχομε από τή φύση μας. Εκείνος πού τό μελετά στήν πράξη, δέχεται θεία βοήθεια.

187. Εκείνος πού δέν προτιμά τούς κόπους για χάρη τής ευσέβειας θεληματικά, παιδεύεται σκληρότερα από τούς αθέλητους κόπους.

188. Εκείνος πού γνώρισε τό θέλημα τοῦ θεοῦ και κατά τή δύναμη του τό εκτελεί, μέ μικρούς κόπους θά αποφύγει τούς μεγάλους.

189. Εκείνος πού θέλει νά νικήσει τούς πειρασμούς χωρίς προσευχή και υπομονή, δέν θά τούς διώξει, αλλά θά περιπλακεῖ περισσότερο.

43. Έφ. 2, 3.

44. Ψαλμ. 19, 5.

190. Ὁ Κύριος εἶναι κρυμμένος μέσα στις εντολές Του, και σ' εκείνους πού Τόν ζητοῦν, βρίσκεται ανάλογα μέ τήν προθυμία καί τήν εργασία των εντολών.

191. Μήν πεις: «Έκανα τις εντολές καί δέν βρήκα τόν Κύριο». Γιατί γνώση καί αρετή, κατά τήν Γραφή, πολλές φορές βρήκες. Καί δποιοι ὀρθά Τόν ζητοῦν, θά ευρουν ειρήνη<sup>45</sup>.

192. Εἰρήνη εἶναι ἡ απαλλαγή ἀπό τά πάθη, ἡ οποία χωρίς τήν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δέν βρίσκεται.

193. Ἄλλο εἶναι ἐκτέλεση ἐντολής καί ἄλλο αρετή, δν καί ἡ μία ἀπό τήν ἄλλη παίρνει τήν ἀφορμή.

194. Ἐκτέλεση ἐντολής εἶναι τό νά κάνει κανείς τό διαταγμένο ἀπό τό θεῖο νόμο. Αρετή, τό νά ἀρέσκειται κανείς πραγματικά στήν ἐκτέλεση της θείας ἐντολής.

195. Ὅπως ἓνας εἶναι ὁ υλικός πλοῦτος, ἀλλά αποκτιέται μέ διάφορους τρόπους, ἔτσι μία εἶναι ἡ αρετή, ἀλλά εἶναι πολλῶν ειδῶν οἱ ἐργασίες της.

196. Εκείνος πού εφευρίσκει καί λέει λόγους ευσεβείς χωρίς νά ἔχει ἔργα, πλουτίζει ἀπό ἀδικία καί οἱ κόποι του, κατά τή Γραφή, μπαίνουν σέ ξένα σπίτια<sup>46</sup>.

197. Ὅλα υπακούουν στό χρυσό, λέει ἡ παροιμία. Καί ἀπό τή χάρη τοῦ θεοῦ, δλες οἱ σκέψεις τακτοποιοῦνται καί διορθώνονται.

198. Συνείδηση ἀγαθή βρίσκεται μέ τήν προσευχή· καί προσευχή πάλι καθαρή, μέ τή συνείδηση. Γιατί τό ἓνα ἔχει ἀνάγκη τό ἄλλο ἐκ φύσεως.

199. Ὁ Ἰακώβ ἔραψε γιά τόν Ἰωσήφ πολύχρωμο φόρεμα<sup>47</sup>. Καί ὁ Κύριος χαρίζει στόν πρᾶο τήν γνώση τῆς ἀλήθειας, δπως εἶναι γραμμένο: «θά διδάξει ὁ Κύριος στους πρᾶους τούς δρόμους Του»<sup>48</sup>.

200. Πάντοτε νά πράττεις τό ἀγαθό κατά δύναμη, καί στόν καιρό πού χρειάζεται τό μεγαλύτερο, μήν προτιμάς τό μικρότερο, γιατί λέει ἡ Γραφή: «Κανένας πού ἔβαλε τό χέρι του στό ἄροτρο καί κοιτάει πίσω δέν εἶναι κατάλληλος γιά τή βασιλεία τῶν Ουρανῶν»<sup>49</sup>.

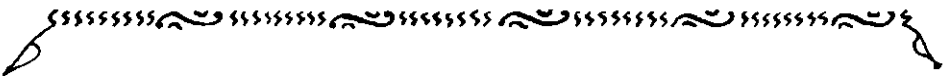
45. Παροιμ. 16, 8.

47. Γεν. 37, 3.

49. Λουκ. 9, 62.

46. Παροιμ. 5, 10.

48. Ψαλμ. 24, 9.



## Τά 226 κεφάλαια περί αυτών πού νομίζουν δι δικαίωνονται από τά Έργα τους

**Η** παρανομία των κοσμικών θά ελεγχθεί μέ δσα γράφονται παρακάτω, από εκείνους πού έχουν σταθερή πίστη και γνώρισαν τήν αλήθεια.

2. Ό Κύριος, θέλοντας νά φανερώσει δι κάθε εντολή αποτελεί χρέος μας και δι ή υιοθεσία είναι δωρεά Του, μέ τό Αίμα Του χαρισμένη στους ανθρώπους, λέει: «Όταν κάνετε δλα τά διαταγμένα σ' εσάς, νά λέτε, είμαστε δούλοι τιποτένιοι και κάναμε δι χρωστούσαμε νά κάνομε»<sup>50</sup>. Γι' αυτό, ή βασιλεία τών Ουρανών δέν είναι μισθός για έργα, αλλά χάρη τοῦ Κυρίου πού έχει ετοιμαστεί για τούς πιστούς δούλους Του.

3. Δέν απαιτεί ο δούλος σάν μισθό τήν ελευθερία, αλλά εύαρεστεί τόν Κύριο σάν χρεώστης και τήν περιμένει κατά χάρη.

4. Ό Χριστός πέθανε σύμφωνα μέ τις Γραφές για τις αμαρτίες μας<sup>51</sup>, και σ' εκείνους πού τόν υπηρετούν καλώς, χαρίζει ελευθερία. Γιατί λέει: «Εύγε δούλε άξιε και πιστέ· στάθηκες πιστός στά λίγα, θά σοῦ εμπιστευθώ τά πολλά. Έλα μέσα στή χαρά τοῦ Κυρίου σου»<sup>52</sup>.

5. Δέν είναι ακόμα δούλος πιστός, εκείνος πού βασίζεται στήν ψιλή γνώση τών θείων, αλλά εκείνος πού δείχνει τήν πίστη του μέ τήν εκπλήρωση τών εντολών τοῦ Χριστού.

6. Εκείνος πού τιμά τόν Κύριο, εκτελεί εκείνα πού Αυτός διατάζει. Όταν σφάλει ή παρακούσει, υπομένει τις συνέπειες, αφού οφείλονται σ' αυτόν.

7. "Αν είσαι φιλομαθής, νά γίνεις και πρόθυμος εκτελεστής τών θείων εντολών, γιατί ή ψιλή γνώση τών θείων «φουσκώνει»<sup>53</sup> τόν άνθρωπο.

8. Οί πειρασμοί πού μάς έρχονται αναπάντεχα, είναι θεία οικονομία και μάς διδάσκουν νά είμαστε φιλόπονοι στήν εργασία τών εντολών, και χωρίς νά τό θέλομε μάς ελκύουν στή μετάνοια.

9. Οί θλίψεις πού έρχονται στους ανθρώπους είναι γεννήματα τών αμαρτιών και κακιών τους. "Αν τις υπομένομε μέ προσευχή, τότε βλέπομε νά έρχονται πάλι τά καλά.

10. Μερικοί πού τούς παίνεψαν για αρετή ευχαριστήθηκαν, και τήν ηδονή τής κενοδοξίας τήν νόμισαν για θεία παρηγοριά. "Άλλοι πού ελέγχθηκαν για αμαρτία πόνεσαν, και τόν ωφέλιμο πόνο τόν νόμισαν δι είναι ενέργεια τής κακίας.

50. Λουκ. 17, 10.

51. Α' Κορ. 15, 3.

52. Ματθ. 25, 21.

53. Α' Κορ. 8, 1.

11. Ὅσοι μέ πρόφαση τούς αγώνες τους υπερηφανεύονται σέ βάρος των πιό αμελών, αυτοί νομίζουν διτι δικαιώνονται από τά σωματικά τους έργα. Ὅσοι, βασιζόμενοι στήν φιλή και χωρίς έργα γνώση, περιφρονούμε δσους δέν γνωρίζουν τά θεία, είμαστε πολύ πιό ανόητοι από αυτούς.

12. Ἄν δέν έχομε έργα, δέν είναι ακόμη βέβαιη ή γνώση μας και δν ακόμη είναι αληθινή. Γιατί σέ κάθε περίπτωση τήν επιβεβαίωση τήν αποτελελεί τό έργο.

13. Πολλές φορές από τήν αμέλεια για τήν πράξη, σκοτίζεται και ή γνώση. Γιατί εκείνοι οί όποιοι παραμέλησαν τελείως τήν πνευματική εργασία, αυτών και οί ενθυμήσεις θά σβήσουν μέ τό χρόνο.

14. Γι' αυτό ή Γραφή συμβουλεύει νά αποκτήσουμε πλήρη γνώση για τό Θεό, για νά Τόν υπηρετούμε όρθά μέ τά έργα μας.

15. Ὅταν μέ τρόπο φανερό εκτελούμε τις εντολές, παίρνομε τήν ανάλογη αμοιβή μας από τόν Κύριο και ωφελούμαστε ψυχικά ανάλογα μέ τό σκοπό τής προαιρέσεως.

16. Εκείνος πού θέλει νά κάνει κάτι και δέν μπορεί, είναι σάν νά τό έκανε, απέναντι στόν καρδιογνώστη Θεό. Αυτό ισχύει και για τά καλά και για τά κακά.

17. Ὁ νους, και χωρίς τό σώμα πολλά πράττει, καλά και κακά. Τό σώμα όμως χωρίς τό νοῦ, τίποτε από αυτά δέν μπορεί νά κάνει, γιατί πριν από τήν πράξη αναγνωρίζεται ὁ νόμος τής ελευθερίας και αποφασίζει ὁ νους τί νά πράξει και τί νά μήν πράξει.

18. Μερικοί, ένw δέν τηρούν τις εντολές, νομίζουν διτι πιστεύουν όρθά. Μερικοί πάλι πού τις τηρούν, περιμένουν τήν Βασιλεία σάν μισθό πού τούς τόν χρεωστεῖ ὁ Θεός. Και οί δύο βρίσκονται έξω από τήν αλήθεια.

19. Ἀπό τόν κύριο ενός δούλου, δέν οφείλεται μισθός στόν δούλο, ούτε πάλι ελευθερώνονται εκείνοι πού δέν υπηρετούν σωστά.

20. Ἄν ὁ Χριστός πέθανε για μάς<sup>54</sup>, σύμφωνα μέ τις Γραφές, και δέ ξούμε για τόν εαυτό μας, αλλά για Εκείνον πού πέθανε για μάς και αναστήθηκε<sup>55</sup>, είναι φανερό διτι χρεωστούμε νά Τόν υπηρετούμε μέχρι θανάτου. Πώς λοιπόν θά σκεφτούμε διτι μάς χρεωστεῖ ὁ Χριστός τήν υιοθεσία;

21. Ὁ Χριστός είναι Κύριος ουσιαστικά και Κύριος κατ' οίκονομίαν, επειδή και χωρίς νά υπάρχομε μάς έπλασε, και άφοῦ πεθάναμε εξαιτίας τής αμαρτίας, μάς εξαγόρασε μέ τό Αίμα Του, και σ' εκείνους πού πιστεύουν σ' αυτό δώρισε τή χάρη.

22. Ὅταν ακουσεις τή Γραφή πού λέει διτι «θά αποδώσει στόν καθένα κατά τά έργα του»<sup>56</sup>, μή σκεφτεῖς έργα άξια τής κολάσεως ή τής Βασιλείας, αλλά έργα τής πίστεως ή τής απιστίας σ' Αυτόν, τά όποια ὁ Χριστός άντα-

54. Ρομ. 5, 8.

55. Β' Κορ. 5, 15.

56. Ματθ. 16, 27.

ποδίδει στον καθένα, δχι σαν να κάνει δοσοληψία εμπορική αλλά ως θεός δημιουργός και αγοραστής μας (μέ τό Αίμα Του).

23. Όσοι αξιωθήκαμε και βαπτισθήκαμε, τά καλά έργα δέν τά προσφέρομε στό θεό γιά νά λάβομε ανταπόδοση γι' αυτά, αλλά γιά νά φυλάξομε τήν καθαρότητα τοῦ αγίου Βαπτίσματος.

24. Κάθε καλό έργο πού κάνομε, μάς κάνει νά απέχομε από τό αντίθετο του κακό, αλλά δέν μπορεί νά μάς προσθέσει αγιασμό χωρίς τή θεία χάρη.

25. Ό εγκρατής απέχει από τή λαιμαργία. Ό ακτήμονας, από τήν πλεονεξία. Ό ήσυχος από τήν πολυλογία. Ό αγνός από τή φιληδονία. Ό σεμνός από τήν πορνεία. Ό αυτάρκης από τή φιλαργυρία. Ό πράος από τήν ταραχή. Ό ταπεινός από τήν κενοδοξία. Ό υποτακτικός από τή φιλονεικία. Ό ελεγκτικός από τήν υποκρισία. Επίσης, ό προσευχόμενος από τήν απελπισία, ό φτωχός από τά πολλά χρήματα, ό όμολογητής από τήν άρνηση, ό μάρτυρας από τήν είδωλολατρεία. Βλέπεις πώς κάθε αρετή πού γίνεται μέχρι θανάτου, δέν είναι άλλο παρά αποχή από τήν αμαρτία; Ή αποχή από τήν αμαρτία είναι φυσικό έργο και δχι αντάλλαγμα της Βασιλείας των Ουρανών.

26. Ό άνθρωπος μόλις και μπορεί νά φυλάξει δσα επιβάλλει ή φύση του. Ό Χριστός διά τοῦ Σταυρού χαρίζει τήν υιοθεσία.

27. Υπάρχει εντολή μερική (πού άφορα στό μέρος), και άλλη πού τά συμπεριλαμβάνει δλα. Μέ τήν μερική διατάζει νά δίνει κανείς σ' εκείνον πού δέν έχει<sup>57</sup>, μέ τήν άλλη διατάζει νά απαρνείται κανείς δλα τά υπάρχοντα του<sup>58</sup>.

28. Υπάρχει ενέργεια της χάρης τήν οποία αγνοεί ό νήπιος πνευματικά, και υπάρχει άλλη ενέργεια της κακίας πού μοιάζει μέ τήν αλήθεια. Καλό είναι νά μήν τά παρατηρούμε αυτά, γιά νά μήν πέσομε σέ πλάνη, ούτε νά τά άναθεματίζομε, μήν τυχόν και είναι αληθινά, αλλά δλα νά τά αναφέρουμε μέ ελπίδα στό θεό. Γιατί Αυτός γνωρίζει τήν χρησιμότητα και τών δύο.

29. Εκείνος πού θέλει νά περάσει τή νοητή θάλασσα τών παθών, μακροθυμεί, ταπεινοφρονεί, αγρυπνεί, εγκρατεύεται. "Αν προσπαθήσει νά περάσει χωρίς αυτά τά τέσσερα, τaráζει μόνο τήν καρδιά, νά περάσει δμως δέν μπορεί.

30. Ή ησυχία είναι αποκοπή τών κακών. "Αν πάρει και τις προηγούμενες τέσσερις αρετές μαζί μέ προσευχή, δέν υπάρχει συντομότερη βοήθεια προς απόκτηση της απάθειας.

31. Δέν μπορεί νά ησυχάσει ό νους, άν δέν ησυχάσει τό σώμα. Οὔτε νά

57. Λουκ. 3, 11.

58. Λουκ. 14, 33.

καταργήσει τόν τοίχο πού τά χωρίζει, χωρίς ησυχία και προσευχή.

32. Ἡ κατώτερη φύση μας πού δουλεύει στις επιθυμίες τῆς σάρκας, επιθυμεί εναντίον τῆς πνευματικῆς φύσεως μας πού εμπνέεται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα. Εκείνοι πού συμπεριφέρονται σύμφωνα μέ τις εμπνεύσεις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δέν εκτελοῦν τις επιθυμίες τῆς σάρκας<sup>59</sup>.

33. Δέν υπάρχει τέλεια προσευχή χωρίς νοερή επίκληση. Ὅταν χωρίς περισπασμό φωνάζει δυνατά ὁ νους, θά ἐπακούσει ὁ Κύριος.

34. Ὁ νους δταν προσεύχεται χωρίς περισπασμό, προσεκτικά και επίμονα, πιέζει και συντριβει τήν καρδιά. Μιά καρδιά γεμάτη συντριβή και ταπείνωση, ὁ θεός δέν θά τήν ἐξουδενώσει<sup>60</sup>.

35. Και ἡ προσευχή αρετή λέγεται, δν και εἶναι μητέρα τῶν αρετῶν. Γιατί γεννά τις αρετές διὰ μέσου τῆς ενώσεως μέ τόν Χριστό.

36. Ὅ,τι κάνομε χωρίς προσευχή και καλή ἐλπίδα, ὕστερα αποδεικνύεται βλαβερό και ατελές.

37. Ὅταν ακούσεις 8τι «θά εἶναι οἱ τελευταῖοι πρότοι και οἱ πρότοι τελευταῖοι»<sup>61</sup>, νά σκεφτεῖς μετόχους αρετῶν και μετόχους αγάπης. Γιατί ἡ αγάπη εἶναι τελευταία μεταξύ τῶν αρετῶν κατά τήν τάξη, πρώτη δμως στήν αξία· και δλες τις αρετές πού πραγματοποιήθηκαν πριν ἀπό αὐτή, τις αποδεικνύει τελευταίες.

38. Ἄν πάνω στήν προσευχή σου σέ καταλάβει ἀκηδία, ἡ στενοχωρηθεῖς μέ διάφορους τρόπους ἀπό τήν κακία, θυμῆσου τόν θάνατο σου και τις φοβερές κολάσεις. Καλύτερα νά προσκολλάσαι στό θεό μέ προσευχή και ἐλπίδα<sup>62</sup>, παρά νά ἔχεις ἐξωτερικές ενθυμήσεις, και δν ἀκόμη εἶναι ωφέλιμες.

39. Καμιά ἀπό τις αρετές δέν μπορεί ν' ανοίξει ἀπό μόνη της τό δρόμο πρὸς τό θεό, δν δέν εξαρτῶνται δλες μέ ἀκολουθία ἢ μιὰ ἀπό τήν ἄλλη.

40. Δέν εἶναι εγκρατής εκείνος πού τρέφεται μέ λογισμούς. Ἀκόμη και δν εἶναι ωφέλιμοι, δέν εἶναι πιό ωφέλιμοι ἀπό τήν ἐλπίδα.

41. Θανάσιμη αμαρτία εἶναι εκείνη γιά τήν ὁποία δέν μετανοεῖ ὁ ἄνθρωπος. Και ἅγιος ἂν προσευχηθεῖ γι' αὐτήν γιά ἄλλον, δέν εἰσακούεται.

42. Εκείνος πού μετανοεῖ σωστά, δέν βάζει ἀντιμέτρημα στις παλιές αμαρτίες τόν κόπο, ἀλλά μέ αὐτόν ἐξιλεώνει τό θεό.

43. Ἄν ἔχομε χρέος νά κάνομε κάθε ἡμερα δσα καλά μπορεί νά κάνει ὁ ἄνθρωπος, τί λοιπόν θά ἀνταποδώσομε στό θεό γιά τις προηγούμενες αμαρτίες μας;

44. Ὅσο υπερβολική αρετή δν πραγματοποιήσομε σήμερα, αὐτό δέν ἐπιφέρει ανταπόδοση, ἀλλά εἶναι ἐλεγχος 8τι στό παρελθόν ἡμαστε αμελείς.

45. Εκείνος πού θλίβεται νοερά και αναπαύεται σαρκικά, εἶναι ὁμοιος μ' εκείνον πού θλίβεται σωματικά και διασκορπίζεται νοερά.

59. Γαλ. 5, 16-17.

60. Ψαλμ. 50, 19.

61. Ματθ. 19, 30.

62. Ψαλμ. 72, 28.

46. Ἡ θεληματική θλίψη και από τά δύο, συνεργεί και στό Ινα και στό άλλο: ή διανοητική συνεργεί στή σαρκική, και ή σαρκική στή διανοητική, γιατί ή σύνθεση τους γίνεται πιό κοπιαστικά.

47. Μεγάλη αρετή είναι νά υπομένει κανείς τις επερχόμενες θλίψεις, και νά αγαπά τόν πλησίον πού τόν μισεί, σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ Κυρίου<sup>63</sup>.

48. Δείγμα αγάπης χωρίς υποκρισία είναι ή συγχώρηση τών αδικημάτων. Γιατί και ό Κύριος έτσι αγάπησε τόν κόσμο.

49. Δέν είναι δυνατό νά συγχωρήσει κανείς μέ τήν καρδιά του τά παραπτώματα τών άλλων, άν δέν έχει αληθινή πνευματική γνώση, γιατί αυτή φανερώνει τις θλίψεις στόν καθένα σάν δικές του.

50. Τίποτε δέ θά χάσεις από δσα αφήσεις συγχωρώντας για τόν Κύριο. Γιατί στόν ίδιο καιρό θά έρθουν πολλαπλάσια.

51. Όταν λησμονήσει κανείς διτι σκοπός του είναι ή ευσέβεια, τότε τό φανερό έργο τής αρετής είναι ανώφελο.

52. Άν σέ κάθε άνθρωπο ή στραβή κατεύθυνση τοῦ νοῦ είναι βλαβερή, πολύ περισσότερο είναι σ' εκείνους πού έχουν σάν κανόνα τής ζωής τους τήν ακρίβεια σέ λόγους, σέ πράξεις και σέ λογισμούς.

53. Νά φιλοσοφείς έμπρακτα σχετικά μέ τή βούληση τοῦ ανθρώπου και τήν ανταπόδοση τοῦ Θεοῦ. Γιατί τά λόγια δέν είναι ωφελιμότερα ή σοφότερα από τά έργα.

54. Στους κόπους για χάρη τής ευσέβειας επακολουθεί ή θεία βοήθεια. Αυτό πρέπει νά τό μάθουμε από τό θεῖο νόμο και τή συνείδηση.

55. Ένας δέχτηκε μιá γνώμη και απρόσεκτα τήν κράτησε. Άλλος τή δέχτηκε και έκανε τή σύγκριση της μέ τήν αλήθεια. Ερωτάται, ποιος από τούς δύο ενήργησε μέ μεγαλύτερη ευσέβεια;

56. Γνώση αληθινή είναι ή υπομονή τών θλίψεων και τό νά μήν κατηγορείς τούς ανθρώπους για τις συμφορές σου.

57. Εκείνος πού κάνει τό καλό και ζητεί ανταπόδοση, δέν υπηρετεί τό Θεό, αλλά τό θέλημα του.

58. Δέν είναι δυνατόν εκείνος πού αμάρτησε νά ξεφύγει, παρά μέ τή μετάνοια πού αρμόζει στό σφάλμα του.

59. Μερικοί λένε, δέν μπορούμε νά πράξουμε τό αγαθό, άν δέ δεχτούμε ενεργώς τή χάρη τοῦ Πνεύματος.

60. Πάντοτε εκείνοι πού είναι μέ τήν προαίρεση τους προσηλωμένοι στις ηδονές, δέ φροντίζουν νά κάνουν διτι μπορούν, νομίζοντας διτι στόν αγώνα τους μένουν αβοήθητοι από τό Θεό.

61. Ἡ χάρη δόθηκε μυστικά σέ δσους βαπτίσθηκαν στό δνομα τοῦ Χριστού, ενεργεί όμως σ' αυτούς ανάλογα μέ τήν εργασία τών εντολών. Και

63. Ματθ. 5, 44.



κρυφά ἢ χάρις δέν παύει νά μάς βοηθεῖ, ἀπό εμάς δμως εξαρτάται νά πράττομε τό αγαθό κατά δύναμη.

62. Στήν ἀρχή ἡ χάρις κατά τρόπο πού αρμύζει ἀπό θεό, ἀνασηκώνει τήν πεσμένη συνείδηση. Γι' αὐτό και κακοποιοί πού μετανόησαν εὐαρέστησαν τό θεό.

63. Ἄλλοτε ἡ χάρις εἶναι κρυμμένη στή διδασκαλία τοῦ πλησίον μας. Κάποτε ἀκολουθεῖ τήν ἀνάγνωση και μέ φυσική ἀκολουθία διδάσκει τή δική της ἀλήθεια. Ἄν λοιπόν της φυσικῆς αὐτῆς ἀκολουθίας δέν κρύψομε τό τάλαντο (πού λάβαμε μ' αὐτούς τούς τρόπους) ἂν στή χαρά τοῦ Κυρίου ενεργῶς θά εἰσέλθομε<sup>64</sup>.

64. Εκείνος ὁ ὅποιος πρὶν ἐργαστεῖ τις ἐντολές ζητεῖ τις ἐνέργειες τοῦ Πνεύματος, εἶναι ὁμοῖος μέ δούλο πού τόν ἀγόρασαν και ὁ ὅποιος μόλις ἀγοράστηκε, μαζί μέ τό τίμημα, ζητεῖ νά τοῦ δώσουν γραμμένο και τό χαρτί της ἐλευθερίας.

65. Εκείνος πού βρίσκει δι τὸ ὄλεθρος του ἐρχονται ἀπό τήν δικαιοσύνη τοῦ θεοῦ, αὐτός ἀναζητῶντας τόν Κύριο βρήκε γνώση μαζί μέ δικαιοσύνη<sup>65</sup>.

66. Ἄν ἐννοήσεις κατά τή Γραφή δι τὸ «σέ ὅλη τή γῆ βρίσκονται οἱ κρίσεις τοῦ Κυρίου»<sup>66</sup>, τότε κάθε συμφορά σοῦ γίνεται δάσκαλος θεογνωσίας.

67. Ἀνάλογα μέ τή σκέψη κάθε ἀνθρώπου, τοῦ ἐρχεται αὐτό πού πρέπει. Τήν ποικιλία τοῦ πειρασμοῦ πού χρειάζεται, τή γνωρίζει μόνο ὁ θεός.

68. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι σοῦ κάνουν κάποια ἀτιμία, εὐθύς σκέψου δι τὸ θά σοῦ ἐρθεῖ κάποια δόξα ἀπό τό θεό. Και γιὰ τήν ἀτιμία δέ θά νιώσεις λύπη και ταραχή, ἀλλά και στή δόξα θά μείνεις πιστός και δέν θά κατακριθεῖς δι τὸν σοῦ ἐρθεῖ.

69. Ὅταν ἐπαινεῖσαι ἀπό τό πλήθος κατ' εὐδοκίαν τοῦ θεοῦ, μὴν ἀνακατέψεις καμιά ἐπίδειξη σέ δι τὸ οἰκονόμησε ὁ θεός, γιὰ νά μὴν ἀλλάξουν τά πράγματα και πέσεις στό ἀντίθετο.

70. Ὁ σπόρος δέν αυξάνεται χωρὶς γῆ και νερό· και ὁ ἄνθρωπος δέ θά ὠφεληθεῖ χωρὶς ἐκούσιους κόπους και θεία βοήθεια.

71. Δέ γίνεται νά πέσει βροχή χωρὶς σύννεφο· οὔτε χωρὶς ἀγαθὴ ἐσωτερικὴ μαρτυρία (συνείδηση), νά εὐαρεστήσει κανεὶς τό θεό.

72. Μὴν ἀρνεῖσαι νά μαθαίνεις, και ἂς τυχαίνει νά ξέρεις πάρα πολλά. Γιὰ αὐτό πού μπορεῖ νά οἰκονομήσει ὁ θεός εἶναι πολὺ πῖο ὠφέλιμο ἀπὸ τὴ δική μας φρόνηση.

73. Ὅταν ἀπὸ κάποια ἡδονή, ἢ καρδιά ξεγλιστρήσει ἀπὸ τὸν τόπο της φιλοπονίας της, τότε σάν πέτρα πολὺ βαριά πού κυλάει πρὸς τὰ κάτω, δέν μπορεῖ εὐκόλα νά συγκρατηθεῖ.

64. Ματθ. 25, 14-30.

65. Παροιμ. 16, 8.

66. Α' Παρ. 16, 14.

74. Όπως Ινα μοσχάρι άπειρο πού ψάχνοντας για χορτάρι Ιφτασε σέ απόκρημνο τόπο, Ιτσι ή ψυχή αποπλανάται λίγο-λίγο από τούς λογισμούς.

75. Όταν ό νους, μέ ανδρεία πού δίνει ό Κύριος, αποσπά τήν ψυχή από χρόνια συνήθεια αμαρτίας, τότε ή καρδιά είναι σάν νά κολάζεται από δημίους πού τήν σέρνουν ό Ινας από δώ κι ό άλλος από κει, ό νους δηλαδή καί τό πάθος.

76. Όπως εκείνοι πού ταξιδεύουν στή θάλασσα για χάρη τής ελπίδας του κέρδους, ευχαρίστως υποφέρουν τόν καύσωνα του ήλιου, Ιτσι κι εκείνοι πού μισούν τήν κακία, αγαπούν τόν έλεγχο. Γιατί ή κάψα του ήλιου είναι αντίθετη στους άνεμους κι ό Ιλεγχος αντίθετος στά πάθη.

77. Όπως τό νά ταξιδεύεις χειμώνα ή σάββατο<sup>67</sup> είναι πόνος στή σάρκα καί βεβήλωση στήν ψυχή, έτσι είναι ή επανάσταση τών παθών σέ γηραλέο σώμα καί σέ ψυχή αφιερωμένη στό Θεό.

78. Κανείς δέν είναι τόσο αγαθός καί σπλαχνικός όσο ό Κύριος. Κι όμως εκείνον πού δέν μετανοεί, ούτε Αυτός τόν συγχωρεί.

79. Πολλοί λυπόμαστε για τις αμαρτίες μας, τις αιτίες τους όμως τις δεχόμαστε μέ πολλή ευχαρίστηση.

80. Ό τυφλοπόντικας πού σέρνεται κάτω από τή γη, είναι τυφλός καί δέν μπορεί νά βλέπει τά άστρα. Κι εκείνος πού δέν πιστεύει για τά πρόσκαιρα, ούτε για τά αιώνια μπορεί νά πιστεύει.

81. Χάρη πριν από τή χάρη, ή αληθινή πνευματική γνώση έχει δωρηθεί από τό Θεό στους ανθρώπους. Προπάντων διδάσκει εκείνους πού τή δέχτηκαν νά πιστεύουν στον δωρητή Θεό.

82. Όταν μιά αμαρτωλή ψυχή δέν δέχεται ευχαρίστως τις θλίψεις πού τής έρχονται, τότε οί Άγγελοι λέγουν γι' αυτήν: «θεραπέυσαμε τή Βαβυλώνα αλλά δέν έγινε καλά»<sup>68</sup>.

83. Εκείνος πού λησμονεί τήν αληθινή γνώση, αγωνίζεται για χάρη τών αντιθέτων σάν νά ήταν αυτά πού συμφέρουν στους ανθρώπους.

84. Όπως ή φωτιά δέν μπορεί νά ζήσει μέσα στό νερό, Ιτσι καί λογισμός αισχρός δέ ζει μέσα σέ ψυχή πού αγαπά τό θεό, γιατί κάθε φιλόθεος αγαπά τούς κόπους. Καί ό εκούσιος κόπος είναι έκ φύσεως εχθρός τής ηδονής.

85. Τό πάθος όταν στήν πράξη επικρατήσει μέ θέληση μας, ύστερα καί χωρίς νά θέλει ό άνθρωπος διά τής βίας τόν κατακυριεύει.

86. Τών ακουσίων λογισμών αγαπούμε τις αιτίες καί γι' αυτό μάς επιτίθενται: τών εκουσίων λογισμών βέβαια, αγαπούμε καί τά αντικείμενα.

87. Η οίηση καί ή αλαζονεία είναι αίτια τής βλασφημίας. Η φιλαργυρία καί ή κενοδοξία είναι αίτια τής άσπλαχνίας καί τής υποκρισίας.

67. Ματθ. 24, 20.

68. Γερ. 28, 9.

88. Ὅταν δει ὁ διάβολος δι τὸν νοῦν προσευχήθηκε μὲ τὴν καρδιά του, τότε ἐπιτίθεται μὲ μεγάλους καὶ δόλιους πειρασμούς. Γιατί μικρὲς ἀρετὲς δὲν θέλει νὰ τις ἀνατρέπει μὲ μεγάλες ἐφόδους.

89. Λογισμὸς πού πολυκαιρίζει στὸν ἄνθρωπο, φανερῶνει διτὴν ἔχει ἐμπαθὴ ἀγάπη πρὸς τὸ πρᾶγμα. Ἄν ἐξαφανίζεται γρήγορα, φανερῶνει πόλεμο καὶ ἀντίπραξη τοῦ ἄνθρωπου ἐναντίον τοῦ λογισμοῦ αὐτοῦ.

90. Τρεῖς νοερὲς περιοχὲς ὑπάρχουν δπου μπαίνει ὁ ἄνθρωπος ἐπειτα ἀπὸ μεταβολή, τὸ «κατὰ φύσιν», τὸ «ὑπὲρ φύσιν» καὶ τὸ «παρὰ φύσιν». Ὅταν βρῖσκεται στὸ «κατὰ φύσιν», βρῖσκει τὸν εαυτὸ του αἴτιο τῶν πονηρῶν λογισμῶν καὶ ἐξομολογεῖται στὸ Θεὸ τις ἀμαρτίες του, ἀναγνωρίζοντας τις αἰτίες τῶν παθῶν. Ὅταν ἔρθει στὸ «παρὰ φύσιν», λησμονεῖ τὴ δικαιοσύνη τοῦ θεοῦ καὶ φιλονικεῖ μὲ τοὺς ἀνθρώπους διτὰ τάχα τὸν ἀδικοῦν. Ὅταν φτάσει στὸ «ὑπὲρ φύσιν», βρῖσκει τοὺς καρπούς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πού εἶπε ὁ Ἀπόστολος, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη κτλ.<sup>69</sup>. Καὶ ξέρει διτὸν δὲν προτιμᾷ τις σωματικὲς φροντίδες δὲν μπορεῖ νὰ παραμένει ἐκεῖ. Κι ἐκεῖνος πού φεύγει ἀπὸ τὴν περιοχὴ αὐτή, δηλ. ἀπὸ τὸ «ὑπὲρ φύσιν», πέφτει στὴν ἀμαρτία καὶ στις φοβερὲς δοκιμασίες πού ἐπακολουθοῦν, δὲν δχι ἀμέσως, ἀλλὰ στὸν καιρὸ τους, καθὼς γνωρίζει ἢ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ.

91. Τόσο ἀληθινὴ εἶναι ἡ πνευματικὴ γνῶση κάθε ἀνθρώπου, δσο τὴν ββαιῶνουν ἡ πραδότητα, ἡ ταπείνωση καὶ ἡ ἀγάπη.

92. Κάθε βαπτισμένος ορθόδοξος ἔλαβε μυστικά δλη τὴ χάρη. Πληροφορεῖται γι' αὐτὸ ἀνάλογα μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν.

93. Ἐντολὴ Χριστοῦ πού ἐκτελεῖται συνειδητᾶ, ἀνάλογα μὲ τις λύπες τῆς καρδιάς, χαρίζει παρηγοριά. Ἄλλὰ κάθε τί ἀπὸ αὐτὰ ἐρχεται στὸν καιρὸ του.

94. Νὰ κάνεις σταθερὴ καὶ ἐπίμονη δέηση γιὰ κάθε πρᾶγμα, ὡστε τίποτε νὰ μὴν κάνεις χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

95. Κανένα ἄλλο πρᾶγμα δὲν εἶναι πιὸ ἀποτελεσματικὸ ἀπὸ τὴν προσευχή. Καὶ γιὰ καλὴ διάθεση καὶ εὐμένεια τοῦ θεοῦ, κανένα ἄλλο πιὸ ωφέλιμο.

96. Κάθε ἐργασία ἐντολῶν περικλείεται στὴν προσευχή. Γιατί ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τίποτε ἀνώτερο δὲν ὑπάρχει.

97. Προσευχὴ προσεκτικὴ πού δὲν περισπάται ἐδῶ κι ἐκεῖ εἶναι σημάδι φιλοθείας ἐκείνου πού τὴν κρατεῖ καὶ τὴ συνεχίζει. Ἀμέλεια τῆς προσευχῆς αὐτῆς καὶ περιπλάνηση τοῦ νοῦ εἶναι τεκμήριο φιληδονίας.

98. Ἐκεῖνος πού ἀγρυπνεῖ καὶ μακροθυμεῖ καὶ προσεύχεται χωρὶς νὰ στενοχωρεῖται, προφανὲς εἶναι μέτοχος Πνεύματος Ἁγίου. Ἐκεῖνος πού στενοχωρεῖται σ' αὐτὰ ἀλλὰ υπομένει ἐκουσίως, καὶ αὐτὸς γρήγορα λαμβάνει βοήθεια ἀπὸ τὸ Θεὸ.

69. Γαλ. 5, 22.

99. Εντολή από εντολή διαφέρει. Γι' αυτό και πίστη από πίστη διαφέρει και είναι ή μία πιό ασφαλής και ακλόνητη από την άλλη.

100. Τπάρχει πίστη πού γεννιέται από δσα ακούσαμε<sup>70</sup>, και πίστη πού κάνει χειροπιαστά δσα ελπίζομε<sup>71</sup>.

101. Είναι καλό νά ωφελούμε μέ λόγια δσους ερωτούν, καλύτερο δμως είναι νά τούς βοηθούμε μέ τήν προσευχή και τήν αρετή. Γιατί εκείνος πού προσφέρει τόν εαυτό του στό Θεό μέ αυτές, βοηθεί και τόν εαυτό του και τόν πλησίον.

102. Άν θέλεις μέ λίγα λόγια νά βοηθήσεις τόν φιλομαθή, υπόδειξε του προσευχή και όρθή πίστη και υπομονή στις θλίψεις. Γιατί δλα τά άλλα καλά μέ αυτά τά αποκτούμε.

103. Γιά εκείνα πού ελπίζει κανείς στό Θεό, δέν φιλονικεί πλέον γι' αυτά μέ τούς άλλους.

104. Άν κάθε ακούσιο έχει τήν αίτία του από τά εκούσια, κατά τή Γραφή, κανείς δέν είναι τόσο πολύ εχθρός τοῦ ἀνθρώπου, δσο είναι ό ίδιος τοῦ εαυτού του.

105. Άπό δλα τά κακά πρώτη είναι ή άγνοια, δεύτερη ή απιστία.

106. Ν<sup>1</sup> αποφεύγεις τόν πειρασμό μέ υπομονή και προσευχή. Άν αντιστέκεσαι χωρίς αυτά, ό πειρασμός επιτίθεται δυνατότερα.

107. Ό κατά Θεόν πράος είναι σοφότερος από τούς σοφούς, και ό ταπεινός στήν καρδιά είναι δυνατότερος από τούς δυνατούς. Επειδή τόν ζυγό τοῦ Χριστού βαστάζουν<sup>72</sup> μέ πνευματική γνώση.

108. Όσα λέμε ή κάνομε χωρίς προσευχή, ύστερα βγαίνουν ή σφαλερά ή επιβλαβή, και μάς ελέγχουν εμπράκτως.

109. Εξαιτίας έργων και λόγων και σκέψεως, ένας γίνεται δίκαιος. Εξαιτίας πίστεως και χάρης και μετάνοιας, πολλοί γίνονται δίκαιοι.

110. Όπως είναι ασυμβίβαστο στόν μετανοούντα νά ύψηλοφρονεί, έτσι σ' εκείνον πού άμαρτάνει θεληματικά είναι αδύνατο νά ταπεινοφρονεί.

111. Ή ταπεινοφροσύνη δέν είναι καταδίκη συνειδήσεως, είναι χάρη τοῦ Θεοῦ και ακριβής πληροφορία της συμπάθειας Του.

112. Ότι είναι τό σπίτι γιά τόν αέρα, έτσι είναι και ό νους γιά τή θεία χάρη. Όσο βγάζεις υλικά πράγματα μέσα από τό σπίτι, τόσο έρχεται ό αέρας· και δσο βάζεις πράγματα μέσα στό σπίτι, τόσο φεύγει ό αέρας.

113. Υλικά τοῦ σπιτιού είναι τά σκεύη και φαγητά. Υλικά τοῦ νοῦ ή κενοδοξία και ή ηδονή.

114. Ευρυχωρία τής καρδιάς είναι ή ελπίδα στό θεό. Εκείνο πού τήν στενοχωρεί είναι ή σωματική φροντίδα.

115. Μία και αμετάβλητη είναι ή χάρη τοῦ Πνεύματος· ενεργεί δμως στόν καθένα δπως θέλει<sup>73</sup>.

70. Ρομ. 10, 17.

71. Έβρ. 11, 1.

72. Ματθ. 11, 29.

73. Α' Κορ. 12, 11.

116. Ὅπως ἡ βροχή πού πέφτει στή γή, δίνει στά φυτά τήν ανάλογη μέ αυτά ποιότητα, γλυκιά στά γλυκά, στυφή στά πιό στυφά, έτσι και ἡ χάρις πού πέφτει στις καρδιές τῶν πιστῶν χαρίζει στις αρετές τις αρμόζουσες και πρέπουσες ἐνέργειες.

117. Ἡ χάρις δταν πέσει στήν ψυχή, σ' ἐκείνον πού πεινά γιά τό Χριστό, γίνεται τροφή· στόν διψασμένο, γλυκύτατο νερό· σ' ἐκείνον πού κρυώνει, ἐνδυμα· και στόν κοπιάζοντα, ἀνάπαυση· σ' ἐκείνον πού προσεύχεται γίνεται πληροφορία· και σ' ἐκείνον πού πενθεῖ γίνεται παρηγορία.

118. Ὅταν λοιπόν ἀκούσεις τή Γραφή νά λέει γιά τό Ἅγιο Πνεῦμα δι «κάθησε σέ καθένα ἀπό τούς Ἀποστόλους»<sup>74</sup> ἢ δι «δρμησε πάνω στόν προφήτη»<sup>75</sup> ἢ «ενεργεῖ»<sup>76</sup> ἢ «λυπεῖται»<sup>77</sup> ἢ «σβέννυται»<sup>78</sup> ἢ «παροξύνεται»<sup>79</sup>· και πάλι νά λέει δι «ἄλλοι ἔχουν τούς πρώτους καρπούς»<sup>80</sup>, ἐνώ ἄλλοι «εἶναι γεμάτοι ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα»<sup>81</sup>, ἐσύ νά μή νομίσεις μερισμό ἢ μετατροπή ἢ αλλοίωση τοῦ Πνεύματος, ἀλλά πιστεue μέ τόν τρόπο πού προείπαμε, δι εἶναι ἀμετάβλητο και ἀναλλοίωτο και παντοδύναμο. Γι' αὐτό και δταν ενεργεῖ, και ἐκεῖνο πού εἶναι μένει, και στόν καθένα παρέχει τό πρέπον θεοπρεπώς, δηλ. δπως ἀρμόζει σέ θεό. Γιατί τό Πνεῦμα σάν ἥλιος ἔχει χυθεῖ ἐντελώς ἐπάνω στους βαπτισμένους. Ὁ καθένας μας πάλι στό μέτρο πού ἔχει μισήσει τά πάθη πού τόν σκοτίζουν και τά ἔχει βγάλει ἀπό τή μέση, ἀνάλογα φωτίζεται. Και κατά τό μέτρο πού τά ἀγαπά, σκοτίζεται.

119. Εκείνος πού μισεῖ τά πάθη, βγάξει ἀπό τή μέση τις αφορμές τους. Εκείνος πού περικυκλώνεται ἀπό τις αφορμές, πολεμεῖται ἀπό τά πάθη και χωρίς νά θέλει.

120. Ὅταν μάς πολεμοῦν πονηροί λογισμοί, νά κατηγοροῦμε τούς εαυτούς μας και δχι τήν προπατορική ἀμαρτία.

121. Ρίζες τῶν πονηρῶν λογισμῶν εἶναι οἱ ολοφάνερες κακίες τις ὁποῖες μέ τά χέρια, μέ τά πόδια και μέ τό στόμα υπερασπιζόμεστε κάθε φορά.

122. Δέν εἶναι δυνατό νά ασχολοῦμαστε μέ οικειότητα μέ κάποιο πάθος κατά διάνοια, ἀν δέν ἀγαποῦμε τις αἰτίες του.

123. Γιατί, ποιος εἶναι ἐκεῖνος πού ἀνέχεται τό ντρόπιασμα, και ἀσχολεῖται διανοητικά μέ τήν κενοδοξία; Και ποιος εἶναι ἐκεῖνος πού ἀγαπά τήν ἐξουθένωση, και ταράζεται δταν τόν βρίσουν; Και ποιος εἶναι ἐκεῖνος πού ἔχει καρδιά γεμάτη συντριβή και ταπείνωση<sup>82</sup>, και παραδέχεται σαρκική ἠδονή; Ἡ ποιος πιστεύει στό Χριστό, και φροντίζει γιά πρόσκαιρα και φιλονεικεῖ;

124. Εκείνος πού ἀποδοκιμάζεται ἀπό ἄλλον και δέν φιλονεικεῖ μήτε

74. Πράξ. 2, 3.

77. Ἐφ. 4, 30.

80. Ρωμ. 8, 23.

75. Α' Βασ. 11, 6· 16, 13.

78. Α' Θεσ. 5, 19.

81. Πράξ. 2, 4 κ.ά.

76. Α' Κορ. 12, 11.

79. Ἦσ. 63, 10.

82. Ψαλμ. 50, 19.

μέ λόγια, μήτε νοερά μ<sup>1</sup> εκείνον πού τόν αποδοκιμάζει, αυτός 2χει αληθινή πνευματική γνώση, και πίστη βέβαιη παρουσιάζει στον Κύριο.

125. Εξαπατούν οξ άνθρωποι στό ζύγι για νά αδικήσουν<sup>83</sup>, ό Θεός δμως στον καθένα αποδίδει τό δίκαιο.

126. Άν ούτε στον άδικοϋντα περισσεύουν, ούτε ό αδικούμενος ύστερείται, άρα ό άνθρωπος περνάει από τον κόσμο σαν μιά εικόνα ονειρου, και συνεπώς μάταια ταράζεται<sup>84</sup>.

127. Όταν δεις κανένα και στενοχωρείται επειδή τον πρόσβαλαν πολύ, νά ξέρεις διτι αφού γέμισε μέ λογισμούς κενοδοξίας, τώρα μέ αηδία και αποστροφή θερίζει διτι έσπειρε στην καρδιά του.

128. Εκείνος πού απόλαυσε τις ηδονές πέρα από τό μέτρο, μέ εκατονταπλάσιες θλίψεις και στενοχώριες θά πληρώσει την αφθονία των ηδονών.

129. Ό προϊστάμενος οφείλει νά λέει στον υποτακτικό τό χρέος του, δταν δμως τον παρακούει, νά τοϋ προαναγγέλλει την επιδρομή των κακών.

130. Εκείνος πού αδικείται από κάποιον και δέν ζητεί τό δίκιο του από αυτόν πού τον αδικεί, δείχνει διτι πιστεύει στον Χριστό και εκατονταπλάσια λαμβάνει στην παρούσα ζωή και ζωή αιώνια<sup>85</sup> κληρονομεί.

131. Μνήμη Θεού είναι πόνος τής καρδιάς για χάρη τοϋ σεβασμού προς τό Θεό. Ό καθένας πού λησμονεί τό θεό, στρέφεται στις ηδονές τοϋ βίου και γίνεται αναισθητος.

132. Μή λές διτι δποιος δέν έχει πάθη δέν μπορεί νά θλίβεται. Γιατί δν δέν θλίβεται για τον εαυτό του, οφείλει νά θλίβεται για τον πλησίον.

133. Όταν ό εχθρός κρατήσει στά χέρια του πολλούς λογαριασμούς των αμαρτημάτων πού παραδόθηκαν στη λήθη, τότε αναγκάζει τον χρεωφειλέτη νά κάνει τά Ιδια αμαρτήματα και στην μνήμη, χρησιμοποιώντας ευλογα τό νόμο τής αμαρτίας<sup>86</sup>.

134. Άν θέλεις ακατάπαυστα νά θυμάσαι τό θεό, μήν αποκρούεις ως άδικες τις θλίψεις πού σοϋ έρχονται, αλλά υπόμενε τις συλλογιζόμενος διτι δίκαια έρχονται. Γιατί ή υπομονή, μέ κάθε θλίψη ξαναθέτει σε κίνηση τή μνήμη, ενώ ή χαύνωση λιγοστεύει τό νοερό φρόνημα τής καρδιάς και μέ την ανάπαυση φέρνει τή λημοσύνη τοϋ θεοϋ.

135. Άν θέλεις νά σκεπαστούν οί αμαρτίες σου από τον Κύριο<sup>87</sup>, μή φανερώσεις στους ανθρώπους διτι έχεις αρετές. Γιατί διτι κάνομε γι' αυτές, αυτό και ό θεός κάνει για εκείνες.

136. Άν κρύψεις την αρετή σου, μήν υπερηφανεύεσαι διτι τάχα κάνεις αρετή. Γιατί αρετή δέν είναι μόνο νά κρύβομε τά καλά, αλλά και τό νά μη σκεφτόμαστε τίποτε από δσα ό θεός απαγορεύει.

137. Μή χαιρέσαι δταν ευεργετήσεις κανέναν, αλλά δταν χωρίς μνησι-

83. Ψαλμ. 61, 10.

85. Μάρκ. 10, 30.

87. Ψαλμ. 31, 1.

84. Ψαλμ. 38, 7.

86. Ρωμ. 7, 23.

κακία υποφέρεis τήν έχθρα για τό καλό πού έκανες. Γιατί δπως οί νύχτες διαδέχονται τις ήμερες, έτσι και οί κακίες διαδέχονται τις ευεργεσίες.

138. Ή κενοδοξία, ή φιλαργυρία και ή ηδονή, δέν αφήνουν τήν ευεργεσία νά μείνει καθαρή, αν οί κακίες αυτές δέν καταπέσουν πρώτα μέ τό φόβο τοῦ Θεοῦ.

139. Στις ακούσιες θλίψεις είναι κρυμμένο τό έλεος τοῦ Θεοῦ, τό όποιο τραβά σέ μετάνοια εκείνον πού δείχνει υπομονή και τόν γλυτώνει από τήν αιώνια κόλαση.

140. Μερικοί πού εκτελούν τις εντολές, περιμένουν νά τις ισορροπήσουν στή ζυγαριά μέ τις αμαρτίες τους. Άλλοι εξιλιώνουν Εκείνον πού πέθανε για τις αμαρτίες μας. Άς αναζητήσομε, ποιος από τούς δύο Ιχει όρθό τό φρόνημα;

141. Ό φόβος της κολάσεως και ό έρωτας τής Βασιλείας τών Ουρανόv παράγουν τήν υπομονή στις θλίψεις. Και αυτό όχι από τόν εαυτό τους, αλλά από Εκείνον πού γνωρίζει τις σκέψεις μας.

142. Εκείνος πού πιστεύει στά μελλοντικά, απομακρύνεται άπροφάσιστα από τά παρόντα ευχάριστα. Εκείνος πού δέν πιστεύει, γλυκαίνεται στα παρόντα και γίνεται αναίσθητος.

143. Μήν πεις, πώς θά ζήσει ηδονικά ό φτωχός, αφού δέν έχει τις προϋποθέσεις; Γιατί μπορεί κανείς νά ζει ηδονικά ακόμα και μέ τις σκέψεις του κατά τρόπο αθλιότερο.

144. Άλλο είναι γνώση τών πραγμάτων και άλλο βαθιά γνώση τής θείας αλήθειας. Όσο διαφέρει ό ήλιος από τή σελήνη, τόσο ή δεύτερη είναι πιό ωφέλιμη από τήν πρώτη.

145. Ή γνώση τών πραγμάτων προστίθεται στους ανθρώπους ανάλογα μέ τήν εργασία τών εντολών. Ή βαθιά γνώση τής θείας αλήθειας, ανάλογα μέ τήν ελπίδα στό Χριστό.

146. "Αν θέλεις νά σωθεις και νά έρθεις σέ πλήρη γνώση τής αλήθειας"<sup>88</sup>, νά προσπαθεις πάντοτε νά ξεπερνάς τά αισθητά και νά προσκολλάσαι στό θεό μέ μόνη τήν ελπίδα. Γιατί αν παρασύρεσαι χωρίς νά θέλεις, θά σέ πολεμούν μέ προσβολές οΕ δαιμονικές αρχές και εξουσίες. Όταν όμως τις νικάς μέ τήν προσευχή και κρατώντας τήν ελπίδα στό θεό, θά αποκτήσεις τή χάρη τοῦ θεοῦ, ή οποία θά σέ γλυτώσει από τή μέλλουσα όργή.

147. Εκείνος πού εννόησε δι,τι ειπε ό Παύλος μέ τρόπο μυστικό, διτ δηλαδή ή πάλη μας γίνεται εναντίον τών πονηρών πνευμάτων<sup>89</sup>, αυτός θά καταλάβει και τήν παραβολή τοῦ Κυρίου πού έλεγε διτ πρέπει νά προσευχόμαστε και νά μήν αποθαρρυνόμαστε<sup>90</sup>.

148. Ό Μωσαϊκός νόμος διατάζει 2ξ ήμερες νά εργάζονται και τήν έβδομη νά αναπαύονται<sup>91</sup>. Αυτό προτυπώνει διτ έργο τής ψυχής είναι ή

88. Α' Τιμ. 2, 4.

89. Έφ. 6, 12.

90. Λουκ. 18, 1.

91. Έξ. 20, 9.

αγαθοεργία με χρήματα και μέ πράγματα, αργία δέ και ανάπαυση είναι τό νά πουλήσει κανείς δλα τά υπάρχοντα του και νά τά δώσει στους φτωχοῦς σύμφωνα μέ τό λόγο τοῦ Κυρίου<sup>92</sup>, και ἀφού αναπαυθεῖ μέ τήν ἀκτημοσύνη, νά ασχολείται μέ τή νοερή ἐλπίδα. Σ<sup>1</sup> αὐτήν τήν ανάπαυση και ὁ Παῦλος μάς προτρέπει νά φροντίσομε νά μπούμε<sup>93</sup>.

149. Αὐτά τά λέμε, δχι γιατί ἀποκλείομε τά μέλλοντα, οὔτε και γιατί ἐδώ είναι ἡ καθολική ανταπόδοση, ἀλλά γιατί πρέπει πρῶτα νά ἔχομε τή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος νά ενεργεῖ μέσα στήν καρδιά μας και ἔτσι κατά αναλογία νά μπούμε στήν Βασιλεία τῶν Ουρανῶν. Τοῦτο φανερόντας και ὁ Κύριος ἔλεγε: «Ἡ βασιλεία τῶν ουρανῶν είναι μέσα σας»<sup>94</sup>. Αὐτό και ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε: «Ἡ πίστη είναι ἡ πραγματικότητα αὐτῶν πού ἐλπίζομε»<sup>95</sup>, καί: «Ἐτσι και σεις τρέχετε γιά νά κερδίσετε»<sup>96</sup> και πάλι: «Νά δοκιμάξετε τόν εαυτό σας ἀν στέκεστε στήν πίστη· ἡ δέν γνωρίζετε διτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός κατοικεῖ μέσα σας; Ἄν δχι, τότε εἰστε ἀξιοι ἀποδοκιμασίας»<sup>97</sup>.

150. Εκείνος πού γνώρισε τήν ἀλήθεια δέν ἀντιστέκεται στά θλιβερά περιστατικά, γιατί γνωρίζει διτι οδηγούν τόν ἄνθρωπο στό φόβο τοῦ Θεοῦ.

151. Οἱ παλιές αμαρτίες, δταν τις φέρνει κανείς στό νοῦ του μία προς μία, βλάπτουν εκείνον πού ἔχει καλή ἐλπίδα στό Θεό. Γιατί δταν ξαναγυρίσουν μέ λύπη, ἀπομακρύνουν ἀπό τήν ἐλπίδα. Ὅταν μάς ἐρθουν οἱ εἰκόνες τους χωρίς λύπη, βάζουν μέσα στή ψυχή τόν παλιό μολυσμό.

152. Ὅταν ὁ νους ἀρνηθεῖ ολότελα τόν εαυτό του καί κρατήσει σταθερά τήν ἐλπίδα, τότε ὁ ἐχθρός μέ τήν πρόφαση δήθεν τῆς ἐξομολόγησεως παριστάνει μέ εἰκόνες ἀκριβῶς τά αμαρτήματα πού διαπράχθηκαν, μέ σκοπό νά ξαναζωντανέψει τά πάθη πού λησμονήθηκαν μέ τήν χάρη τοῦ Θεοῦ καί νά βλάψει κρυφά τόν ἄνθρωπο. Γιατί και ἀν ἀκόμη ὁ ἄνθρωπος είναι δυνατός καί μισεῖ τά πάθη, κατ<sup>1</sup> ἀνάγκην θά σκοπιστεῖ και θά πέσει σέ σύγχυση γιά τά προηγούμενα αμαρτήματα του. Ἄν μάλιστα είναι ἀκόμη στήν καταχνιά και στήν ἀγάπη τῆς ἠδονῆς, θά μεταφερθεῖ στήν ἐποχή εκείνη και θά ἀσχοληθεῖ μέ ἐμπάθεια μέ τις προσβολές τοῦ ἐχθροῦ, ὡστε ἡ μνήμη αὐτή θ' ἀποδειχτεῖ σύνδεσμος μέ τά προηγούμενα και δχι ἐξομολόγηση.

153. Ἄν θέλεις νά προσφέρεις στό Θεό ἀκαταδίκαστη ἐξομολόγηση, μήν ἀναφέρεις ἕνα-ἕνα τά παραστρατήματα, ἀλλά νά υπομένεις μέ γενναιότητα τις συνέπειες τους.

154. Τά λυπηρά και δυσάρεστα ἐρχονται ἐξαιτίας τῶν αμαρτιῶν πού κάναμε πρωτότερα και φέρνουν μαζί τους διτι πρέπει γιά κάθε αμαρτία.

155. Εκείνος πού ἔχει γνώση και γνωρίζει τήν ἀλήθεια, ἐξομολογεῖται στό Θεό δχι μέ τήν ἀνάμνηση εκείνων πού ἐπραξε, ἀλλά μέ τήν υπομονή τῶν θλιβερῶν πού τοῦ ἐρχονται.

92. Ματθ. 18, 21.

94. Λουκ. 17, 21.

96. Α' Κορ. 9, 24.

93. Ἐβρ. 4, 11.

95. Ἐβρ. 11, 1.

97. Β' Κορ. 13, 5.



156. Όταν αποβάλλεις τούς σωματικούς κόπους και τήν ἐξουδένωση, μή λές διτι θά μετανοήσεις μέ άλλες αρετές. Γιατί ἡ κενοδοξία και ἡ αναισθησία, ἀπό τή φύση τους δουλεύουν στήν αμαρτία ἀκόμη και μέ εὐλογες προφάσεις.

157. Ὅπως τις αρετές τις γεννούν κόποι και καταφρονήσεις και ὕβρεις, ἔτσι και τις κακίες τις γεννούν ἠδονές και κενοδοξίες.

158. Κάθε σωματική ἠδονή προέρχεται ἀπό προηγούμενη ἀνάπαυση. Τήν ἀνάπαυση πάλι τή γεννά ἡ ἀπιστία.

159. Εκείνος πού βρίσκεται κάτω ἀπό τήν ἐξουσία τῆς αμαρτίας, δέν μπορεί μόνος του νά νικήσει τό σαρκικό φρόνημα, γιατί ἔχει τόν ερεθισμό ἀκατάπαυστο και ἐγκατεστημένο μέσα στά μέλη του.

160. Ὅσοι εἶναι ἐμπαθεῖς πρέπει νά προσεύχονται και νά υποτάσσονται, ἐπειδή μόλις μπορούν μέ βοήθεια νά πολεμήσουν τις κακές συνήθειες τών περασμένων αμαρτιῶν τους.

161. Εκείνος πού αγωνίζεται μέ υποταγή και προσευχή ἐναντίον του σαρκικού θελήματος, εἶναι αγωνιστής πού μεταχειρίζεται καλή μέθοδο, ἐκδηλώνοντας τό νοητό πόλεμο μέ τήν ἀποχή ἀπό τά αισθητά.

162. Εκείνος πού δέν εγκαταλείπει τό θέλημα του γιά χάρη τοῦ θελήματος τοῦ θεοῦ, πεδικλώνεται στά δικά του ἔργα και γίνεται υπόδουλος τών ἐχθρων δαιμόνων.

163. Όταν δείς δύο κακούς νά ἔχουν ἀγάπη ὁ ἕνας πρὸς τόν ἄλλον, νά γνωρίζεις διτι ὁ ἕνας βοηθεῖ στά κακά θελήματα τοῦ ἄλλου.

164. Ὁ υπερήφανος και ὁ κενοδόξος εὐχαρίστως κάνουν ἀνταλλαγή μεταξύ τους. Ὁ υπερήφανος ἐπαινεῖ τόν κενοδόξο ἐπειδή τοῦ φέρεται δουλικά, ἐνώ ὁ κενοδόξος ἐκθειάζει τόν υπερήφανο πού τόν ἐπαινεῖ συνεχῶς.

165. Ὁ ακροατής πού ἀγαπά τό Θεό, και ἀπό τά δύο μέρη προμηθεύεται ωφέλεια. Όταν ἀναγνωρίζεται γιά τό ἀγαθό, γίνεται προθυμότερος. Όταν ἐλέγχεται γιά τό κακό, ἀναγκάζεται νά μετανοεῖ. Πρέπει σύμφωνα μέ τήν πρόοδο μας νά ἔχομε τό βίο, και σύμφωνα μέ τό βίο ὀφείλομε νά προσφέρομε στό Θεό τις προσευχές μας.

166. Καλό εἶναι νά τηρούμε τήν κυριότερη ἐντολή και γιά τίποτε ἄλλο νά μή φροντίζομε ἢ νά προσευχόμαστε, ἀλλά μόνο νά ζητούμε τή Βασιλεία και τό λόγο τοῦ Θεοῦ<sup>98</sup>. Ἄν ὁμως ἀκόμη φροντίζομε γιά κάθε μία ἀνάγκη, ὀφείλομε και γιά κάθε μία νά προσευχόμαστε. Γιατί εκείνος πού χωρίς προσευχή κάνει κάτι ἢ φροντίζει, δέν εὐδοκίμει. Και αὐτό εἶναι πού εἶπε ὁ Κύριος: «Δίχως ἔμενα δέν μπορείτε νά κάνετε τίποτε»<sup>99</sup>.

167. Εκείνον πού παραβλέπει τήν ἐντολή τῆς προσευχῆς, χειρότερες παρακοές τόν περιμένουν, και ἡ μιὰ στήν ἄλλη τόν παραδίνει σάν δεσμώτη.

168. Εκείνος πού παραδέχεται τά παρόντα θλιβερά γιά χάρη τῆς ἀνα-

μονής τών μελλοντικών αγαθών, έχει βρει τή γνώση τής αλήθειας. Και εϋ-  
κολα θά απαλλαγεί από τήν όργή και από τή λύπη.

169. Εκείνος πού προτιμά τήν κακουχία και τήν περιφρόνηση για χά-  
ρη τής αλήθειας, βαδίζει τόν αποστολικό δρόμο, σηκώνοντας τόν σταυρό  
και δεμένος μέ αλυσίδα<sup>100</sup>. Εκείνος πού χωρίς αυτά προσπαθεί νά προσέχει  
στήν καρδιά του, πλανάται και πέφτει σέ παγίδες τοϋ διαβόλου<sup>101</sup>.

170. Ούτε τούς κακούς λογισμούς χώρια από τις αίτιες τους, ούτε τις  
αιτίες χώρια από τούς λογισμούς μπορούμε νά νικήσομε. Γιατί όταν τό ένα  
μόνον μέρος αποβάλομε, σέ λίγο, μέσω τοϋ άλλου, ηγαίνομε και στά δύο.

171. Εκείνος πού από φόβο νά μή κακοπαθήσει ή εξαιτίας όνειδισμοϋ  
φιλονεικεί μέ τούς ανθρώπους, ή έδώ μέ συμφορές περισσότερο κακοπαθεί ή  
στόν μέλλοντα αιώνα κολάζεται ανελέητα.

172. Εκείνος πού θέλει νά αποκλείσει κάθε κακό συμβάν, οφείλει μέ  
τήν προσευχή νά κάνει μιá σχετική συναλλαγή μέ τό θεό. Νά κρατά μέσα  
στό νοϋ του τήν ελπίδα στό Θεό, αλλά και κατά δύναμη νά παραβλέπει τή  
φροντίδα τών αισθητών.

173. Όταν ό διάβολος βρει τόν άνθρωπο νά ασχολείται χωρίς ανάγκη  
μέ τά σωματικά, πρώτα τοϋ αφαιρεί τή γνώση τών θείων. Κατόπιν και τήν  
ελπίδα στό Θεό, τήν κόβει σάν κεφάλι.

174. Αν ποτέ αξιωθείς και πάρεις οχυρό τόπο τής προσευχής, τότε μήν  
παραδέχεσαι τή γνώση τών πραγμάτων πού σοϋ προσφέρει ό εχθρός, για νά  
μή χάσεις τό μεγαλύτερο καλό. Επειδή είναι καλύτερο μέ τά βέλη τής προ-  
σευχής νά τόν κατατοξεύσεις αποκλεισμένο στά χαμηλά, παρά νά συνανα-  
στρέφεται αυτόν πού μάς προσφέρει τά φαύλα και μηχανεύεται νά μάς απο-  
σπάσει από τήν εναντίον του δέηση.

175. Η γνώση τών πραγμάτων, σέ ώρες πειρασμού ή άκηδίας ωφελεί  
τόν άνθρωπο, σέ ώρες όμως προσευχής συνήθως τόν βλάπτει.

176. Αν σοϋ δόθηκε από τό Θεό νά διδάσκεις και δέ σέ άκοϋνε, νά  
θλίβεται νοερά χωρίς νά ταραξέσαι φανερά. Γιατί όταν θλίβεται, δέ θά κα-  
ταδικαστείς μαζί μέ αυτόν πού παρακούει. Αν όμως ταραξέσαι, θά έχεις  
πειρασμό στό ίδιο πράγμα.

177. Όταν διδάσκεις και εξηγείς, μήν κρύψεις τά πρόποντα από τούς  
παρόντες. Τά κόσμια και ευπρεπή νά τά πεις καθαρότερα, τά σκληρά μέ  
υπαινημούς.

178. Εκείνου πού δέν είναι στην υποταγή σου μήν τοϋ πεις τό σφάλμα  
κατά πρόσωπο. Γιατί αυτό είναι δικαίωμα εξουσίας μάλλον, παρά συμβου-  
λής.

179. Εκείνα πού λέγονται στόν πληθυντικό, γίνονται σέ δλους ώφέλι-

μα, γιατί παρουσιάζονται στον καθένα σαν τό περιεχόμενο της συνειδήσεως του.

180. Εκείνος πού ομιλεί όρθά, οφείλει νά πιστεύει διτ παραλαμβάνει από τό Θεό τά λόγια. Ή αλήθεια δέν είναι αύτοῦ πού μιλά, άλλα τοῦ Θεοῦ πού ενεργεί.

181. Μ' εκείνους πού δέν έχεις ομολογία υποταγής τους, μή φιλονεικῆς μαζί τους, δταν αντιστέκονται στήν αλήθεια, γιά νά μή διεγείρεις μίσος, δπως λέει ή Γραφή<sup>102</sup>.

182. Εκείνος πού υποχωρεί στον υποτακτικό του δταν φέρνει αντιρρήσεις πού δέν πρέπει, τόν παραπλανά σ' αυτό τό πράγμα και τόν προετοιμάζει νά παραβαίνει τις υποσχέσεις τής υποταγής.

183. Εκείνος πού μέ φόβο Θεοῦ συμβουλεύει ή τιμωρεί δποιον άμαρτάνει, προξενεί στον εαυτό του τήν αντίθετη από τό σφάλμα αρετή. Εκείνος δμως πού μνησικακεί και από κακία έπιπλήττει και υβρίζει, περιπίπτει στο ίδιο πάθος σύμφωνα μέ τόν πνευματικό νόμο.

184. Εκείνος πού ζμαθε καλά τό νόμο, φοβάται τό νομοθέτη. Κι επειδή τόν φοβάται, αποφεύγει κάθε κακό.

185. Μή γίνεις διπρόσωπος, αλλιώς δηλ. στά λόγια και αλλιώς στή συνείδηση. Τόν άνθρωπο αυτόν ή Γραφή τόν θέτει κάτω από κατάρα<sup>103</sup>.

186. "Υπάρχει ό ειλικρινής πού λέει τήν αλήθεια και οί ανόητοι τόν μισούν, κατά τόν Απόστολο<sup>104</sup>. Και υπάρχει άλλος πού υποκρίνεται και γι' αυτό τόν αγαπούν. Όμως καμιά από αυτές τις ανταποδόσεις δέν κρατάει πολύ καιρό, γιατί ό Κύριος αποδίδει στήν ώρα του στον καθένα τό πρέπει.

187. Εκείνος πού θέλει νά αποφύγει τά μελλοντικά λυπηρά, οφείλει νά υποφέρει μ' ευχαρίστηση τά παρόντα. Και ζτσι ανταλλάσσοντας νοερά τό ίνα πράγμα μέ τό άλλο, μέ μικρές θλίψεις θά ξεφύγει μεγάλες τιμωρίες.

188. Βάλε ασφάλεια στά λόγια σου γιά νά μήν καυχηθείς και φύλαγε τό νοῦ σου νά μή νομίσεις διτ είσαι κάτι, γιά νά μήν παραχωρήσει ό Θεός και πράξεις τά αντίθετα. Γιατί τό αγαθό δέν κατορθώνεται από μόνον τόν άνθρωπο, αλλά μέ τήν βοήθεια τοῦ Παντεπόπτη Θεοῦ.

189. Ό Θεός, ό Όποιος τά πάντα επιβλέπει, δπως μάς δίνει τις ανταμοιβές πού αξίζουν τά έργα μας, τό ίδιο κάνει και γιά τούς λογισμούς μας και γιά τις εκούσιες σκέψεις μας.

190. Οί ακούσιοι λογισμοί ξεφυτρώνουν από προηγούμενη αμαρτία, οί εκούσιοι από τήν ελεύθερη θέληση μας. Λοιπόν, αίτιοι τών πρώτων είναι οἱ δεύτεροι.

191. Στις κακές σκέψεις πού μάς Ιρχονται χωρίς νά θέλομε, ακολουθεί λύπη. Γι' αυτό και σύντομα εξαφανίζονται. Σ' αυτές δμως πού μάς Ιρχον-

102. Ποφοιμ. 9, 8.

103. Σ. Σεφ. 28, 13.

104. Γαλ. 4, 16.

ται μέ τήν πρόθεση μας, ακολουθεί χαρά, γι' αυτό και δύσκολα γλυτώνομε από αυτές.

192. Ὁ φιλήδονος λυπάται στις κατηγορίες και τις κακοπάθειες. Ὁ φιλόθεος στους επαίνους και τις πλεονεξίες.

193. Εκείνος πού δέν γνωρίζει τις τιμωρίες τοῦ θεοῦ, βαδίζει νοερά ἐνα δρόμο πού ἔχει ἀπό τή μιά και τήν ἄλλη γκρεμούς και ἀπό κάθε ἄνεμο εὐκολα ἀναποδογυρίζεται. Ὄταν ἐπαινείται, καμαρώνει και φουσκώνει· δταν τόν κατηγοροῦν, πικραίνεται. Ὄταν τρώει καλά, γίνεται ἀσελγής· δταν κακοπαθεῖ, οἰδύρεται. Ὄταν ἐννοεῖ, ἐπιδεικνύεται· δταν δέν ἐννοεῖ, προσποιεῖται. Ὄταν πλουτεῖ, ἀλαζονεύεται· δταν φτωχαίνει, υποκρίνεται. Ὄταν φάει ἀφθονα και χορτάσει, γίνεται θρασύς· δταν νηστεύει, γίνεται κενόδοξος. Μέ εκείνους πού τόν ἐλέγχουν, φιλονικεῖ· εκείνους πού τοῦ δίνουν συγγνώμη, τούς θεωρεῖ ἀνόητους.

194. Ἄν λοιπόν δέν λάβει ἀπό τόν Χριστό κάποιος τή χάρη Του γιά νά ἀποκτήσει γνώση τῆς ἀλήθειας και φόβο Θεοῦ, δχι μόνον ἀπό τά πάθη, ἀλλα και ἀπ' δσα λυπηρά τοῦ συμβαίνουν, τραυματίζεται σοβαρά.

195. Ὄταν θέλεις νά βρεις λύση σέ πρόβλημα περίπλοκο, ψάξε γι' αὐτό, τί ἀρέσει στό Θεό, και θά βρεις τή λύση του τήν ωφέλιμη.

196. Σ' εκείνα τά πράγματα πού εὐαρεστεῖται ὁ Θεός, σ' αὐτά και δλη ἡ κτίση υπηρετεῖ. Σ' εκείνα πού ὁ Θεός ἀποστρέφεται, και ἡ κτίση ἀντιστέκεται.

197. Εκείνος πού ἀντιστέκεται στά λυπηρά συμβάντα, πολεμά χωρίς νά τό γνωρίζει τή διαταγή τοῦ Θεοῦ. Εκείνος πού τά παραδέχεται, γνωρίζοντας καλά γιατί ἐρχονται και διτι ἀπό τό θέλημα τοῦ Θεοῦ προέρχονται, αὐτός, κατά τήν Γραφή, υπομένει τόν Κύριο<sup>105</sup>.

198. Ὄταν σοῦ ἐρθει πειρασμός, θλίψη και συμφορά, μή ζητάς γιατί και μέσω τίνος ἦρθε. Ζήτησε νά τόν υποφέρεις μ' ευχαρίστηση, χωρίς λύπη και χωρίς μνησικακία.

199. Ξένο κακό δέν μάς προσθέτει ἀμαρτία, δν εμεῖς δέν τό παραδεχτούμε μέ κακές σκέψεις.

200. Ἄν δέ μπορούμε νά βρούμε εὐκολα ἄνθρωπο πού εὐαρέστησε τό Θεό χωρίς πειρασμούς, πρέπει νά ευχαριστούμε τό Θεό γιά δτι μάς συμβαίνει.

201. Ἄν δέν ἀποτύγχανε ὁ Πέτρος στό νυχτερινό ψάρεμα<sup>106</sup>, δέ θά πετύχαινε στό ψάρεμα τῆς ἡμέρας. Και δν δέν πάθαινε τύφλωση στά μάτια ὁ Παῦλος<sup>107</sup>, δέν θά ἀνέβλεπε στό νοῦ. Και ἄν ὁ Στέφανος δέ δεχόταν συκοφαντία ὡς βλάσφημος, δέ θά ἀνοίγαν οἱ οὐρανοί γιά νά δει τό Θεό<sup>108</sup>.

105. Ψαλμ. 26, 14.

106. Λουκ. 5, 5.

107. Πράξ. 9, 8.

108. Πράξ. 6, 13· 7, 56.

202. Ὅπως ἢ κατὰ Θεόν εργασία λέγεται ἀρετή, ἔτσι καὶ ἡ ἀναπάντεχη θλίψη ονομάζεται πειρασμός.

203. Ὁ Θεός πείραξε τὸν Ἀβραάμ, δηλαδή τὸν στενοχωροῦσε πρὸς τὸ συμφέρον του καὶ διὰ γὰ νὰ μάθει τί εἶδους ἦταν, γιατί τὸν γνώριζε Εκείνος πού γνωρίζει τὰ πάντα καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τους- ἤθελε νὰ τοῦ δώσει ἀφορμές γὰ τὴν τέλεια πίστη.

204. Κάθε θλίψη ἐλέγχει τὴν κλίση τοῦ θελήματος, ἀν κλίνει στὰ δεξιὰ ἢ στὰ ἀριστερά. Γι' αὐτὸ ἡ θλίψη πού μᾶς συμβαίνει λέγεται πειρασμός, ἐπειδὴ παρέχει πείρα, δηλαδή φανερώνει στὸν θλιβόμενον τὰ κρυφὰ θελήματά του.

205. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ μᾶς ἀναγκάζει νὰ πολεμοῦμε τὴν κακία. Ὁταν ἐμεῖς πολεμοῦμε, τὴν πολεμεῖ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀφανίζει.

206. Σοφία δὲν εἶναι μόνο νὰ γνωρίζομε μὲ φυσικὴ συνέπεια τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ὑπομένομε σὰν δική μας τὴν πονηρία ἐκείνων πού μᾶς ἀδικοῦν. Γιατί ἐκεῖνοι πού ἐμείναν στὴν πρώτη περίπτωση, φούσκωσαν ἀπὸ υπερηφάνεια. Εκείνοι δὲ μὴ πού ἔφτασαν στὴ δεύτερη, ἀπόκτησαν ταπεινοφροσύνη.

207. "Ἄν θέλεις νὰ μὴν πειράζεσαι ἀπὸ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, νὰ καταδέχεσαι ἐξουδένωση τῆς ψυχῆς σου καὶ θλίψη τῆς σάρκας του. Καὶ αὐτὸ διὰ σὲ μερικά, ἀλλὰ σὲ κάθε καιρὸ καὶ τόπο καὶ πρᾶγμα.

208. Εκείνος πού γυμνάζεται μὲ τὴ θέληση τοῦ σις θλίψεις, δὲ θὰ κατακυριευτεῖ ἀπὸ τοὺς ἀκούσιους πονηροὺς λογισμοὺς. Εκείνος πού δὲν καταδέχεται τὰ πρῶτα, αἰχμαλωτίζεται ἀπὸ τὰ δεύτερα καὶ χωρὶς νὰ θέλει.

209. Ὅταν ἀδικεῖσαι καὶ σκληραίνει ἡ καρδιά σου καὶ τὰ σπλάχνα σου, μὴ λυπάσαι, ἐπειδὴ αὐτὸ ἐγίνε κατ' οἰκονομίαν, ἀλλὰ μὲ χαρὰ νὰ ἀνατρέψεις τοὺς λογισμοὺς πού ξεσηκώνονται, γνωρίζοντας διὰ μὲ τὸν ἀφανισμό των λογισμῶν, μόλις αὐτοὶ ἐμφανιστοῦν, ἀφανίζεται καὶ τὸ κακὸ. "Ἄν δὲ μὴ οἱ λογισμοὶ ἐξακολουθοῦν ἀδιάκοπα, τότε καὶ τὸ κακὸ μεγαλώνει.

210. Χωρὶς συντριβὴ καρδιάς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὴν κακία. Δίνει συντριβὴ στὴν καρδιά ἡ ἐγκράτεια ἀπὸ τὰ τρία αὐτά: ὑπνο, τροφή καὶ σωματικὴ ἀνάπαυση. Ἡ ἀφθονία αὐτῶν φέρνει τρυφή καὶ ἡδονικὴ ζωὴ, καὶ αὐτὰ δέχονται τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς καὶ εἶναι ἀντίθετα στὴν προσευχὴ καὶ στὴν πρέπουσα διακονία.

211. "Ἄν σοῦ Ἰλαχε νὰ διατάξεις ἀδελφούς, φύλαγε τὴν τάξη σου καὶ μὴ σπατάσεις καὶ δὲν πεις τὰ δέοντα, ἐπειδὴ ὑπάρχουν ἀντιλέγοντες. Καὶ ἀν ὑπακούουν, θὰ εἶχες μισθὸ γὰ τὴν ἀρετὴ τους. "Ἄν παρακούουν, πάντως νὰ τοὺς συγχωρήσεις καὶ θὰ λάβεις τὰ ἴσα ἀπὸ Αὐτόν πού εἶπε: «Συγχωρεῖστε, καὶ θὰ συγχωρηθεῖτε»<sup>109</sup>.

212. Μέ πανήγυρη μοιάζει κάθε θλίψη. Εκείνος πού ξέρει νά εμπορεύεται, θά κερδίσει πολλά. Εκείνος πού δέν ξέρει, ζημιώνεται.

213. Εκείνον πού δέν υπακούει μέ τό πρώτο, μήν τόν βιάζεις μέ φιλονεικία, αλλά τό κέρδος πού έχασε εκείνος, κέρδισε το έσύ· γιατί περισσότερο από τή διόρθωση εκείνου, θά σέ ωφελήσει ή ανεξικακία σου.

214. Όταν ή βλάβη τού ενός άφορα σέ πολλούς, τότε δέν πρέπει νά μακροθυμείς ούτε νά ζητείς τό συμφέρον σου, αλλά τό συμφέρον τών πολλών γιά νά σωθούν. Επειδή ή αρετή πού άφορα σέ πολλούς είναι πιο ωφέλιμη από τήν αρετή πού άφορα σέ έναν.

215. Άν κανείς πέσει σέ οποιαδήποτε αμαρτία και δέν λυπηθεί ανάλογα μέ τό σφάλμα, εύκολα πάλι πέφτει στό ίδιο δίχτυ.

216. Όπως τό λιοντάρι δέν πλησιάζει μέ φιλικά αισθήματα τό δαμάλι, έτσι ή άναισχυντία δέ δέχεται ευχάριστα τή λύπη γιά τις αμαρτίες.

217. Όπως λύκος μέ πρόβατο δέν συνέρχονται γιά νά τεκνοποιήσουν, έτσι ό χορτασμός δέ συνέρχεται μέ τόν πόνο τής καρδιάς γιά νά γεννήσουν αρετές.

218. Κανείς δέν μπορεί νά έχει πόνο και λύπη κατά Θεόν, άν δέν αγαπήσει πρωτύτερα τις αιτίες τους.

219. Ό φόβος τού Θεού και ό έλεγχος γιά τά σφάλματα μας προξενούν λύπη. Η εγκράτεια και ή αγρυπνία συντροφιάζουν μέ τόν πόνο.

220. Εκείνος πού δέν διδάσκεται από τις εντολές και τις συμβουλές τής Γραφής θά χτυπηθεί μέ μάστιγα άλογου και κεντρί τού δνου<sup>110</sup>. Άν δέν τά δεχτεί κι αυτά, τότε μέ φίμωτρο και χαλινάρι θά σφιχτεί από τό λαιμό<sup>111</sup>.

221. Εκείνος πού εύκολα νικιέται από τά μικρά, έξ ανάγκης έχει υποδουλωθεί και στά μεγάλα. Εκείνος πού καταφρονεί τά μικρά, μέ τή βοήθεια τού Κυρίου θά αντισταθεί στά μεγάλα.

222. Μήν προσπαθείς μέ έλεγχους νά ωφελήσεις εκείνον πού καυχιέται γιά αρετές. Γιατί ό ίδιος άνθρωπος δέν μπορεί νά αγαπά και τήν επίδειξη και τήν αλήθεια.

223. Κάθε λόγος τού Χριστού φανερώνει έλεος και δικαιοσύνη και σοφία τού Θεού· τούτων τή δύναμη βάζει μέσω τής ακοής στις ψυχές δσων ακούν μ' ευχαρίστηση. Γι' αυτό, οί άνελεήμονες και άδικοι πού τόν άκουσαν μέ δυσαρέσκεια, δέν μπόρεσαν νά εννοήσουν τή σοφία τού Θεού, αλλά και τό Διδάσκαλο τόν σταύρωσαν. Άς προσέξομε λοιπόν κι εμείς άν ακούμε μ' ευχαρίστηση. Γιατί ό Ίδιος είπε: «Όποιος μέ αγαπά θά φυλάξει τις εντολές μου· θά τόν αγαπήσει ό Πατέρας μου, θά τόν αγαπήσω κι έγώ και θά τού φανερώσω τόν εαυτό μου»<sup>112</sup>. Βλέπεις πώς έκρυσφ μέσα στις εντολές τή

110. Παροιμ. 26, 3.

111. φ α λ μ 3 1, 9.

112. 1ω. 14, 21.

φανέρωση Του; Άπ' δλες λοιπόν τις αρετές, εκείνη πού τις περιλαμβάνει ό-λες είναι ή αγάπη προς τον Θεό και τον πλησίον, πού προέρχεται από τήν αποχή από τήν ύλη και τήν ησυχία τών λογισμών.

224. Τό γνωρίζει αυτό ό Κύριος και μάς παραγγέλλει: «Μή φροντίσετε για τό αύριο»<sup>113</sup>. Και είναι σωστό· γιατί εκείνος πού δεν έχει απαλλαγεί από τήν μέριμνα της ύλης, πώς θά απαλλαγεί από τούς πονηρούς λογισμούς; Κι εκείνος πού είναι περικυκλωμένος από λογισμούς, πώς θά δει πραγματική τήν αμαρτία πού σκεπάζουν οί λογισμοί; Αυτή είναι σκοτάδι και ομίχλη της ψυχής, πού προήλθε από πονηρές σκέψεις και πράξεις. Ό διάβολος πειράζει μέ προσβολές πονηρών λογισμών, δέ βιάζει όμως αλλά υποδεικνύει τήν άρχή. Ό άνθρωπος μέ φιληδονία και κενοδοξία ευχαρίστως ανταποκρίνεται· γιατί αν και δέν ήθελε από διάκριση, αλλά στήν πράξη ευχαριστιόταν και παραδεχόταν. Εκείνος πού δέν είδε τήν καθολική (γενική) αμαρτία, πότε θά παρακαλέσει νά απαλλαχτεί από αυτήν; Εκείνος πού δέν καθαρίστηκε, πώς θά βρει τόν τόπο τής καθαρής φύσεως; Κι εκείνος πού δέν τον βρήκε, πώς θά δεϊ τόν εσωτερικότερο οίκο του Χριστού; Αφού είμαστε οίκος Θεού κατά τόν προφητικό και ευαγγελικό λόγο και τόν αποστολικό<sup>114</sup>.

225. Πρέπει λοιπόν ακολουθώντας αυτά πού είπαμε παραπάνω, νά ζητήσομε νά βρούμε τόν οίκο, και μέ προσευχή νά έπιμένομε νά «κρούομε», ώστε ή τώρα ή κατά τήν ώρα του θανάτου μας νά μάς ανοίξει ό Κύριος και νά μή μάς πει επειδή αμελήσαμε, «Δέν γνωρίζω από πού είστε»<sup>115</sup>. Όχι μόνο χρεωστούμε νά ζητήσομε και νά λάβομε, αλλά και δι,τι λάβομε νά φυλάξομε. Επειδή υπάρχουν μερικοί πού τό έχασαν, αφού τό έΤ,αβαν. Γι' αυτό, τών πραγμάτων πού προείπαμε, ψιλή γνώση ή και τυχαία πείρα, Ισως και όψιμαθείς και νέοι κατέχουν. Τήν εργασία όμως τήν υπομονετική κι επίμονη, μόλις διαθέτουν οϊ ευλαβείς και πολύπειροι γέροντες, οί όποιοι από απροσεξία πολλές φορές τήν έχασαν και μέ εκούσιους κόπους τήν αναζήτησαν και τήν βρήκαν. Αυτό και εμείς νά μήν παύομε νά κάνομε μέχρις δτου τήν αποκτήσομε μόνιμα.

226. Αυτές τις λίγες εντολές του Πνευματικού Νόμου ξεχωρίσαμε από τις πολλές. Αυτές και ό μέγας Ψαλμωδός<sup>116</sup> προτρέπει ακατάπαυστα νά μαθαίνομε και νά πράττομε όσοι συνεχώς ψάλλομε στο όνομα του Κυρίου μας Ιησού. Σ' Αυτόν ανήκει ή δόξα και τό κράτος και ή προσκύνηση, τώρα και στους αιώνες. Αμήν.

113. Ματθ. 6, 34.

115. Λουκ. 13, 25.

114. Ίω. 14, 23- Α' Κορ. 3, 16- Έβρ. 3, 6.

116. Ψαλμ. 1, 2 κ.ά.

## Επιστολή προς τον μονάζοντα Νικόλαο

Ἐπειδή από καιρό ἴσους πολύ απασχολημένος μέ τή σωτηρία σου καί ἡ φροντίδα σου ἦταν πολλή γιά τή ζωή τή σύμφωνη μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἦρθες σέ μένα καί μοῦ ἔλεγες τά δικά σου, μέ ποιους κόπους καί ποθο φλογερό εἶχες σκοπό νά προσκολληθεῖς στόν Κύριο, μέ ζωή αυστηρή, μέ εγγρατεία καί κάθε κακοπάθεια, αγωνιζόμενος μέ αγρυπνία πολλή καί επίμονη καί συνεχῆ προσευχή. Καί ποιοι πόλεμοι, μοῦ ἔλεγες, καί σήμεν ἀπό σαρκικά πάθη ανασυντάσσονται μέσα στήν ἀνθρώπινη φύση καί ξεσηκώνονται κατά τῆς ψυχῆς ἀπό τό νόμο τῆς αμαρτίας<sup>117</sup> πού ἐναντιώνεται καί μάχεται στό νόμο τοῦ νοῦ μας. Περισσότερο ἀπ' ἄλλα θρηνοῦσες γιατί σ' ἐνοχλοῦσε τό πάθος τῆς οργῆς καί τῆς ἐπιθυμίας καί ζητούσες ἀπό μένα κάποια μέθοδο καί συμβουλή, μέ ποιους αγώνες καί κόπους θά μπορούσες νά κατανικήσεις τά καταστρεπτικά αὐτά πάθη. Καί τότε, ὅσο ἦταν δυνατό, συμβούλεψα προσωπικά τήν ἀγάπη σου, ἐκθέτοντας σου τά ψυχοφελή νοήματα, τις σκέψεις καί τά φρονήματα. Καί σοῦ εἶπα τότε μέ ποιους κόπους καί ἐπιμονή ἀσκητική καί σύνεση καί γνώση λογική σύμφωνα μέ τό Ευαγγέλιο ἀν ζήσει ἡ ψυχῆ, μέ πίστη καί μέ τή βοήθεια τῆς χάριτος, μπορεῖ νά νικήσει τις κακίες πού ἀναβλύζουν μέσα μας καί μάλιστα τις κακίες πού εἶπαμε παραπάνω.

Ἐναντίον ἐκείνων τῶν παθῶν πού ἔδωσαν ἀπό τήν προηγούμενη συνήθεια σ' αὐτά τήν ποιότητα τους στήν ψυχῆ πού ὀπως εἶναι ἐπόμενο παρασύρεται περισσότερο ἀπό αὐτά, ἐναντίον αὐτῶν τῶν παθῶν οφείλει ἡ ψυχῆ νά αγωνιστεῖ μέ μεγαλύτερη ἐνταση καί ἀκατάπαυστα, ἕως ὅτου υποτάξει τις σαρκικές καί παράλογες ἐπιθυμίες τῆς καρδιάς, στις ὅποιες προηγουμένως παρασυρόταν καί υποτασσόταν καί γινόταν αἰχμάλωτη τους μέ τή συνεχῆ υπενθύμιση καί κακή μελέτη τῶν λογισμῶν καί τήν εσωτερική συγκατάθεση τῶν σκέψεων. Σωματικά λοιπόν ἀπομακρύνθηκα ἀπό σένα στό πρόσωπο μόνο, ὄχι ὁμως καί στήν καρδιά<sup>118</sup>, καί πῆγα στήν ἔρημο κοντά στους ἀληθινούς ἐργάτες καί πολεμιστές τοῦ Χριστοῦ, μέ σκοπό καί ἐγώ, ἔστω καί λίγο, νά αγωνιστώ καί νά συμπολεμήσω μέ τούς ἀδελφούς πού πολεμοῦν ἐναντίον τῶν ἀντιθέτων σαρκικών ἐνεργειῶν καί ἀντιπαρατάσσονται γενναία ἐναντίον τῶν παθῶν, καί νά ἀποβάλω τήν ὀκηρία καί ν' ἀπορρίψω τήν ἀμέλεια ἀπό πάνω μου καί νά πάρω ἐπάνω μου κάθε φροντίδα καί ἐπιμέλεια, ἐπειδή βιαζόμουνα νά εὐαρεστήσω τό θεό. Γι' αὐτό μέ προθυμία στέλνω γραπτή ψυχοφελή νοουθεσία σ' ἐσένα πού εἶσαι ἀληθινός καί γνήσιος δούλος τοῦ Χριστοῦ, μέ τό σκοπό, ὅσα αὐό ἔλεγα τότε πρόσωπο μέ πρόσω-

117. Ρωμ. 7, 23.

118. Α' Θεσ. 2, 17.



πο, διατυπωμένα τώρα πιο σύντομα στη μικρή συμβουλευτική επιστολή,νά τα διαβάσεις μ' επιμέλεια σάν νά είμαι παρών και νά ωφεληθείς πνευματικά.

Λοιπόν τήν άρχή της κατά Θεόν ωφέλειας σου, παιδί μου, οφείλεις νά τήν κάνεις από αυτό τό σημείο: πρέπει νά μελετάς και νά συλλογίζεσαι ακατάπαυστα χωρίς ποτέ νά ξεχνάς, δλες τις οικονομίες (τις διευθετήσεις και τούς μυστηριώδεις τρόπους της θείας βουλής) και τις ευεργεσίες πού σοῦ Ικανέ κι εξακολουθεί νά σοῦ κάνει ὁ θεός γιά τή σωτηρία της ψυχής σου· δι τυλιγμένος από τή λήθη πού προκαλεί ἡ κακία ἡ εξαιτίας τής ραθυμίας νά ξεχνάς τις πολλές και μεγάλες πρὸς εσένα ευεργεσίες Του, και ἔτσι νά περνάς τόν υπόλοιπο καιρό σου χωρίς ωφέλιμα ἔργα και χωρίς ευχαριστία. Επειδή οἱ ακατάπαυστες αυτές ενθυμήσεις τών ευεργεσιών τοῦ Θεοῦ, κεντούν σάν τό σουβλί τήν καρδιά και την παρακινούν σέ εξομολόγηση και δοξολογία, σέ ταπείνωση, σέ ευχαριστία μέ συντριβή ψυχής, σέ κάθε αγαθή απασχόληση, σέ προθυμία γιά νά ανταποδώσει τις ευεργεσίες πρὸς τό θεό μέ τρόπους και ἡθη αγαθά και μέ δλη τήν αρετή πού εἶναι σύμφωνη μέ τό θέλημα Του· και τήν κάνουν νά μελετά πάντοτε τόν προφητικό λόγο: «Τί θά ανταποδώσω στόν Κύριο γιά δλα, μέ δσα μ' ἔχει ευεργετήσει;»<sup>119</sup>

"Ας αναλογιστεί ὁ ἄνθρωπος τις ευεργεσίες τοῦ φιλόανθρωπου θεοῦ από τόν καιρό τής γεννήσεως, ἡ από πόσους κινδύνους γλύτωσε, σέ πόσες αμαρτίες ἔπεσε και σέ πόσες παραβάσεις γλίστρησε θεληματικά, και εντούτοις δέν τόν παρέδωσε γιά ἀπώλεια και θάνατο, σύμφωνα μέ τό δίκαιο, στά πονηρά πνεύματα πού τόν εξαπάτησαν, ἄλλα τόν διαφύλαξε μακρόθυμα ὁ φιλόανθρωπος Κύριος, παραβλέποντας τις αμαρτίες του, περιμένοντας τήν επιστροφή του. Και ἐνώ ἡ ψυχή του δούλευε μέ τά πάθη της θεληματικά στά εχθρικά και πονηρά πνεύματα, Αυτός τόν διέτρεφε, τόν σκέπαζε και τόν προστάτευε, προνοώντας μέ κάθε τρόπο γι' αυτόν. Και τέλος ἔβαλε μέσα του αγαθή κλίση και τόν οδήγησε σέ ὁδό σωτηρίας και ἔβαλε στήν καρδιά του ἔρωτα ασκητικού βίου και τόν δυνάμωσε, ὡστε ν' αφήσει μέ χαρά τόν κόσμο και δλη τήν ἄπατη τοῦ κόσμου και τών σαρκικών ἡδονών, και τόν καταστόλισε μέ τό αγγελικό σχήμα τής ασκητικής τάξεως, και προετοίμασε τά πράγματα ὡστε νά γίνει δεκτός σέ ἀδελφότητα αγίων ἀνδρῶν.

Ποιος λοιπόν, δν εἶναι ευσυνείδητος και τά συλλογίζεται αυτά, δέ θά βρῖσκεται πάντοτε σέ συντριβή καρδιάς; Και ἀφού ἔχει τόσες προηγούμενες ευεργεσίες σάν ἐνέχυρα, χωρίς προηγουμένως νά ἔχει πράξει κανένα αγαθό, δέν θά ἔχει πάντοτε βέβαιη ἐλπίδα; θά ἔχει βέβαιη ἐλπίδα, γιατί θά σκέφτεται: «Ἐγώ κανένα καλό δέν ἔκανα ἄλλα αντίθετα ἔχω αμαρτήσῃ πολύ ἐνώπιον Του μέ σαρκικές αμαρτίες και πολλές ἄλλες κακίες- ὡστόσο δέ μοῦ φέρθηκε ἀνάλογα μέ τις ἀνομίες μου, οὔτε μοῦ ανταπέδωσε ἀνάλογα μέ τις

αμαρτίες μου<sup>120</sup>, άλλα τόσες δωρεές και ευεργεσίες οικονόμησε για μένα. "Αν τώρα δώσω ολότελα τόν εαυτό μου νά Τόν υπηρετώ στό έξις, μέ άγνή διαγωγή και ενάρτερες πράξεις, για πόσα αγαθά και πνευματικά χαρίσματα θά μέ κρίνει άξιο και θά μέ δυναμώσει και θά μέ κατευθύνει και θά μέ κατευοδώσει σέ κάθε καλό έργο; Γι' αυτό, εκείνος πού έχει πάντοτε τέτοιες σκέψεις και δέ λησμονεί τις ευεργεσίες τοῦ Θεοῦ, ντρέπεται τόν εαυτό του και τόν διορθώνει και τόν βιάζει για κάθε καλή άσκηση αρετής και για κάθε εργασία ενάρτετη και είναι πάντοτε πρόθυμος, πάντοτε έτοιμος στό νά εκτελεί τό θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Λοιπόν, αγαπητό μου παιδί, επειδή έχεις μέ τή χάρη τοῦ Χριστοῦ φυσική σύνεση, αυτή τήν αγαθή μελέτη νά τήν έχεις διαρκώς στό νοῦ σου και νά φροντίζεις νά μήν τήν σκεπάζει ή καταστρεπτική λησμοσύνη, ούτε ή αμέλεια πού ματαιώνει και απομακρύνει τό νοῦ από τή θεϊκή ζωή νά τήν εμποδίζει· ούτε νά σκοτίζεται ό νους σου από τήν άγνοια πού είναι αίτια δλων τών κακών, ούτε από σαρκική ηδονή νά δελεάζεσαι, ούτε νά νικιέσαι από τή λαιμαργία. Νά μήν αιχμαλωτίζεται ό νους σου από τήν επιθυμία ώστε νά μολύνεται από συγκατάθεση σέ σκέψεις πορνικές. Νά μή σέ νικοῦν ή όργή και ή μνησικακία πού γεννούν τό μίσος εναντίον τών άλλων, και μέ μία ελεεινή και άθλια πρόφαση νά λυπάσαι και νά λυπείς τούς άλλους και νά μαζεύεις μνησικακία στην ψυχή σου κατά τοῦ πλησίον σου και έτσι νά ξεπέφτεις από τήν καθαρή προσευχή προς τόν Θεό και αιχμάλωτος πιά στό νοῦ ν' άγριοκοιτάξεις τόν αδελφό πού έχει κι αυτός τήν Ιδια ψυχή μ' εσένα. Γιατί μέ δεμένη τή συνείδηση από τό παράλογο σαρκικό φρόνημα, θά παραδοθείς από τό Θεό στά πονηρά πνεύματα στά όποια υπάκουσες, προς τιμωρία σου για ένα ορισμένο διάστημα, έως δτου βρεθεί ό νους σέ τέλεια απορία και απελπισία άπ' δλα τά μέρη, σάν νά τόν έχουν καταπιεί δλα αυτά, και άφοῦ θά έχει χάσει τήν κατά Θεόν προκοπή από τις παραπάνω αιτίες, θ' αρχίσει πάλι μέ πολλή ταπείνωση από τήν άρχή τό δρόμο τής σωτηρίας. Και άφοῦ κοπιάσει πολύ σέ προσευχές και ολονύκτιες αγρυπνίες, θά καταργήσει τις αιτίες μέ τήν ταπείνωση και τήν εξομολόγηση προς τό Θεό και τόν πλησίον.

Έτσι αρχίζει ό νους πάλι νά έρχεται στον εαυτό του και φωτιζόμενος μέ φωτισμούς ευαγγελικής γνώσεως, μέ τή χάρη τοῦ Θεοῦ, μαθαίνει διτ εκείνος πού δέν παραδίνει τόν εαυτό του αυτοπροαιρέτως στό σταυρό μέ φρόνημα ταπεινώσεως και έξουδενώσεως και δέ ρίχνει τόν εαυτό του από κάτω άπ' δλους νά καταπατείται και νά έξουδενώνεται και νά καταφρονείται και νά καταγελάται και νά εμπαιζεται και δλα αυτά νά τά υπομένει μέ χαρά και διόλου νά μήν επιδιώκει τά ανθρώπινα, δόξα ή τιμή ή έπαινο ή ηδονή φαγητού ή ποτού ή ενδύματος, δέν μπορεί νά γίνει αληθινός χριστιανός.

Λοιπόν, ἀφοῦ εἶναι εμπρός μας τέτοιοι αγώνες χαί παλαίσματα και βραβεῖα, μέχρι πότε θα μας περιγελά ή υποκριτική μόρφωση ευσέβειας για νά υπηρετούμε μέ πανουργία τόν Κύριο, ἄλλο νά μάς νομίζουν οἱ ἄνθρωποι και ἄλλο νά φαινόμεστε σ' Εκείνον πού γνωρίζει τά κρυφά; Γιατί ἐνώ πολλοί μάς νομίζουν για ἁγίους, ἐμεῖς ἔχομε ἀκόμη ἄγριο χαρακτήρα και φερσίματα, και ἐνώ ἔχομε τό ἐξωτερικό σχήμα τῆς ευσέβειας, ἀρνούμαστε τή δύναμη τῆς<sup>121</sup>. Και ἐνώ μάς νομίζουν πολλοί παρθένους και αγνοῦς, ἐνώπιον τοῦ θεοῦ πού γνωρίζει τά κρυφά τῆς καρδιάς μας εἴμαστε μολυσμένοι μέσα μας ἀπό συγκαταθέσεις σέ πορνικούς λογισμούς και λασπωμένοι ἀπό τις ἐνέργειες τῶν παθῶν και ἀκάθαρτοι. Και για τήν υποκριτική μας ἀκόμη ἀσκησι καμαρώνομε μπροστά στους ἐπαίνους τῶν ἀνθρώπων και τυφλώνεται ολότελα ὁ νους μας.

Ὡς πότε λοιπόν θά βαδίζομε μέ τήν ματαιότητα τοῦ νοῦ μας χωρίς νά πιάσομε γερά τό ευαγγελικό φρόνημα και χωρίς νά φροντίζομε νά πληροφορηθοῦμε ποιος εἶναι ὁ ακριβῆς και κατά συνείδηση βίος για νά ἐπιδιώξομε νά τόν ἐφαρμόσομε και νά βροῦμε τήν ἀφοβία και τό θάρρος τῆς συνειδήσεως; Ἀλλά ἀκόμη στηριζόμεστε στήν ἐξωτερική μόνο ἀρετή, κι αὐτό γιατί δέν ἔχομε τήν ἀληθινή γνώση και ἀπατούμε τούς εαυτούς μας μέ ἐξωτερικά ἔργα και θέλομε νά ἀρέσομε στους ἀνθρώπους και κυνηγοῦμε τις δόξες, τις τιμές και τούς ἐπαίνους τους.

Θά ἐρθει ὀπωσδήποτε Εκείνος πού φανερώνει τά κρυμμένα στό σκοτάδι και τά θελήματα τῶν καρδιῶν<sup>122</sup>, ὁ δικαστής πού δέν ξεγελιέται μέ σοφίσματα, πού μήτε τόν πλοῦσιο ντρέπεται, μήτε τό φτωχό ἔλεεῖ. Εκείνος πού ἀφαιρεῖ τό ἐξωτερικό σχήμα και φανερώνει τήν ἐσωτερικά κρυμμένη ἀλήθεια. Εκείνος πού στεφανώνει ἐπί παρουσία Ἀγγέλων μπροστά στόν Πατέρα Του τούς ἀληθινούς αγωνιστές και ἀθλητές πού ζουν σύμφωνα μέ τή συνείδηση τους. Εκείνος πού σέρνει στό θρίαμβο του, μπροστά στήν ἄνω Ἐκκλησία τῶν ἁγίων και σέ 8η τήν ἐπουράνια στρατιά, τούς υποκριτές πού φοροῦν μόνο τό ἐξωτερικό σχήμα τῆς ευσέβειας και μόνο φαινομενική ἀγιότητα ἐπιδεικνύουν στους ἀνθρώπους και στηρίζονται σ' αὐτήν και ἀπατούν τόν εαυτό τους<sup>123</sup>, και πού τούς ἀποστέλλει φοβερά ντροπιασμένους στό σκότος τό ἐξώτερο, 8πως τις μωρές παρθένες<sup>124</sup>. Αὐτές και τήν ἐξωτερική παρθενία φύλαξαν, γιατί δέν κατηγορήθηκαν 8τι δέν τήν φύλαξαν, ἀλλά και λάδι στά δοχεῖα τους εἶχαν ἐν μέρει, δηλαδή εἶχαν και μερικῆς ἀρετῆς και μερικά ἐξωτερικά κατορθώματα και χαρίσματα, γι' αὐτό οἱ λαμπάδες τους μέχρις ἐνός σημείου ἀνάβαν ἀλλά ἀπό ἀμέλεια και ἀγνοια και ὀκνηρία, δέν εἶχαν προνοήσει και δέν γνώρισαν μέ ἀκρίβεια τό πλήθος τῶν παθῶν πού εἶχαν μέσα τους και πού τά ἐνεργοῦσαν και τά κινούσαν τά πο-

121. Β' Τιμ. 3, 5.

122. Α' Κορ. 4, 5.

123. Γαλ. 6, 3.

124. Ματθ. 25, 1-12.

νηρά πνεύματα· άλλα άφηναν νά διαφθειρόνται οί σκέψεις τους άπό τις αντίθετες ενέργειες των πονηρών πνευμάτων καθώς μέ τή συγκατάθεση τους στους πονηρούς λογισμούς έπιαναν σχέση μέ αυτούς, έπαιρναν τό δόλωμα στην καρδιά τους και έπεφταν νικημένες. Τις νικούσε δηλαδή ό κάκιστος φθόνος, ή ζήλεια πού μισεί τά καλά, ή διχόνοια, ή φιλονεικία, τό μίσος, ή όργή, ή πικρία και δυσαρέσκεια, ή μνησικακία, ή υποκρισία, ό θυμός, ή υπερηφάνεια, ή κενοδοξία, ή άνθρωπαρέσκεια, ή φιλαργυρία, ή άκηδία, ή σαρκική επιθυμία ή οποία εργάζεται νοερά τήν ήδυπάθεια, ή απιστία, ή έλλειψη τοῦ θείου φόβου, ή δειλία, ή λύπη, ή άντιλογία, ή ατονία, ό ὕπνος, ή οίηση, ή δικαιολογία, τό φούσκωμα τοῦ φρονήματος, ή αλαζονεία, ή απληστία, ή ασωτία, ή πλεονεξία, ή απελπισία πού είναι τό χειρότερο όλων των κακών, και οί λεπτές ενέργειες τής κακίας. Οί όποιες μωρές παρθένες και τήν εργασία των καλών, τή σεμνή δηλ. πολιτεία τους, και αυτήν πού φάινονταν δι κανουν στους ανθρώπους και απολάμβαναν τούς επαίνους (μ<sup>1</sup> δλο πού είχαν και μερικά χαρίσματα, τά παρέδιναν στά πνεύματα τής κενοδοξίας και τής άνθρωπαρέσκειας), και μέ τή μετοχή των λοιπών παθών, ανακάτωναν τά καλά έργα μέ τά πονηρά και σαρκικά φρονήματα. ΙΥ αυτό και τά έκαναν απαράδεκτα και ακάθαρτα όπως ή θυσία τοῦ Κάιν<sup>125</sup> και έτσι αποκλείστηκαν άπό τή χαρά τοῦ Νυμφίου και τοῦ επουράνιου νυμφώνα.

Αυτά λοιπόν άς σκεφτόμαστε και άς ξεκαθαρίζομε και άς δοκιμάζομε για νά έννοήσομε και νά μάθομε σε ποιά κατάσταση βρισκόμαστε, μέ τό σκοπό, εφόσον έχομε ακόμη καιρό μετάνοιας και επιστροφής στον Θεό, νά διορθώσομε τούς εαυτούς μας. Έτσι θά εκτελούμε τά καλά έργα μέ καθαρή καρδιά κι έτσι θά είναι αυτά αληθινά και καθαρά και δι ανακατωμένα μέ σαρκικό φρόνημα και δέ θά απορριφθούν μακριά σαν θυσία έπίμεμπτη, εξαιτίας αφοβίας και αμέλειας και ελλείψεως αληθινής γνώσεως. Φοβοῦμαι μήπως και τόν κόπο τής παρθενίας και εγκράτειας και αγρυπνίας και νηστείας και φιλοξενίας υποφέρομε και ξεοδέφομε τις ήμερες μας, και για τις παραπάνω αιτίες των παθών πού είπαμε, εκείνα πού νομίζαμε για αρετές βρεθούν θυσία έπίμεμπτη και γίνουν απαράδεκτα άπό τόν επουράνιο Ιερέα Χριστό.

Αυτός λοιπόν, παιδί μου, πού θέλει νά σηκώσει τό σταυρό του και νά ακολουθήσει τό Χριστό μέ τήν ακατάπαυστη εξέταση των λογισμών του, πρέπει νά φροντίσει πρώτα-πρώτα νά έχει τήν αληθινή γνώση και τή φρόνηση· νά έχει πολλή μέριμνα για τήν σωτηρία του, πολλή σύνεση και πολλή σπουδή προς τό Θεό\* νά έρωτα εκείνους πού έχουν τό ίδιο φρόνημα μέ αυτόν, δούλους τοῦ Θεοῦ, και αγωνίζονται τόν ίδιο αγώνα, για νά γνωρίζει

πού και πώς βαδίζει, μήπως από άγνοια βαδίζει στό σκοτάδι χωρίς λύχνο νά τοῦ φέγγει. Γιατί εκείνος πού είναι ιδιόρρυθμος κι ακολουθεῖ δικό του τρόπο ζωῆς και βαδίζει χωρίς ευαγγελική γνώση και χωρίς οδηγία, σκοντάφτει συχνά και πέφτει σέ πολλούς λάκκους και παγίδες τοῦ πονηροῦ και πλανιέται πολύ, πέφτει σέ πολλούς κινδύνους και δέν γνωρίζει τί τέλος θά ἔχει. Επειδή πολλοί πέρασαν ἀπό πολλούς κόπους και άσκηση και κακοπάθειες και πολλούς μόχθους υπέφεραν γιά τόν Θεό, ἀλλά ἡ ιδιόρρυθμία, ἡ ἔλλειψη διακρίσεως και ἡ ἔλλειψη τῆς πνευματικῆς βοήθειας τῶν ἄλλων ἔκαναν τούς τόσους και τόσους κόπους τους ανίσχυρους και μάταιους.

Σύ λοιπόν, αγαπητό μου παιδί, δπως σοῦ γράφω και στήν ἀρχή αυτοῦ τοῦ λόγου, μήν ξεχνάς τις ευεργεσίες πού σοῦ ἔχει κάνει ὁ προσκυνητός και φιλόανθρωπος Θεός· μή δελεάζεσαι ἀπό τήν κακία και οκνηρία, ἀλλά βάλε μπροστά στά μάτια σου δλες τις ευεργεσίες τοῦ Θεοῦ ἀπό τή γέννηση σου μέχρι τώρα, σωματικές και πνευματικές, νά τις μελετάς και νά τις σκέφτεσαι προσεκτικά, δπως λέει και ἡ Γραφή: «Μήν ξεχνάς δλες τις ευεργεσίες Του»<sup>126</sup>. Ἐτσι θά παρακινεῖται ἡ καρδιά σου στό φόβο και στήν αγάπη τοῦ Θεοῦ, ὡστε δσο μπορείς νά Τοῦ ανταποδώσεις βίο προσεκτικό, ζωή ἐνάρετη, συνείδηση ευσεβῆ, λόγο κατάλληλο, πίστη ὀρθή, φρόνημα ταπεινό, και μέ μιά λέξη νά αναθέσεις ολόκληρο τόν εαυτό σου στό Θεό, φιλοτιμημένος ἀπό τήν ἀνάμνηση τῶν ευεργεσιῶν τοῦ ἀγαθοῦ και φιλόανθρωπου Κυρίου. Κι ἔτσι κατά κάποιον τρόπο αυτομάτως μέ τή μνήμη τῶν ευεργεσιῶν Του, ἡ μάλλον και μέ τήν βοήθεια ἀπό τόν ουρανό, πληγώνεται ἡ καρδιά σου ἀπό τήν αγάπη και τόν πόθο πρὸς Αὐτόν, γιατί εκείνα τά θαυμάσια πού δέν ἔκανε σέ ἄλλους πού είναι πολύ καλύτεροί σου, τά ἔκανε σέ σένα λόγω τῆς ἀρρητης φιλανθρωπίας Του.

Νά προσπαθεῖς λοιπόν νά θυμάσαι ἀδιάκοπα δλες τις ευεργεσίες πού σοῦ ἔχει κάνει ὁ Θεός. Εξαιρετικά και ιδιαίτερα νά θυμάσαι ἀδιάλειπτα εκείνη τή μεγάλη και θαυμαστή χάρη και ευεργεσία· ταξίδευες μαζί μέ τήν μητέρα σου ἀπό τούς Ἁγίους Τόπους πρὸς τήν Κωνσταντινούπολη, δπως μάς διηγῆθηκες, και σηκώθηκε ἡ φοβερή και ανυπόφορη εκείνη θαλασσοταραχή και μεγάλη τρικυμία εκείνη τή νύχτα και δλοι δσοι βρίσκονταν στό πλοίο μαζί μέ τούς ναύτες και τήν μητέρα σου χάθηκαν στό βυθό, και ἀπό ἓνα παράδοξο θαῦμα τῆς θείας δυνάμεως, μόνον ἐσύ και δύο ἄλλοι σωθήκατε. Και πώς κατά θεία οικονομία, μάς εἶπες, ἦρθες στήν Ἄγκυρα και σέ λυπήθηκε κάποιος μέ πατρικά σπλάχνα· σέ πήρε κοντά του και ἀπό συμπάθεια και προαίρεση συνδέθηκες μέ τόν ευλαβέστατο Ἐπιφάνιο, γιά νά οδηγηθεῖτε και οἱ δύο ἀπό ἓναν δσο ἄνθρωπο και νά ἐρθετε στό δρόμο τῆς σωτηρίας και νά γίνετε δεκτοί ἀπό ἁγίους δούλους τοῦ Θεοῦ, ὡς γνήσια τέκνα.

Για όλα λοιπόν αυτά τά καλά πού σου έκανε ό Θεός, τί άξιο έχεις νά ανταποδώσεις σ' Εκείνον πού κάλεσε τήν ψυχή σου στή ζωή τήν αιώνια; "Αρα λοιπόν, σύμφωνα μέ τόν νόμο τής δικαιοσύνης οφείλεις νά μή ζεις πια για τόν εαυτό σου, άλλα γι' Αυτόν πού για σένα πέθανε κι αναστήθηκε<sup>127</sup>. Νά ζεις μέ κάθε αρετή, νά κατορθώνεις κάθε εντολή, και γενικά νά απέχεις από κάθε κοσμικό φρόνημα και νά αποκτάς χριστιανικά φρονήματα, ώστε νά διακρίνεις ποιο είναι τό θέλημα του Θεού πού είναι αγαθό και εύαρεστο σ' Αυτόν και τέλειο<sup>128</sup>, και μέ όλη σου τή δύναμη νά επιδιώξεις νά τό εκπληρώσεις. Άλλά και τή νεότητα σου υπόταξε την στο λόγο του Θεού, όπως απαιτεί ό λόγος αυτός, δηλαδή νά παραστήσεις τό σώμα σου θυσία στό Θεό ζωντανή, αγία, εύαρεστη στό Θεό, χρησιμοποιώντας τά μέλη σου ως όργανα πράξεων αγίων και όχι αμαρτίας· αυτή είναι ή λογική λατρεία<sup>129</sup>. Κάθε υγρασία σαρκικής επιθυμίας μέ τή λίγη τροφή και τό λίγο νερό και μέ ολονύκτιες αγρυπνίες σβήσε και μάρανε την, για νά πεις και σύ σαν τόν Δαβίδ: «Τόσο πολύ κακουχήθηκα, ώστε έγινα κατάξερος σαν ασκός πού τόν ξέρανε ή πάχνη και ή παγωνιά, αλλά δέν λησμόνησα τά δικαιώματα Σου και τις εντολές Σου»<sup>130</sup>. Και αφού κατανοήσεις βαθιά οτι ανήκεις στό Χριστό, σταύρωσε τή σάρκα σου μαζί μέ τά πάθη και τις επιθυμίες της<sup>131</sup> και νέκρωσε τά μέλη σου πού επιθυμούν τις γήινες ηδονές<sup>132</sup>, όχι μόνο τήν πορνεία αλλά και κάθε ακαθαρσία πού ενεργείται στή σάρκα από τά πονηρά πνεύματα.

Και δέ σταματά μόνο ως εδώ τόν αγώνα εκείνος πού περιμένει τό στεφάνι τής αληθινής και αμόλυντης και ολοκληρωτικής παρθενίας, αλλά ακολουθώντας τήν αποστολική διδασκαλία, αγωνίζεται νά νεκρώσει και αυτού του πάθους τής σαρκικής επιθυμίας τήν έννοια και τήν κίνηση. Όμως ούτε και σ' αυτό αναπαύεται, από τόν σφοδρό έρωτα πού έχει νά κατασκηνώσει επάνω στό σώμα του ή αγγελική και αμόλυντη παρθενία, αλλά προσεύχεται νά εξαφανιστεί και αυτή ή ενθύμηση τής ψιλής επιθυμίας πού έρχεται μέ τό λογισμό στό νοϋ, χωρίς κίνηση και πάθος σωματικό, άλλ' απλώς σαν παρεκτροπή του νοϋ. Αυτό μόνο μέ τήν ουράνια βοήθεια και δύναμη και πλούσια παροχή του Αγίου Πνεύματος είναι δυνατό νά κατορθωθεί, αν Γ'σως και υπάρχουν άνθρωποι πού γίνονται πράγματι άξιοι γι' αυτή τή χάρη.

Έτσι λοιπόν εκείνος πού περιμένει τό στεφάνι τής καθαρής και άυλης και αμόλυντης παρθενίας, σταυρώνει τή σάρκα μέ ασκητικούς πόνους, νεκρώνει τά γήινα μέλη του μέ τήν αύξηση και επιμονή στήν εγκράτεια, φθείρει τόν εξωτερικό άνθρωπο μέ τό νά τόν κάνει αδύνατο και ξαρωμένο και κατάξερο. Έτσι μέ τήν πίστη και μέ τούς αγώνες και τήν ενέργεια τής θείας

127. Β' Κορ. 5, 15.

129. Ρωμ. 12, 1.

131. Γαλ. 5, 24.

128. Ρωμ. 12, 2.

130. Ψαλμ. 118, 83.

132. Κολ. 3, 5.

χάρης, ὁ εσωτερικός ἄνθρωπος, δηλαδή ἡ ψυχὴ, θά ανανεώνεται ἡμερα μετὴν ἡμερα<sup>133</sup>, προοδεύοντας στό καλύτερο μέ τό νά μεγαλώνει στήν ἀγάπη, νά στολιζέται μέ πραότητα, νά ευφραίνεται μέ ἀγαλλίαση τοῦ πνεύματος, νά κυριαρχεῖ μέσα στήν καρδιά του ὡς ἐπιβράβευση ἢ εἰρήνη του Χριστοῦ<sup>134</sup>, νά ὀδηγεῖται ἀπό τήν καλοσύνη, νά φυλάγεται μέ τήν ἀγαθότητα, νά κρατεῖται ἀπό τό φόβο τοῦ Θεοῦ, νά φωτίζεται ἀπό φρόνηση καί πνευματική γνῶση, νά γίνεται λαμπρός ἀπό σοφία, νά καθοδηγεῖται ἀπό τήν ταπεινοφροσύνη. Μέ αὐτές καί παρόμοιες ἀρετές ὁ νους ανανεώνεται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα καί ἀναγνωρίζει πάνω του τά χαρακτηριστικά τῆς θείας εικόνας καί ἐννοεῖ πλήρως τό νοητό καί ἀρρητο κάλλος τῆς ὁμοιώσεως μέ τόν Κύριο καί κατακτά τόν πλοῦτο τῆς αυτοδίδακτης καί αὐτομάθητης σοφίας πού περιέχει ὁ εσωτερικός ἐνδιάθετος νόμος.

Λέπτυνε λοιπόν, παιδί μου, τή νεαρή σου σάρκα καί θρέψε μέ τά προλεχθέντα τήν ἀθάνατη ψυχὴ καί ἀνανέωσε τόν νοῦ σου μέ τις ἀρετές πού εἴπαμε μέ τήν συνεργεῖα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γιατί νεανικές σάρκες πού ἔχουν παχύνει μέ διάφορα φαγητά καί κρασί, εἶναι σάν χοῖρος ἐτοιμος γιά σφάξιμο, ἐνώ μέ τό ἀνάμμα τῶν σαρκικών ἡδονῶν σφάζεται ἢ ψυχὴ καί μέ τό βρασμό τῆς κακῆς ἐπιθυμίας αἰχμαλωτίζεται ὁ νους καί δέν μπορεῖ νά υποφέρει τις ἡδονές τῆς σάρκας. Γιατί εἰσοδος αἵματος φέρνει ἐξοδο πνεύματος. Ἰδιαιτέρως τό κρασί οὔτε νά τό μυρίζει ὁ νέος, μήν τυχόν ἀπό τή διπλή φωτιά πού φανερώνεται μέ τήν εσωτερική ἐνέργεια τοῦ πάθους καί μέ τήν ἐξωτερική οἰνοποσία, ἢ ἡδονή τῆς σάρκας ἀνάψει πολύ, διώξει τήν πνευματική ἡδονή τοῦ πόνου τῆς κατανύξεως καί φέρει σύγχυση καί ἀπολίθωση στήν καρδιά. Ἄλλά οὔτε τό νερό δέν πρέπει νά τό χορταίνει ὁ νέος, γιά χάρι τῆς πνευματικῆς ἐπιθυμίας. Ἐπειδή πάρα πολύ βοηθεῖ στήν ἀποκτιση τῆς σωφροσύνης ἢ στέρηση τοῦ νεροῦ, πράγμα πού ἂν τό δοκιμάσεις, θά τό πληροφορηθεῖς μέ τήν πείρα σου. Κι αὐτό δέν σοῦ τό νομοθετώ οὔτε τό ὀρίζω ἀναγκαστικά, ἀλλά ὡς ἐπινόηση καί καλή μέθοδο πού βοηθεῖ στήν ἀληθινή παρθενία καί ἀκριβή σωφροσύνη ἀπό ἀγάπη σέ παρακινῶ καί σέ συμβουλεύω, ἀφήνοντας στήν αὐτεξούσια προαίρεση σου νά κάνεις δ,τι θέλεις.

Ἐλα τώρα λοιπόν νά πούμε μερικά καί γιά τό παράλογο πάθος τῆς οργῆς πού ἐρημώνει καί συγχίζει καί σκοτίζει κάθε ψυχὴ καί ἀποδεικνύει τόν ἄνθρωπο ὁμοιο μέ θηρίο, δταν ἐνεργεῖ καί μπαίνει σέ κίνηση ὁ θυμός καί μάλιστα σ' ἐκεῖνον πού εἶναι εὐέξαπτος καί κλίνει πολύ στό πάθος αὐτό. Αὐτό τό πάθος στηρίζεται ἰδιαίτερα στήν υπερηφάνεια καί δυναμώνει μέ αὐτή καί γίνεται ἀκατάλυτο. Ἐφόσον τό διαβολικό δένδρο τῆς ἐχθρας, τῆς οργῆς καί τοῦ θυμοῦ ποτίζεται ἀπό τό πρόστυχο νερό τῆς υπερηφάνειας, ἀνθεῖ καί θάλλει καί φέρνει πολύ καρπό ἀνομίας. Καί ἔτσι τό οἰκοδόμημα τοῦ πο-

133. Β' Κορ. 4, 16.

134. Κολ. 3, 15.

νηρού διαβόλου γίνεται ακατάλυτο, γιατί έχει στήριγμα και όχύρωμα τά θεμέλια τής υπερηφάνειας. "Αν λοιπόν θέλεις τό δένδρο τής ανομίας, δηλαδή τό πάθος τής έχθρας, τοῦ θυμού και τής οργής νά ξεραθεί μέσα σου και νά γίνει άκαρπο, και νά έρθει ή άξίνη τοῦ Πνεύματος νά τό κόψει και νά τό ρίξει στή φωτιά<sup>135</sup> και νά τό σηκώσει μαζί μέ κάθε κακία, και άν θέλεις τό σπίτι τής ανομίας πού κτίζει ό πονηρός μέ κακία μέσα στήν ψυχή μέ πέτρες τις διάφορες εύλογες ή παράλογες προφάσεις (πού παρουσιάζονται κάθε φορά στους λογισμούς από τά υλικά πράγματα ή λόγια και κτίζει μέ αυτά οικοδομή κακίας μέσα στήν ψυ) ή) βάζοντας από κάτω γιά στήριγμα και όχύρωμα τούς λογισμούς τής ύτ -ρηφάνειας· δν λοιπόν θέλεις νά κατεδαφιστεί και νά κατασκαφτεί αυτή ή οικοδομή, νά έχεις τήν ταπείνωση τοῦ Κυρίου αλησμόνητη μέσα στήν καρδιά σου.

Τί ήταν δηλαδή ό Κύριος και τ( έγινε γιά μάς και από ποιά φωτεινά 8-ψη θεότητας πού ήταν άποκαλυμμένη ανάλογα μέ τή δύναμη τών επουράνιων ουσιών και πού τή δόξαζε κάθε λογική φύση, "Αγγελοι, Αρχάγγελοι, Θρόνοι, Κυριότητες, Αρχές, Εξουσίες, Χερουβείμ και Σεραφείμ και δσες άγνωστες νοερές Δυνάμεις, (πού τά ονόματα τους δέν έφτασαν σ' εμάς, δπως υπαινίσσεται ό Απόστολος Παύλος<sup>136</sup>), σέ ποιά βάθος ταπεινώσεως ανθρώνων εξαιτίας τής άρρητης αγαθότητας Του κατέβηκε και έγινε σέ δλα δμοιος μέ εμάς πού καθόμαστε απελπισμένοι στό σκοτάδι τής πλάνης και τής ασέβειας και στή σκιά τής αμαρτίας και τοῦ θανάτου<sup>137</sup>, πού μέ τήν παράβαση τοῦ Αδάμ γίναμε αιχμάλωτοι και μάς εξουσιάζει ό εχθρός μέ τήν ενέργεια τών παθών. Σέ τέτοια λοιπόν φοβερή και άγρια αιχμαλωσία ενώ βρισκόμαστε και είχαμε κατακτηθεί από τόν άόρατο και πικρό θάνατο, δέν ντράπηκε ό Κύριος κάθε ορατής και άόρατης κτίσεως, αλλά ταπείνωσε τόν εαυτό Του και αφού ανέλαβε τόν άνθρωπο, πού είχε καταδικαστεί κάτω από τά πάθη τής ατιμίας και τής επιθυμίας μέ τή δεσποτική απόφαση, έγινε άνθρωπος δμοιος σέ δλα μέ εμάς χωρίς αμαρτία<sup>138</sup>, δηλαδή χωρίς τά πάθη τής ατιμίας. Γιατί τις τιμωρίες πού επιβλήθηκαν από τή δεσποτική απόφαση γιά τήν αμαρτία τής παραβάσεως στους ανθρώπους, τήν τιμωρία τοῦ θανάτου, τόν κόπο, τήν πείνα, τή δίψα και τά λοιπά, δλα τά πήρε πάνω Του ό Κύριος Ιησούς και έγινε δ,τι εῖμαστε έμεῖς, γιά νά γίνομε δ,τι είναι Αυτός. Ό Λόγος «σαρξ έγένετο»<sup>139</sup> γιά νά γίνει ή σάρκα Λόγος. Ήταν πλούσιος κι έγινε φτωχός γιά μάς, ώστε νά πλουτήσομε μέ τή φτώχεια Εκείνου<sup>140</sup>. Έγινε δμοιος μέ εμάς εξαιτίας τής πολλής φιλανθρωπίας, γιά νά γίνομε έμεῖς δμοιοι μέ Αυτόν, μέσω κάθε αρετής. Γιατί αφότου ήρθε ό Χριστός, πράγματι ό άνθρωπος πού πλάστηκε κατ' εικόνα και ομοίωση Του, ανανεώνεται μέ τή χάρη και τή δύναμη τοῦ Παναγίου Πνεύματος και φτάνει στά μέτρα της

135. Ματθ. 3, 10.

137. Ήσ. 9, 2· Ματθ. 4, 16· Λουκ. 1, 79.

139. Τω. 1, 14.

136. Έφ. 1, 21.

138. Έβρ. 4, 15.

140. Β' Κορ. 8, 9.



τέλειας αγάπης, ἡ οποία βγάξει ἔξω ἀπὸ τὴν ψυχὴ τὸν φόβο<sup>141</sup> καὶ ἡ οποία δὲν ξεπέφτει ποτέ, γιατί «ἡ αγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει»<sup>142</sup>. Ἡ αγάπη, ὡπως λέει ὁ Ἰωάννης, εἶναι ὁ Θεός, καὶ ὅποιος μένει μέσα στὴν αγάπη, μένει στὸ Θεό<sup>143</sup>. Σ' αὐτὸ τὸ μέτρο καταξιώθηκαν καὶ ἔφτασαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀσκήσαν τὴν ἀρετὴ σὰν τοὺς Ἀποστόλους καὶ παρουσίασαν τοὺς εαυτοὺς τῶν τέλειους στὸν Κύριο καὶ ἀκολούθησαν σέ ὅλους τὴ ζωὴ μὲ τέλειο πόθο τὸ Χριστό.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴν τόσο μεγάλη ταπείνωση, τὴν οποία ἀνέλαβε ἐπάνω Του ὁ Κύριος γιὰ τὴν αγάπη Του πρὸς ἐμὰς ἀπὸ ἀνέκφραστη φιλανθρωπία, νὰ σκέφτεσαι χωρὶς νὰ τὴν ξεχνάς, δηλαδὴ τὴν κατοίκηση τοῦ Θεοῦ Λόγου στὴ μήτρα τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας, τὸ ὅτι ἔλαβε ἀνθρώπινη μορφή, τὴν γέννηση Του ἀπὸ γυναίκα, τὴν αὐξηση Του σωματικά, τὴν ἀτιμίες, τὴν βρισιές, τὴν κατηγορίες, τὰ περιπαίγματα, τὴν κακολογίες, τὴν μάλιστα, τὰ φτυσίματα, τὰ γέλια, τὸν ἐμπαιγμό, τὴν κόκκινη χλαμύδα, τὸ ἀκάνθινο στεφάνι, τὴν ἀπόφαση τῶν ἀρχόντων ἐναντίον Του, τὴ φωνὴ τῶν ἀνομῶν Ἰουδαίων, ἂν καὶ ἦταν ομοφύλοι Του: «ἄρον, ἄρον, σταύρωσον αὐτόν»<sup>144</sup>, τὸ σταυρό, τὰ καρφιά, τὴ λόγχη, τὸν ποτισμό μὲ ξύδι καὶ χολή, τὸν θρίαμβο τῶν ἐθνικῶν, τὰ περιφρονητικά γέλια ἐκείνων πού περνοῦσαν κοντὰ στὸ σταυρό καὶ ἔλεγαν: «Ἄν εἶσαι γιὸς τοῦ Θεοῦ, κατέβα ἀπὸ τὸ σταυρό, καὶ θὰ σέ πιστέψουμε»<sup>145</sup>, καὶ τὰ λοιπὰ πάθη πού υπέφερε γιὰ χάρι μας, τὴ σταύρωση, τὸ θάνατο, τὴν τριήμερη ταφὴ, τὴ κάθοδο στὸν ἄδη. Ἐπειτα νὰ σκέφτεσαι τοὺς καρπούς τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου, τί λογῆς καὶ ποιοὶ εἶναι, δηλαδὴ τὴν ἀνάσταση ἀπὸ τοὺς νεκρούς, τὴ λαφυραγώγηση τοῦ ἄδη καὶ τοῦ θανάτου ἀπὸ τὴν ψυχὴς πού ἀνταμώθηκαν μὲ τὸν Κύριο, τὴν Ἀνάληψη στους οὐρανοὺς, τὸ κάθισμα Του στὰ δεξιὰ τοῦ Πατέρα, τὴν παραπάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ ἀπὸ κάθε δνομα τιμημένο τιμὴ καὶ δόξα<sup>146</sup>, τὴν προσκύνηση ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἀγγέλους<sup>147</sup> τοῦ Πρωτότοκου τῶν νεκρῶν ἐξαιτίας τῶν παθημάτων Του, σύμφωνα μὲ τὴν ἀποστολικὴ φωνὴ πού λέει: «Ὅς ὑπάρχει μέσα σας τὸ φρόνημα τῆς ταπεινώσεως καὶ αὐταπαρνήσεως πού υπήρχε καὶ στὸν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ Ὅποιος ἂν καὶ εἶχε τὴν ἴδια οὐσία καὶ φύση μὲ τὸ Θεό καὶ ἐνὼ υπήρχε μὲ τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ, δὲ θεώρησε ὅτι ἦταν κάτι πού εἶχε ἀρπάξει ἢ ἰσότητά Του μὲ τὸ Θεό, ἀλλὰ ἀπογύμνωσε τὸν εαυτό Του καὶ μίκρυνε μόνος Του πρόσκαιρα τὴ δόξα καὶ τὸ μεγαλεῖο τῆς θεότητος Του καὶ πήρε μορφή δούλου καὶ ἐγένετο ὁμοῖος μὲ τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ κατὰ τὸ ἐξωτερικὸ σχῆμα βρέθηκε ὡς ἀνθρώπος, ἐνὼ ἦταν συγχρόνως καὶ Θεός. Καὶ ταπείνωσε τὸν εαυτό Του μὲ τὸ νὰ γίνῃ ὑπὸ ἡμέρας μέχρι θανάτου καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ. Γιὰ τὴν ταπείνωση Του αὐτὴ καὶ τὴν ὑπακοή, ὁ Θεός τὸν σήκωσε πάρα πολὺ ψηλά καὶ ὡς ἀνθρώπο, καὶ

141. Ἀ' Ἰω. 4, 18.

143. Ἀ' Ἰω. 4, 16.

145. Ματθ. 27, 39-40.

147. Ἐβρ. 1, 6.

142. Ἀ' Κορ. 13, 8.

144. Ἰω. 19, 15.

146. Ἐβρ. 1, 21.

τοῦ χάρισε δνομα πού εἶναι παραπάνω ἀπό κάθε ἄλλο δνομα. Γιά νά λυγίσει ταπεινά στό δνομα τοῦ Ἰησοῦ καί οἱ ἄγγελοι στους ουρανοῦς, καί οἱ ἄνθρωποι τῆς γῆς, ἀλλά καί αὐτά τά δντα πού βρίσκονται στά καταχθόνια κτλ.»<sup>148</sup>. Νά λοιπόν ποιες εἶναι οἱ αιτίες οἱ ὅποιες, σύμφωνα μέ τή δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ἀνέβασαν τόν Θεάνθρωπο σέ τέτοια δόξα καί τέτοιο δψος.

Λοιπόν, δν μέ πόθο καί καλή προαίρεση διατηρεῖς αὐτά αλησμόνητα μέσα στήν καρδιά σου, δέν θά σέ κυριεύσει τό πάθος τῆς ἐχθρας, τῆς οργῆς καί τοῦ θυμοῦ. Επειδή δταν βγουν ἀπό κάτω τά θεμέλια τῆς υπερηφάνειας μέ τήν ταπείνωση τοῦ Χριστοῦ πού θά συλλογίζεσαι, δλο τό οικοδόμημα τῆς ανομίας τοῦ θυμοῦ καί τῆς οργῆς καί τῆς λύπης εὐκόλα καί ἀπό μόνο του κατεδαφίζεται. Γιατί ποιά σκληρή καί πέτρινη καρδιά, ἄν ἔχει διαρκῶς στό νοῦ τῆς τήν τόση μεγαλειότητα τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ θεοῦ πού τόσο ταπεινώθηκε γιά μάς καί ἄν θυμάται τά πάθη πού ἀπαρίθμησα παραπάνω, δέν συντρίβεται; Δέν ἐρχεται σέ κατάλυξη; Δέν ταπεινώνεται; Πῶς δέν θά γίνει θεληματικά στάχτη καί χῶμα<sup>149</sup> νά τήν πατούν δλοι οἱ ἄνθρωποι κατά τήν Γραφή; Καί ἔτσι δταν ταπεινώνεται καί συντρίβεται ἡ ψυχῆ ἀποβλέποντας στήν ταπείνωση τοῦ Χριστοῦ, ποιος θυμός μπορεῖ νά τήν νικήσει; Ποιά ὀργή; Ποιά πικρία μπορεῖ νά υπερισχύσει;

Ἄλλά δπως φαίνεται, ἡ λησμοσύνη τῶν λογισμῶν αὐτῶν πού μάς συμφέρουν καί μάς δίνουν ζωή, καί ἡ ἀδελφῆ τῆς λησμοσύνης οκνηρία καί ἡ συνεργός καί ὁμότροπή τους ἀγνοία, δηλαδή τά πιό βαριά καί εσώτερα πάθη τῆς ψυχῆς, τά δυσκολοεξιχνίαστα καί δυσκολονίκητα, πού καλύπτουν καί σκοτίζουν τήν ψυχῆ μέ φοβερή πολυπραγμοσύνη, κάνουν νά ἐνεργοῦν καί νά φωλιάζουν μέσα σ' αὐτή τά υπόλοιπα πάθη τῆς κακίας. Επειδή προκαλοῦν ἀφοβία καί ἀμέλεια τῶν καλῶν καί προσφέρουν ἀφοβία καί εὐκόλα εργασία γιά κάθε πάθος. Γιατί δταν ἡ ψυχῆ εἶναι σκεπασμένη ἀπό τήν πάγκακη λησμοσύνη καί ἀπό τήν ολέθρια ἀμέλεια καί ἀπό τήν ἀγνοία, τή μητέρα καί τήν τροφό δλων τῶν κακῶν, εὐκόλα δένεται ὁ ἄθλιος καί τυφλός νοῦς ἀπό κάθε τί πού βλέπομε ἡ σκεφτόμαστε ἡ ἀκοῦμε. Παράδειγμα· δν δει δμορφη γυναίκα, εὐθύς πληγώνεται ἀπό τή σαρκική ἐπιθυμία. Καί ἔτσι λοιπόν, ἀφού δεχτοῦν οἱ μῆνες ἐκεῖνο πού εἶδε ἡ ἀκούσε ἡ ψηλάφησε, μέ τό ξανατύπωμα τῶν σκέψεων καί τήν κακή μελέτη ξαναζωγραφίζουν μέσα μας τις εἰκόνες, καί μέ τόν τρόπο αὐτό μολύνουν τόν ἐμπαθή καί ἄθλιο νοῦ, μέ τήν ἐνέργεια τῶν πορνικῶν πνευμάτων. Τότε λοιπόν καί ἡ σάρκα, ἄν εἶναι παχιά καί λιπαρή ἡ νέα ἡ ἐπιρρεπῆς στά σαρκικά πάθη, διεγείρεται εὐκόλα πρὸς τό πάθος ἀπό τις μῆνες αὐτές καί κάνει κινήσεις πρὸς τήν ἐπιθυμία, ἡ ἐνίοτε στόν ὕπνο ἡ καί στό ξύπνο ἐργάζεται τήν ἀκαθαρσία, ἄν καί δέν πλησίασε γυναίκα. Καί ναι μέν ἀπό τούς πολλοῦς νομίζεται ἐγκρατής καί παρ-

148. Φίλιπ. 2, 5-10.

149. Γεν. 18, 27· Τῶβ 42, 6· Σ. Σειρ. 17, 32.

θένος και αγνός — και άγιος ακόμη νομίζεται —, ενώπιον όμως τοῦ Θεοῦ πού επιβλέπει τά κρυφά τών καρδιών, κρίνεται ώς ακάθαρτος και άσωτος και μοιχός. Και δικαίως καταδικάζεται εκείνη τήν ήμερα άν δέν θρηνει και δέν πενθει και άν μέ νηστείες, αγρυπνίες και ακατάπαυστες προσευχές δέ μαράνει τήν σάρκα· τό νού όμως πρέπει μέ άγιες ενθυμήσεις και μελέτες τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ νά θεραπεύσει και νά διορθώσει\* έτσι προσφέρει άξια μετάνοια στό Θεό, ενώπιον τοῦ Ὁποιοῦ σκέφτηκε ή έπραξε τά κακά. Γιατί είναι αληθινή ή γλώσσα πού ειπε: «Έγώ όμως σάς λέω\* καθένas πού βλέπει γυναίκα μέ βλέμμα επιθυμίας, ήδη έκανε μοιχεία μ' αυτην μέσα στήν καρδιά του»<sup>150</sup>.

Γι' αυτό συντελει πολύ, και μάλιστα στους νέους, νά μη συναντιούνται μέ γυναίκες διόλου, άν είναι δυνατό, ακόμη και άν νομίζονται άγιες. Άν είναι δυνατό νά ζουν μακριά από τούς ανθρώπους, οπότε περνά κανείς ελαφρότερα τόν πόλεμο και αισθάνεται καθαρότερα τήν προκοπή του, και μάλιστα άν προσέχει μέ ακρίβεια στόν εαυτό του και περνά αγωνιζόμενος μέ ολιγάρκεια, μέ λίγη πόση νερού και αγρυπνία πολλή και προσευχή, και φροντίζει νά συναναστρέφεται και νά είναι μαζί μέ πεπειραμένους πνευματικούς πατέρες και νά φροντίζει νά οδηγείται από αυτούς. Γιατί είναι επικίνδυνο νά ζει κανείς μόνος του, Ιδιόρρυθμος και αδέσποτος, ή νά ζει μαζί μέ ανθρώπους πού δέν έχουν πείρα τοῦ πνευματικού πολέμου. Οί άνθρωποι αυτοί κυριεύονται μέ διαφορετικούς τρόπους πολέμου, γιατί είναι πολλά τά μηχανήματα της κακίας και πολλές οί κρυφές ενέδρες, και διάφορες παγίδες από δλα τά μέρη έχουν στηθεί από τόν εχθρό διάβολο. Γι' αυτό, άν είναι δυνατόν, πρέπει κανείς νά φροντίζει και νά αγωνίζεται νά είναι συνεχώς μαζί μέ ανθρώπους πού έχουν πνευματική γνώση, μέ σκοπό, άν ό ίδιος δέν έχει φωτισμό αληθινής γνώσεως, επειδή είναι ακόμη ατελής ή πνευματική ηλικία του και είναι νήπιο, περπατώντας μαζί μέ εκείνον πού έχει, νά μήν περπατά στό σκοτάδι, νά μήν κινδυνεύει νά πέσει σέ θηλιές και παγίδες και νά μήν πέφτει πάνω στά νοητά θηρία πού ζουν στό σκοτάδι κι αρπάζουν και αφανίζουν εκείνους πού περπατούν μέσα σ' αυτό τό σκοτάδι χωρίς τό νοητό λύχνο τοῦ θείου λόγου.

Άν λοιπόν θέλεις, παιδί μου, νά αποκτήσεις δικό σου λύχνο φωτός νοητού και πνευματικής γνώσεως μέσα σου, για νά μπορέσεις ανεμπόδιστα νά περπατήσεις μέσα στό βαθύτατο σκοτάδι αυτού τοῦ αιώνα και άν θέλεις νά καθοδηγούνται τά βήματα σου από τόν Κύριο, μέ σκοπό νά θελήσεις σφοδρά τό δρόμο τοῦ Ευαγγελίου κατά τόν προφήτη<sup>151</sup>, δηλαδή νά θελήσεις νά ζεις μέσα στή φλογερή πίστη πρός τις τελειότερες ευαγγελικές εντολές και νά συμμετέχεις στά πάθη τοῦ Κυρίου μέ ιερή επιθυμία και προσευχή, έγώ σοῦ υποδεικνύω μία θαυμαστή μέθοδο και πνευματική επινόηση. Ἡ μέθοδος

150. Ματθ. 5, 28.

151. Ψαλμ. 36, 23.

αυτή δέν χρειάζεται σωματικό κόπο ή αγώνα, αλλά χρειάζεται πόνο ψυχικό και γνώση τοῦ νοῦ και διάνοια προσεκτική πού βοηθεῖται ἀπό τό φόβο και τήν αγάπη τοῦ Θεοῦ. Μέ τόν τρόπο αυτό θά μπορέσεις εύκολα νά τρέψεις σέ φυγή τό στρατόπεδο τών ἐχθρων, κατά τό μακάριο Δαβίδ, ὁ ὁποῖος σκότωσε Ἰνα γίγαντα αλλόφυλο μέ τήν πίστη και τήν εμπιστοσύνη του στό θεό<sup>132</sup> και ἔτσι τις μυριάδες τών ἐχθρων ἔτρεψε σέ φυγή εύκολα μαζί μέ τό λαό.

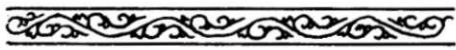
Στή δική μας περίπτωση υπάρχουν τρεις δυνατοί και ισχυροί γίγαντες, πάνω στους οποίους στηρίζεται δλη ἡ εχθρική δύναμη τοῦ νοητοῦ Ὁλοφέρνη<sup>153</sup> (τοῦ διαβόλου)· αυτοί ὅταν πέσουν κάτω και νεκρωθοῦν, εύκολα θά εξασθενήσει δλη ἡ δύναμη τών πονηρῶν πνευμάτων. Αυτοί οἱ τρεις γίγαντες εἶναι ἡ ἀγνοια, μητέρα δλων τών κακῶν, ἡ λημοσύνη, ἀδελφή, βοηθός και συνεργάτης τῆς ἀγνοιας, και ἡ ραθυμία, ἡ ὁποία υφαίνει τό σκοτεινό και μαύρο σύννεφο γιά ἔνδυμα και σκέπασμα τῆς ψυχῆς και ἡ ὁποία στηρίζει και δυναμώνει τις ἄλλες δυο και τούς δίνει ὑπαρξη και φυτεῖ στήν ἀμελέστατη ψυχῆ τήν κακία και τή στερεώνει. Ἀπό τήν ραθυμία, τή λημοσύνη και τήν ἀγνοια δυναμώνουν τά υποστυλώματα τών λοιπῶν παθῶν και μεγαλώνουν. Γιατί μέ τό νά εἶναι οἱ τρεις αυτές κακίες βοηθοί ἡ μία στήν ἄλλη, ἀποδεικνύονται ισχυρές δυνάμεις και δυνατοί ἄρχοντες τοῦ πονηροῦ διαβόλου, μέσω τών ὁποίων ὁ στρατός τών πονηρῶν πνευμάτων επιστρέφει και υποστηρίζεται και μπορεί νά εκτελεῖ τις πονηρές βουλές του, και χωρίς αυτές ὅσα εἶπαμε πριν δέν μποροῦν νά υπάρξουν.

"Ἄν λοιπόν θέλεις νά νικήσεις τά πάθη πού ἀναφέραμε πριν και νά κατατροπώσεις μέ ευκολία τό στρατό τών νοητῶν αλλοφύλων, ἀφοῦ συμμαζευτεῖς στόν εαυτό σου μέ τήν προσευχή και τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ και ἀφοῦ βυθιστεῖς στά βάθη τῆς καρδιάς σου, ξετρύπωσε τούς τρεις αυτούς δυνατούς γίγαντες τοῦ διαβόλου, τή λημοσύνη, τή ραθυμία και τήν ἀγνοια, πού εἶναι υποστυλώματα τών δαιμόνων, μέσω τών ὁποίων επιστρέφουν και τά λοιπά πάθη τῆς κακίας και ενεργοῦν και ζουν και δυναμώνουν μέσα στις ψυχές τών ἀμαθῶν και φιλήδων. Και μέ πολλή προσοχή και ἐπιμέλεια τοῦ νοῦ και μέ τή θεία βοήθεια, και ἀφοῦ βρεις αυτές τις μεγάλες κακίες πού οἱ ἄλλοι τις αγνοοῦν και οὔτε φαντάζονται διτι υπάρχουν, αυτές πού εἶναι πιό καταστρεπτικές ἀπό ὅλα τά ἄλλα κακά, πολέμησε τις μέ τά δπλα τῆς δικαιοσύνης πού εἶναι ἀντίθετα σ' αυτές. Τή λημοσύνη πολέμησε την μέ τήν ἀγαθή μνήμη πού εἶναι αἰτία δλων τών καλῶν τήν ἀγνοια πολέμησε την μέ τή φωτισμένη γνώση, μέ τήν ὁποία ἡ ψυχῆ ξαναξυπναει και διώχνει ἀπό πάνω της τό σκοτάδι τῆς ἀγνοιας· τήν ραθυμία πολέμησε την μέ τήν προθυμία πού εἶναι δπλο ἀριστο νά βάλει σέ τάξη και νά σπρώξει τήν ψυχῆ πρὸς τή σωτηρία.

Ἀφοῦ ντυθεῖς αυτά τά δπλα τῆς ἀρετῆς, μέ τή δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύ-

ματος, μέ κάθε είδους προσευχή και δέηση, μέ γενναιότητα και ανδρεία, θά κατανικήσεις τους τρεις γίγαντες πού αναφέραμε των ἔχθρων δαιμόνων. Μέ τήν ἀριστη μνήμη τοῦ Θεοῦ σκεπτόμενος πάντοτε δσα εἶναι ἀληθινά, δσα εἶναι σεμνά και σεβαστά, δσα εἶναι σύμφωνα μέ τό δίκαιο, δσα εἶναι ἀγνά, δσα ἔχουν καλή φήμη, και οποιαδήποτε ἄλλη ἀρετή και οποιοδήποτε ἔργο πού εἶναι ἀξιο ἐπαίνου<sup>154</sup> θά νικήσεις τήν παγκάκιστη λημοσύνη και θά τή διώξεις μακριά σου. Μέ τή φωτισμένη και ουράνια γνώση θά εξαφανίσεις τήν καταστρεπτική και σκοτεινή ἀγνοια· μέ τήν κάλλιστη και γεμάτη ἀπό ἀρετή προθυμία θά διώξεις μακριά τήν ἄθεη ραθυμία, ἡ οποία φυτεύει μέσα στήν ψυχή τό κακό. Αυτές τις ἀρετές ἀφού τις ἀποκτήσεις ὄχι μέ ψιλὴ προαίρεση μόνο, ἀλλά πραγματικά — μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ και τή συνεργασία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος —, μέ πολλή προσοχή και προσευχή, θά μπόρεσεις νά γλυτώσεις ἀπό τούς τρεις δυνατούς γίγαντες τοῦ πονηροῦ πού αναφέραμε. Γιατί ἡ συνύπαρξη γνώσεως ἀληθινῆς και μνήμης λόγων Θεοῦ και ἀγαθῆς προθυμίας, πού μέ τή βοήθεια τῆς ζωντανῆς χάρης θά εγκατασταθεῖ μέ ἀγώνα στήν ψυχή και θά διατηρηθεῖ μέ ἐπιμέλεια, εξαφανίζει ἀπό αὐτή (τήν ψυχή) και καθιστά ἀνύπαρκτο κάθε ἴχνος λημοσύνης και ἀγνοίας και ραθυμίας. Καί λοιπόν, τότε βασιλεύει ἡ θεία χάρη μέσα στήν ψυχή, στό δνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας· σ' Αὐτόν ἡ δόξα και ἡ ἐξουσία σέ δλους τούς αἰῶνες. Ἀμήν.

154. Φίλιπ. 4, 8.

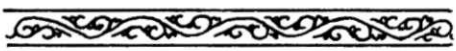


ΑΓΙΟΣ

ΗΣΥΧΙΟΣ

Ο

ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ



### Σύντομη βιογραφία

Ὁ ὅσιος πατέρας μας Ησύχιος ἦταν πρεσβύτερος στήν Ἐκκλησία των Ἱεροσολύμων. Ἐξῆσε ἀτά χρόνια τοῦ Θεοδοσίου τον Νέου και φημιζόταν γιά τό διδακτικό περιεχόμενο των λόγων τον. Ἡ κοίμηση τον ἔγινε γύρω στο ετος 433. Ἐγραφε πολλά συγγράμματα, ἀπό τά ὅποια μόνο ὁ παρών λόγος πού αποτελείται ἀπό 203 κεφάλαια εχει συμπεριληφθεῖ στήν Φιλοκαλία. Θεωρήθηκε χρησιμότετος σχετικά μέ τή νήψη και τήν προσοχή τον von γιά τούς ἀρχάριους· ἄλλα και στή φυλακή τῆς καρδιάς, παραπάνω ἀπό κάθε ἄλλον ωφελιμότερος. Γι' αὐτόν, ὁ κριτικός Φώτιος λέει τά ἔξης κατά λέξη (Ἀνάγνωση 198):

«Και μέσα στα άλλα περιέχει και τό εικοστό δεύτερο (κεφάλαιο) τον Ήσυχιον πρεσβύτερον Ιεροσολύμων, μέ τό όποιο ολοκληρώνεται δηλ ή διδασκαλία τον βιβλίον, απαραίτητη δσο τίποτε άλλο για δσους ασκούνται και αποβλέπουν στην βασιλεία τών ουρανών. Είναι ακόμη και στην ανάγνωση σαφής και στα άλλα τέτοιος, δπως αρμόζει σε ανθρώπους πού δέν ενδιαφέρονται καθόλου για τόν αγώνα τών λόγων, αλλά εχον αναδεχθεί δλο τόν κόπο και τή φροντίδα για τή άσκησι στα έργα τής αρετής...».

## Εισαγωγικά σχόλια

Τά 202 κεφάλαια περί νήψεως και αρετής, είναι έργο φωτεινής διάνοιας, αγιασμένης καρδιάς και πολυμαθοῦς νοῦ. Άν δμως ανήκουν στόν πρεσβύτερο Ησύχιο τής Ήεροσολυμικής Εκκλησίας ή σ' άλλον μεταγενέστερο δσιο, αυτό αποτελεί αντικείμενο ιστορικής και φιλολογικής έρευνας.

Τό ερώτημα τίθεται από τό δεδομένο, δι ενώ ό Ησύχιος τοποθετείται χρονικά στα μέσα τοῦ 4ου αιώνα, στό έργο αυτό περιλαμβάνονται αρκετά κεφάλαια από τις συγγραφές του οσίου Μάρκου τοῦ Ασκητή, πού έζησε αργότερα, αλλά υπάρχουν και ενδείξεις δι έχει υπόψη του τά «Γνωστικά κεφάλαια» τοῦ αγίου Διαδόχου Φωτικής, και αὔτοῦ μεταγενεστέρου του.

Παρατρέχοντας τό ιστορικό αυτό θέμα, πού συνδέεται μέ τήν πατρότητα τών 202 κεφαλαίων, πρέπει νά ομολογήσουμε δι πρόκειται για μιá σύνοψη άγιοπνευματικών εμπειριών και ένα αριστούργημα τής νηπτικής και φιλολογικής γραμματείας τής Όρθοδοξίας.

Ό συγγραφέας τους επωφελείται τής πρό αυτού εμπειρίας τών Πατέρων τής Έρημου, αλλά και ό ίδιος εισφέρει τό μέγιστο μέρος τής προσωπικής του, έν Άγίω Πνεύματι, πείρας, ώστε τά 202 κεφάλαια νά απηχούν τήν καθολική διδασκαλία για τή νήψη, τήν προσευχή και για τις παραδοσιακές πράξεις τής ασκήσεως και τις μεθόδους τών πνευματικών πολέμων.

Τό έργο αυτό απευθύνεται σε κάποιο Θεόδουλο, προφανώς μοναχό, και οί περισσότερες προτάσεις του στηρίζονται σε Γραφικές μαρτυρίες και στην πείρα τών προγενεστέρων, δπως δηλώνει ό συγγραφέας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη μονολόγιστη, ή τή νοερή προσευχή, μέ υποδείξεις ψυχοτεχνικές, πράγμα πού οδηγεί στη ββαιότητα δι τά 202 κεφάλαια γράφηκαν μετά τόν έκτο, τουλάχιστον, αιώνα. Ή διδασκαλία τής νοερής προσευχής, ως ισχυρού μέσου άμυνας και επιθέσεως κατά τών πονηρών πνευμάτων, αναδεικνύει τόν Ησύχιο σε εγκρατέστατο καθηγητή τής νήψεως και τής προσευχής και προωθητή τής παραδόσεως.

Άν κανείς παραβάσει τό έργο αυτό μέ τά εκλεκτά πατερικά κείμενα, αναμφιβόλως θά τό τοποθετήσει μεταξύ τών πρώτων, για τις λεπτές συλλήψεις τοῦ νοῦ τοῦ σ. και τήν θαυμάσια διατύπωση, θά μπορούσε δέ νά λεχθεί δι τά 202 κεφάλαια έχουν σάν άξονες τή νήψη και τή μονολόγιστη ευχή, πού οδηγούν στην καθα-

ρότητα της καρδιάς, στο θείο φωτισμό και στή μυστική ένωση με τον Χριστό.

Ἡ νήψη, ἡ εγρήγορηση τοῦ νοῦ και ἡ συνεχῆς εποπτεία του ατοῦς λογισμοῦς και στις φαντασίες και ἡ κατόπιν επιλογῆς τῶν καλῶν αποθησαύριση τους και ἡ ἀπόρριψη τῶν αμαρτωλῶν, βέβαια δέν εἶναι ἔργο μονάχα τῶν μοναζόντων, ἀλλά και τῶν λαϊκῶν. Ἡ ἐντολή τοῦ Χριστοῦ εἶναι δεδομένη γιά τήν τήρηση της ἀπ' ὀλη τήν Ἐκκλησία, ἀφοῦ μακαρίζει τούς καθαρούς στήν καρδιά. Ἀλλά ἡ νήψη μέσα στόν κόσμο, μέ τις συμβατικές μέριμνες, φαίνεται πῶς δέν εἶναι και τόσο δυνατή, τουλάχιστο σέ ἕνα μέτρο πληρότητας. Ὅμως, βοηθούμενος ὁ λαϊκός και ἀπό τή μονολόγιστη και ἀδιάλειπτη ευχή, μπορεῖ να επιτύχει σέ κάποιο βαθμό τήν καθαρότητα της καρδιάς του.

Τά 202 κεφάλαια βοηθοῦν αποτελεσματικά στήν προσπάθεια γιά τήν νήψη, ἀφοῦ αποτελοῦν πολλαπλές υποδείξεις επιτυχίας της νήψεως, τῆς προσοχῆς και τῆς προσευχῆς. Ὁ ἴδιος ὁ σ. χαρακτηρίζει τή νήψη σάν μιᾶ πνευματική μέθοδο, πού ὀταν χρονίσει στόν αγωνιζόμενο, τόν ελευθερώνει ἀπό τά ἐμπαθή νοήματα, τούς λόγους και τις πράξεις, μέ τή βοήθεια ὀμως τοῦ Θεοῦ. Σέ δεύτερο στάδιο τοῦ ἀποκαλύπτει μυστήρια τοῦ Θεοῦ, γιατί ἡ νήψη εἶναι ταυτόσημη μέ τήν καθαρότητα τῆς ψυχῆς, στήν ὀποία φανερόνεται ὁ Θεός.

Βέβαια υπάρχουν διάφοροι τρόποι μέ τούς ὀποίους επιτυγχάνεται ἡ νήψη, τούς ὀποίους συνοπτικά υποδεικνύει ὁ σ. Ὁ ἕνας εἶναι ἡ ἀπόρριψη κάθε κακῆς φαντασίας, χωρίς τήν ὀποία ὁ σατανάς δέν μπορεῖ νά δημιουργήσει λογισμούς. Ἄλλος εἶναι τό νά ἔχει εσωτερική ἐνότητα μέσα στήν καρδιά του ὁ αγωνιζόμενος, ὀστε νά μπορεῖ νά εὔχεται ἀπερίσπαστα. Ἄλλος ἐπίσης τρόπος εἶναι νά επικαλεῖται τόν Κύριο Ἰησοῦ μέ βαθιά ταπείνωση. Και ὁ τελευταῖος εἶναι ἡ ἀδιάλειπτη μνήμη θανάτου, πού εἶναι ἰσχυρότατη και ανασταλτική τῶν ἀκαθάρτων φαντασιῶν.

Τά 202 κεφάλαια ἐντάσσονται στή μακρά πνευματική και ἀσκητική παράδοση τῆς Ἐκκλησίας σάν τεκμήρια τῆς συνεργίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέ τις καθαρόμενες ὀρθοδόξως ψυχές.



**Πρός τό Θεόδουλο,  
λόγος περί νήψεως καί αρετής  
χωρισμένος σέ 203 κεφάλαια  
(τά λεγόμενα αντιρρητικά καί εύκτικά)**

**Ἡ** νήψη εἶναι μιὰ μέθοδος καί επιστήμη, ἡ οποία απαλλάσσει τόν ἄνθρωπο —μέ τή βοήθεια τοῦ θεοῦ— τελείως ἀπό εμπαθεῖς σκέψεις καί λόγους καί ἀπό πονηρά ἔργα, ἄν εξακολουθεῖ ὁ ἄνθρωπος τήν πνευματική αὐτή μέθοδο ἐπί πολύν καιρό καί τήν εφαρμόζει μέ προθυμία. Ἡ νήψη χαρίζει ἐπίσης ασφαλή γνώση τοῦ ἀκατάληπτου Θεοῦ, ὅσο εἶναι δυνατόν, καί λύση θείων καί κρυπτῶν μυστηρίων. Ἐπίσης μέ αὐτήν κατορθώνει ὁ ἄνθρωπος νά εκπληρώσει ὅλες τις ἐντολές τῆς Παλαιᾶς καί τῆς Καινῆς Διαθήκης καί αὐτή παρέχει ὅλα τά αγαθά τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Αὐτή εἶναι κυρίως ἡ καθαρότητα τῆς καρδιάς, ἡ οποία λόγω τοῦ μεγαλείου καί τῆς ωραιότητος της, ἡ, γιά νά κυριολεκτήσω, λόγω τῆς ἀμέλειας μας εἶναι πάρα πολύ σπάνια σήμερα στους μοναχοῦς. Αὐτήν ὁ Χριστός τήν μακαρίζει μέ αὐτά τά λόγια: «Μακάριοι ὅσοι ἔχουν καθαρῆ καρδιά· αυτοί θ' ἀντικρῦσουν τό θεό»<sup>1</sup>. Τέτοια λοιπόν πού εἶναι, χρειάζεται καί μεγάλο τίμημα γιά νά τήν ἀγοράσεις. Ἡ νήψη, δταν πολυκαιρίσει στόν ἄνθρωπο, γίνεται οδηγός σωστοῦ καί θεάρεστου βίου· αὐτό εἶναι καί ἡ ἐπισφράγιση τῆς θεωρίας. Μάς διδάσκει νά κινούμε δίκαια καί τά τρία μέρη τῆς ψυχῆς (τό λογιστικό, τό θυμικό καί τό ἐπιθυμητικό), καί νά φυλάγομε μέ ασφάλεια τις αἰσθήσεις μας· καί τις τέσσαρες γενικές αρετές (φρόνηση, ἀνδρεία, σωφροσύνη καί δικαιοσύνη) τις μεγαλώνει κάθε μέρα σ' ἐκεῖνον πού τήν κατέχει.

2. Ὁ μέγας νομοθέτης Μωυσῆς, ἡ μάλλον τό Πνεῦμα τό Ἅγιο, θέλοντας νά φανερώσει πόσο ἀμεμπτη καί καθαρῆ καί γενική καί ὑποποιός εἶναι ἡ ἀρετή της νήψεως, καί θέλοντας νά διδάξει πώς νά τήν ἀρχίζομε καί νά τήν ἐκτελούμε, λέει: «Νά προσέχεις τόν εαυτό σου μήπως ἕνας λόγος κρυμμένος στήν καρδιά σου γίνει ἀνόμημα»<sup>2</sup>. Κρυμμένο λόγο ὀνομάζει τή μονολόγιστη ἐνθύμηση (παράσταση) ἐνός πονηροῦ πράγματος, τό ὅποιο μισεῖ ὁ θεός. Αὐτό οἱ Πατέρες τό ὀνομάζουν καί «προσβολή», ἡ οποία γίνεται στήν καρδιά ἀπό τό διάβολο. Στήν προσβολή, μόλις ἐμφανιστεῖ στό νοῦ μας, ἐπακολουθοῦν οἱ λογισμοί μας, οἱ ὅποιοι ἀρχίζουν καί συνομιλοῦν μαζί της μέ πάθος.

3. Ἡ νήψη εἶναι δρόμος κάθε ἀρετῆς καί ἐντολῆς θεοῦ. Αὐτή λέγεται ἐπίσης καί ἡσυχία τῆς καρδιάς. Καί δταν φτάσει σέ τελειότητα, χωρίς δαιμονικές φαντασίες, λέγεται καί φυλακή τοῦ νοῦ.

1. Ματθ. 5, 8.

2. Λευτ. 15, 9.

4. Εκείνος πού γεννήθηκε τυφλός, δέ βλέπει τό φως τοῦ ἡλίου. Καί ἐκείνος πού δέ ζει μέ τή νήψη, δέ βλέπει τις πλούσιες ακτινοβολίες τῆς χάριτος πού ἔρχεται ἀπό τόν ουρανό. Οὔτε θα ελευθερωθεῖ ποτέ ἀπό τά πονηρά ἔργα καί λόγια καί σκέψεις πού μισεῖ ὁ Θεός. Καί κατά τήν ἔξοδο του ἀπό τή ζωή δέ θά περάσει ελεύθερα ἀπό τούς ἀρχοντες τοῦ σκοτεινοῦ ταρτάρου.

5. Προσοχή εἶναι μιά ἀδιάλειπτη ησυχία τῆς καρδιάς ἀπό κάθε πονηρό λογισμό· μόνον τόν Ἰησοῦ Χριστό, τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ καί Θεό ἀκατάπαυστα ἀναπνέει καί επικαλεῖται τή βοήθεια Του καί μαζί του ἀντιπαρατάσσεται μέ ἀνδρεία ἐναντίον τῶν πονηρῶν δαιμόνων. Καί σ' Αὐτόν ἐξομολογεῖται, γιατί μόνο ὁ Ἰησοῦς ἔχει ἐξουσία νά συγχωρεῖ ἀμαρτίες. Ἡ ψυχὴ μέ τήν ἐπίκληση τῆς ἐναγκαλίξεως ἀδιάκοπα τό Χριστό, ὁ Ὅποιος μόνος γνωρίζει τί κρύβουν οἱ καρδιές τῶν ἀνθρώπων καί προσπαθεῖ νά διαφύγει μέ κάθε τρόπο τήν προσοχή τῶν ἀνθρώπων ἢ γλυκύτητα τῆς καί ὁ ἐσωτερικός τῆς ἀγῶνας, μήπως ὁ πονηρός τήν ξεαπατήσῃ λαθραία, ἀνοίξει τό δρόμο στήν κακία καί ἀφανίσει τήν ωραιότατη ἐργασία τῆς.

6. Νήψη εἶναι μιά μόνιμη σταθεροποίηση τοῦ λογισμοῦ καί στάση του στήν πύλη τῆς καρδιάς· βλέπει καί ἀκούει τούς κλέφτες λογισμούς νά ἔρχονται, δηλαδή τί λένε καί τί κάνουν οἱ ἀνθρωποκτόνοι δαίμονες. Καί ποιὰ εἶναι ἡ μορφή πού χάραξαν καί ὀρθωσαν οἱ δαίμονες καί ἡ ὁποία προσπαθεῖ μέ τή φαντασία νά ξεαπατήσῃ τόν νοῦ. Αὐτά λοιπόν ἂν μάς ἀπασχολοῦν φιλόπονα, μάς φανερώνουν, ἂν θέλομε, μέ ἐξαιρετική πληρότητα τήν πείρα τοῦ νοητοῦ πολέμου.

7. Τή νήψη τή γεννά ὁ διπλός φόβος: τόσο οἱ ἐγκαταλείψεις ἀπό τό Θεό, ὅσο καί οἱ πειρασμοί πού ἔρχονται γιά παιδαγωγία. Καί εἶναι αὐτή μιά συνεχῆ παρουσία τῆς προσοχῆς μέσα στήν ηγεμονική δύναμη (τό νοῦ) τοῦ ἀνθρώπου πού προσπαθεῖ νά φράξῃ τήν πηγὴ τῶν κακῶν λογισμῶν καί ἔργων. Γι' αὐτό ἔρχονται καί οἱ ἐγκαταλείψεις καί οἱ ἀναπάντεχοι ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ πειρασμοί πρὸς διόρθωση τοῦ βίου μας. Καί μάλιστα σ' ἐκείνους πού γεύθηκαν τήν ἀνάπαυση πού δίνει τό ἀγαθό τῆς νήψεως καί κατόπιν πέφτουν στήν ἀμέλεια. Ἡ νήψη πού τηρεῖται συνεχῶς γεννά τή συνήθεια. Ἡ συνήθεια προκαλεῖ κάποια φυσική πυκνότητα στή νήψη. Κι αὐτή γεννά ἡρεμὴ θεωρία τοῦ νοητοῦ πολέμου μέ τά χαρακτηριστικά του· τή διαδέχεται ἐπίμονη εὐχή τοῦ Ἰησοῦ καί ἔπειτα γλυκιά ἡρεμία τοῦ νοῦ χωρίς φαντασίες καί μιά κατάσταση ἐνώσεως μέ τόν Ἰησοῦ.

8. Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου πού μένει σταθερός καί επικαλεῖται τό Χριστό ἐναντίον τῶν πονηρῶν δαιμόνων καί καταφεύγει σ' Αὐτόν, μοιάζει μέ ἕνα θηρίο πού τό περικύκλωσαν πολλοὶ σκύλοι καί αὐτό ἐπίασε θέση σέ ἕνα οχυρό τόπο καί ἀντιστέκεται. Βλέπει ἀπό μακριά νοερά τούς νοητούς λόχους τῶν ἐχθρῶν καί μέ τό νά παρακαλεῖ συνεχῶς τόν εἰρηνοποιό Ἰησοῦ νά πολεμᾷ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, μένει ἀπλήρωτος ἀπό αὐτούς.

9. Άν γνωρίζεις και σοῦ δόθηκε ἡ χάρη τό πρωί νά στέκεσαι εμπρός στό Θεό και νά ξεετάζεσαι, ἀλλά και νά ξεετάξεις τόν εαυτό σου, εννοείς τί λέω γιά τή νήψη. Άν δχι, ἔχε νήψη και θά λάβεις τή χάρη.

10. Τά συστήματα των θαλασσών τ' αποτελεί πολύ νερό. Σύστημα και δύναμη τῆς νήψεως και τῆς νηφαλιότητος και τῆς βαθιάς ψυχικῆς ησυχίας, και άβυσσος θεωριών φοβερών και απορρήτων και μετανοητικῆς ταπεινώσεως και ειλικρίνειας και αγάπης, είναι ἡ τέλεια νήψη και ἡ χωρίς λογισμούς ευχή τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Και αυτό νά γίνεται μάλιστα αδιάκοπα και πυκνά και χωρίς νά χάνει κανείς τήν υπομονή του και νά μικροψυχεῖ.

11. «Δέ θά μπει στή βασιλεία των ουρανών καθέννας πού μέ λέει Κύριε, Κύριε, ἀλλ' διοιος κάνει τό θέλημα τοῦ Πατέρα μου»<sup>3</sup>. Θέλημα τοῦ Πατέρα είναι: «Σεις πού αγαπάτε τό Θεό νά μισείτε τά πονηρά»<sup>4</sup>. Λοιπόν, μαζί μέ τήν ευχή τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, άς μισήσομε και τούς πονηρούς λογισμούς· και νά, πράξαμε τό θέλημα τοῦ Θεοῦ.

12. Παράδειγμα τέλειό πρός μίμηση και πρότυπο γιά τό ανθρώπινο γένος και ανάκληση τοῦ προπατορικού αμαρτήματος είναι ὁ Κύριος μας και Θεός πού ἔλαβε σάρκα και ἔβαλε εμπρός μας σάν ζωγραφικό πίνακα τόν πανάρετο βίο Του. Μαζί μέ δλα τά καλά, μάς υπέδειξε μετά τήν βάπτισή Του, αφού ανέβηκε στήν ἔρημο, και τούτο\* άρχισε μέ νηστεία τόν νοητό πόλεμο εναντίον τοῦ διαβόλου, πού πήγε πρός Αυτόν δπως θά πήγαινε σέ απλό άνθρωπο<sup>5</sup>. Και μέ τόν τρόπο πού τόν νίκησε, ὁ Κύριος δίδαξε κι εμάς τούς αχρείους, πώς νά παλεύομε εναντίον τών πνευμάτων τῆς πονηρίας, δηλαδή μέ ταπεινώση και νηστεία και προσευχή και νήψη. Και τούτο, ἐνώ δέν είχε ανάγκη ἀπό αυτά, ὡς Θεός και Θεός τών θεών.

13. Τώρα, πόσοι τρόποι νήψεως υπάρχουν κατ' ἐμέ, πού μπορούν νά καθαρίζουν τόν νοῦ ἀπό εμπαιθείς λογισμούς, δέ θά βαρεθῶ νά σοῦ τούς φανερώσω μέ γλώσσα ἀπλή και χωρίς στολίδια. Επειδή δέν τό ἔκρινα καλό, σέ καιρό πολέμου πνευματικού, νά κρύψω σ' αυτό τό λόγο τήν ωφέλεια μέσω τών κομψών λόγων, και μάλιστα μιλώντας σέ απλούστερους. «Και σύ, παιδί μου Τιμόθεε —λέει— πρόσεχε αυτά πού διαβάξεις»<sup>6</sup>.

14. Ένας τρόπος νήψεως είναι νά ξεετάξεις συχνά και προσεκτικά τήν φαντασία (παράσταση) τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ, δηλ. τήν «προσβολή», γιατί ὁ σατανάς δέν μπορεί χωρίς φαντασία νά δημιουργεῖ λογισμούς και νά τούς παρουσιάζει στό νοῦ γιά νά τόν ξεαπατήσει.

15. Άλλος τρόπος είναι νά κρατάς τήν καρδιά σου πάντοτε σέ βαθιά σιωπή και ησυχία ἀπό κάθε λογισμό και νά προσεύχεσαι.

16. Άλλος τρόπος είναι νά παρακαλεῖς συνεχῶς τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό μέ ταπεινώση νά ἔρθει σέ βοήθεια.

17. Άλλος τρόπος είναι νά θυμάται κανείς ακατάπαυστα τό θάνατο.

3. Ματθ. 7, 21.

4. Ψαλμ. 96, 10.

5. Ματθ. 4, 3.

6. Α' Τιμ. 4, 13.

18. Όλες αυτές οί εργασίες, αγαπητέ, εμποδίζουν τις πονηρές σκέψεις σαν φοβεροί θυρωροί. Τό να προσβλέπεις στον ουρανό και να νομίζεις διτι ή γη δέν είναι τίποτε, είναι και αυτό ωφέλιμο και αποτελεσματικό μαζί μέ τά άλλα, κι άν μου δώσει ό Θεός λόγο, θά τό εκθέσω άλλου πιο εκτεταμένα.

19. "Αν κόψομε για λίγο τις αιτίες τών παθών και ασχοληθούμε μέ πνευματικές σκέψεις χωρίς νά διατρίψομε σ' αυτές και χωρίς νά τό κάνομε αυτό έργο μας, τότε εύκολα πάλι ξαναγυρίζομε στά πάθη της σάρκας, χωρίς νά κερδήσομε τίποτε από αυτή τήν πνευματική εργασία μας, παρά μόνον τέλειο σκοπισμό τοῦ νοῦ και παραστράτημα πρός τά υλικά.

20. Πρέπει ό αγωνιζόμενος τόν εσωτερικό αγώνα νά έχει κάθε στιγμή τοῦ χρόνου αυτά τά τέσσερα: ταπείνωση, άκρα προσοχή, αντίρρηση κατά τών πονηρών λογισμών και προσευχή. Νά έχει ταπείνωση, γιατί ό αγώνας είναι εναντίον τών υπερήφανων δαιμόνων, γιά νά έχει τή βοήθεια τοῦ Χριστού πρόχειρη- επειδή ό Κύριος μισεί τούς υπερήφανους<sup>7</sup>. Προσοχή, γιά νά μήν έχει στήν καρδιά του κανένα λογισμό, έστω και άν αυτός φαίνεται αγαθός. Αντίρρηση, ώστε μόλις μέ οξύτητα εννοήσει διτι ήρθε ό δαίμονας, ευθύς μέ όργή νά φέρει αντίλογία στόν πονηρό. «Θ' απαντήσω, λέει, σέ δ- σους μέ κατηγορούν: δέ θά υποταχθεί ή ψυχή μου στό Θεό;»<sup>8</sup> Προσευχή, γιά νά φωνάξει δυνατά πρός τόν Χριστό μέ στεναγμό ανέκφραστο<sup>9</sup>, ευθύς μετά τήν αντίρρηση. Και τότε ό αγωνιζόμενος άνθρωπος θά δει τόν εχθρό νά παραλύει ή νά εκδιώκεται από τό προσκυνητό δνομα τοῦ Ιησού, σάν σκόνη στόν άνεμο, ή νά χάνεται σάν καπνός μαζί μέ τόν πονηρό λογισμό του.

21. Όποιος δέν έχει προσευχή απαλλαγμένη από πονηρούς λογισμούς, αυτός είναι σάν νά πηγαίνει στόν πόλεμο χωρίς δπλο. Προσευχή εννοώ εκεινη πού γίνεται ακατάπαυστα στά βάθη τής ψυχής, ώστε μέ τήν επίκληση τοῦ Χριστού, ό σατανάς πού πολεμά κρυφά, νά μαστιγώνεται και νά καίγεται.

22. Έσύ οφείλεις, μέ διαπεραστικό και διαρκώς τεταμένο μάτι τοῦ νοῦ, νά βλέπεις ώστε νά αντιλαμβάνεσαι ποιος μπαίνει\* και μόλις δεῖς διτι έρχεται νά μπει πονηρός λογισμός, αμέσως μέ τήν αντίρρηση νά σπάζεις τήν κεφαλή τοῦ φιδιού<sup>10</sup>. Και συγχρόνως μέ στεναγμό φώναξε τό Χριστό, και θά δοκιμάσεις τή θεϊκή και αόρατη βοήθεια. Και τότε θά δεις λαμπρά τήν απλότητα και χρηστότητα τής καρδιάς.

23. Εκείνος πού κρατά ένα καθρέφτη στό χέρι του και βρίσκεται ανάμεσα σέ άλλους, βλέπει στόν καθρέφτη τό δικό του πρόσωπο, δσο βλέπει και τά πρόσωπα τών άλλων πού σκύβουν στόν καθρέφτη. Έτσι κι εκείνος πού σκύβει μέσα στήν καρδιά του, βλέπει τήν δική του κατάσταση μέσα σ' αυτήν, βλέπει δμως και τά μαύρα πρόσωπα τών νοητών αϊθιόπων, δηλαδή τών δαιμόνων.

7. Παροιμ. 3, 14.

8. Ψαλμ. 61, 1.

9. Ρωμ. 8, 26.

10. Γεν. 3, 15.

24. Δέν μπορεί ό νους μόνος του νά νικήσει τήν φαντασία τών δαιμόνων. "Άς μήν έχει ποτέ κανείς τέτοιο θάρρος. Επειδή είναι πανούργοι, υποκρίνονται 8τι νικιούνται και ανατρέπουν τόν αγωνιστή μέ τήν κενοδοξία. "Άν δμως επικαλείσαι τόν Ιησού Χριστό, τότε δέν μπορούν ούτε μιά στιγμή νά σταθούν και νά σέ δολιευθοϋν.

25. Πρόσεξε νά μήν υπερηφανευτείς και σύ, δπως παλιά ό Ισραήλ, και παραδοθείς στους νοητούς εχθρούς. Γιατί ό παλαιός Ισραήλ, αφού τόν ελευθέρωσε από τούς Αιγυπτίους ό Θεός τών δλων, έπενόησε γιά βοηθό του χυτό είδωλο<sup>11</sup>.

26. Είδωλο χυτό νά εννοήσεις τόν ασθενή νοϋ μας, ό όποιος ενόσω παρακαλεί τόν Ιησού Χριστό εναντίον τών πονηρών πνευμάτων, εύκολα τά καταδιώκει και μέ τεχνική μέθοδο κατατροπώνει τις αόρατες και εχθρικές δυνάμεις τοϋ εχθρού. Όταν δμως ό νους αποκτήσει απερίσκεπτα θάρρος στόν εαυτό του, τότε κατακρημνίζεται σάν τό πουλί πού λέγεται όξύτερος. Λέει ή Γραφή: «Ή καρδιά μου ήλπισε στό Θεό, πήρα βοήθεια, και ή σάρκα μου αναβλάστησε»<sup>12</sup>. «Και ποιος έκτος από τόν Κύριο θά μέ αναστήσει και θά συμπαραταχθεί μαζί μου εναντίον τών αμέτρητων λογισμών πού τραβούν στό κακό;»<sup>13</sup> Όποιος έχει τό θάρρος στόν εαυτό του και δχι στό Θεό, θά έχει πώση τρομακτική.

27. Τής καρδιακής ησυχίας, αγαπητέ, πρότυπο και παράδειγμα (άν θέλεις νά αγωνίζεσαι) νά έχεις τό μικρό ζώυφιο, τήν αράχνη. Διαφορετικά δέν θεωρείσαι διτ ησύχασες στό νοϋ δπως πρέπει. Ή αράχνη κυνηγά τις μικρές μύγες· κι έσύ, άν ησυχάζεις κοπιάζοντας μέσα στήν ψυχή σου, δέ θά πάψεις νά σκοτώνεις πάντοτε τά μικρά νήπια τής Βαβυλώνας· μέ τόν φόνο αυτόν μακαρίζεσαι από τό "Άγιο Πνεύμα διά τοϋ Δαβίδ<sup>14</sup>.

28. Δέν είναι δυνατόν ή Ερυθρά θάλασσα νά φανεί στό στερέωμα ανάμεσα στ' αστέρια, ούτε είναι δυνατόν, άνθρωπος πού ζει πάνω στή γή νά μήν αναπνέει τόν αέρα. Έτσι δέν είναι δυνατό νά καθαρίσομε τήν καρδιά μας από τις εμπαιθείς σκέψεις και νά διώξομε τούς νοητούς εχθρούς άπ' αυτή χωρίς συχήν επίκληση τοϋ Ιησού Χριστού.

29. "Άν μέ ταπεινό φρόνημα και μνήμη θανάτου και αυτοκατηγορία και αντίρρηση κατά τών πονηρών λογισμών και μέ επίκληση τοϋ Ίησοϋ Χριστού μένεις μέσα στήν καρδιά σου και άν τόν στενό αλλά χαροποίο και τερπνό δρόμο τής διάνοιας μέ τά παραπάνω δπλα βαδίζεις καθημερινά έχοντας νήψη, θά φτάσεις σέ άγιες θεωρίες Αγίων. Και θά φωτιστείς σέ βαθιά μυστήρια από τό Χριστό, στόν Όποιο βρίσκονται οί θησαυροί οί κρυμμένοι τής γνώσεως και τής σοφίας<sup>15</sup>, στόν Όποιο κατοικεί δηλ ή θεότητα μέ σωματική μορφή<sup>16</sup>. Θά αισθανθείς δηλαδή διτ μαζί μέ τόν Ίησοϋ, πήδη-

11. Έξ. 32, 4.

13. Ψαλμ. 93, 16.

15. Κολ. 2, 3.

12. Ψαλμ. 27, 7.

14. Ψαλμ. 136, 9.

16. Κολ. 2, 9.

σε ορμητικά στήν ψυχή σου τό Άγιο Πνεύμα, από τό Όποιο ό νους τοῦ ἀνθρώπου φωτίζεται νά βλέπει μέ ξέσκεπο πρόσωπο<sup>17</sup>. «Κανείς —λέει ἡ Γραφή— δέν μπορεί νά πει Κύριε Ιησού, παρά μόνο μέ τή δύναμη τοῦ Αγίου Πνεύματος»<sup>18</sup>, δηλαδή τό Άγιο Πνεύμα βεβαιώνει μυστικά διτι έχεις μέσα σου τόν ζητούμενο Κύριο.

30. Πρέπει νά γνωρίζουν και τούτο εκείνοι πού θέλουν νά μαθαίνουν τά θεία\* διτι οί φθονεροί δαίμονες πολλές φορές κρύβουν και συμμαζεύουν από μάς τό νοητό πόλεμο, γιατί φθονούν οί άγριοι τήν από τόν πόλεμο προερχόμενη ωφέλεια και γνώση και ανύψωση πρός τό Θεό. Θέλουν νά μάς κάνουν νά μή φροντίζομε και τότε ξαφνικά ν' αρπάξουν τόν νού μας και ν' αφαιρέσουν τήν προσοχή τής διάνοιας. Γιατί αδιάκοπος σκοπός τών δαιμόνων και αγώνας τους είναι νά μήν αφήνουν διόλου τήν καρδιά μας νά ζει μέ προσοχή, επειδή γνωρίζουν τόν πλούτο πού μαζεύομε άπ' αυτό στήν ψυχή μας. Έμεϊς όμως τότε μάλιστα μέ τήν μνήμη τοῦ Κυρίου μας Ιησού Χριστοῦ νά επεκτεινόμαστε σέ πνευματικές θεωρίες και ό πόλεμος θά γυρίζει πάλι στόν νού μας. Μόνο μέ τήν γνώμη —γιά νά τό πώ έτσι— τοῦ Κυρίου και μέ ταπείνωση πολλή άς τά κάνομε δλα.

31. Εφόσον ζούμε σέ κοινόβιο, πρέπει μέ τήν αβίαστη προαίρεση μας και μέ πρόθυμη καρδιά νά κόβομε κάθε θέλημα μας απέναντι στόν γηγόμενο. Και μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, γινόμαστε εύπειθεῖς, ἡμεροι και χωρίς δικό μας θέλημα. Αυτό όμως πρέπει νά γίνεται μέ τέχνη, γιά νά μήν ταραζόμαστε από τήν όργή και νά μήν κινούμε τό θυμικό μέρος τής ψυχής παράλογα και παρά φύση, και βρεθούμε έτσι νά μήν έχομε παρηρησία στόν αόρατο πόλεμο. Γιατί, όταν δέν κόβομε τό θέλημα μας εκουσίως, συνήθως θυμώνομε εναντίον εκείνων οί όποιοι επιχειρούν νά μάς τό κόψουν ακουσίως μας. Και από αυτό, ό θυμός πού άναψε γαυγίζοντας άγρια, αφανίζει τή γνώση τής πάλης πού μέ πολλή δυσκολία μπορέσαμε ν' άποκτήσομε\* γιατί ό θυμός έκ φύσεως είναι καταστρεπτικός. Άν κινήθει εναντίον δαιμονικών λογισμών, τούς καταστρέφει και τούς εξαφανίζει. Άν πάλι βράζει εναντίον τών ανθρώπων, καταστρέφει τούς αγαθούς λογισμούς μας. Λοιπόν ό θυμός, βλέπω διτι είναι καταστρεπτικός κάθε λογισμοῦ, είτε πονηροῦ, είτε ακόμη και αγαθοῦ μάς έχει δοθεί από τό Θεό ως δπλο και τόξο, άν δέν χρησιμοποιείται εναντίον και τών δύο λογισμών. Άν όμως ενεργεί διαφορετικά, τότε είναι καταστρεπτικός. Γιατί ἐγώ γνωρίζω και σχύλο θρασύ, ό όποιος καταστρέφει τά πρόβατα δπως ό λύκος.

32. Πρέπει νά μισούμε τήν ελευθεροστομία σάν δηλητήριο τής έχιδνας και νά άποφεύγομε τις πολλές συνομιλίες σάν φίδια και γεννήματα έχιδνών<sup>19</sup>, γιατί αυτές μπορούν τό ταχύτερο νά κάνουν τόν αγωνιστή νά λησμονήσει τελείως τόν εσωτερικό πόλεμο και νά κατακρημνίσουν τήν ψυχή

17. Β' Κορ. 3, 18.

18. Α' Κορ. 12, 3.

19. Ματθ. 3, 7.

από την υψηλή χαρά που προέρχεται από την καθαρότητα της καρδιάς. Ἡ καταραμένη λησμοσύνη είναι αντίθετη στην καρδιακή προσοχή, όσο το νερό στη φωτιά, και κάθε στιγμή της είναι ισχυρός αντίπαλος· από την λησμοσύνη καταντούμε στην αμέλεια και από την αμέλεια στην καταφρόνηση των θείων και τη ραθυμία και σε άτοπες επιθυμίες. Κι έτσι πάλι γυρίζουμε πίσω, όπως ο σκύλος γυρίζει στον εμετό του<sup>20</sup>. "Άς αποφύγομε λοιπόν την ελευθεροστομία σαν θανατηφόρο φαρμάκι. Τά κακά αποτελέσματα από τη λησμοσύνη γιατρεύει μιά πολύ αυστηρή φύλαξη του νοῦ και μιά αδιάκοπη επίκληση του Κυρίου μας Ιησού Χριστού. Δίχως Αυτόν, τίποτε δέν μπορούμε νά κάνομε<sup>21</sup>.

33. Δέν είναι δυνατό νά πιάσεις φιλία μέ τό φίδι και νά τό βάλεις μέσα στον κόρφο σου\* ούτε είναι δυνατό νά χαϊδεύεις και νά περιποιείσαι τό σώμα σου μέ κάθε τρόπο και νά τό αγαπάς, έκτος άπ' όσο του είναι αναγκαίο και του χρειάζεται, και συγχρόνως νά φροντίζεις για την ουράνια αρετή. Γιατί, έκ φύσεως, τό φίδι δαγκώνει, ενώ τό σώμα μολύνει μέ την ηδονή εκεινον που τό περιποιείται. Σέ δ,τι φταίει τό σώμα, κτύπα το μέ γροθιές χωρίς νά τό λυπάσαι· σαν μεθυσμένος δούλος που δραπέτευσε, άς λάβει την πείρα του μαστιγώματος από τον κύριο του και άς φύγει από τά καπηλειά. "Άς μήν αγνοεί την άφθαρτη κυρία του, την ψυχή, αυτό που είναι φθαρτή λάσπη και δοῦλος της ψυχής δλο σκοτάδι. Μέχρι τό θάνατο σου μήν εμπιστευτείς νά πάρεις θάρρος μέ τη σάρκα σου. Λέει ή Γραφή: «Τό θέλημα της σάρκας είναι έχθρα κατά του Θεού. Και ή σάρκα επιθυμεί αντίθετα μέ τό πνεύμα, και τό πνεύμα αντίθετα μέ τη σάρκα. Όσοι ζούνε ζωή σαρκική δέν μπορούν ν' αρέσουν στο Θεό. Εμείς όμως δέν είμαστε σαρκικοί, αλλά πνευματικοί»<sup>22</sup>.

34. Έργο της φρονήσεως είναι νά κινεί πάντοτε τό θυμικό μέρος της ψυχής, για νά συνάπτομε την εσωτερική μάχη κατά των παθών και των δαιμονικών προσβολών και νά κατηγορούμε τον εαυτό μας. Έργο της σοφίας είναι νά παρακινεί τό λογιστικό μέρος της ψυχής σε νήψη ακριβή και ολοκληρωμένη και σε πνευματική θεωρία. Έργο της δικαιοσύνης είναι νά διευθύνει τό επιθυμητικό μέρος της ψυχής προς την αρετή και τό Θεό, ενώ έργο της ανδρείας είναι νά κυβερνά και νά κατέχει τις πέντε αισθήσεις για νά μή μολύνεται από αυτές τόσο ο εσωτερικός μας άνθρωπος, δηλαδή ή καρδιά, όσο και ο εξωτερικός, δηλαδή τό σώμα.

35. «Πάνω στον Ισραήλ λάμπει ή μεγαλοπρέπεια Του», δηλαδή πάνω στο νοῦ που βλέπει, όσο είναι δυνατό, τό κάλλος της δόξας του Θεού, «καί ή δύναμη Του φανερώνεται στα νέφη»<sup>23</sup>, δηλαδή στις ψυχές τις όλοφώτεινες που απενίζουσαν τά πρωινά Αυτόν που κάθεται στα δεξιά του Πατέρα Του, νά

20. Β' Πέτρ. 2, 22.

21. Ίω. 15, 5.

22. Ρωμ. 8, 6· Γαλ. 5, 17.

23. Ψαλμ. 67, 35.

φεγγοβολεί προς αυτές, σαν τόν ήλιο πού ακτινοβολεί ανάμεσα από τά καθαρά σύννεφα, και τις δείχνει αξιαγάπητες.

36. Ένας πού άμαρτάνει, λέει ή θεία Γραφή, θά χάσει μεγάλη δικαιοσύνη καί αρετή<sup>24</sup>. Και ό νους πού άμαρτάνει θά χάσει τά αθάνατα και άφθαρτα ποτά καί φαγητά πού αναφέρονται στό ίδιο κεφάλαιο<sup>25</sup>.

37. Δέν είμαστε δυνατότεροι από τό Σαμψών, ούτε σοφότεροι από τόν Σολομώντα, ούτε έχομε μεγαλύτερη γνώση από τόν Δαβίδ· ούτε αγαπούμε τό Θεό περισσότερο από τόν κορυφαίο Πέτρο. Άς μήν έχομε λοιπόν θάρρος στόν εαυτό μας, γιατί λέει ή Γραφή: «Όποιος έχει θάρρος στόν εαυτό του, θά έχει πτώση τρομακτική»<sup>26</sup>.

38. Άς μάθομε από τόν Χριστό τήν ταπεινοφροσύνη καί από τόν Δαβίδ τήν ταπείνωση καί από τόν Πέτρο τό νά δακρύζομε για δσα συμβαίνουν αλλά άς μήν απελπιζόμαστε, δπως ό Σαμψών, ό Ιούδας καί ό Σολομών, πού ήταν πάρα πολύ σοφός.

39. Ό διάβολος, σαν λιοντάρι πού μουγκρίζει, περπατεί μαζί μέ τις δυνάμεις του ζητώντας ποιόν νά καταπιεί<sup>27</sup>. Η καρδιακή λοιπόν προσοχή καί νήψη καί αντίρρηση καί ευχή πρός τόν Ιησού Χριστό, τό Θεό μας, άς μήν παύει ποτέ. Γιατί καλύτερη βοήθεια, έκτος από τόν Ιησού, δέν θά βρεις σέ δλη τή ζωή σου. Μόνο Αυτός ό Κύριος γνωρίζει, ως Θεός πού είναι, τις πανουργίες καί τις μεθόδους καί τούς δόλους τών δαιμόνων.

40. Η ψυχή λοιπόν άς έχει τό θάρρος της στό Χριστό καί άς τόν παρακαλεί καί καθόλου άς μή δειλιάζει, γιατί δέν πολεμεί μόνη της, αλλά μαζί μέ τόν φοβερό βασιλιά Ιησού Χριστό, πού είναι ό Κτίστης όλων τών δντων, ασωμάτων καί σωματικών, δηλαδή ορατών καί αοράτων.

41. Όπως ή βροχή δσο περισσότερο πέφτει πάνω στή γή, τόσο τήν μαλακώνει, έτσι καί τή γή τής καρδιάς μας χαροποιεί καί ευφραίνει τό άγιο όνομα τού Χριστού, δσο περισσότερο τό φωνάζομε καί δσο συχνότερα τό επικαλούμαστε.

42. Είναι καλό λοιπόν νά γνωρίζουν οί άπειροι δι, εμείς οί παχεις πού κλίνομε στή γή καί μέ τό σώμα μας καί μέ τό φρόνημα μας, έχομε εχθρούς ασώματους καί αόρατους, πού θέλουν τό κακό μας καί ξέρουν καλά τήν τέχνη νά μάς κακοποιήσουν καί είναι δραστήριοι καί ευκίνητοι καί έμπειροπόλεμοι από τά χρόνια τού Αδάμ καί μέχρι τώρα\* καί δέν έχομε άλλο τρόπο νά τούς νικήσομε παρά μόνο μέ τήν ακατάπαυστη νήψη τού νου καί τήν επίκληση τού Ιησού Χριστού τού Θεού καί Δημιουργού μας. Καί για εκείνους πού είναι ακόμη άπειροι, άς είναι τά παραπάνω, δηλ. ή ευχή τού Ιησού Χριστού καί ή προτροπή νά δοκιμάσουν καί νά γνωρίσουν τό καλό. Για δσους δμως έχουν πείρα, ή πράξη καί ή δοκιμασία καί ή ανάπαυση πού δίνει τό καλό, είναι άριστος τρόπος καί δάσκαλος.

24. Έκκλ. 9, 18.

25. Έκκλ. 9, 7.

26. Ίώβ 18, 12.

27. Α' Πέτρ. 5, 8.



43. Τό μικρό, δηλαδή τό άπονήρευτο παιδί, όταν βλέπει κάποιον πού κάνει θεατρικά τεχνάσματα, ευχαριστείται και τόν ακολουθεί από ακακία. Έτσι και ή ψυχή μας, επειδή είναι άπλή και αγαθή, γιατί έτσι πλάστηκε από τόν αγαθό Κύριο, ευχαριστείται από τις προσβολές τού διαβόλου πού παριστάνει ψευδείς φαντασίες. Και έτσι έξαπατάται και τρέχει πρós τό κακό σαν νά ήταν καλό, όπως ή περιστέρα τρέχει πίσω από τόν εχθρό των παιδιών της. Ανακατώνει ή ψυχή τούς λογισμούς της μέ τή φαντασία τής δαιμονικής προσβολής, λ.χ. ένα πρόσωπο γυναίκας ωραίας, ή κάτι άλλο πού απαγορεύεται τελειώς από τις εντολές τού Χριστού. Θέλει νά κάνει πραγματικότητα δ,τι ωραίο είδε στή φαντασία της. Και τότε αφού δώσει τή συγκατάθεση της, πραγματοποιεί και μέ τό σώμα εκείνη τήν αμαρτία πού είδε μέ τό νοῦ της, μέ συνέπεια τήν ίδια της τήν κατάκριση.

44. Αυτή είναι ή τέχνη τού πονηρού, και μέ αυτά τά βέλη δηλητηριάζει τήν ψυχή. Γι' αυτό δέν είναι ασφαλές, πριν αποκτήσει ό νους μεγάλη πολεμική πείρα, νά αφήνει τούς λογισμούς νά μπαίνουν μέσα στήν καρδιά μας και μάλιστα στήν άρχή, επειδή ακόμη ή ψυχή μας ευχαριστείται στις δαιμονικές προσβολές και τις ακολουθεί. 'Αλλά πρέπει μόνο νά τούς εννοεί και νά τούς κόβει μόλις φανούν και τήν προσβάλουν. Όταν ό νους πολυκαιρίσει σ' αυτό τό θαυμαστό έργο και εξασκηθεί και εννοήσει καλά και τού γίνει σταθερή συνήθεια ό πόλεμος και ή αληθινή γνώση τών λογισμών του, κι όταν μπορεί, όπως λέει ό προφήτης, εύκολα νά πιάνει τις νεαρές αλεπούδες<sup>28</sup>, τότε μέ προσοχή και επιμέλεια, πρέπει νά τούς αφήνει νά έρχονται και νά τούς ελέγχει.

45. Όπως είναι αδύνατο, μέσα από τόν ιδιο σωλήνα νά περάσουν φωτιά και νερό μαζί, έτσι είναι αδύνατο νά μπει ή αμαρτία μέσα στήν καρδιά μας, άν δέν χτυπήσει πρώτα τήν πόρτα τής καρδιάς μέ προσβολή μιάς αμαρτωλής φαντασίας.

46. Πρώτα-πρώτα, υπάρχει ή προσβολή τής κακής σκέψης. Δεύτερο, ό συνδυασμός, όταν ανακατώνονται οί δικοί μας και οί δαιμονικοί λογισμοί. Τρίτο, ή συγκατάθεση, όταν οί λογισμοί μας συσκέπτονται μέ τούς δαιμονικούς λογισμούς για νά διαπράξουν τό κακό. Τέταρτο είναι ή αισθητή πράξη, δηλαδή ή αμαρτία. "Αν λοιπόν ό νους προσέχει μέ νήψη, και μέ τήν αντίρρηση και τήν επίκληση τού Κυρίου Ιησού φυγαδεύει τήν προσβολή μόλις αναφανεί, τότε τά επόμενα (συνδυασμός, συγκατάθεση, αμαρτία) μένουν αργά. Ό πονηρός δαίμονας επειδή είναι ασώματος νους, δέν μπορεί διαφορετικά νά πλανήσει τις ψυχές, παρά μέ τήν φαντασία και τούς λογισμούς. Για τήν προσβολή ό Δαβίδ λέει: «Κάθε πρωί σκότωνα δλους τούς αμαρτωλούς τής γης»<sup>29</sup>. Και ό μέγας Μωυσής λέει για τή συγκατάθεση: «Δέ θά δώσεις τή συγκατάθεση σου σ' αυτούς, για νά μή σέ κάνουν και αμαρτήσεις»<sup>30</sup>.

28. Άσμα 2, 15.

29. Ψαλμ. 100, 8.

30. Έξ. 23, 32.

47. Νους μέ νοῦ συμπλέκεται αόρατα και πολεμά, δηλαδή ό δαιμονικός νους μέ τό δικό μας. Και γι' αυτό είναι ανάγκη κάθε στιγμή νά φωνάζομε πρός τό Χριστό, νά διώξει τόν δαιμονικό νοῦ και νά μάς δώσει τή νίκη ώς φιλόανθρωπος.

48. Υπόδειγμα ησυχίας τής καρδιάς νά έχεις εκείνον πού κρατεί στό χέρι του καθρέφτη και βλέπει μέσα σ' αυτόν αδιάκοπα. Και τότε θά βλέπεις εκείνα πού ζωγραφίζονται νοερά μέσα στήν καρδιά σου, τόσο τά πονηρά όσο και τά αγαθά.

49. Κοίταξε νά μήν έχεις κανένα λογισμό στήν καρδιά σου, ούτε παράλογο ούτε εύλογο, γιά νά αναγνωρίζεις εύκολα τούς αλλόφυλους, δηλαδή τούς πρωτότοκους γιους τών Αιγυπτίων.

50. Πόσο ωφέλιμη καί τερπνή, φωτεινή και γλυκύτατη, πανέμορφη, λαμπρή καί ωραία αρετή είναι ή νήψη, όταν από Σένα Χριστέ μπαίνει sé καλό δρόμο καί όταν ό άγρυπνος νους τοῦ άνθρώπου τήν ασκεί μέ μεγάλη ταπεινώση. Απλώνει μέχρι τή θάλασσα καί μέχρι τήν άβυσσο τών θεωριών τά κλήματα της καί μέχρι τών τερπνών καί θείων μυστηριών τά βλασάρια της<sup>31</sup>. Ποτίζει τό νοῦ πού από πολύ καιρό τόν έχει κατακάψει ή ασέβεια μέ τήν αρμύρα τών πονηρών δαιμονικών λογισμών καί τό εχθρικό σαρκικό φρόνημα, τό όποιο είναι θάνατος<sup>32</sup>.

51. Η νήψη μοιάζει μέ τήν κλίμακα τοῦ Ιακώβ, πάνω στήν οποία μένει ό Θεός καί ανεβαίνουν οί Άγγελοι<sup>33</sup>. Γιατί αφανίζει καί καταστρέφει από τήν ψυχή μας κάθε κακό. Αυτή κόβει τήν πολυλογία, τήν κακολογία εναντίον τών άλλων, τήν κατάκριση καί δλο τόν κατάλογο τών αισθητών αμαρτημάτων, γιατί δέν ανέχεται ούτε γιά μιά στιγμή νά στερηθεί εξαιτίας τους τήν δική της γλυκύτητα.

52. Τήν νήψη, αδελφοί μου, άς τήν ασκούμε μί προθυμία. Καί στά ὕψη της μέ καθαρή διάνοια πετώντας μέ τή χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, άς αναλογιζόμαστε τά αμαρτήματα μας καί τόν προηγούμενο βίο μας. Ἐτσι, νιώθοντας συντριβή καί ταπεινώση μέ τήν μνήμη τών αμαρτιών μας, θά έχομε ακατάπαυστη τή βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μας στόν αόρατο πόλεμο. Όταν στερηθούμε τήν βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ από υπερηφάνεια ή κενοδοξία ή φιλαυτία, τότε στερούμαστε καί τήν καθαρότητα τής καρδιάς, μέ τήν οποία φανερώνεται ό Θεός στόν άνθρωπο· επειδή ή αίτία νά δούμε τό Θεό, σύμφωνα μέ τήν υπόσχεση τοῦ Κυρίου<sup>34</sup>, είναι ή καθαρότητα τής καρδιάς.

53. Ὁ νους πού δέν αμελεί τήν κρυφή εργασία του, μαζί μέ τά άλλα καλά πού θά βρει από τήν αδιάκοπη φύλαξη του, θά βρει καί τις πέντε αισθήσεις τοῦ σώματος νά είναι αργές από τά εξωτερικά κακά. Γιατί μέ τό νά προσέχει στήν αρετή καί τή νήψη του καί μέ τό νά θέλει νά ενδιατρίβει στις καλές σκέψεις, δέν ανέχεται νά τόν κλέβουν οί πέντε αισθήσεις πού τού φέρ-

31. Ψαλμ. 79, 12.

32. Ρωμ. 8, 6-8.

33. Γεν. 28, 12.

34. Ματθ. 5, 8.

νουν υλικούς και μάταιους λογισμούς· άλλα επειδή γνωρίζει πόσο απατηλές είναι, τις πιό πολλές φορές τις περιορίζει ακόμη και μέσα του.

54. Μένε μέσα στη διάνοια σου δια τής νήψεως και δέν θά κοπιάσεις στους πειρασμούς. "Αν φεύγεις από εκεί, υπόμενε τούς πειρασμούς πού έρχονται.

55. Όπως εκείνους πού έχουν κακοφάγει, τούς ωφελεί τό πικρό ασψίνθιο, έτσι και οί κακότροποι έχουν συμφέρον νά υποφέρουν θλίψεις.

56. "Αν δέ θέλεις νά υποφέρεις κακά, μή θέλεις και νά κάνεις κακά, γιατί σ' αυτό ακολουθεί, χωρίς εξαίρεση, εκείνο. Ό,τι σπείρει ό άνθρωπος, τούτο και θά θερίσει<sup>35</sup>. Όταν λοιπόν εκουσίως σπέρνομε τά πονηρά κι έπειτα εκουσίως τά θερίζομε, οφείλομε νά θαυμάζομε τή δικαιοσύνη τού Θεού.

57. Τυφλώνεται ό νους μέ τά τρία αυτά πάθη, τή φιλαργυρία, τήν κενοδοξία και τήν ηδονή.

58. Η γνώση και ή πίστη, πού είναι σύντροφοι τής ανθρώπινης φύσεως, από τίποτε άλλο δέν αδυνάτισαν, παρά από τις τρεις προηγούμενες κακίες.

59. Ό θυμός και ή όργή και οί πόλεμοι και οί φόνοι και δλος ό κατάλογος τών λοιπών κακών, εξαιτίας τών προηγούμενων τριών κακιών ισχυροποιήθηκαν πάρα πολύ μεταξύ τών ανθρώπων.

60. Εκείνος πού δέν γνωρίζει τήν αλήθεια, δέν μπορεί και νά πιστεύει αληθινά. Γιατί ή γνώση φυσικά προηγείται από τήν πίστη, κι αυτό επειδή εκείνα πού λέει ή Γραφή, δέν θά λέει μόνο για νά τά μάθομε, αλλά για νά τά πράξομε.

61. "Ας άρχίσομε λοιπόν τό έργο. Έτσι σιγά-σιγά προκόβοντας θά βρούμε δι τι έλπίδα στό Θεό και ή βέβαιη πίστη και ή βαθύτερη γνώση και ή απελευθέρωση από τούς πειρασμούς και τά θεία χαρίσματα και ή από τήν καρδιά εξομολόγηση και τά συνεχή δάκρυα, έρχονται στους πιστούς μέ τήν προσευχή. Και δχι αυτά μόνο· αλλά και ή υπομονή στις θλίψεις και ή ειλικρινής συγχώρηση τού πλησίον και ή βαθιά γνώση τού πνευματικού νόμου και ή εύρεση τής δικαιοσύνης τού Θεού και ή έπιφοίτηση τού Αγίου Πνεύματος και ή χορήγηση τών πνευματικών θησαυρών και δλα δσα υποσχέθηκε ό Θεός νά δώσει στους πιστούς και στόν παρόντα και στον μέλλοντα αιώνα. Και μ' ένα λόγο, είναι αδύνατο νά φανεϊ ή ψυχή εικόνα Θεού, παρεκτός μέ χάρισμα τού Θεού και πίστη τού ανθρώπου, ό όποιος παραμένει μέ μεγάλη ταπεινοφροσύνη και αδιάσπαστη προσευχή στή διάνοια του.

62. Μεγάλο αγαθό πράγματι από τήν πείρα έχομε παραλάβει, τό νά επικαλούμαστε συνεχώς τόν Κύριο Ιησού εναντίον τών νοητών έχθρων, δσοι θέλομε νά καθαρίσομε τήν καρδιά μας. Και παρατήρησε, πώς ό λόγος πού λέω είναι σύμφωνος μέ τις "Αγιες Γραφές. Λέει κάπου: «Νά ετοιμάζεσαι

Ισραήλ για να επικαλείσαι τό δνομα τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου»<sup>36</sup>. Και ὁ Απόστολος λέει: «Να προσεύχεστε αδιαλείπτως»<sup>37</sup>. Και ὁ Κύριος μας λέει: «Δέν μπορείτε να κάνετε τίποτε δίχως ἔμενα. Ὅποιος μένει σ' ἔμενα κι ἐγώ σ' αὐτόν, αὐτός κάνει πολύ καρπό. Ἄν δέ μένει σ' ἔμενα, θά πεταχτεῖ ἔξω δπως τό ξερό κλήμα»<sup>38</sup>. Μέγα αγαθό είναι ἡ προσευχή, τό ὅποιο περιέχει δλες τις αρετές, γιατί καθαρίζει τήν καρδιά, μέσα στήν ὁποία ὁ Θεός φανερώνεται στους πιστούς.

63. Ἡ ταπείνωση, επειδή ἐκ φύσεως ανυψώνει τόν ἄνθρωπο και ἐχει τήν αγάπη τοῦ Θεοῦ και αφανίζει σχεδόν δλα τά κακά πού υπάρχουν μέσα μας τά ὅποια μισεῖ ὁ Θεός, είναι δυσκολοκατόρθωτη. Και μπορεί νά βρεις σέ ἕναν ἄνθρωπο μερική εργασία πολλῶν αρετῶν, ἄν δμως ζητήσεις και μυρωδιά μόνον ταπεινώσεως, μόλις πού θά τή βρεις. Γι' αὐτό είναι ἀνάγκη νά ἔχομε μεγάλη επιμέλεια, ὥστε νά ἀποκτήσουμε τήν αγία ταπείνωση. Ἡ Γραφή, τόν διάβολο τόν ονομάζει ἀκάθαρτο, επειδή ἐξαρχῆς ἀπόθησε τό αγαθό τῆς ταπεινοφροσύνης και αγάπησε τήν υπερηφάνεια. Γι' αὐτό και πνεῦμα ἀκάθαρτο ονομάζεται σέ δλες τις Γραφές<sup>39</sup>. Ποιά σωματική ἀκαθαρσία μπορεί νά κάνει ὁ ἀσώματος, ἀσαρκος και ἀστάθμητος, γιά νά τόν λέει ἡ Γραφή ἀκάθαρτο; Φανερό είναι διι γιά τήν υπερηφάνεια του ονομάστηκε ἀκάθαρτος και ἀπό καθαρός και φωτεινός ἄγγελος, ἐγινε βέβηλος. Επειδή, γιά τό Θεό είναι ἀκάθαρτος κάθε υπερήφανος<sup>40</sup>, και πρώτη ἀμαρτία είναι ἡ υπερηφάνεια<sup>41</sup>. Ἐτσι και ὁ υπερήφανος Φαραώ ἔλεγε: «Δέ γνωρίζω τό Θεό σου και δέ θά ἐλευθερώσω τόν Ισραήλ»<sup>42</sup>.

64. Υπάρχουν πολλές πράξεις και ἔργα τοῦ νοῦ πού μπορούν νά μάς προμηθεύσουν τό αγαθό δῶρο τῆς ταπεινοφροσύνης, ἄν δέν εἴμαστε ἀμελεῖς γιά τή σωτηρία μας\* δηλαδή ἡ μνήμη τῶν ἀμαρτιῶν μας, δσες κάναμε μέ λόγια, μέ ἔργα και μέ τό νοῦ μας, και ἄλλα πολλά πού βοηθοῦν νά ἀποκτήσουμε τήν ταπεινοφροσύνη. Ταπείνωση ἀληθινή προξενεῖ και τό νά θυμόμαστε πάντοτε τά κατορθώματα τῆς αρετῆς τῶν ἄλλων και νά μεγαλοποιῶμε τά ἄλλα φυσικά πλεονεκτήματα τους και νά συγκρίνομε τά δικά μας ἔργα μέ τά δικά τους, γιά νά βλέπομε διι εἴμαστε κατώτεροι ἀπό αὐτούς. Και ἔτσι βλέποντας ὁ νοῦς τήν ευτέλεια του και πόσο υστερεῖ ἀπό τήν τελειότητα τῶν ἀδελφῶν, θεωρεῖ τόν εαυτό του χῶμα και στάχτη και διι ἄνθρωπο, ἄλλά σκύλο, επειδή σέ δλα είναι κατώτερος και πολύ πίσω ἀπό δλους τοῦς λογικούς ἀνθρώπους.

65. Λέει τό στόμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ στύλος τῆς Εκκλησίας, ὁ μέγας πατέρας μας Βασίλειος: «Μεγάλο καλό γιά νά μήν ἀμαρτάνομε, οὔτε τήν ἄλλη ἡμερα νά πέφτομε στά ἴδια ἀμαρτήματα, είναι τό νά ἀνακρίνομε στό τέλος τῆς ἡμέρας τή συνείδηση μας σέ τ( σφάλαμε και τί καλό κάναμε. Αὐτό

36. Ἀμῶς 4, 12.

37. Α' Θεσ. 5, 17.

38. Ἰω. 15, 5-6.

39. Ματθ. 10, 1- 12, 43 κ.ά.

40. Παροιμ. 16, 5.

41. Σ. Σειρ. 10, 13.

42. Ἐξ. 5, 2.

Εκανε και ο Ίώβ για τον εαυτό του και για τα παιδιά του<sup>43</sup>. Γιατί οί ανακρίσεις τών πράξεων μας, όταν γίνονται κάθε μέρα, μάς φωτίζουν τί πρέπει να κάνουμε κάθε στιγμή».

66. Και άλλος πάλι σοφός στά θεία είπτε: «Άρχή τής καρποφορίας είναι τό άνθος και άρχή τής πρακτικής αρετής είναι ή εγκράτεια». Λοιπόν δς έγκρατευτοϋμε· και αυτό μέ μέτρο και ζύγι, δπως διδάσκουν οί Πατέρες. Και δλη τήν ήμερα, τις δώδεκα ώρες, νά τις περνούμε μέ νήψη και φύλαξη τοϋ νοϋ. "Αν κάνουμε έτσι, θά μπορέσομε μέ κάποια βία νά σβήσομε και νά λιγοστέψομε τήν κακία μέ τή βοήθεια τοϋ Θεοϋ. Επειδή μέ τή βία κατορθώνεται ή ενάρετη ζωή, μέ τήν οποία μάς δίνεται ή Βασιλεία τών Ουρανών<sup>44</sup>.

67. Ό δρόμος για τή θεία γνώση είναι ή απάθεια και ή ταπεινώση. Χωρίς αυτές, κανείς δέν θά δει τόν Κύριο.

68. Εκείνος πού προσέχει διαρκώς στό εσωτερικό του, είναι φρόνιμος και εγκρατής· και δχι μόνο αυτό, αλλά και ασχολείται μέ πνευματικές θεωρίες και θεολογεί και προσεύχεται. Και αυτό είναι εκείνο πού λέει ό "Απόστολος: «Νά οδηγήσετε από τό Πνεύμα και δέ θά εκτελέσετε επιθυμία τής σάρκας»<sup>45</sup>.

69. "Όποιος δέν ξέρει νά βαδίζει τόν πνευματικό δρόμο, δέ φροντίζει διόλου για τις εμπαιθείς σκέψεις. Όλη του ή ασχολία είναι γύρω από τήν σάρκα και ή είναι γαστρίμαργος και ακόλαστος, ή λυπάται και οργίζεται και μνησικακεϊ\* μέ αυτά σκοτίζει τόν νοϋ του. Ή πάλι μεταχειρίζεται υπερβολική άσκηση και θολώνει τή διάνοια του.

70. Εκείνος πού εγκατέλειψε τά εξωτερικά μόνο πράγματα, π.χ. τήν γυναίκα, τά χρήματα κλπ., μόνον έξωτερικώς έγινε μοναχός, δχι δμως και εσωτερικώς. "Εκείνος ό όποιος απαρνήθηκε και τις εμπαιθείς σκέψεις τοϋ νοϋ του, αυτός είναι αληθινός μοναχός. Και τόν έξωτερικό άνθρωπο, εύκολα τόν κάνει κανείς μοναχό, άν θελήσει. Άλλά για νά κάνεις μοναχό τόν εσωτερικό άνθρωπο, χρειάζεται μεγάλος αγώνας.

71. Ποιος άραγε είναι εκείνος στήν παρούσα γενιά, πού έχει απαλλαγεί εντελώς από εμπαιθείς σκέψεις και αξιώθηκε νά αποκτήσει και νά έχει διαπαντός τήν καθαρή και μακριά από κάθε υλική σχέση προσευχή; Αυτό είναι τό σημάδι τοϋ εσωτερικού μοναχού.

72. Πολλά πάθη είναι κρυμμένα μέσα στις ψυχές μας. Και φανερώνονται τότε, όταν παρουσιάζονται οί αιτίες τους.

73. Μήν αφιερώνεις δλη σου τήν ασχολία γύρω από τή σάρκα, αλλά δρισέ της άσκηση κατά δύναμη και δλο σου τό νοϋ νά τόν στρέφεις εντός σου. Γιατί ή σωματική άσκηση λίγο ωφελεί, ενώ ή ευσέβεια είναι σέ δλα ωφέλιμη<sup>46</sup>.

43. Ίώβ 1, 5.

44. Ματθ. 11, 12.

45. Γαλ. 5, 16.

46. Α' Τιμ. 4, 8.

74. Όταν τά πάθη πάψουν νά ενεργούν, εἴτε γιατί αποκόπτονται οἱ αἰτίες, εἴτε γιατί οἱ δαίμονες δολίως υποχωροῦν, ακολουθεῖ ἡ υπερηφάνεια.

75. Ἡ ταπεινωση και ἡ ταλαιπώρηση της σάρκας ελευθερώνουν τόν ἄνθρωπο ἀπό κάθε αμαρτία\* ἢ πρώτη καταργεῖ τά πάθη της ψυχῆς, ἢ ἄλλη τά πάθη τοῦ σώματος. Τι' αὐτό λέει ὁ Κύριος: «Μακάριοι ὄσοι ἔχουν καθαρή καρδιά\* αὐτοί θά δουν τό Θεό»<sup>47</sup>. Θά δουν τό Θεό και τούς θησαυρούς Του, δταν μέ τήν ἀγάπη και τήν εγκράτεια καθαρίσουν τόν εαυτό τους. Και τόσο περισσότερο θά Τόν δουν, ὄσο επιτείνουν τήν κάθαρση.

76. Σκοπιὰ ἀπό τήν ὁποία βλέπει κανεῖς τούς λόγους κάθε αρετῆς εἶναι ἡ τήρηση τοῦ νοῦ, ὄπως ὁ παλαιός ἐκεῖνος φρουρός τοῦ Δαβίδ φανέρωνε τήν «περιτομή τῆς καρδιάς»<sup>48</sup>.

77. Ὅπως δταν βλέπομε μέ τά μάτια μας ἐκεῖνα πού βλάπτουν, βλαπτόμαστε, ἔτσι και δταν συλλογιζόμαστε μέ τό νοῦ μας πονηρούς λογισμούς.

78. Ὅπως δταν χτυπήσει κανεῖς τή ρίζα τοῦ φυτοῦ, τό ξεραίνει ολόκληρο, ἔτσι συμβαίνει και δταν χτυπηθεῖ ἀπό τούς πονηρούς λογισμούς ἢ καρδιά τοῦ ἄνθρωπου. Πρέπει νά προσέχομε κάθε στιγμή, γιατί οἱ δαίμονες ποτέ δέν κάθονται αργοί.

79. Ὁ Κύριος, θέλοντας νά δεῖξει ὅτι κάθε ἐντολή τήν ἐκτελοῦμε ἀπό χρέος, ἐνώ ἡ υιοθεσία πού προσφέρει, συντελεῖται στους ἀνθρώπους μέ τό αἷμα Του, λέει: «Ὅταν κάνετε ὄσα ἔχετε διαταχθεῖ, νά πείτε ὅτι εἶμαστε ἀχρεῖοι δούλοι και κάναμε αὐτό πού οφείλαμε»<sup>49</sup>. Γι' αὐτό δέν εἶναι μισθός ἔργων ἢ Βασιλεία τῶν Οὐρανῶν, ἀλλά χάρη και δωρεά τοῦ Κυρίου πού ἔχει ετοιμάσει γιά τούς πιστούς δούλους Του. Δέν ἀπαιτεῖ ὁ δούλος τήν ἐλευθερία ὡς μισθό, ἀλλά ευχαριστεῖ ὡς οφειλέτης και τήν περιμένει ὡς δωρεά.

80. Ὁ Χριστός πέθανε γιά τις αμαρτίες μας, σύμφωνα μέ τις Γραφές<sup>50\*</sup> και σέ ὄσους Τόν υπηρετοῦν καλῶς, χαρίζει τήν ἐλευθερία. Γιατί λέει: «Εὐγε δούλε χρήσιμε και πιστέ\* στάθηκες πιστός στά λίγα, θά σοῦ ἐμπιστευθῶ πολλά. Ἐλα μέσα στή χαρά τοῦ Κυρίου σου»<sup>51</sup>. Ἀλλά δέν εἶναι ἀκόμη δούλος πιστός ἐκεῖνος πού στηρίζεται στήν ἀπλή και ψιλή γνώση, ἀλλά ἐκεῖνος πού δείχνει τήν πίστη του μέ τήν υπακοή στόν ἐντολοδότη Χριστό.

81. Ἐκεῖνος πού τιμά τόν Κύριο, ἐκτελεῖ ὄσα διατάζει Ἐκεῖνος. Ὅταν κάνει σφάλμα ἢ παρακοή, υπομένει σάν δίκαιες τις συμφορές. Ἄν εἶσαι φιλομαθής, νά γίνεις και φιλόπονος. Γιατί ἡ ψιλή γνώση «φουσκώνει» τόν ἄνθρωπο<sup>52</sup>.

82. Οἱ πειρασμοί πού μάς ἔρχονται ἀναπάντεχα, μάς διδάσκουν κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ νά γινόμαστε φιλόπονοι.

83. Τό ἄστρο ἔχει τό ἰδίωμα νά λάμπει. Και ὁ θεοσεβῆς και φοβούμε-

47. Ματθ. 5, 8.

49. Λουκ. 17, 10.

51. Ματθ. 25, 21.

48. Β' Βασ. 18, 24.

50. Α' Κορ. 15, 3.

52. Α' Κορ. 8, 2.

νος τό Θεό Εχει ως ιδίωμα τή λιτότητα και τήν ταπεινώση, επειδή κανένα άλλο δέν είναι τό γνώρισμα τών μαθητών τοῦ Χριστοῦ παρά τό ταπεινό φρόνημα και τό λιτό παρουσιαστικό. Και αυτό μέ όλους τους τρόπους τό φωνάζουν τά τέσσερα Ευαγγέλια. Εκείνος πού δέ ζει έτσι ταπεινά, ξεπέφτει ἀπό τό μέρος Εκείνου πού ταπεινώσε τόν εαυτό Του μέχρι σταυρού και θανάτου, ὁ Ὅποιος είναι και τών θείων Ευαγγελίων ὁ πρακτικός Νομοθέτης.

84. Λέει ἡ Γραφή: «Ὅσοι διψάτε, πηγαίνετε στό νερό»<sup>53</sup>. Ὅσοι δμως διψάτε τό Θεό, βαδίζετε μέ τήν καθαρότητα τού νού σας. Πρέπει δμως, εκείνος πού μέ τήν καθαρότητα αὐτή πετά ψηλά, νά βλέπει και κάτω τή γή τῆς μηδαμινότητάς του. Γιατί κανείς δέν είναι υψηλότερος τού ταπεινοῦ. Ὅπως δταν δέν υπάρχει φῶς είναι δλα σκοτεινά και ζοφερά, έτσι και δταν δέν υπάρχει ταπεινοφροσύνη, δλα μας τά κατά Θεόν ἔργα είναι μάταια και ἀχρηστα.

85. "Άκου τώρα τήν κατακλειδα τοῦ λόγου μου. Νά φοβάσαι τό Θεό και νά φυλάγεις τις εντολές Του"<sup>54</sup>, και νοερά και αισθητά. Γιατί δν βιάσεις τόν εαυτό σου νά τηρεῖ τις θείες εντολές νοερά, λίγες φορές θά χρειαστεῖς αισθητούς κόπους γιά τήν τήρηση τους, δπως λέει και ὁ Δαβίδ: «Θέλησα ἀπό μέσα ἀπό τήν καρδιά μου νά πράξω τό θέλημα Σου και τό νόμο Σου»<sup>55</sup>.

86. "Άν ὁ ἄνθρωπος δέν κάνει τό θέλημα και τό νόμο τού Κυρίου μέσα ἀπό τήν καρδιά του, οὔτε ἐξωτερικῶς μπορεῖ νά τό κάνει εύκολα. Και θά πει πρὸς τό θεό εκείνος πού δέν ἔχει νήψη και είναι ἀδιάφορος: «Δέ θέλω νά ξέρω τούς δρόμους Σου»<sup>56</sup>, οπωσδήποτε ἀπό ἔλλειψη θείου φωτισμοῦ. Εκείνος πού μετέχει στό θείο φωτισμό, δέ μένει χωρίς εσωτερική πληροφορία, ἀλλά θά γίνει στερεός και ἀμετακίνητος σχετικά μέ τά θεία.

87. Ὅπως τό αλάτι κάνει νόστιμο τό ψωμί και κάθε φαγητό και διατηρεῖ τά κρέατα νά μή σαπίζουν, τό ἴδιο σκέψου και γιά τή νοητή γλυκύτητα και τή θαυμαστή εργασία τῆς φυλάξεως τού νού. Γιατί γλυκαίνει μέ ἴδιο τρόπο τόν εσωτερικό και τόν ἐξωτερικό ἄνθρωπο, διώχνει τή δυσωδία τών πονηρῶν λογισμῶν και μάς διατηρεῖ σταθεροῦς στά καλά.

88. Ἀπό τήν προσβολή γεννιούνται πολλοί πονηροί λογισμοί. Ἀπό αὐτούς γεννιέται ἡ ἀμαρτωλή πράξη. Εκείνος δμως ὁ ὅποιος ευθύς μόλις φανεῖ ἡ πονηρή προσβολή τή σβήνει ἀμέσως μέ τή βοήθεια τού Ἰησοῦ, αὐτός ξέφυγε και τά ἐπόμενα και θά γεμίσει πλουσιοπάροχα ἀπό γλυκιά θεία γνώση, μέ τήν οποία θά βρει τό Θεό, τόν πανταχοῦ παρόντα. Στρέφοντας πρὸς Αὐτόν σταθερά τόν καθρέφτη τού νού του, φωτίζεται ἀκατάπαυστα, δπως φωτίζει ὁ ἥλιος τό καθαρό γυαλί. Και τότε ἀναπαύεται ὁ νους ἀπό κάθε ἄλλη θεωρία, γιατί ἔφτασε στό ἔσχατο ἀπό δλα τά ἐπιθυμητά πράγματα.

89. Επειδή κάθε λογισμός μέ τή φαντασία κάποιων αισθητῶν μπαίνει στήν καρδιά, τότε καταναγάζει τό νού τό μακάριο φῶς τῆς θεότητος, δταν ἀ-

53. Ἡσ. 55, 1.

54. Ἐκκλ. 12, 13.

55. Ψαλμ. 39, 9.

56. Ἰώβ 21, 14.

δειάσει από όλα τα αισθητά και μείνει χωρίς σχήματα και μορφές. Γιατί βέβαια, ή θεία εκείνη λαμπρότητα φαίνεται στον καθαρό νοῦ, όταν στερηθεί αυτός όλα τὰ νοήματα.

90. Όσο πιά τέλεια προσέχεις τήν διάνοια, τόσο περισσότερο μέ πόθο θά προσευχηθείς στόν Ἰησοῦ. Όσο πάλι αμελείς τή διάνοια σου, τόσο περισσότερο θά απομακρυνθείς ἀπό τόν Ἰησοῦ. Καί ὅπως τό πρώτο φωτίζει τέλεια τόν ἀέρα (τόν χώρο) τῆς διάνοιας, ἔτσι καί ἡ απομάκρυνση ἀπό τή νήψη καί ἀπό τή γλυκιά ἐπικλήση τοῦ Ἰησοῦ τόν σκοτίζει ἀπόλυτα. Τό πράγμα εἶναι τέτοιο ἀπό τή φύση του καί δέ γίνεται διαφορετικά. Καί αὐτό θά τό ἀντιληφθεῖς μέ τήν πείρα, δοκιμάζοντας τό σπῆν πράξη. Γιατί καμιά ἀρετή καί ξεχωριστά ἡ φωτογεννήτρα αὐτή καί ευχάριστη πνευματική ἐργασία, δέ συμβαίνει νά διδάσκεται ἀλλιῶς, παρά ἀπό τήν πείρα.

91. Αἰτία τῆς ἀδιάκοπης ἐπικλήσεως τοῦ Ἰησοῦ, μ' ἓνα πόθο γεμάτο γλυκύτητα καί χαρά, εἶναι ἡ χαρά καί ἡ γαλήνη ἀπό τήν ὁποία εἶναι γεμάτος ὁ ἀέρας τῆς καρδιάς, ἐξαιτίας τῆς ἀκρας προσοχῆς. Αἰτία τῆς τέλει καθάρσεως τῆς καρδιάς εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ καί Θεός, ὁ ὁποῖος εἶναι ὄλων τῶν καλῶν αἴτιος καί ποιητής· ὅπως λέει: «Ἐγώ εἶμαι ὁ Θεός πού φέρνω τήν εἰρήνη»<sup>57</sup>.

92. Ἡ ψυχὴ πού ευεργετίζεται καί γλυκαίνεται ἀπό τόν Ἰησοῦ, ἀνταμείβει τόν Ευεργέτη τῆς μέ τήν δοξολογία πρὸς Αὐτόν, γεμάτη ἀγάπη καί ἀγαλλίαση· ευχαριστεῖ καί επικαλεῖται μέ χαρά καί ευφροσύνη Αὐτόν πού τῆς χαρίζει τήν εἰρήνη καί Τόν βλέπει νοητῶς μέσα τῆς νά διαλύει τίς φαντασίες τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

93. «Καί ἀτένισε —λέγει ὁ Δαβίδ— ὁ νοητός οφθαλμός μου τοὺς νοητοὺς ἐχθρούς μου καί τό αὐτί μου θά ἀκούσει αὐτούς πού ξεσηκώνονται πονηρά ἐναντίον μου»<sup>58</sup>. «Καί εἶδα νά γίνεται ἀπό τό Θεό ἀνταπόδοση στους ἀμαρτωλοὺς γιά χάρη μου»<sup>59</sup>. Ὅταν δέν υπάρχουν φαντασίες μέσα στήν καρδιά, τότε ὁ νοῦς βρίσκεται στή φυσική του κατάσταση καί εἶναι ἑτοιμος νά κινεῖται σέ κάθε θεωρία τερπνή, πνευματική καί ἀγαπημένη ἀπό τό Θεό.

94. Ἐτσι λοιπόν, ὅπως εἶπα, εἶναι ἐκ φύσεως συστατικά τό ἓνα τοῦ ἄλλου ἡ νήψη καί ἡ ευχή τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ἀκρά προσοχή συντελεῖ στήν ἀδιάκοπη ευχή· ἡ ευχή πάλι στήν τέλεια νήψη καί προσοχή τοῦ νοῦ.

95. Ὡφέλιμος παιδαγωγός καί τοῦ σώματος καί τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἀδιάκοπη μνήμη τοῦ θανάτου· ἀφήνοντας δηλαδή ὅλα ὅσα συμβαίνουν στό μεταξύ, αὐτόν πάντοτε νά ἔχομε ἐμπρός στά μάτια μας, αὐτό τό κρεβάτι νά φανταζόμαστε ὅπου ξαπλωμένοι θά ψυχομαχοῦμε καί ὅλα τὰ υπόλοιπα.

96. Δέν πρέπει, ἀδελφοί, νά ἀποκοιμηθεῖ ἐκεῖνος πού θέλει νά εἶναι διαπαντός ἀπλήρωτος. Ἀλλά εἶναι ἀνάγκη νά γίνει ἓνα ἀπό τὰ δύο: ἢ νά πέσει καί νά χαθεῖ ἀφοῦ γυμνωθεῖ ἀπό τίς ἀρετές, ἢ νά στέκεται πάντοτε μέ τό

57. Ἦσ. 45, 7.

58. Ψαλμ. 91, 12.

59. Ψαλμ. 90, 8.



νοῦ του οπλισμένο. Γιατί και ὁ εχθρός διάβολος πάντοτε στέκεται οπλισμένος, μαζί μέ δλη τήν παράταξη του.

97. Ἀπό τή συνεχή μνήμη και επίκληση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστου, και ἂν δέν ἀμελοῦμε τήν αδιάκοπη νοερή δέηση μας πρὸς Αὐτόν και τήν αδιάσπαστη νήψη και τήν εργασία τῆς προσοχῆς, δημιουργεῖται στό νοῦ μας μία θεία κατάσταση. Επομένως ἄς Εχομε πραγματικό μας Εργο πού θά εκτελοῦμε πάντοτε και μέ τόν ἴδιο τρόπο τήν επίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου μας, κράζοντας πρὸς Αὐτόν μέ πυρπολημένη καρδιά ὡστε νά γίνουμε μέτοχοι τοῦ ἁγίου ονόματος τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ συνεχῆς εργασία και στήν αρετή και στήν κακία εἶναι μητέρα τῆς συνήθειας. Και αὐτή εἶναι δευτέρη φύση. Ὅταν φτάσει ὁ νους σέ τέτοια κατάσταση, τότε ζητάει τούς εχθρούς δαίμονες, ὅπως τό λαγωνικό ζητάει τό λαγό μέσα στις λόχμες· και αὐτό ζητάει τόν λαγό γιά νά τόν φάει, ἐνώ ὁ αγωνιστής νους τόν εχθρό γιά νά τόν αφανίσει.

98. Ὅταν λοιπόν συμβαίνει νά πληθύνονται στό νοῦ μας οἱ πονηροί λογισμοί, νά βάζομε ἀνάμεσα τους τήν επίκληση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, και ἀμέσως θά τούς δούμε νά διαλύονται σάν καπνός στόν ἀέρα, ὅπως μάς δίδαξε ἡ πείρα. Και τότε ἀφοῦ μένει μόνος του ὁ νους, χωρίς τούς πονηρούς λογισμούς, ἄς ἀρχίζομε πάλι τήν συνεχή προσοχή και επίκληση. Και ὅσες φορές τό πάθομε αὐτό ἀπό πειρασμό, Ἐτσι νά κάνομε.

99. Ὅπως δέν εἶναι δυνατό νά μπει κανεῖς στόν πόλεμο μέ γυμνό, ἀοπλο σώμα, ἡ νά κολυμπήσει σέ μεγάλο πέλαγος μέ τά ρούχα του, ἡ νά ζήσει χωρίς νά ἀναπνέει, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο χωρίς ταπείνωση και συνεχῆ δέηση πρὸς τόν Χριστό, νά μάθει κανεῖς τό νοητό και κρυφὸ πόλεμο και νά καταδιώκει και νά χτυπά μέ τέχνη τό νοητό εχθρό.

100. Ὁ μέγας κατά τήν πρακτική αρετή Δαβίδ λέει πρὸς τόν Κύριο: «Τό κράτος μου πρὸς σέ φυλάξω»<sup>60</sup>. Ὡστε τό νά φυλαχθεῖ μέσα μας τό «κράτος», δηλ. ἡ δύναμη τῆς καρδιακῆς και νοερῆς ησυχίας, ἀπό τήν οποία γεννιούνται δλες οἱ αρετές, αὐτό ἐπέρχεται σ' ἐμάς μέ τή βοήθεια τοῦ Κυρίου, ὁ Ὅποιος ἔδωσε τις ἐντολές και διώχνει ἀπό μάς τήν σιχαμερή λήθη δταν συνεχῶς τόν καλοῦμε νά μάς βοηθήσει, και ἡ οποία (λήθη) φθεῖρει υπερβολικά τήν καρδιακή ησυχία, δπως τό νερό σβήνει τή φωτιά. Γι' αὐτό, μοναχέ, μήν κοιμάσαι ἀπό ἀμέλεια τόν ὕπνο τοῦ θανάτου<sup>61</sup>, ἀλλά μέ τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ μαστίγωνε τούς εχθρούς· και, δπως κάποιος σοφός ἐχει πει, τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ δς ἐνωθεῖ μέ τήν πνοή σου και τότε θά μάθεις τήν ωφέλεια τῆς ησυχίας<sup>62</sup>.

101. Ὅταν αξιωθούμε οἱ ἀνάξιοι νά κοινωνήσομε τά θεία και ἀχραντα μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Θεοῦ μας και Βασιλιά, τά φοβερά και φρικτά, ἄς ἐπιδείξομε τότε περισσότερο τή νήψη και τή φύλαξη τοῦ νοῦ και τήν ἀ-

60. Ψαλμ. 58, 10.

61. Ψαλμ. 12, 4.

62. Κλῆμαξ 27, 26.

κρίβεια, για να καταφλέξει τις αμαρτίες μας και τις μικρές και μεγάλες ακαθαρσίες μας τό θεϊκό πῦρ, δηλαδή τό Σώμα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Γιατί δταν αυτό μπαίνει μέσα μας, ευθύς διώχνει τά πονηρά πνεύματα ἀπό τήν καρδιά μας καί συγχωρεῖ τις αμαρτίες πού κάναμε πρωτύτερα· καί ἀφήνεται ὁ νους τότε· χωρίς τήν ἐνόχληση τῶν πονηρῶν λογισμῶν. Καί ἂν στή συνέχεια φυλάξομε μέ ακρίβεια τό νοῦ μας καί φρουρήσομε τήν καρδιά μας, δταν αξιωθούμε πάλι νά κοινωνήσομε, τότε ἀκόμη περισσότερο τό θεῖο Σώμα καταλάμπει τό νοῦ καί τόν κάνει ὁμοιο μέ ἀστέρι.

102. Ἡ λήθη ἔχει τήν ιδιότητα νά σβήνει τή φύλαξη τοῦ νοῦ δπως τό νερό σβήνει τή φωτιά. Ἡ ἀδιάκοπη ευχή τοῦ Ἰησοῦ καί ἡ ἀδιάσπαστη νήψη ἐξαφανίζει τελειῶς τή λήθη ἀπό τήν καρδιά. Γιατί ἡ ευχή ἔχει ἀνάγκη τῆς νήψεως δπως τό λυχνάρι γιά νά φωτίσει ἔχει ἀνάγκη ἀπό φυτίλι.

103. Πρέπει νά κοπιᾶζομε γιά νά φυλάξομε τά πολύτιμα. Καί πολύτιμα πράγματι εἶναι ἐκεῖνα πού μάς προφυλάγουν ἀπό κάθε αἰσθητή καί νοητή κακία· κι αυτά εἶναι ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ καί ἡ ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τό νά βλέπομε πάντοτε στό βάθος τῆς καρδιάς καί νά ἡσυχάζομε ἀκατάπαυστα στή διάνοια —γιά νά πῶ ἔτσι— ἀκόμα καί ἀπό ἐκείνους τοῦς λογισμοῦς πού μάς φαίνονται διτι εἶναι καλοί, καί νά φροντίζομε νά βρισκόμαστε ἀδαιο ἀπό λογισμοῦς· ἔτσι δέν θά μπαίνουν στή διάνοια μας ἀπαρτήρητοι οἱ κλέφτες δαίμονες. Ἄν καί κοπιᾶζομε δταν παραμένομε στό ἔργο αυτό τῆς καρδιάς, δμως κοντά εἶναι ἡ παρηγοριά.

104. Ἐκ φύσεως ἡ καρδιά, δταν φυλάγεται ἀδιάκοπα καί δέν τῆς ἐπιτρέπεται νά δέχεται τις μορφές καί τις εἰκόνες καί τις φαντασίες τῶν σκοτεινῶν καί πονηρῶν πνευμάτων, γεννά ἀπό τόν εαυτό της λογισμοῦς πού φεγγοβολουύν. Ὅπως τό κάρβουνο γεννά φλόγα, ἔτσι πολύ περισσότερο ὁ Θεός, ὁ Ὅποιος κατοικεῖ μέσα στήν καρδιά μέ τό ἅγιο Βάπτισμα, ἂν βρίσκει τόν ἀέρα τῆς διάνοιας μας καθαρό ἀπό τοῦς ἀνεμους τῆς πονηρίας καί φρουρούμενο ἀπό τήν τήρηση τοῦ νοῦ, ἀνάβει τή διάνοια μας γιά νά δοθεῖ σέ θεωρίες, δπως ἡ φλόγα τό κερι.

105. Πρέπει πάντοτε νά στρέφομε μέσα στόν χώρο τῆς καρδιάς μας τό δνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δπως ἡ ἀστραπή στρέφεται στό στερέωμα, δταν πρόκειται νά πέσει ἡ βροχή. Αυτό τό γνωρίζουν ακριβῶς ἐκεῖνοι πού ἔχουν πείρα τοῦ νοῦ καί τοῦ ἐσωτερικοῦ πολέμου. Ἐτσι θά διευθύνομε μέ τάξη στρατηγική τόν νοητό αυτό πόλεμο: Πρώτα, προσοχή· κατόπιν, δταν δούμε διτι ἦρθε ὁ ἐχθρός λογισμός στήν καρδιά μας, νά τόν χτυπήσομε ὀργισμένοι μέ λόγια κατάρας. Τρίτον, ἀμέσως νά προσευχηθούμε ἐναντίον του, συγκεντρώνοντας τήν καρδιά μέ τήν ἐπίκληση τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γιά νά καταπέσει ἀμέσως ἡ δαιμονική φανταστική εἰκόνα, ὥστε νά μήν ἀκολουθήσει ὁ νους τήν φαντασία, σάν νήπιο πού πλανιέται ἀπό κάποιον ψευδοθαυματοποιό.

106. "Άς κοπιάσουμε σαν τόν Δαβίδ, κράζοντας τό «Κύριε Ιησού Χριστέ». "Άς βραχνιάσει ό λάρυγγας μας και άς μην κουράζονται τά μάτια τοῦ νοῦ μας άπό τό νά έλπίζομε στόν Κύριο τό Θεό μας<sup>63</sup>.

107. "Άς θυμόμαστε πάντοτε τήν παραβολή τοῦ άδικου κριτή<sup>64</sup>, πού εἶπε ό Κύριος γιά νά διδάξει ότι πρέπει νά προσευχόμαστε πάντοτε και νά μην αποθαρρυνόμαστε, και θά βρούμε τό κέρδος και τήν προστασία άπό τούς πονηροῦς δαίμονες.

108. Όπως εκείνος πού απενίζει πρός τόν ήλιο, είναι αδύνατο νά μή φωτίζεται πλουσιοπάροχα τό πρόσωπο του, Έτσι κι εκείνος πού σκύβει μέσα στόν αέρα τής καρδιάς, δέν είναι δυνατόν νά μή φωτίζεται.

109. Όπως είναι αδύνατο νά ζήσει κανείς στή ζωή αυτή χωρίς νά τρώει και νά πίνει, Έτσι είναι αδύνατο, χωρίς φύλαξη τοῦ νοῦ και καθαρότητα τής καρδιάς, δηλαδή χωρίς εκείνο πού λέγεται νήψη, νά φτάσει ή ψυχή σέ κάτι πνευματικό και αρεστό στό Θεό, ή νά ελευθερωθεί άπό τήν κατά διάνοια αμαρτία, άκόμη και άν βιάζει κανείς τόν εαυτό του νά μην άμαρτάνει άπό τό φόβο τών κολάσεων.

110. 'Αλλά και εκείνοι πού απέχουν μέ κάποια βία άπό τήν αμαρτία, είναι μακάριοι ενώπιον τοῦ Θεοῦ, τών Αγγέλων και τών ανθρώπων, γιατί λογαριάζονται ως «βιαστές» τής Βασιλείας τών Ουρανών<sup>65</sup>.

111. 'Η θαυμαστή ωφέλεια τοῦ νοῦ άπό τήν ησυχία είναι διττά αμαρτήματα, τά όποια πρωτύτερα χτυπούσαν τήν πόρτα τοῦ νοῦ μόνο μέ λογισμούς, ώστε άν γίνονταν δεκτοί αυτοί άπό τήν διάνοια, νά γίνουν αισθητά και χοντρά αμαρτήματα, δλα αυτά τά κόβει ή διανοητική και νηπτική αρετή, γιατί τά εμποδίζει νά μπουν στόν εσωτερικό μας άνθρωπο και νά γίνουν Έργα πονηρά· και αυτό, μέ τή δύναμη και τή βοήθεια τοῦ Κυρίου μας Ιησού Χριστοῦ.

112. 'Η Παλαιά Διαθήκη είναι εικόνα τής εξωτερικής και αισθητής σωματικής ασκήσεως. Τό "Άγιο Ευαγγέλιο, ή Καινή Διαθήκη, είναι εικόνα τής προσοχής, δηλαδή τής καθαρότητας τής καρδιάς. 'Η Παλαιά δέν τελειοποιούσε ούτε ολοκλήρωνε τόν εσωτερικό άνθρωπο στή θεοσέβεια, —δπως λέει ό Απόστολος: «Κανένα δέν τελειοποίησε ό Νόμος»<sup>66</sup>— αλλά εμποδίζει μόνο τά χοντρά αμαρτήματα. Γιατί άπό τό νά εμποδίσει νά βγάξει κάποιος τό μάτι και τό δόντι τοῦ πλησίον, άκόμη και τό νά κόβει κανείς τούς πονηρούς λογισμούς και τις πονηρές ενθυμήσεις άπό τήν καρδιά —πού είναι διάταξη τοῦ Ευαγγελίου— είναι ανώτερο και συντελεί περισσότερο στήν καθαρότητα τής ψυχής. Έτσι και τά σχετικά μέ τήν σωματική αρετή και άσκηση, εννοώ τή νηστεία, τήν εγκράτεια, τή χαμαικοιτία, τήν ορθοστασία, τήν αγρυπνία και τά λοιπά πού αναφέρονται στό σώμα και κάνουν νά ησυχάζει τό παθητικό μέρος τοῦ σώματος άπό τήν έμπρακτη αμαρτία, δπως εἶπα και

63., Ψαλμ. 68, 4.

64. Λουκ. 18, 1-8.

65. Ματθ. 11, 12.

66. Έβρ. 7, 19.

για την Παλαιά Διαθήκη, είναι καλά και αυτά. Γιατί δλα αυτά είναι παιδαγωγία τοῦ εξωτερικοῦ ἀνθρώπου και φρούρηση των παθῶν πού ενεργούνται σωματικά, ἀλλά και τὰ κατὰ διάνοια αμαρτήματα φρουρούν, δηλαδή εμποδίζουν, ὅπως γιά παράδειγμα μπορούν νά μάς απαλλάξουν μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ ἀπό τό φθόνο, τήν ὀργή και τὰ λοιπά.

113. Ἡ καθαρότητα τῆς καρδιάς, δηλαδή ἡ φύλαξη και ἡ τήρηση τοῦ νοῦ, τύπος τῆς οποίας είναι ἡ Καινή Διαθήκη, ἀν τήν φυλάγομε ὅπως πρέπει, ξεριζώνει και κόβει δλα τὰ πάθη και δλα τὰ κακά ἀπό τήν καρδιά, και εισάγει χαρά, καλή ἐλπίδα, κατάνυξη, πένθος, δάκρυα, ακριβή γνώση τοῦ εαυτοῦ μας και τῶν αμαρτιῶν μας, μνήμη θανάτου, ταπείνωση αληθινή, ἀγάπη ἀπειρη πρὸς τό Θεό και τούς ἀνθρώπους και ἐγκάρδιο θείο ἔρωτα.

114. Ὅπως δέν είναι δυνατό, ἐκεῖνος πού βαδίζει, νά μήν κόβει τόν ἀέρα γιά νά περπατήσει, ἔτσι είναι ἀδύνατο νά μήν πολεμείται ἀκατάπαυστα ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τούς δαίμονες ἢ νά ἐπηρεάζεται κρυφά ἀπό αὐτούς, και ἀν ἀκόμη ἔχει μεγάλη σωματική ἀσκησι.

115. Ἄν θέλεις ὀχι μόνο νά νομίζεσαι μοναχός ἐνάρετος και ἐπιεικής και ἐνωμένος πάντοτε μέ τό Θεό, ἀλλά και νά εἶσαι στήν πραγματικότητα τέτοιος, τότε νά ἐξασκείς μέ ὀλη σου τή δύναμη τήν ἀρετή τῆς νοερῆς προσοχῆς, ἡ οποία είναι φύλαξη και τήρηση τοῦ νοῦ και τέλεια καρδιακή γλυκιά ἡσυχία, μιὰ ψυχική κατάσταση μακάρια και χωρὶς φαντασία πού δέν βρῖσκεται σέ πολλούς.

116. Αὐτή λέγεται νοητή φιλοσοφία. Βάδιζε τήν μέ μεγάλη νήψη και θερμή προθυμία μαζί μέ τήν ευχή τοῦ Ἰησοῦ, μέ ταπείνωση και ἀδιάκοπη δέηση και μέ σιωπή τῶν αἰσθητῶν και τῶν νοητῶν χειλιῶν, μέ ἐγκράτεια φαγητῶν και ποτῶν και κάθε αμαρτωλοῦ πράγματος. Βάδιζε τήν πάνω στό δρόμο τῆς διάνοιας μέ συναίσθηση και μέ φρόνησι. Και αὐτή θά σέ διδάξει, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνα πού δέν τὰ γνώριζες και θά σοῦ φανερώσει και θά σέ φωτίσει και θά σέ συνετίσει και θά σέ μάθει πράγματα, τὰ ὀποια πρωτύτερα ἦταν ἀδύνατο νά τὰ βάλεις στό νοῦ σου, καθώς περπατούσες μέσα στό σκοτάδι τῶν παθῶν και τῶν σκοτεινῶν ἔργων και ἦσουν σκεπασμένοι ἀπό τήν λήθη και τήν ἀβυσσο τῆς συγχύσεως.

117. Ὅπως οἱ κοιλάδες παράγουν ἀφθονο σιτάρι, ἔτσι και ἡ νοητή αὐτή ἐργασία γεμίζει τήν καρδιά μέ δλα τὰ ἀγαθά. Ἡ μάλλον θά σοῦ τὰ δώσει ὁ Κύριος μας Ἰησοῦς Χριστός, πού χωρὶς τή βοήθεια Του δέν μπορούμε νά κάνομε τίποτε. Και πρῶτα θά βρεῖς τή νοητή αὐτή ἐργασία ὡς σκάλα. Ἐπειτα ὡς βιβλίο πού διαβάζεται. Κατόπιν, δταν προκόψεις σ' αὐτήν, θά τή βρεῖς ὡς ἐπουράνια πόλη Ἱερουσαλήμ, και τόν Βασιλιά Χριστό τῶν δυνάμεων τοῦ Ἰσραήλ θά τόν δεῖς καθαρά μέ τό νοῦ μαζί μέ τόν Ὁμοούσιο Πατέρα Του και τό προσκυνητό Ἅγιο Πνεῦμα.

118. Μέ μιὰ ψευτική φαντασία πάντοτε οἱ δαίμονες μάς οδηγούν στό

νά άμαρτάνομε. Μέ μια φαντασία σχετική μέ τή φιλαργυρία και τό κέρδος οδήγησαν τόν άθλιο Ιούδα νά παραδώσει τόν Κύριο και Θεό τών δλων. Και μέ τό ψεύδος μιάς τιποτένιας αναπαύσεως και τιμής και κέρδους και δόξας τόν οδήγησαν στην αγχόνη και του προξένησαν αιώνιο θάνατο, ανταμείβοντας τον οί άθλιοι μέ τά αντίθετα άπ' δσα τού είχαν παρουσιάσει μέ τήν ψεύτικη φαντασία τους, εννώ τήν προσβολή τών πονηρών λογισμών.

119. Κοίταξε, πώς μέ φαντασία και ψεύδος και κούφιεσ υποσχέσεις μάσ κατανικούν οί εχθροί τής σωτηρίας μας. Και αυτός ό σατανάς μέ τόν ίδιο τρόπο κατακρημνίσθηκε άπό τό ουράνιο ύψος ως αστραπή<sup>67</sup>, επειδή έβαλε στή φαντασία του νά γίνει ίσος μέ τό Θεό. Και τόν Αδάμ τόν χώρισε ό σατανάς άπό τό Θεό, παρουσιάζοντας του τή φαντασία δι τή θά γινόταν ίσος μέ τό Θεό<sup>68</sup>. Και έτσι συνηθίζει νά εξαπατά δλους δσοι άμαρτανουν ό ψεύτης και δόλιος εχθρός.

120. Πικραίνεται ή καρδιά μας άπό τό δηλητήριο και τούς πονηρούς λογισμούς, δταν άπό την αμέλεια μας και τή λήθη μας απομακρυνόμαστε πολύ άπό τήν προσοχή και τήν ευχή του Ιησού- γλυκαινόμαστε δμως πάλι μέ τήν αίσθηση μιάς γλυκύτητας ή μιάς μακάριας άγαλλιάσεως, δταν δσα αναφέραμε πίο πάνω τά εκτελούμε σταθερά και πρόθυμα μέσα στο εργαστήριο τής διάνοιας μας, μ' επιμέλεια και μέ θείο έρωτα. Τότε, προθυμοποιούμαστε νά βαδίζομε τό δρόμο τής καρδιακής ησυχίας διχι γιά άλλο τίποτε, αλλά γιά χάρη τής γλυκιάς ηδονής και εύχαριστήσεως πού έρχεται άπό αυτήν στην ψυχή.

121. Επιστήμη τών επιστημών και τέχνη τών τεχνών είναι ή αντιμετώπιση τών κακούργων και πονηρών λογισμών. "Αριστος τρόπος λοιπόν και τέχνη αντιμετώπισεως τους είναι τό νά βλέπομε τή φαντασία μέ τήν οποία γίνεται ή προσβολή, βοηθημένοι άπό τή χάρη του Κυρίου, και νά φυλάγομε τόν νοϋ μας δπως προφυλάγομε τό μάτι μας και μ' αυτό παρακολουθούμε άγρυπνα δποιον τύχει νά έρχεται νά μάσ τό χτυπήσει, και μέ δλη μας τή δύναμη έμποδίζομε νά μπει σ' αυτό ή παραμικρή άγκίδα.

122. Δέν μπορεί νά γεννήσει τό χιόνι φλόγα ή τό νερό φωτιά, ούτε ό θάμνος σύκα. Έτσι δέν μπορεί νά ελευθερωθεί ή καρδιά του άνθρωπου άπό δαιμονικούς λογισμούς και λόγια και έργα, δν δέν καθαρίσει τό εσωτερικό της και δέ φυλάξει τή νήψη ενωμένη μέ τήν ευχή του Ιησού και δέν κατορθώσει τήν ταπεινώση και τήν ψυχική ησυχία και δέ σπεύδει νά βαδίζει έτσι μέ μεγάλη προθυμία. Η απρόσεκτη δμως ψυχή αναγκαστικά θά γίνει στείρα άπό κάθε αγαθό και τέλειο νόημα, σάν άκαρπο μουλάρι, χωρίς σύνεση και πνευματική φρόνηση. Η πραγματική ειρήνη τής ψυχής είναι τό γλυκό πράγμα και δνομα Ιησούς και τό άδειασμα άπό εμπαιθείσ σκέψεις.

123. Όταν συμφωνήσει ή ψυχή μέ τις επιθυμίες του σώματος, τότε

67. Λουκ. 10, 18.

68. Γεν. 3, 5.

κτίζουν μαζί μια πόλη κενοδοξίας και έναν πύργο υπερηφάνειας και βάζουν ως κατοίκους τούς ασεβείς λογισμούς. Ὁ Κύριος μέ τόν φόβο της κολάσεως συγγέει και διασπά αυτή τή συμφωνία<sup>69</sup>, αναγκάζοντας τήν κυρίαρχη ψυχή νά μιλά και νά φρονεῖ διαφορετικά και αντίθετα ἀπό τό σώμα. Ἀπό τό φόβο τῆς κολάσεως ἐπέρχεται ὁ διαμερισμός αὐτός, ἐπειδή τό σαρκικό φρόνημα εἶναι ἐχθρα τοῦ Θεοῦ και δέν υποτάσσεται στό νόμο τοῦ Θεοῦ<sup>70</sup>.

124. Τά καθημερινά μας ἔργα, πρέπει νά τά ζυγίζουμε κάθε στιγμή και νά τά προσέχομε, και τό βράδυ νά τά ἐλαφρώνουμε δσο μπορούμε περισσότερο μέ τή μετάνοια, ἀν θέλομε, μέ τή βοήθεια τοῦ Χριστοῦ, νά νικήσουμε τήν κακία. Και πρέπει νά παρατηροῦμε προσεκτικά, ἀν ἐκτελοῦμε δλα τά αἰσθητά και φανερά ἔργα μας σύμφωνα μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ και μόνο γιά τό Θεό, γιά νά μή παρασυρόμαστε παράλογα ἀπό τις αἰσθήσεις μας.

125. Ἄν, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ, κάθε ἡμερα κερδίζουμε ἀπό τήν νήψη μας, δέν πρέπει νά συμπεριφερόμαστε μέ ἀδιαφορία και νά ζημιωνόμαστε μέ πολλές ἐπιβλαβεῖς συνομιλίες· ἀλλά μάλλον πρέπει νά καταφρονούμε τά μάταια γιά τό ἀξιαγάπητο και γλυκό κέρδος τῆς ἀρετῆς αὐτῆς και τήν ομορφιά τῆς.

126. Δίκαια και κατά φύση, δπως τά δημιούργησε ὁ Θεός, οφείλομε νά κινούμε τά τρία μέρη τῆς ψυχῆς. Τό θυμικό ἐναντίον τοῦ ἐξωτερικοῦ εαυτοῦ μας και τοῦ σατανά\* γιατί λέει: «Νά οργίζεστε κατά τῆς ἀμαρτίας, δηλαδή νά οργίζεστε ἐναντίον σας και ἐναντίον τοῦ διαβόλου, γιά νά μήν ἀμαρτάνετε στό Θεό»<sup>71</sup>. Τό ἐπιθυμητικό νά τό στρέφομε πρὸς τό Θεό και τήν ἀρετή. Τό λογιστικό νά τό βάλουμε ἐπικεφαλῆς τῶν δύο ἄλλων μέ σοφία και ἐπιτηδειότητα, ὡστε νά δίνει σ' αὐτά διαταγές, νά τά συμβουλεύει, νά τά τιμωρεῖ και νά τά ἐξουσιάζει, δπως ὁ βασιλιάς τούς δούλους· και τότε αὐτά θά τά κυβερνά τό λογικό μας σύμφωνα μέ τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀν και τά πάθη ἐπαναστατοῦν ἐναντίον τοῦ λογικοῦ. Και νά βάλουμε ἐπιστάτη πάνω στά πάθη τό λογικό νά τά ηγεμονεύει. Γιατί λέει ὁ ἀδελφόςθεος Ἰάκωβος: «Ἄν τό λογικό κάποιου δέ σφάλλει, αὐτός εἶναι τέλειος και ἔχει τή δύναμη νά χαλιναγωγήσει και δλο τό σώμα»<sup>72</sup>. Ἐπειδή, γιά νά πούμε τήν ἀλήθεια, κάθε ἀνομία και ἀμαρτία μέ τά τρία αὐτά μέρη τῆς ψυχῆς ἐπιτελεῖται, δπως και κάθε ἀρετή και δικαιοσύνη πάλι ἀπό αὐτά τά τρία γίνεται.

127. Τότε ὁ νους σκοτιζέται και μένει ἀκαρπος, δταν ἡ διατυπώσει λόγους κοσμικούς, ἢ τούς δεχτεῖ στή διάνοια του και τούς συζητήσσει, ἢ ἀσχοληθεῖ μάταια μέ πράγματα αἰσθητά μέ τό σώμα και μέ τόν νού, ἢ παραδώσει τόν εαυτό του σέ ματαιότητες. Ἀμέσως τότε χάνει τή θέρμη και τήν κατάνυξη και τήν παρρησία πρὸς τό Θεό και τή θεία γνώση. Ἐπειδή δσο προσέχομε στό νού, φωτιζόμαστε\* και δσο δέν προσέχομε, σκοτιζόμαστε.

69. Γεν. 11, 1-9.

70. Ρωμ. 8, 6.

71. Ψαλμ. 4, 5.

72. Ἰακ. 3, 2.

128. Εκείνος πού κάθε μέρα επιδιώκει και ζητεί τήν ειρήνη και τήν ησυχία του ἑαυτοῦ, αὐτός εύκολα θά καταφρονήσει κάθε αισθητό πράγμα, γιά νά μή κοπιάζει μάταια. Ὅποιος όμως ξεγελάει τή συνείδηση του, θά κοιμηθεῖ πικρά τόν θάνατο τῆς λήθης, τό ὅποιο ὁ Δαβίδ παρακαλεῖ νά μήν πάθει<sup>73</sup>. Λέει και ὁ Απόστολος: «Ὅποιος ξέρει τό καλό και δέν τό κάνει, ἔχει αμαρτία»<sup>74</sup>.

129. Ὁ νους επιστρέφει στήν τάξη του και στή νήψη, ἀπό δπου εἶχε απομακρυνθεῖ ἀπό ἀμέλεια, ἀν τόν επιμεληθούμε και ἀν μέ θερμή προθυμία τόν ἐπαναφέρομε στήν πρακτική εργασία τῆς νήψεως.

130. Ὁ ὄνος πού γυρίζει τό μύλο, δέν μπορεί νά βγει παραπέρα ἀπό τόν κύκλο τοῦ μύλου, δπου εἶναι δεμένος. Οὔτε ὁ νους μπορεί νά προχωρήσει στήν ἀρετή πού φέρνει στήν τελειότητα, ἀν δέν τακτοποιήσει τό εσωτερικό του. Γιατί εἶναι τυφλός στά εσωτερικά του μάτια και δέν μπορεί νά βλέπει τήν ἀρετή και τόν Ἰησοῦ πού ακτινοβολεῖ.

131. Ἐνα ζωηρό και υπερήφανο ἄλογο ὀρμά χαρούμενο δταν δεχτεῖ ἀναβάτη στή ράχη του. Και ἕνας δεκτικός νους τέρπεται, δταν δεχτεῖ τό φῶς τοῦ Κυρίου και εισέλθει σ' αὐτό, ἀφού ἐλευθερωθεῖ ἀπό τά νοήματα του. Θά βαδίζει ἀπό τή δύναμη τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας τοῦ νού, μέ ἀρνηση τοῦ ἰδίου τοῦ εαυτοῦ του, σέ ἀρρητη δύναμη πού θεωρεῖ τά ἀρρητα και τις ἀρετές. Και ἀφού δεχτεῖ τό βάθος τῶν θείων και υψηλῶν ἐνοιῶν τοῦ ἀπειροῦ, θά φανερωθεῖ σ' αὐτόν, δσο εἶναι δυνατό στήν καρδιά, ὁ Θεός τῶν θεῶν<sup>75</sup>. Ὁ νους ἀπό ἐκπληξη δοξάζει μέ ἀγάπη τό Θεό πού βλέπεται και βλέπει, και πού τόσο γιά τό ἕνα δσο και γιά τό ἄλλο σώζει ἐκεῖνον πού στρέφει τό βλέμμα του σ' Αὐτόν.

132. Ἡ καρδιακή ησυχία, δταν πραγματοποιεῖται, θά δει μέ μυστική γνώση τόν υψηλό βυθό· και θ' ἀκούσει ἐξάίρετα πράγματα ἀπό τό Θεό τό αὐτί τοῦ νού πού ησυχάζει.

133. Ὁ οδοιπóρος πού πρόκειται νά περάσει μακρύ και δύσβατο και δύσκολο δρόμο και φοβάται νά μήν παραπλανηθεῖ στήν ἐπιστροφή, βάζει σημάδια στό δρόμο γιά νά οδηγεῖται και νά επιστρέψει εύκολα. Ὁ ἄνθρωπος πού βαδίζει μέ νήψη και προσευχή, βάζει γιά σημάδια λόγους, ἐπειδή φοβάται κι αὐτός νά μήν πλανηθεῖ στό δρόμο.

134. Στόν οδοιπóρο, τό νά γυρίσει πίσω ἐκεῖ πού ξεκίνησε, γίνεται πρόξενο χαράς. Γιά τόν αγωνιστή δμως, τό νά γυρίσει πίσω, εἶναι καταστροφή ψυχῆς και σημάδι ἀπομακρύνσεως ἀπό τά ἔργα, τούς λόγους και τις σκέψεις πού ἀρέσουν στό Θεό. Και στόν καιρό τοῦ θανατηφόρου ὕπνου τῆς ψυχῆς θά ἔχει τούς λογισμούς νά τόν κεντούν και νά τόν ξυπνοῦν μέ τήν ὑπόμνηση τοῦ βαριοῦ ὕπνου και τῆς ραθυμίας πού τοῦ ἦρθε ἀπό τήν ἀμέλεια του.

73. Ψαλμ. 12, 4.

74. Ἰακ. 4, 17.

75. Ψαλμ. 83, 8.

135. Όταν περιπέσομε σέ θλίψη, σέ απόγνωση και απελπισία, τότε πρέπει να κάνομε δ,τι έκανε και ό Δαβίδ, δηλαδή νά ξεχύνομε τήν δέηση μας μπροστά από Θεό και νά άναγγέλλομε τή θλίψη μας στόν Κύριο<sup>76</sup>. Πρέπει νά εξομολογούμαστε στό Θεό, επειδή μπορεί μέ σοφία νά ρυθμίσει τις υποθέσεις μας και νά έλαφρώσει τή θλίψη μας, άν μάς συμφέρει, και νά μάς γλυτώσει από τήν ολέθρια και καταστρεπτική λύπη.

136. Ό θυμός πού στρέφεται παρά φύση εναντίον τών ανθρώπων, ή λύπη ή δχι κατά τό θέλημα τού Θεού και ή άκηδία, είναι εξίσου καταστρεπτικά τών καλών λογισμών και τών λογισμών τής μυστικής γνώσεως· τά όποια διασκορπίζει ό Κύριος δταν τού εξομολογούμαστε τις θλίψεις μας και μάς εμπνέει χαρά.

137. Λογισμούς πού έχουν στερεωθεί μέσα στην καρδιά μας παρά τή θέληση μας και παραμένουν εκεί, έχει τό ιδίωμα νά τούς εξαφανίζει ή ευχή τού Ιησού δταν τή λέμε μέ νήψη από τά βάθη τής καρδιάς μας.

138. Όταν μάς θλίβουν πολλοί και παράλογοι λογισμοί, θά βρούμε ανακούφιση και χαρά δταν μεμφοούμε και κατηγορήσομε τούς εαυτούς μας μέ ειλικρίνεια και αβίαστα ή δταν τούς άναγγείλομε στόν Κύριο, δπως ακριβώς θά τούς λέγαμε σέ άνθρωπο. Και οπωσδήποτε μέ τούς δύο αυτούς τρόπους θά βρούμε ανάπαυση σέ κάθε περίπτωση.

139. Οί Πατέρες θεωρούν τον Μωσή εικόνα τού νοϋ. Γιατί ό Μωσής βλέπει τό Θεό στην βάτο<sup>77</sup>, και λάμπει τό πρόσωπο του<sup>78</sup>, και θεός Φαραώ γίνεται από τό Θεό τών θεών<sup>79</sup>· μαστιγώνει τήν Αίγυπτο και ελευθερώνει τόν Ισραήλ και νομοθετεί. Αυτά δταν τά θεωρήσομε αλληγορικά και πνευματικά, είναι ενέργειες και πλεονεκτήματα τού νοϋ.

140. Εικόνα τού εξωτερικού άνθρώπου είναι ό Ααρών, ό αδελφός τού νομοθέτη. Έτσι κι έμεις, δταν κατηγορούμε μέ θυμό τόν εξωτερικό μας άνθρωπο, δπως ό Μωσής έκανε στόν Ααρών δταν αυτός έσφαλε, τού λέμε: «Σέ τί σέ αδικήσε ό Ισραήλ και βιάστηκες νά τόν απομακρύνεις από τόν ζώντα Θεό, τόν Παντοκράτορα Κύριο;»<sup>80</sup>

141. Ό Κύριος μαζί μέ δλα τά άλλα αγαθά μάς δίδαξε και αυτό, δταν ήταν νά αναστήσει τό Λάζαρο: νά καταστέλλομε μέ επιβολή τήν έλλειψη ανδρείας και τήν αστάθεια τής ψυχής και νά έχομε ένα αυστηρό ήθος μέ αυτομεψία· αυτό ελευθερώνει τήν ψυχή από τή φιλαυτία, τήν κενοδοξία και τήν υπερηφάνεια.

142. Όπως είναι αδύνατο νά περάσει κανείς μεγάλο πέλαγος χωρίς μεγάλο πλοίο, έτσι είναι αδύνατο νά διώξει κανείς μιá προσβολή ενός πονηρού λογισμού χωρίς τήν επίκληση τού Ιησού Χριστού.

143. Η αντίρρηση άποστομώνει, ενώ ή επίκληση τού Ίησοϋ Χριστού

76. Ψαλμ. 141, 3.

78. Έξ. 34, 30.

80. Έξ. 32, 31.

77. Έξ. 3, 2.

79. Έξ. 7, 1.



διώχνει από την καρδιά τούς πονηρούς λογισμούς. "Όταν ή προσβολή τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ διαμορφωθεί στήν εικόνα ενός αισθητοῦ πράγματος μέσα στήν ψυχή, π.χ. μέ τό πρόσωπο εκείνου πού μάς έχει λυπήσει ή στή φαντασία γυναικείας ομορφιάς ή χρυσοῦ ή χρημάτων, τό καθένα ἀπό αυτά όταν εμφανιστεί στή διάνοια μας, ἀμέσως γίνονται φανεροί οἱ λογισμοί τῆς μνησικακίας, τῆς πορνείας και τῆς φιλαργυρίας πού τό προκάλεσαν. Και ἀν ὁ νους μας εἶναι πεπειραμένος και εκπαιδευμένος και ἔχει συνηθίσει στήν τήρηση τοῦ εαυτοῦ του και στό νά βλέπει καθαρά και μέ διαύγεια τις θελκτικές εικόνες και τις ἀπατες τῶν πονηρῶν πνευμάτων, εύκολα, μόλις εμφανιστούν, μέ τήν αντίρρηση και μέ τήν ευχή τοῦ Ἰησοῦ σβήνει ἀμέσως τά πυρωμένα βέλη τοῦ διαβόλου<sup>81</sup>. Δέν επιτρέπει στήν εμπαθή φαντασία νά εισχωρήσει στήν καρδιά, οὔτε επιτρέπει στους λογισμούς μας νά συμορφωθοῦν ἐμπαθῶς μέ τήν πονηρή φαντασία ή νά συνομιλήσουν μαζί της φιλικά ή νά τή σκεφτοῦν πολύ και νά δώσουν τή συγκατάθεση τους, πράγματα στά ὅποια επακολουθοῦν τά πονηρά ἔργα μέ κάποια αναγκαιότητα, ὅπως επακολουθοῦν οἱ νύχτες στις ἡμερες.

144. "Αν δμως ὁ νους μας εἶναι ἀπειρος και δέν ἔχει τήν ευχέρεια τῆς νήψεως, ἀμέσως ανακατώνεται μέ τήν εμπαθή εικόνα, ὁποία και νά εἶναι, και συνομιλεῖ μέ αὐτή και δέχεται κακές ερωτήσεις και δίνει ἀπαντήσεις. Και τότε ανακατώνονται οἱ λογισμοί μας μέ τήν δαιμονική φαντασία, ή ὁποία ὅσο πάει μεγαλώνει και πληθύνεται γιά νά φανεῖ ἀξιαγάπητη και ωραία και θελκτική στό νού πού τή δέχεται και αιχμαλωτίζεται. Συμβαίνει τότε στό νού, ὅπως δταν φανεῖ σέ ἀκακα ἀρνιά ἕνας σκύλος, ἐκεῖ πού βόσκουν σέ πεδινό μέρος· και νομίζουν αὐτά διτι εἶναι ή μητέρα τους και τρέχουν κοντά του, χωρίς νά κερδίσουν τίποτε μέ τό νά πλησιάσουν τόν σκύλο παρά μόνο τήν ἀκαθαρσία και τή δυσωδία του. Κατά τόν ἴδιο τρόπο και οἱ λογισμοί μας, ὡς ἀμαθεῖς τρέχουν σέ ὅλες τις δαιμονικές φαντασίες και ἀφού ἀνακατωθοῦν μαζί τους, τούς βλέπει κανεῖς ἐνωμένους νά θέλουν νά καταστρέψουν τήν Ἰλιούπολη (Τροία) δπως ὁ Ἀγαμέμνων και ὁ Μενέλαος. Ἐτσι και αὐτοί σκέφτονται τί πρέπει νά γίνεῖ γιά νά πραγματοποιήσουν μέ τό σώμα εκείνο πού φάνηκε ωραίο μέ τήν ἀπατη τῆς δαιμονικής εἰσβολῆς. Κι ἔτσι λοιπόν δημιουργοῦνται ἐσωτερικῶς οἱ πτώσεις τῆς ψυχῆς· και τότε κατ' ἀνάγκη θά ἐξωτερικευτεῖ τό ἔσωτε|ικό τῆς καρδιάς.

145. Ὁ νους εἶναι κάτι τό εύκολο και ἀκακο και εύκολα ἀκολουθεῖ τούς δαιμονικούς λογισμούς, και δύσκολα μπορεῖ νά κρατηθεῖ ἀπό τις ἀνομες φαντασίες τῶν δαιμόνων, ἀν δέν ἔχει τόν αυτοκράτορα τῶν παθῶν λογισμό, πού νά τόν ἐμποδίζει ἀκατάπανυστα και νά τόν χαλιναγωγεῖ.

146. Ἡ θεωρία και ή πνευματική γνώση γίνονται φυσικοὶ οδηγοὶ και πρόξενοι ἀκριβοῦς βίου, γιάτι μέ αὐτές ή διάνοια ἀνυψώνεται τόσο, ὥστε νά

81. Ἐφ. 6, 16.

καταφρονεί τις ηδονές και δλα τά αισθητά και τις ευχαριστήσεις της ζωής σάν πράγματα μηδαμινά.

147. Ὁ προσεκτικός βίος πού κατορθώνεται μέ τήν χάρη του Ἰησοῦ Χριστοῦ, γίνεται πατέρας της θεωρίας και τής γνώσεως. Ακόμη γεννά θεία προκοπή και ανύψωση και σοφότατους στοχασμούς, δταν πάρει σύζυγο τήν ταπείνωση, δπως λέει ὁ θεῖος προφήτης Ἡσαΐας. «Ὅσοι περιμένουν μέ υπομονή τόν Κύριο, θά πάρουν νέα δύναμη· θά βγάλουν φτερά και θά πετάξουν μέ τή βοήθεια τοῦ Κυρίου»<sup>82</sup>.

148. Σκληρό και δύσκολο φαίνεται στους ανθρώπους τό νά ησυχάζει ἡ ψυχή τους ἀπό κάθε λογισμό. Και πράγματι εἶναι δύσκολο και επίπονο. Και δέν εἶναι δυσβάστακτο μόνο σέ δσους εἶναι ἀμύητοι στόν πνευματικό πόλεμο, τό νά περιορίζουν και νά περικλείουν τόν ἀσώματο νοῦ μέσα στό σωματικό σπίτι, ἀλλ' ἀκόμη και σ' ἐκείνους πού ἔχουν λάβει πείρα τής εσωτερικής ἀύλης πάλης. Ὅποιος δμως ἔχει ἀγκαλιάσει τόν Κύριο Ἰησοῦ μέ τή συνεχή ευχή, δέν θά κοπιήσει νά Τόν ἀκολουθεῖ, δπως λέει ὁ προφήτης<sup>83</sup>. Και δέν θά ἐπιθυμήσει ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος νά ζήσει δπως ζουν οἱ κοινοί ἄνθρωποι, ἐξαιτίας τής ωραιότητας και τερπνότητας και γλυκύτητας τοῦ Ἰησοῦ. Και δέ θά ντροπιαστεῖ ἀπό τούς ἐχθρούς δαίμονες πού περπατοῦν γύρω του<sup>84</sup>, δταν τούς ἀντιμετωπίζει στεκόμενος μπροστά στήν πύλη τής καρδιάς του και τούς καταδιώκει διά τοῦ Ἰησοῦ.

149. Ἡ ψυχή πού θά πετάξει ψηλά στόν ἀέρα διά τοῦ θανάτου, στις πύλες τοῦ Οὐρανοῦ, ἔχοντας μαζί της υπερασπιστή τό Χριστό, οὔτε ἐκεῖ θά ντραπεί τούς ἐχθρούς της, ἀλλά μέ θάρρος δπως τώρα θά μιλήσει σ' αὐτούς· μόνο νά μή χάσει τήν υπομονή της μέχρι τήν ὥρα τοῦ θανάτου νά φωνάζει ἡμερα και νύχτα πρὸς τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, τόν Υἱό τοῦ Θεοῦ. Και Αὐτός θά τιμωρήσει γρήγορα τούς ἐχθρούς της δαίμονες, σύμφωνα μέ τήν ἀληθινή και θεία υπόσχεση Του, πού εἶπε γιά τόν ἀδικο κριτή<sup>85</sup>. Ναι, σὰς λέω, θά τιμωρήσει τούς ἐχθρούς της και στή ζωή αὐτή, και μετά τήν ἐξοδο τής ψυχῆς ἀπό τό σῶμα.

150. Ταξιδεύοντας τή νοητή θάλασσα, ἔχε τό θάρρος σου στόν Ἰησοῦ. Γιατί σοῦ φωνάζει μέσα στήν καρδιά σου μυστικά: «Μή φοβάσαι, παιδί μου Ἰακώβ, μικρέ Ἰσραήλ<sup>86</sup>. Μή φοβάσαι σκουλήκι Ἰσραήλ, ἐγώ σέ υπερασπίζομαι». "Ἄν ὁ θεός εἶναι μέ τό μέρος μας, ποιος κακός θά σταθεῖ ἀντίθετος μας; Εἶναι Εκείνος πού μακάρισε τούς καθαρούς στήν καρδιά<sup>87</sup>, και νομοθέτησε, ὁ γλυκὺς Ἰησοῦς και ὁ μόνος καθαρὸς, πού θέλει νά πατεῖ θεϊκά μέσα στις καθαρές καρδιές και νά κατοικεῖ σ' αὐτές. Γι' αὐτό ἄς μὴν παύομε, κατὰ τό θεῖο Παῦλο, νά γυμνάζομε τό νου μας μέ στόχο τήν ευσέβεια<sup>88</sup>. Εὐλογα λοιπόν ονομάστηκε ἀληθινή ἡ ευσέβεια ἐκείνη πού βγάζει ἀπό τή ρίζα

82. Ἦο. 40, 31.

84. Ψαλμ. 11, 9.

86. Ἦα. 41, 13.

88. Α' Τιμ. 4, 7.

83. Ἱερ. 17, 16.

85. Λουκ. 18, 1-8.

87. Ματθ. 5, 8.

τά σπέρματα τοῦ πονηροῦ. Αυτή ἡ ευσέβεια εἶναι ὁ «οἶμος τοῦ λόγου», δηλ. οδός τοῦ λογικοῦ ἢ οδός τοῦ λογισμοῦ. Στήν Αττική ἐλληνική διάλεκτο οἶμος και κέλευθος λέγεται ἡ οδός, πού εἶναι ὁ λογισμός.

151. Θά απολαύσει τά αγαθά μέ πολλή εἰρήνη<sup>89</sup>, κατά τόν Δαβίδ, ε-  
κείνος πού δέν επηρεάζεται ἀπό πρόσωπο ἀνθρωπου δταν κρίνει τήν ἀδικία  
στήν καρδιά του, δηλαδή δέν επηρεάζεται ἀπό τις μορφές των πονηρῶν  
πνευμάτων, ὡστε μέσω αὐτῶν νά σκέπτεται τήν ἀμαρτία, και κρίνοντας και  
δικάζοντας κακῶς μέσα στήν καρδιά του, νά δίνει τό δίκαιο στήν ἀμαρτία.  
Γιατί οἱ μεγάλοι και διακριτικοί Πατέρες σέ μερικά συγγράμματα τους ονό-  
μασαν ἀνθρώπους και τούς δαίμονες, επειδή ἔχουν τό λογικό. Παρόμοιο εἶ-  
ναι και τό ευαγγελικό, ὅπου ὁ Κύριος λέει: «Ένας ἀνθρωπος κακός τό Ε-  
κανε τούτο, και ἀνακάτωσε μέσα στό σιτάρι και τά ζιζάνια»<sup>90</sup>. Δέν υπάρχει  
γρήγορη ἀντίρρηση στους λογισμούς ἀπό ἐκείνους πού πράττουν τά κακά.  
Γι' αὐτό και κατατρωγόμαστε ἀπό τούς λογισμούς.

152. Όταν ἀρχίσουμε νά ζούμε μέ προσοχή τοῦ νοῦ, ἀν προσαρμόξομε  
στή νήψη τήν ταπεινώση και συνάπτομε στήν ἀντίρρηση τήν ευχή, τότε θά  
βαδίσομε καλά τό δρόμο της μετάνοιας· σάν νά στολιζόμε, νά σκουπίζομε  
και νά καθαρίζομε τό σπίτι της καρδιάς ἀπό τήν πονηρία, κάτω ἀπό τό φῶς  
τοῦ προσκυνητοῦ και ἀγίου ονόματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. "Αν ἔχομε τό θάρ-  
ρος μας μόνο στή νήψη ἢ στήν προσοχή τή δική μας, τότε γρήγορα θά μάς  
σπρώξουν, θά μάς ἀνατρέψουν, θά πέσομε και θά μάς νικήσουν οἱ ἐχθροί  
μας οἱ πανούργοι και δολιότατοι. Και περισσότερο θά περιπλεχθούμε στά  
δίχτια τους, δηλαδή τις πονηρές ἐνθυμήσεις, ἢ και θά μάς σφάξουν εύκολα,  
δταν δέν κρατούμε τό ἰσχυρό δόρυ, δηλαδή τό δνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.  
Γιατί μόνο τό σεβάσμιο αὐτό ξίφος, δταν στρέφεται πολύ συχνά μέσα σέ  
καρδιά πού μόνο Ἰνα τρόπο ζωής γνωρίζει (νήψη δηλ. και ευχή), μόνο αὐτό  
ξέρει νά στριφογυρίζει και νά κατακόβει τούς πονηρούς δαίμονες και νά  
τούς καίει και νά τούς κάνει ἀφαντους, σάν καλάμι πού τό τρώει ἡ φωτιά.

153. Τό κορύφωμα της ἀδιάκοπης νήψεως, δηλαδή ωφέλεια τῆς ψυχῆς  
και μεγάλο κέρδος, εἶναι νά βλέπει κανείς ευθύς τις φαντασίες τῶν λογι-  
σμών μόλις σχηματίζονται στό νοῦ του. Ένώ τό κορύφωμα τῆς ἀντιρρή-  
σεως εἶναι νά ἐλέγχομε και νά ἐξακριβώνομε τό λογισμό πού επιχειρεῖ νά  
μπει στό νοῦ μας μέσω τῆς φαντασίας κάποιου αισθητοῦ πράγματος. Εκεί-  
νο δμως πού σβήνει και διαλύει ἀμέσως κάθε σκέψη πονηρή τῶν ἐχθρων  
δαιμόνων, κάθε λόγο, κάθε φαντασία, κάθε πονηρή εικόνα και παράσταση,  
εἶναι ἡ ἐπίκληση τοῦ Κυρίου. Κι ἐμεῖς οἱ ἴδιοι βλέπομε στό νοῦ μας τήν ο-  
λοσχερή ἡττα τους, πού προξενεῖται ἀπό τόν Ἰησοῦ τό μεγάλο Θεό μας, και  
τήν ἐκδίκηση πού παίρνει ὁ Ἰησοῦς γιά μάς τούς ταπεινούς και ἀσήμαντους  
και ἀχρηστους.

89. Ψαλμ. 36, 11.

90. Ματθ. 13, 28.

154. Τό δτι ὅλοι οἱ λογισμοί δέν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρά μόνο φαντασίες αισθητῶν και κοσμικῶν πραγμάτων, οἱ περισσότεροί δέν τό γνωρίζομε. Ἄν κρατήσομε ἐπί πολύ καιρό μέ νήψη τήν ευχή, τότε ἡ ευχή αποστερεῖ τήν διάνοια ἀπό κάθε υλική φαντασία πονηρῶν λογισμῶν και φανερώνει σ' αὐτή τούς τρόπους των ἐχθρῶν δαιμόνων και τό μεγάλο κέρδος της ευχής και της νήψεως. «Ὅμως, θά παρακολουθήσεις μέ τά μάτια σου και θά δεις νοερά τήν τιμωρία τῶν νοητῶν αμαρτωλῶν, τῶν δαιμόνων», ὅπως λέει ὁ θεῖος μελωδός Δαβίδ<sup>91</sup>.

155. Ἄς θυμόμαστε, ἄν εἶναι δυνατόν, ακατάπαυστα τόν θάνατο. Ἐτσι γεννιέται μέσα μας ἡ ἀπόθεση τῶν φροντίδων και κάθε ματαιότητος, ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ, ἡ ακατάπαυστη δέηση, ἡ ἀπάθεια τοῦ σώματος και ἡ ἀποστροφή της αμαρτίας. Και σχεδόν θά μπορούσαμε νά πούμε, κάθε ἀρετή πηγάζει ἀπό τήν μνήμη αὐτή. Γι' αὐτό ἄς τήν χρησιμοποιήσομε ὅπως τήν ἴδια τήν ἀναπνοή μας.

156. Ἡ καρδιά πού εἶναι τελείως ἄδεια ἀπό φαντασίες, θά γεννήσει νοήματα και σκέψεις πού θά σκιρτοῦν ἀπό τά βάθη της, θείες και μυστηριώδεις, ἔτσι ὅπως πηδοῦν τά ψάρια καί βουτοῦν τά δελφίνια δταν ἔχει γαλήνη ἡ θάλασσα. Ἡ θάλασσα ἀνεμίζεται ἀπό τή λεπτή αὔρα, ἐνώ ἡ ἄβυσσος τῆς καρδιάς ἀπό τό "Ἄγιο Πνεῦμα· ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος: «Επειδή εἰστε γιοί, γι' αὐτό ἔστειλε ὁ Θεός τό Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ Του στις καρδιές σας, πού φωνάζει: Ἄββά, Πατέρα»<sup>92</sup>.

157. Κάθε μοναχός πού θά επιχειρήσει ν' ἀναλάβει πνευματικό ἔργο πρὶν ἀπό τή νήψη τοῦ νοῦ, θά βρεθεῖ σέ ἀδιέξοδο καί σέ διχασμό τοῦ νοῦ. Κι αὐτό, ἡ γιατί δέ γνωρίζει τήν ομορφιά της, ἡ τήν γνωρίζει ἄλλα ἀπό ἀμέλεια δέν μπορεῖ νά τήν κρατήσει. Θά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τό ἀδιέξοδο χωρίς ἀμφιβολία, δταν ἀρχίσει τή φύλαξη τοῦ νοῦ, πού εἶναι καί λέγεται διανοητική φιλοσοφία ἡ πρακτική φιλοσοφία τοῦ νοῦ, επειδή θά ἔχει βρει τήν «ὁδό» γιά τήν ὁποία εἶπε ὁ Κύριος: «Ἐγώ εἶμαι ἡ ὁδός καί ἡ ἀνάσταση καί ἡ ζωή»<sup>93</sup>.

158. Καί πάλι θά βρεθεῖ σέ ἀπορία ἡ ψυχὴ βλέποντας μιά ἀπέραντη ἄβυσσο ἀπό λογισμούς καί πλήθος νήπια τῆς Βαβυλώνας. Ἄλλά καί αὐτή τήν ἀπορία τήν λύνει ὁ Χριστός, ἄν στηρίζομε ἀδιάκοπα τή βάση τῆς διάνοιας μας πάνω σ' Αὐτόν καί ἄν τά νήπια τῆς Βαβυλώνας τά χτυπούμε καί τά συντρίβομε πάνω στήν πέτρα αὐτή<sup>94</sup> (τό Χριστό), ἐκπληρώνοντας τήν ἐπιθυμία μας ἐναντίον τους. Γιατί λέει ἡ Γραφή: «Ὅποιος φυλάγει τήν ἐντολή, δέ θά γνωρίσει πονηρό λόγο»<sup>95</sup>, καί «Δίχως ἔμενα, δέν μπορεῖτε νά κάνατε τίποτε»<sup>96</sup>.

159. Εκείνος εἶναι πράγματι ἀληθινός μοναχός, ὁ ὅποιος κατορθώνει

91. Ψαλμ. 90, 8.

93. Ἰω. 11, 25· 14, 6.

95. Ἐκκλ. 8, 5.

92. Γαλ. 4, 6.

94. Ψαλμ. 136, 9.

96. Ἰω. 15, 5.

τή νήψη· και Έχει αληθινά νήψη, εκείνος πού είναι μοναχός κατά τήν καρδιά.

160. Ό βίος του ανθρώπου παρατείνεται μαζί μέ τά χρόνια πού περνούν, μέ μήνες, μέ εβδομάδες, ήμερες, νύχτες, ώρες και στιγμές, στρεφόμενος μαζί μέ τόν χρόνο. Σέ δλα αυτά τά χρονικά διαστήματα όφείλομε νά έπεκτείνουμε κι έμείς τις ενάρτετες εργασίες, τήν νήψη και τήν ευχή και τή γλυκύτητα τής καρδιάς μέ επιμελημένη ησυχία μέχρι τό θάνατο μας.

161. Θά έρθει και σέ μάς ή ώρα του θανάτου, θά έρθει και δέν είναι δυνατό νά τόν άποφύγομε. Και είθε τότε, δταν έρθει ό άρχοντας του κόσμου και του αέρα<sup>97</sup>, νά βρει τά αμαρτήματα μας λίγα και μηδαμινά γιά νά μή μάς ελέγξει σ' αλήθεια και κλάψομε τότε ανώφελα. Γιατί, λέει τό ιερό Ευαγγέλιο: «Εκείνος ό δούλος πού γνώρισε τό θέλημα του Κυρίου του και δέν έκανε δ,τι ξηρεπε, θά δαρθεϊ πολύ»<sup>98</sup>.

162. «Άλλοίμονο —λέει— σ' εκείνους πού έχασαν τήν καρδιά. Και τί θά κάνουν δταν τούς επισκεφθει ό Κύριος;»<sup>99</sup> Γι' αυτό, αδελφοί, άς δείξομε ζήλο και προθυμία.

163. Στους απλοϊκούς και δήθεν απαθείς λογισμούς, ακολουθούν οί εμπαιθείς, καθώς Έχομε μάθει μέ τήν μακροχρόνια πείρα και παρατήρηση. Οί πρώτοι λογισμοί ανοίγουν τήν είσοδο στους δεύτερους, οί απαθείς στους εμπαιθείς.

164. Πράγματι ό άνθρωπος πρέπει νά χωρίζεται μέ τήν προαίρεση του σέ δύο κομμάτια, και νά σχίζεται μέ σοφότατη επινόηση, δπως είπα· και πρέπει νά είναι εχθρός άφιλίωτος και άσπονδος του έαυτού του. Όποια διάθεση ακριβώς Έχει Ένας γιά κάποιον πού εξαιρετικά και πολλές φορές τόν Έχει λυπήσει και αδικήσει, Έτσι νά έχθρευόμαστε τόν εαυτό μας ή και πολύ περισσότερο, αν βέβαια θέλομε νά κατορθώσομε τήν μεγάλη και πρώτη εντολή, δηλαδή τήν διαγωγή του Χριστού, τή μακάρια ταπείνωση, τόν Ένσαρκο τρόπο ζωής του Θεού. Γι' αυτό ό Απόστολος λέει: «Ποιος θά μέ ελευθερώσει από τό σώμα αυτό, τό κυριευμένο από τόν θάνατο<sup>100</sup>; Γιατί δέν υποτάσσεται στό νόμο του Θεού<sup>101</sup>. Θέλοντας ό Απόστολος νά φανερώσει δι τó νά ύποτάξομε τό σώμα στό θέλημα του θεού εξαρτάται από εμάς, λέει: «Αν κρίναμε τόν εαυτό μας, δέ θά καταδικαζόμαστε· κι δταν καταδικαζόμαστε, παιδαγωγούμαστε από τόν Κύριο»<sup>102</sup>.

165. Η αρχή τής καρποφορίας είναι τό άνθος. Και ή αρχή τής φυλάξεως του νοϋ είναι ή εγκράτεια από φαγητά και ποτά, ή άρνηση και αποχή κάθε πονηροϋ λογισμού και ή ησυχία τής καρδιάς.

166. Όταν δυναμωμένοι μέ τή δύναμη του Ιησού Χριστού αρχίζομε νά τρέχομε ασφαλισμένοι μέ τήν νήψη, στην αρχή μάς φανερώνεται σάν μία

97. Γω. 14, 30.

98. Λουκ. 12, 47.

99. Σ. Σεφ. 2, 14.

100. Ρωμ. 7, 24.

101. Ρωμ. 8, 7.

102. Α' Κορ. 11, 31-32.

λαμπάδα στό νοῦ μας πού τήν κρατάμε μέ τό χέρι τοῦ νοῦ μας και μάς οδηγεί στο δρόμο της διάνοιας· ύστερα σάν πανσέληνος ὀλόφεγγη πού κάνει τήν τροχιά της στό στερέωμα τῆς καρδιάς. Και τέλος μάς φανερώνεται σάν ἥλιος ὁ Ἰησοῦς, πού ακτινοβολεῖ δικαιοσύνη, δηλαδή φανερώνει σ' ἐμάς τόν εαυτό Του και τούς ὀλόλαμπρους φωτισμούς των θείων του και ιερῶν εννοιῶν.

167. Αυτά τά φανερώνει μυστικά ὁ Ἰησοῦς στό νοῦ εκείνο πού επιμένει στήν εντολή πού λέει: «Θά περικόψετε τήν σκληροκαρδία σας»<sup>103</sup>. Και καθώς εἶπαμε, ἐξαίσιες σκέψεις διδάσκει τόν ἄνθρωπο ἢ επιμελής νήψη· γιατί ὁ Θεός εἶναι ἀπροσωπόληπτος<sup>104</sup>. Γι' αὐτό λέει ὁ Κύριος: «Ακούστε με και καταλάβετε τά λόγια Μου· σ' ὅποιον ἔχει, θά δοθούν και ἄλλα και θά περισέψουν, ἐνώ ἀπό εκείνον πού δέν ἔχει, θά αφαιρεθεῖ κι εκείνο πού νομίζει διτι ἔχει»<sup>105</sup>. Σ' ἐκείνους πού αγαπούν τόν Θεό, ὅλα συνεργοῦν για τό καλό τους<sup>106</sup>. Πολύ περισσότερο λοιπόν οἱ ἀρετές θά συνεργήσουν και θά βοηθήσουν.

168. Ὅπως τό πλοῖο δέν μπορεῖ νά ταξιδέψει χωρίς νερό, ἔτσι και ἡ φύλαξη τοῦ νοῦ δέν προχωρεῖ διόλου χωρίς νήψη και ταπεινώση και ευχή τοῦ Ἰησοῦ.

169. Θεμέλια τοῦ σπιτιοῦ εἶναι οἱ πέτρες. Θεμέλιο και οροφή τῆς ἀρετῆς της νήψεως εἶναι τό προσκυνητό και ἅγιο δνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐνας ἀνόητος κυβερνήτης πλοίου, ἂν στήν τρικυμία διώξει τούς ναύτες και ρίξει στή θάλασσα τά κουπιά και τά πανιά και κοιμηθεῖ, εὐκολα θά ναυαγήσει. Και ἡ ψυχή ευκολότερα θά καταποντιστεῖ ἀπό τούς δαίμονες, ἂν ἀμελήσει τήν νήψη και δέν επικαλεῖται, μόλις φανεῖ ἡ δαιμονική προσβολή, τό δνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

170. Ὅ,τι γνωρίζομε, αὐτό λέμε στό γραπτό μας- και δι,τι εἶδαμε στό δρόμο πού περνούμε, εκείνο μαρτυροῦμε σ' ὅποιον θέλει, οἷν βέβαια θελήσετε νά δεχτεῖτε τούς λόγους μας. Αὐτός ὁ Κύριος εἶπε: «Ἄν κάποιος δέ μένει σ' Ἐμενα, θά πεταχτεῖ ἔξω ὅπως τό κλήμα, και κάποιιοι τό μαζεῖουν, τό ρίχνουν στή φωτιά και καίγεται· ἐνώ ὅποιος μένει σ' Ἐμενα, μένω κι ἐγώ σ' αὐτόν»<sup>107</sup>. Ὅπως εἶναι ἀδύνατο νά λάμψει ὁ ἥλιος χωρίς φῶς, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο νά καθαριστεῖ ἡ καρδιά ἀπό τήν ἀκαθαρσία τῶν λογισμῶν τῆς ἀπώλειας, χωρίς τήν ευχή τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ. Κι αν αὐτό εἶναι, ὅπως βλέπω, ἀληθινό, νά τό μεταχειριζόμαστε ὅπως και τήν αναπνοή μας. Γιατί τό δνομα τοῦ Ἰησοῦ εἶναι φῶς, ἐνώ οἱ πονηροί λογισμοί, σκοτάδι. Και ὁ Ἰησοῦς εἶναι Θεός και Κύριος τῶν ὅλων, ἐνώ οἱ πονηροί λογισμοί εἶναι δούλοι δαιμόνων.

171. Φωτογεννήτρα και ἀστραπογεννήτρα και ἀκτινοβόλος και πυρφό-

103. Δευτ. 10, 16.

105. Λουκ. 8, 18.

107. Ἰω. 15, 5-6.

104. Ρωμ. 2, 11.

106. Ρωμ. 8, 28.

ρος, ή φύλαξη τοῦ νοῦ ἀπό πονηροῦς λογισμοῦς, μ' αὐτά τὰ ονόματα δπως της ταιριάξουν και δίνουν τό περιεχόμενο της ἄς καλεῖται. Γιατί, γιά νά πούμε τήν ἀλήθεια, εἶναι ἀνώτερη ἀπό ἀπειρες σωματικές ασκήσεις και πολλές ἄλλες αρετές. Γι' αὐτό πρέπει μέ αὐτά τὰ τίμια ονόματα νά ὀνομάζομε τήν αρετή αὐτή, ἐξαιτίας τῶν ολόλαμπρων φώτων πού γεννά. Ὅσοι ἐρωτευθούν αὐτή τήν αρετή, ἀπό αμαρτωλοῖ πού ἦταν και ἀχρηστοι και βέβηλοι και χωρίς πνευματική γνώση και ἀσύνετοι και ἀδικοι, μποροῦν νά γίνουν μέ τή βοήθεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δίκαιοι, χρήσιμοι μπροστά στό Θεό, καθαροί, ἅγιοι και συνετοί. Και δχι μόνο αὐτό, ἀλλά και μυστηριώδη και ἀπόκρυφα νά θεωροῦν και νά θεολογοῦν. Και ἀφοῦ γίνουν θεωρητικοί, κολυμποῦν μέσα σ' αὐτό τό καθαρότατο και ἀπειρο φῶς, τό αγγίζουν μέ ἀρρητα ἀγγίσματα και μαζί μέ αὐτό κατοικοῦν και ζουν, γιατί γεύθηκαν δι τὸ Κύριος εἶναι ἀγαθός<sup>108</sup>. Ἐτσι εκπληρώνεται καθαρὰ σ' αὐτοῦς τοὺς πρώτους ἀγγελιοφόρους ὁ λόγος τοῦ θεοῦ Δαβίδ: «Οἱ δίκαιοι θά δοξολογήσουν τό δνομά Σου και οἱ ευθεῖς θά κατοικήσουν ἐνώπιον τοῦ προσώπου Σου»<sup>109</sup>. Γιατί αὐτή εἶναι ἡ πραγματική ἀλήθεια, αὐτοί μόνο ὀρθά και μέ ἀκρίβεια επικαλοῦνται και δοξολογοῦν τό Θεό, και ἐπιθυμοῦν νά εἶναι μαζί Του πάντοτε ἀπό ἀγάπη γι' Αὐτόν.

172. Ἄλλοίμονο στόν ἐσωτερικό ἄνθρωπο ἀπό τὰ ἐξωτερικά. Γιατί πολύ θά στεναχωρηθεῖ ὁ ἐσωτερικός ἄνθρωπος ἀπό τις ἐξωτερικές αἰσθήσεις. Και ἀφοῦ στενοχωρηθεῖ, θά χρησιμοποιήσει μαστίγιο κατά τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων. Εκείνος πού τὰ ἔχει υποστεῖ αὐτά, ἐννοεῖ τὰ λεγόμενα.

173. Ἄν ὁ ἐσωτερικός μας ἄνθρωπος νήφει, κατά τοὺς πατέρες, εἶναι σέ θέση νά φυλάξει και τόν Ἐξω ἄνθρωπο. Ἄλλὰ ἐμεῖς και οἱ κακούργοι δαίμονες ἀπό κοινού διαπράττομε τις αμαρτίες. Και οἱ δαίμονες μόνο μέ λογισμοῦς, δηλαδή μέ φανταστικές εἰκόνες, ζωγραφίζουν στό νοῦ δπως θέλουν τήν Ἀμαρτία· ἐμεῖς δμως και μέ λογισμοῦς ἐσωτερικῶς και μέ Ἔργα ἐξωτερικῶς. Οἱ δαίμονες μὴ ἔχοντας σῶμα, ἐπειδή εἶναι πνεύματα, μόνο μέ λογισμοῦς, μέ δολιότητα και ἀπατη, προξενοῦν και στόν εαυτό τους και σ' ἐμάς τήν κόλαση. Γιατί ἂν δέν εἶχαν στερηθεῖ τό σῶμα οἱ κακούργοι, θά ἔκαναν συνεχῶς και Ἐμπρακτες αμαρτίες, ἐπειδή ἡ προαίρεση τους εἶναι πάντοτε Ἐτοιμη στό νά ἀσεβοῦν.

174. Ἡ μονολόγιστη ευχή σκοτώνει και κάνει στάχτη τις ἀπατες τους. Γιατί δταν προσκαλεῖται συνεχῶς και ακούραστα ἀπό ἐμάς ὁ Ἰησοῦς, ὁ θεός και Τίος τοῦ Θεοῦ, καθόλου δέν ἐπιτρέπει σ' αὐτοῦς, οὔτε τήν ἀρχή τῆς εἰσβολῆς ἡ ὁποία και προσβολή ὀνομάζεται, οὔτε μορφή νά υποδείξουν στό νοῦ μέ τόν καθρέφτη τῆς διάνοιας, οὔτε λόγους νά πουν στήν καρδιά. Κι ἂν δέν εἰσχωρεῖ στήν καρδιά δαιμονική μορφή, τότε δπως εἶπαμε, καί ἡ καρδιά θά εἶναι ἀδεια ἀπό πονηροῦς λογισμοῦς· ἐπειδή οἱ δαίμονες Ἐτσι συ-

νηθίζουν, νά πλησιάζουν μέ λογισμούς και νά διδάσκουν κρυφά τήν κακ(α).

175. Ἀπό τήν συνεχή λοιπόν ευχή μένει καθαρός ὁ ἀέρας της διάνοιας ἀπό σκοτεινά σύννεφα, ἀπό ἀνεμους των πονηρῶν πνευμάτων. Και δταν εἶναι καθαρός ὁ καρδιακός ἀέρας, εἶναι ἀδύνατο νά μή λάμπει μέσα σ' αὐτόν τό θεϊκό φως τοῦ Ἰησοῦ, ἔκτος ἀν ἀπό κενοδοξία, ἀπό ἐπαρση και επίδειξη φουσκώνομε και ἀπό ελαφρότητα τοῦ νοῦ θέλομε νά φτάσομε τά ακατάληπτα και ἀφθαστα. Τότε δέν μάς βοηθεῖ ὁ Ἰησοῦς, γιατί ὁ Χριστός, ὁ Ὅποιος μάς υπέδειξε και μάς δίδαξε τήν ταπείωση, μισεῖ τά πράγματα αὐτά.

176. Ἄς ακολουθοῦμε λοιπόν τήν ευχή και τήν ταπείωση, αὐτά τά δύο, τά ὅποια μαζί μέ τή νήψη στρέφονται κατά τῶν δαιμόνων σάν μαχαίρι ἀπό φλόγα. Μπορούμε λοιπόν, δταν ἔτσι ζοῦμε, κάθε ἡμερα και ὠρα μέσα στή καρδιά μας νά ἐορτάζομε μέ μυστική ευφροσύνη.

177. Μέσα στους οχτώ γενικότατους λογισμούς τῆς κακίας περιέχεται κάθε λογισμός και ἀπό αὐτούς γεννιούνται δλοι οἱ λογισμοί, δπως γεννήθηκε ἀπό τήν Ἑρα και τόν Δία κάθε βδελυρός θεός τῶν Ἑλλήνων σύμφωνα μέ τούς μύθους τους. Ὅλοι αὐτοί οἱ ὀχτώ λογισμοί ανεβαίνουν στήν πόρτα τῆς καρδιάς τοῦ ἀνθρώπου. Και δταν βρουν τόν νοῦ ἀφύλακτο, μπαίνουν μέ τή σειρά ἕνας-ἕνας. Ὅποιοσδήποτε λογισμός ἀπό αὐτούς τούς ὀχτώ μπει εκεῖ μέσα, σέρνει μαζί του και ἕνα κοπάδι ἀπό αισχροῦς λογισμούς. Και ἔτσι ἀφού σκοτίσει τόν νοῦ, προσκαλεῖ τό σῶμα και τό παροτρύνει νά διαπράξει αισχρές πράξεις.

178. Ὅποιος λοιπόν συντρίβει τήν κεφαλή τοῦ φιδιού<sup>110</sup> και μέ ἀντίρρηση γεμάτη θυμό τό γρονθοκοπεῖ μέ θυμωμένα λόγια, αὐτός ἀπέκρουσε τόν πόλεμο. Γιατί λιώνοντας τό κεφάλι τοῦ φιδιού, ξέφυγε πολλούς πονηρούς λογισμούς και πονηρότατα ἔργα. Και τότε μένει ἡσυχη και ἀτάραχη ἡ διάνοια, μέ τό νά δέχεται ὁ Θεός τήν ἐγρήγορη της στους λογισμούς: τό δῶρο πού της κάνει γι' αὐτό ὁ Θεός εἶναι γνώση πῶς πρέπει νά νικά τούς ἀντίπαλους δαίμονες και πῶς νά καθαρίζεται βαθμηδόν ἡ καρδιά ἀπό λογισμούς πού μολύνουν τόν εσωτερικό ἀνθρώπο, δπως λέει ὁ Κύριος Ἰησοῦς: «Ἀπό τήν καρδιά ἐξέρχονται διαλογισμοί πονηροί, πορνείες, μοιχεῖες: κι αὐτά εἶναι πού μολύνουν τόν ἀνθρώπο»<sup>111</sup>.

179. Ἐτσι λοιπόν μπορεί ἡ ψυχὴ μέ τή χάρη τοῦ Κυρίου νά σταθεῖ μέ τή δική της ομορφιά, τήν ωραιότητα και τήν ευθύτητα της, δπως ἐξαρχῆς κτίσθηκε ἀπό τό Θεό ἐξαιρετικά ωραία και ειλικρινῆς, καθώς λέει ὁ μέγας δούλος τοῦ Θεοῦ Ἀντώνιος: «Ὅταν ἡ ψυχὴ βρίσκεται στή φυσική νοερή της κατάσταση —δπως τήν ἐπλασε ὁ Θεός— τότε υπάρχει ἀρετή». Και πάλι λέει: «Τό νά εἶναι ειλικρινῆς ἡ ψυχὴ, αὐτό εἶναι ἡ φυσική πνευματική κατάσταση της, δπως ἔχει δημιουργηθεῖ». Και παρακάτω λέει: «Ἄς εἶμαστε κα-



θαροί στή διάνοια μας. Έγώ πιστεύω διτι δταν αυτή από παντού είναι καθαρή και στέκεται στο κατά φύση, μπορεί νά γίνει διορατική και νά βλέπει περισσότερο και μακρύτερα από τούς δαίμονες, γιατί έχει τόν Κύριο ό όποιος τής ανοίγει τά μάτια». Αυτά λέει ό Ενδοξος Αντώνιος, δπως γράφει ό M. Αθανάσιος στο βίο τοῦ M. Αντωνίου.

180. Κάθε λογισμός παρουσιάζει στο νού τή φαντασία κάποιου αισθητού πράγματος. Γιατί ό σατανάς είναι νους και δέν μπορεί νά εξαπατήσει άν δέν μεταχειριστεί τά αισθητά και συνήθη σ' εμάς.

181. Όπως δέν είναι δυνατό νά καταδιώκομε τά πουλιά στον αέρα ή νά πετούμε δπως εκείνα, γιατί ή ανθρώπινη φύση μας δέν έχει αυτή τήν ιδιότητα, έτσι δέν είναι δυνατό νά νικήσομε ασώματους δαιμονικούς λογισμούς, χωρίς ευχή νηπτική και συχνή· ή χωρίς νά προσηλώνομε μέ άκρα προσοχή τό μάτι τού νού μας στο θεό. "Αν δέν τό κάνεις αυτό, κυνηγάς τή

182. Πράγματι, αν θέλεις νά καταντροπιάσεις τούς λογισμούς και νά ησυχάζεις μέ αγαθότητα και νά νήφεις μέσα στήν καρδιά σου μέ ευκολία, άς κολλήσει ή ευχή τού Ιησού στήν αναπνοή σου, και σέ λίγες ήμερες θά δεις νά γίνεται αυτό.

183. Δέν είναι δυνατό νά γραφούν γράμματα πάνω στον αέρα, αλλά πρέπει νά χαραχτούν πάνω σέ κάποιο σώμα για νά μένουν διαρκή. Έτσι και στήν κοπιαστική νήψη άς κολλήσομε τήν ευχή τού Ιησού Χριστού, για νά μένει ή ωραιότατη αρετή τής νηφαλιότητας διαρκής μαζί μέ τόν Ιησού Χριστό και μέσω Αυτού νά διατηρείται σ' εμάς αναφαίρετη στον αιώνα.

184. Στήριξε τά έργα σου πάνω στον Κύριο και θά βρεις χάρη. Τότε δέ θά λέγεται και για μάς από τόν προφήτη: «Στο στόμα τους Κύριε είσαι κοντά, πολύ μακριά δμως από τά νεφρά τους»<sup>112</sup> (τήν Εδρα του θυμικού). Κανείς, έκτος από τόν Ιησού, δέν μπορεί νά ειρηνεύσει τήν καρδιά σου από τά πάθη, παρά αυτός ό Ιησούς Χριστός, πού συνένωσε εκείνα πού ήταν απομακρυσμένα<sup>113</sup>.

185. Τό ίδιο σκοτίζουν τήν ψυχή, τόσο οί συνομιλίες των λογισμών κατά διάνοια δσο και οί εξωτερικές συναναστροφές και άργολογίες. Για νά άποφύγομε τή βλάβη τού νού μας πρέπει και τούς δύο, δηλ. και τούς λογισμούς και τούς ανθρώπους πού θέλουν νά άργολογοῦν, νά τούς λυπούμε για πολύ εύλογη κατά θεόν αίτία, για νά μη σκοτισθεῖ ό νους και χαλαρώσει τή νήψη. Γιατί δταν μάς σκοτίσει ή λήθη, χάνομε τήν προσοχή τοῦ νού.

186. Εκείνος πού μέ κάθε προθυμία κρατά τήν καθαρότητα τής καρδιάς, θά αποκτήσει δάσκαλο αυτής τής ιερής εργασίας τόν νομοθέτη της Χριστό, πού θά τού υπαγορεύει μυστικά τό θέλημα Του. «θ' ακούσω τί θά πει μέσα μου ό Κύριος ό θεός»<sup>114</sup>, λέει ό Δαβίδ, φανερώνοντας αυτό τό

112. Έερ. 12, 2.

113. Έφ. 2, 14.

114. Ψαλμ. 84, 9.

πράγμα. Μιλώντας για τό νοητό πόλεμο και θέλοντας νά δηλώσει τήν επιστροφή τοῦ νοῦ πρὸς τόν εαυτό του και τήν προστατευτική υπεράσπιση ἀπὸ τό Θεό, ἔλεγε: «Και θά ρωτήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἀραγε ὁ δίκαιος θά ἀμοιφθεῖ;» Κατόπιν ἀπὸ τή συζήτηση ἀνάμεσα τους, εγκρίθηκε ἡ ἀπόφαση: «Ἄρα ὑπάρχει ὁ Θεός πού θά κρίνει αὐτούς»<sup>115</sup>, δηλ. τοὺς πονηροὺς δαίμονες, στό χώρο της καρδιάς μας. Και σέ ἄλλο μέρος λέει: «Θά προσέλθει ἄνθρωπος μέ βαθιά καρδιά και θά υψωθεῖ ὁ Θεός»<sup>116</sup>. Και τότε τις πληγές τῶν δαιμόνων θά τις θεωρήσουμε σάν βέλη νηπίων.

187. Μέ παιδαγωγημένη τήν καρδιά μας ἀπὸ τή σοφία<sup>117</sup> ἄς ζοῦμε πάντοτε, κατὰ τόν Δαβίδ, ἀναπνέοντας ἀδιάκοπα αὐτή τήν δύναμη τοῦ θεοῦ Πατέρα και τή σοφία τοῦ Θεοῦ<sup>118</sup>, τόν Ἰησοῦ Χριστό. Ἄν ἀπὸ οἰαδήποτε περίσταση χαλαρωθούμε και ἀμελήσουμε τήν νοητή αὐτή εργασία, τό ἄλλο πρωί ἄς σφιξομε πάλι γερά τή μέση τοῦ νοῦ μας και ἄς ξαναρχίσουμε μέ δύναμη τήν νοητή αὐτή εργασία. Γιατί δέν ἔχομε ἀπολογία, ἀν γνωρίζομε τό καλό και δέν τό πράξομε.

188. Τά φαγητά πού φέρνουν ἀρρώστια, μάς ενοχλοῦν μόλις τά βάλουμε στό στομάχι μας· ὅποιος φάει ἀπὸ αὐτά αισθάνεται ἀμέσως τήν ἐνόχληση, ἀν δμως πει γρήγορα κάποιο φάρμακο και κάνει ἐμετό, μένει ἀβλαβής. Ἔτσι και ὁ νους, ἀν δεχτεῖ πονηροὺς λογισμοὺς και τοὺς καταπιεῖ κι αισθανθεῖ τήν πικρία τους, τότε μέ τήν ευχή τοῦ Ἰησοῦ πού κραυγάζει ἀπὸ τά βάθη της καρδιάς του, εύκολα τοὺς κάνει ἐμετό και τελείως τοὺς ἀποβάλλει· ἔτσι —μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ— ἡ μάθηση, και μέ τή μάθηση ἢ πείρα, ἔχουν δώσει σέ ὄσους ἔχουν τή νήψη νά ἐννοήσουν γιά τό θέμα αὐτό.

189. Μέ τήν ἀναπνοή σου ἔνωσε τή νήψη και τό δνομα τοῦ Ἰησοῦ. Ἡ ἀδιάκοπη μελέτη θανάτου και ταπείνωση. Γιατί ωφελοῦν πολύ και τά δύο.

190. Εἶπε ὁ Κύριος: «Μάθετε ἀπὸ μένα διτι εἶμαι πρᾶος και ἡ καρδιά μου ταπεινή και θ' ἀναπαυθοῦν οἱ ψυχές σας»<sup>119</sup>.

191. Εἶπε ὁ Κύριος: «Ὅποιος ταπεινώσει τόν εαυτό του δπως τό παιδί τοῦτο, θά υψωθεῖ· ἐνώ ὅποιος υψώνει τόν εαυτό του, θά ταπεινωθεῖ»<sup>120</sup>. «Ἀπὸ ἔμενα», λέει, «μάθετε». Βλέπεις διτι μάθηση εἶναι ἡ ταπείνωση; Γιατί ἡ ἐντολή Του εἶναι ζωή αἰώνια<sup>121</sup>. Κι αὐτή εἶναι ἡ ταπείνωση. Ὁ μὴ ταπεινός λοιπόν ξεγλύστρησε ἀπὸ τή ζωή και θά βρεθεῖ στό ἀντίθετο τῆς ζωῆς.

192. Κάθε ἀρετὴ οἰκοδομεῖται μέ τήν ψυχή και τό σῶμα. Και κτίσματα τοῦ Θεοῦ εἶναι και ἡ ψυχή και τό σῶμα, μέ τά ὅποια ἡ ἀρετὴ δπως εἶπα παίρνει ὑπαρξη. Πῶς τότε δέν εἴμαστε ολότελα μανιακοί δταν καυχίομαστε γιά τά στολίδια τῆς ψυχῆς και τοῦ σώματος πού δέν εἶναι δικά μας και κενοδοξοῦμε και στηριζόμαστε πάνω στήν υπερηφάνεια πού εἶναι σάν καλαμένιο ραβδί, και τό Θεό πού υπερέχει ἀπείρως κατὰ τό μέγεθος ἀπὸ ἐμάς τόν διεγείρομε ἐναντίον μας, πράγμα πού εἶναι πάρα πολύ φρικτό, μέ τήν ὑπερ-

115. Ψαλμ. 57, 12.

117. Ψαλμ. 89, 12.

119. Ματθ. 11, 29.

121. 1ω. 12, 50.

116. Ψαλμ. 63, 7.

118. Α' Κορ. 1, 24.

120. Ματθ. 18, 4· 23, 12.

βολική μας ανομία και ανοησία; Γιατί ό Κύριος αντιτίθεται στους υπερήφανους<sup>122</sup>. Άντί να μιμούμαστε τόν Κύριο μέ ταπεινώση, πιάνομε φιλία μέ τον δαίμονα, τόν εχθρό τοῦ Κυρίου, από φρόνημα κενόδοξο και υπερήφανο. Γι' αυτό Ελεγε ό Απόστολος: «Τί Εχεις πού δέν τό Ελαβες; Μήπως έσύ Επλασες τόν εαυτό σου; Και άν τό σώμα και τήν ψυχή, από τά όποια και στά όποια και μέ τά όποια οικοδομείται κάθε αρετή, τά Ελαβες από τό Θεό, γιατί καυχίεσαι σάν νά μή τά Ελαβες;»<sup>123</sup> Ό Κύριος είναι πού σοῦ τά δωρίζει.

193. Δέν είναι τίποτε άλλο ό τέλειος καθαρισμός της καρδιάς, μέ τόν όποιο και ταπεινώση και κάθε αγαθό βρίσκεται μέσα μας προερχόμενο από τόν ουρανό, παρά τό νά μή έπιτρέπομε διόλου στους λογισμούς πού προβάλλουν τό κεφάλι τους, νά μουν στήν ψυχή.

194. Η φύλαξη τοῦ νοῦ, μέ τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ και μόνο για τό Θεό, δταν πολυκαιρίσει στήν ψυχή, χορηγεί φρόνηση στό λογικό για τούς κατά θεόν αγώνες. Μεγάλη ικανότητα δίνει σ' εκείνον πού τήν Εχει, νά διευθύνει και νά διευθετεί τά Εργα και τούς λόγους του μέ κρίση και σκέψη ευπρόσδεκτες στόν Κύριο.

195. Τά διακριτικά τοῦ Αρχιερέα στήν Παλαιά Διαθήκη<sup>124</sup> ήταν προτυπώσεις τής καθαρής καρδιάς, για νά προσέχομε κι έμεϊς στό άμφιο της καρδιάς μας μήπως μαυρίσει από τήν αμαρτία και νά τό καθαρίζομε μέ δάκρυα και μετάνοια και προσευχή. Γιατί ό νους είναι κάτι τό ελαφρό και ευκίνητο και δύσκολα μπορεί νά αναχαιτιστεί από τις παράνομες ενθυμήσεις. Ακολουθεί μέ τήν ίδια ευκολία και τις κακές και τις καλές διανοητικές φαντασίες.

196. Μακάριος πραγματικά είναι εκείνος πού Εχει κολλήσει τήν ευχή τοῦ Ίησοῦ στή διάνοια του και φωνάζει πρós Αυτόν ακατάπαυστα μέσα στήν καρδιά του, όπως είναι ενωμένος ό αέρας μέ τά σώματα μας ή ή φλόγα μέ τό κερί. "Όταν περνά ό ήλιος πάνω από τή γη, φέρνει τήν ήμερα. Και τό άγιο και σεβάσμιο δνομα τοῦ Κυρίου, δταν λάμπει συνεχώς μέσα στόν νοῦ μας, θά γεννήσει αναρίθμητες Ενοιες, λαμπρές σάν τόν ήλιο.

197. Όταν διασκορπιστούν τά σύννεφα, ό αέρας φανερώνεται καθαρός. Και δταν διασκορπιστούν οι φαντασίες τών παθών από τόν ήλιο τής δικαιοσύνης Ίησοῦ Χριστό, τότε οπωσδήποτε γεννιούνται στήν καρδιά φωτεινά και αστραφτερά νοήματα, επειδή φωτίστηκε ό αέρας τής καρδιάς από τόν Ίησοῦ. Γιατί λέει ό Εκκλησιαστής: «Όσοι θαρρούν στόν Κύριο θά εννοήσουν τήν αλήθεια, και οι πιστοί θά παραμένουν κοντά Του μέ αγάπη»<sup>125</sup>.

198. Είπε Ενας από τούς Αγίους: «Αν θέλεις νά μνησικακεῖς, νά μνησικακεῖς εναντίον τών δαιμόνων και δν θέλεις νά Εχεις εχθρό, νά έχθρευεσαι τό σώμα σου παντοτείνά. Η σάρκα είναι δόλιος φίλος και δσο τήν περι-

122. 1Ακ. 4, 6.

123. Α' Κορ. 4, 7.

124. Έξ. 28.

125. Σ. Σολ. 3, 9.

ποιείσαι, τόσο περισσότερο πολεμεῖ». Και πάλι εἶπε: «Απόκτησε ἔχθρα κατὰ τοῦ σώματος σου και πόλεμο εναντίον της κοιλιάς σου».

199. Στά προηγούμενα, στήν πρώτη και τή δεύτερη εκατοντάδα, γράψαμε γιά τούς κόπους της ιερῆς ησυχίας τού νού, ὄχι καρπούς της διάνοιας μας μόνο, ἀλλά και ἀπό δσα μας διδάσκουν οἱ λόγοι τών θεοφόρων Πατέρων σχετικά μέ τήν καθαρότητα τού νού. Τώρα, αφού πούμε λίγα γιά τό κέρδος της φυλάξεως τού νού, θά σταματήσουμε τόν λόγο.

200. Ἐλα λοιπόν ἀκολούθησε με στήν συνεχή εργασία της μακάριος φυλάξεως τού νού, οποιοσδήποτε και αν εἶσαι, αν ποθεῖς νά δεις ἡμερες αγαθές, και μέ τή χάρη τού Κυρίου, θά σέ διδάξω τή φανερή εργασία και τόν τρόπο ζωῆς τών νοερών δυνάμεων. Δέν θά χορτάσουν οἱ ἄγγελοι νά υμνοῦν τόν Ποιητή, ούτε ὁ καθαρὸς νους νά αγωνίζεται νά τούς φτάσει. Καί δπως οἱ ἄυλοι δέν φροντίζουν γιά τροφή, ἔτσι ούτε οἱ υλικοὶ ἄυλοι φροντίζουν γιά τροφή, ἀν βέβαια μπου στόν ουρανὸ της ησυχίας τού νού.

201. Ὅπως λοιπόν οἱ ἀγγελικὲς Δυνάμεις δέν φροντίζουν γιά χρήματα ἢ κτήματα, ἔτσι ούτε και ἐκεῖνοι πού καθάρισαν τήν δράση της ψυχῆς και συνήθισαν στήν ἀρετή, δέ θά νοιαστούν γιά τήν ταλαιπωρία ἀπό τά πονηρά πνεύματα. Καί δπως στά ουράνια πνεύματα εἶναι φανερός ὁ πλούτος της προκοπῆς πρὸς τό Θεό, ἔτσι και σ' ὄσους ἀσκούν τή νήψη εἶναι φανερός ὁ ἔρωτας και ἡ ἀγάπη τους πρὸς τό Θεό, ἡ ἐνατένιση και ἡ ἀνάβαση τους πρὸς Αὐτόν. Γεμάτοι ἀπό θεῖο ἔρωτα προχωροῦν συνεχῶς σέ πνευματικὲς ἀναβάσεις χωρὶς νά χορταίνουν, επειδή γεύθηκαν τό θεῖο και ἐκστατικό πόθο· δέ θά σταματήσουν μέχρις ὅτου φτάσουν τά Σεραφεῖμ. Ούτε θά ἀφήσουν τή νήψη τού νού και τήν ἐρωτική ἀνύψωση, μέχρις ὅτου γίνουν Ἄγγελοι, μέ τή χάρη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τού Κυρίου μας.

202. Δέν ὑπάρχει δυνατώτερο δηλητήριο ἀπό τό δηλητήριο της ἀσπίδας και τού βασιλίσκου. Καί δέν ὑπάρχει κακία χειρότερη ἀπό τήν φιλαυτία. Παιδιά τῆς φιλαυτίας πού κινούνται μέ ὄρμη εἶναι: ὁ αὐτοέπαινος μέσα στήν καρδιά, ἡ αὐταρέσκεια, ἡ γαστριμαργία, ἡ πορνεία, ἡ κενοδοξία, ὁ φθόνος, και ἡ κορωνίδα δλων, ἡ υπερηφάνεια, ἡ ὁποία γνωρίζει ὄχι μόνο ἀνθρώπους, ἀλλά και Ἀγγέλους νά ρίχνει ἀπό τόν Οὐρανὸ και νά τούς ντύνει μέ σκοτάδι ἀντί μέ φῶς.

203. Αὐτά σοῦ γράφω, Θεόδουλε, ἐγὼ πού ἔχω δνομα πού δηλώνει ησυχία, ἀν και διαψεύδεται αὐτό ἀπό τήν πράξη. Ἰσως δμως δέν εἶναι δικά μου τά γραφόμενα, ἀλλά δ,τι ἔδωσε ὁ Θεός, πού Τόν ὕμνεῖ και Τόν δοξάζει ὡς Πατέρα και Ἰῖό και Ἄγιο Πνεῦμα δλη ἡ λογική φύση τών Ἀγγέλων και τών ἀνθρώπων και δλη ἡ κτίση, τήν ὁποία δημιούργησε ἡ ἄρρητη Τριάδα, ὁ ἕνας Θεός. Εἶθε κι ἐμεῖς νά γίνουμε μέτοχοι τῆς λαμπρῆς βασιλείας Του, μέ τις ευχές τῆς ὑπέραγνης Θεοτόκου και τών ὁσίων Πατέρων μας. Στόν ἀκατάληπτο Θεό, δόξα αἰώνια. Ἀμήν.



# ΑΓΙΟΣ ΝΕΙΛΟΣ Ο ΑΣΚΗΤΗΣ

## Συνομη βιογραφία

**Τ**ού Θεοπέσιου Νείλου πατρίδα ήταν ή Κωνσταντινούπολη, δάσκαλος του ό Θείος Χρυσόστομος και χρόνος τής ακμής του τό 442 μΧ. Βουτηγμένος σέ ευγένεια και πλούτο, χρημάτισε και ίπαρχος στήν πατρίδα του. Κατόπιν όμως αποχαιρέτησε τά πάντα και πήγε στό δρος Σινά, όπου ασπάστηκε τόν ασκητικό βίο. Έχοντας μεγάλη μόρφωση, θεολογική και κοσμική, μάς άφησε διάφορα συγγράμματα, γεμάτα από πνευματική σοφία και ανέκφραστη γλυκύτητα, από τά όποια έμείς μέ τόν τρόπο τής μέλισσας διαλέξαμε τόν περί προσευχής λόγο, χωρισμένο σέ 153 κεφάλαια, ό όποιος επιγράφεται Ασκητικός. Μέ αύ-

τά υποδεχόμαστε τούς αναγνώστες σάν νά τούς προσφέραμε κηθήθρες από μέλι. Γιατί πράγματι στάζουν μέλι και νέκταρ και αμβροσία και υπόσχονται πολλαπλάσιο καρπό.

Ὁ ιερός Φώτιος, ὁ σοφώτατος, τόν αναφέρει στήν 201η Ανάγνωση μέ τά ἔ-  
ξης: «Και ἓνα λόγο τοῦ Νείλου τοῦ Μοναχοῦ αναγνώσαμε, χωρισμένο σέ 153 κε-  
φάλαια, δπου ὁ θεῖος ἄνδρας αναπτύσσει τόν τρόπο της προσευχῆς. Και πολλά  
ἄλλα ἐργα αὐτοῦ εἶναι αξιόλογα... τά ὅποια μαρτυροῦν τήν τελειότητα του στά  
ἐργα και τή δύναμη του αὐτοῦς λόγους».

## Εισαγωγικά σχόλια

Ὁ δσιος Νείλος ὁ Ασκητής εἶναι μία ἀπό τις πλέον γνωστές μορφές στή σειρά των ασκητικῶν συγγραφέων. Σ' αὐτό πολύ συνετέλεσε ἡ ευγενῆς καταγωγή του και ἡ πρώην υψηλή διοικητική θέση του ὡς ἐπαρχου Κωνσταντινουπόλεως. Ἦταν κάτοχος μεγάλης θύραθεν παιδείας και διετέλεσε μαθητής τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου, δταν αποφάσισε νά ανταλλάξει τήν λαμπρή στολή του μέ τό ασκητι-  
κό τριβῶνιο. Αναχώρησε γιά τήν σιναϊτική Ἐρημο μαζί μέ τόν γιό του Θεόδουλο, ὁ ὅποιος κάποτε συνελήφθη ἀπό ἐπιδραμόντες βαρβάρους· μέ τις προσευχές δμως τοῦ πατέρα, διασώθηκε τήν τελευταία στιγμή θαυματουργικά ἀπό τόν θάνατο.

Ὁ δσιος Νείλος συνέγραψε πολλά ασκητικά ἐργα, ἀπό τά ὅποια οἱ ανθολόγοι τῆς Φιλοκαλίας ενσωμάτωσαν δύο μόνο· τόν λόγο «περί προσευχῆς» και τόν «α-  
σκητικό λόγο». Ὅπως δμως ἤδη σημειώσαμε στό σχόλιο γιά τόν Εὐάγριο, ὁ περί προσευχῆς λόγος μέ τά 153 κεφάλαια ἀνήκει σ' αὐτόν μάλλον παρά στόν δσιο Νείλο, δπως μέχρι τώρα ἀπαιτεῖ ἡ κριτική βάσανος τοῦ κειμένου αὐτοῦ. Εἶναι πο-  
λύ πιθανό νά αντικαταστάθηκε τό δνομα τοῦ Εὐαγρίου μέ τό τοῦ οσίου Νείλου πριν ἀπό τόν 9ο αἰῶνα, ἐπειδή τό δνομα τοῦ πρώτου δέν ηχοῦσε εὐάρεστα στους Βυζαντινοῦς υστέρα ἀπό τήν καταδίκη του ὡς ὠριγενιστή.

Ἀνεξαρτήτως πάντως τῆς πατρότητας τοῦ περί προσευχῆς λόγου, πρόκειται γιά Ἰνα ἐργο αξιόλογο, πού προήλθε ἀπό μακρά ασκητική και πνευματική πείρα και διατυπώθηκε ἀπό ἓνα ρωμαλέο νού, πού γεύτηκε τή γλυκύτητα τῆς προσευχῆς και ἀντιμετώπισε μέ σοφία τις μεθοδεῖες τῶν δαιμόνων. Τά 153 κεφάλαια α-  
γνοοῦν μέν τήν ψυχοτεχνική μέθοδο τῆς νοερῆς προσευχῆς, πού διαμορφώθηκε με-  
ταγενέστερα, ἀλλά βρίσκονται μέσα στήν πείρα τῶν ασκητῶν τῆς Ἐρημου, ἀποκα-  
λύπτουν τις μεθοδεῖες τῶν δαιμόνων γιά νά ματαιώσουν τήν προσευχή και διδά-  
σκουν τά στάδια και τό ἦθος τῆς προσευχῆς.

Τά 153 κεφάλαια ἔχουν γραφεῖ ἀπό μεγάλο και καθαρό νού, πού δοκίμασε τή γλυκύτητα τῆς καθαρῆς προσευχῆς, ἀλλά και τήν κοινωνία τῶν δύο «νόων», τοῦ θεοῦ μετά τοῦ ἄνθρωπου, δπως λέει και ὁ υμνογράφος στό κοντάκιο τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμά: «...ὡς νους Νοῖ τῆ πρώτῳ παριστάμενος...». Σέ τελευ-  
ταία ἀνάλυση, τά 153 κεφάλαια ἐπισημαίνουν τις προϋποθέσεις τῆς προσευχῆς, τά